

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

БОНДАР СЕРГІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 343.985:351.74

**ДИСЕРТАЦІЯ
ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
УКРАЇНИ З ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ ІНШИХ ДЕРЖАВ ПІД
ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ БАНКІВСЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність»

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ С. В. Бондар

Науковий керівник: **Чернявський Сергій Сергійович**, доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України

Київ – 2020

АНОТАЦІЯ

Бондар С.В. Взаємодія слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності. – *Рукопис.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2020.

У дисертації з'ясовано стан наукових досліджень проблем взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності. Окреслено підходи до визначення правових та організаційних засад взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності. Надано криміналістичну характеристику злочинів у сфері банківської діяльності, розкрити зміст та зв'язок її елементів. Виокремлено форми взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності. Запропоновано напрями удосконалення взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав щодо виявлення та розшуку осіб, яка вчинили злочини у сфері банківської діяльності. Розкрито особливості взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час проведення окремих процесуальних дій. На основі узагальнення слідчої практики розроблено відповідні рекомендації удосконалення нормативно-правової регламентації взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав у цій сфері.

Сформульовано криміналістичні рекомендації, спрямовані на удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення такої взаємодії в умовах кримінального процесуального законодавства України.

Дисертація є одним з перших в Україні досліджень теоретичних і практичних проблем взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності на основі сучасного стану законодавства та правоохоронної діяльності. У роботі обґрунтовано низку нових концептуальних положень, висновків і рекомендацій

Доведено криміналістичне значення виокремлення в структурі методики розслідування злочинів у сфері банківської діяльності взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав, що включає обмін інформацією, пошук і фіксацію фактичних даних про злочини та осіб, які їх вчинили, міжнародну правову допомогу при проведенні процесуальних дій, з використанням можливостей міжнародних організацій, а також іноземних правоохоронних органів та неурядових організацій.

Запропоновано рекомендації щодо організації і тактики взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час проведення процесуальних дій у межах міжнародної правової допомоги при розслідуванні злочинів у сфері банківської діяльності;

Розроблені напрями удосконалення діяльності спільних слідчих груп щодо злочинів у сфері банківської діяльності, що включають в себе: створення за групи та проведення спільних процесуальних дій; залучення службових осіб сторони обвинувачення, які уповноважені проводити кримінальне переслідування та оперативно-розшукові заходи; використання як процесуальних, так і непроцесуальних форм взаємодії, поєднання гласних і негласних методів розслідування; проведення процесуальних дій уповноваженими тієї країни, на території якої вони здійснюються;

Розкрито особливості взаємодії органів досудового розслідування Національної поліції України з Національним агентством України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА) під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності, що використовує міжнародні майданчики для інформування міжнародних організацій щодо досягнень України у сфері виявлення і розшуку злочинних активів, управління арештованим і конфіскованим майном, особливостей функціонування національної системи повернення активів;

Науково аргументовано доцільність запровадження у практику інформаційно-аналітичного забезпечення досудового розслідування упровадження Єдиної комп'ютерної інформаційної системи правоохоронних органів з питань боротьби зі злочинністю, програмного забезпечення goCASE й goTRACE;

Ключові слова: злочини у сфері банківської діяльності, слідчий, взаємодія, розслідування злочинів, міжнародне співробітництво, міжнародна правова допомога, процесуальні дії, Національна поліція України, міжнародні правоохоронні органи.

SUMMARY

Bondar Serhii. Interaction of investigative units of the National Police of Ukraine with law enforcement agencies of other states during the investigation of crimes in the field of banking. – *Manuscript.*

The dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of legal sciences on a specialty 12.00.09 – criminal process and criminology; forensic examination; operational and investigative activities. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2020.

The dissertation clarifies the state of scientific researches on the problems of interaction of investigative units of the National Police of Ukraine during the investigation of crimes in the field of banking. Approaches to determining the legal

and organizational basis for the interaction of investigative units of the National Police of Ukraine with law enforcement agencies of other countries during the investigation of crimes in the field of banking are outlined. The forensic description of crimes in the field of banking, to reveal the content and connection of its elements, is given. The forms of interaction of investigative units of the National Police of Ukraine with law enforcement agencies of other states during the investigation of crimes in the field of banking are singled out. The directions of improvement for interaction of investigative units of the National police of Ukraine with law enforcement agencies of other states, concerning detection and search of persons who have committed crimes in the sphere of banking activity, are offered. Peculiarities of interaction of investigative units of the National Police of Ukraine with law enforcement agencies of other states during carrying out particular procedural actions are revealed. Based on the generalization of investigative practice, appropriate recommendations to improve the regulatory framework for the interaction of investigative units of the National Police of Ukraine with law enforcement agencies of other countries in this area have been developed.

Forensic recommendations, aimed at improving the information and analytical support of such interaction in the conditions of criminal procedure legislation of Ukraine, are formulated.

The dissertation is one of the first Ukrainian studies on theoretical and practical problems of interaction of investigative units of the National Police of Ukraine with law enforcement agencies of other countries during the investigation of crimes in the field of banking, based on current legislation and law enforcement. The paper substantiates a number of new conceptual provisions, conclusions and recommendations.

The forensic significance of the separation interaction of investigative units of the National Police of Ukraine with law enforcement agencies of other states in the structure of the methodology of investigation of crimes in the field of banking are proved. Said significance includes: the exchange of information, search and recording of facts about crimes and perpetrators, international legal assistance in procedural

actions and using the capabilities of international organizations, as well as foreign law enforcement agencies and non-governmental organizations.

Recommendations on the organization and tactics of interaction of investigative units of the National Police of Ukraine with law enforcement agencies of other states during the procedural actions, within the framework of international legal assistance in the investigation of crimes in the field of banking, are offered.

Directions aimed at improving the activities of joint investigation teams on crimes in the field of banking have been developed. These directions include: creation of groups for joint procedural actions; involvement of officials of the prosecution, who are authorized to conduct criminal prosecutions and operational and investigative measures; usage of both procedural and non-procedural forms of interaction, combination of explicit and implicit methods of investigation; carrying out procedural actions by the representatives of the country on the territory of which they are carried out.

Peculiarities of interaction of pre-trial investigation bodies of the National Police of Ukraine with the National Agency of Ukraine for finding, tracing and management of assets derived from corruption and other crimes (abbr. Asset Recovery and Management Agency or ARMA) during the investigation of crimes in the field of banking, usage of international platforms to inform international organizations about achievements of Ukraine in the field of detection and search of criminal assets, management of seized and confiscated property, features of the functioning of the national system of return of assets are disclosed.

The expediency of introduction of information and analytical support of pre-trial investigation and the Unified computer information system of law enforcement agencies on fight against crime (goCASE and goTRACE software) into practice is scientifically substantiated.

Key words: crimes in the field of banking, investigator, interaction, crime investigation, international cooperation, international legal assistance, procedural actions, National Police of Ukraine, international law enforcement agencies.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Бондар С. В. Характеристика способів приховування коштів, одержаних злочинним шляхом, за межами України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2011. Вип. 6 (79). С. 19–25.

2. Бондар С. В., Чернявський С. С. Розв'язання проблем протидії шахрайству з фінансовими ресурсами в банківській сфері. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2012. Вип. 1 (3). С. 84–93.

3. Бондар С. В. Особливості міжнародного співробітництва під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією*. 2013. Вип. 1 (29). С. 356–364.

4. Бондар С. В. Взаємодія органів досудового розслідування та правоохоронних органів інших країн під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. Вип. 2 (87). С. 233–242.

5. Bondar S. Special features of the investigator and operative divisions' interaction during crimes investigation in banking. *Knowledge. Education. Law. Management*. (Poland). 2014. № 2 (6). P. 30–38.

6. Бондар С. В. Криміналістична характеристика кредитно-банківської діяльності та класифікація злочинів у сфері банківського кредитування. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: «Право»*. 2019. Вип. 18. С. 8–16.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Бондар С. В. Система органів досудового слідства країн Федеративної республіки Німеччини, Франції, та Сполучених Штатів Америки. *Підготовка кадрів міліції (поліції): історія та сучасність: матеріали наук.-теор. конф.* (м. Київ, 10 черв. 2011 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2011. С. 97–99.

2. Бондар С. В. Концептуальні аспекти протидії комп'ютерній злочинності в Україні. *Спеціальна техніка у правоохоронній діяльності*: матеріали V міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 25 листоп. 2011 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2012. С. 210–211.

3. Бондар С. В. Характеристика осіб, які вчиняють злочини у сфері банківської діяльності. *Актуальні проблеми розкриття та розслідування злочинів*: зб. наук. праць наук.-практ. конф. (м. Київ, 29 берез. 2012 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2012. С. 159–161.

4. Бондар С. В. Особливості міжнародно-правової допомоги при розслідуванні злочинів за новим Кримінальним процесуальним кодексом України. *Розкриття злочинів за новим Кримінальним процесуальним кодексом України*: матеріали наук.-практ. конф. (м. Київ, 08 листоп. 2012 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2012. С. 143–145.

5. Бондар С. В. Розслідування злочинів у сфері банківської діяльності: актуальність досліджуваного питання. *Правові реформи в Україні*: матеріали V Всеукр. наук.-теорет. конф. (м. Київ, 16 жовт. 2013 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2013. С. 169–171.

6. Бондар С. В. Особливості організаційного забезпечення розслідування злочинів у сфері банківської діяльності. *Актуальні проблеми розслідування злочинів за новим Кримінальним процесуальним кодексом України*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 05 лип. 2013 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2013. С. 108–110.

7. Бондар С. В. Поняття взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності. *Формування правових позицій щодо розслідування міжнародних злочинів*: матеріали міжвід. круглого столу (м. Київ, 22 жовт. 2016 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 274–278.

8. Бондар С. В. Принципи взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності. *Тіньова економіка*:

світові тенденції та українські реалії: матеріали міжвід. наук.-практ. конф. (м. Київ, 23 черв. 2017 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. С. 458–461.

9. Бондар С. В. Основні форми взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності. *Роль інституту викривачів у запобіганні та протидії корупції*: матеріали круглого столу (м. Київ, 02 листоп. 2018 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2018. С. 188–191.

10. Бондар С. В. Характеристика особи злочинця та злочинних груп злочинів у сфері банківського кредитування. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення*: матеріали міжвузів. наук.-практ. кругл. столу (м. Київ, 22 берез. 2019 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 373–376.

11. Бондар С. В. Зарубіжний досвід протидії шахрайству у сфері банківської діяльності в країнах Європи та США. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 12 груд. 2019 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 472–475.

12. Бондар С. В. Сфера банківського кредитування як об'єкт криміналістичного дослідження. *Актуальні питання криміналістики*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 20 груд. 2019 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 337–340.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності	
1.1 Стан наукових досліджень проблем взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності	15
1.2 Поняття та криміналістичні засади взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності	33
1.3. Значення криміналістичної характеристики злочинів у сфері банківської діяльності для організації взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав	55
Висновки до Розділу 1	84
РОЗДІЛ 2. Характеристика форм взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності	
2.1 Процесуальні форми взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності	86
2.2 Взаємодія слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав та Інтерполом щодо виявлення та розшуку особи, яка вчинила кримінальне правопорушення	95
2.3 Взаємодія слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час проведення процесуальних дій	120
Висновки до Розділу 2	144

**РОЗДІЛ 3. Напрями вдосконалення взаємодії слідчих підрозділів
Національної поліції України з правоохоронними органами інших
держав під час розслідування злочинів у сфері банківської
діяльності**

3.1 Нормативно-правова регламентація взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності	147
3.2 Інформаційно-аналітичне забезпечення взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності	171
Висновки до Розділу 3	188
ВИСНОВКИ	191
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	196
ДОДАТКИ	235

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

- Європол – Європейська поліцейська установа НПУ
- ЄРДР – Єдиний реєстр досудових розслідувань
- КК України – Кримінальний кодекс України
- Конвенція ООН – Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності
- КПК України – Кримінальний процесуальний кодекс України
- МВС України – Міністерство внутрішніх справ України
- НБУ – Національний банк України
- НЦБ – Національне центральне бюро
- НПУ – Національна поліція України
- НСРД – негласні слідчі (розшукові) дії
- ОБСЄ – Організація з безпеки і співробітництва в Європі
- ООН – Організації Об'єднаних Націй
- ОРД – оперативно-розшукова діяльність
- ОРЗ – оперативно-розшукові заходи
- СРД – слідчі (розшукові) дії

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. В умовах глобалізації світової економіки та змін у фінансовій системі України, зумовлених новаціями в законодавстві та затяжною економічною кризою, трапляються нові вияви злочинності в банківському секторі. Концентрація коштів як у готівковій, так і безготівковій формах, різноманітність платіжних інструментів з різним ступенем їх захищеності, широке клієнтське поле – усе це перетворює банківську систему на об'єкт підвищеної кримінальної активності.

Упродовж 2014–2019 рр. в Україні у сфері банківської діяльності виявлено понад 18 тис. злочинів, з яких найвищу динаміку зростання (13–15 % щороку) і питому вагу (39 %) мають різні способи заволодіння банківськими кредитами, коштами фізичних та юридичних осіб, що зберігаються на банківських рахунках. Шахрайство як спосіб учинення злочинів у цій сфері становить понад 72 % від загальної кількості злочинів, які реєструють у цьому сегменті фінансового ринку. У зазначений період на чверть більше, ніж за всі попередні роки, розпочато кримінальних проваджень про злочини цієї категорії, сукупні збитки за якими в кожному четвертому провадженні, направленому до суду, становлять понад 100 тис. грн, а загальну суму завданої шкоди оцінюють майже в 1 млрд грн. З обманним одержанням і неповерненням кредитів пов'язані найвищі втрати вітчизняних банків, однак кількість виявлених протягом цього періоду організованих груп та злочинних організацій відповідного спрямування зменшилася втричі (33 %), а закінчених провадженням кримінальних правопорушень – на 27 %¹.

Організовані злочинні групи, що упроваджуються до банківської сфери, мають добре налагоджені транснаціональні зв'язки. Через намагання використовувати суб'єктів господарювання, зокрема зареєстрованих в

¹ Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Генеральна прокуратура України*. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>; Річний звіт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category>; Вплив соціально-економічних процесів на злочинність в Україні та у світі (за офіційними матеріалами ООН, Всесвітнього банку, статистичного органу Євросоюзу (Eurostat), Державної служби статистики України) : аналіт. огляд. Київ : ДНДІ МВС України, 2020. 79 с.

офшорних зонах, і фіктивні зовнішньоекономічні угоди для приховання злочинної діяльності, а також глобальну систему банківських платежів для відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, правоохоронним органам більшості країн украй складно вживати ефективних заходів протидії, не застосовуючи різні форми міжнародного співробітництва (за оцінками експертів, частка латентних злочинів і тіньових банківських операцій у цій сфері сягає 85–90 %).

Отже, важливе значення для ефективного виявлення та розслідування злочинів у сфері банківської діяльності має міжнародне співробітництво правоохоронних органів. Доцільно послуговуватися досвідом Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерпол), зусилля якої, відповідно до програми розвитку, спрямовані на протидію транснаціональній організованій злочинній діяльності, зокрема у сфері економіки.

Загальні положення криміналістичної методики розслідування економічних злочинів у різні часи досліджували Ю. П. Аленін, О. Я. Баєв, В. П. Бахін, Р. С. Белкін, В. І. Василичук, Г. П. Власова, А. Ф. Волобуєв, В. І. Галаган, В. Г. Гончаренко, В. А. Журавель, А. П. Запотоцький, В. С. Зеленецький, В. О. Коновалова, О. Є. Користін, В. В. Лисенко, В. К. Лисиченко, Г. А. Матусовський, М. А. Погорецький, Д. Б. Сергєєва, Р. Л. Степанюк, В. В. Тіщенко, О. Ю. Татаров, Л. Д. Удалова, П. В. Цимбал, К. О. Чаплинський, С. С. Чернявський, Ю. М. Черноус, В. Ю. Шепітько та ін. Різні аспекти виявлення та розслідування злочинів у сфері банківської діяльності висвітлено в роботах О. П. Бущана, В. С. Давиденка, В. П. Головіної, В. В. Корнієнка, О. В. Курмана, В. Д. Ларічева, Р. П. Марчука, І. М. Осики, Т. В. Охрімчук, Л. В. Паламар, Р. С. Сатуєва, Л. М. Стрельбицької, О. О. Сухачова, В. О. Фінагєєва, А. В. Холостенка та ін. Питанням міжнародного співробітництва під час розслідування злочинів присвячено праці В. С. Березняка, Л. В. Борисової, О. І. Виноградової, Т. С. Гавриш, О. А. Калганової, І. В. Лєшукової, М. А. Макарова, А. Г. Маланюка,

Т. В. Михальчук, П. Г. Назаренка, М. І. Пашковського, А. С. Сизоненка, М. І. Смирнова, В. Г. Уварова, О. В. Узунової, В. С. Філашкіна та ін.

Вагомий науковий внесок зазначених учених у розроблення окресленої проблематики є беззаперечним, проте їх дослідження об'єктивно обмежувалися попередніми періодами розвитку законодавства, а тому не цілком ураховує і не завжди відповідає потребам сучасної правозастосовної практики. У більшості праць проблеми міжнародного співробітництва правоохоронних органів щодо злочинів економічної спрямованості не розглядали. Тому постає потреба в розробленні криміналістичних напрямів взаємодії органів досудового розслідування України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності, адаптованих до кримінального процесуального законодавства. Ці обставини й зумовили обрання теми дисертації, визначили об'єкт і предмет дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження ґрунтується на положеннях Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015); Стратегії сталого розвитку «Україна–2020» (Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015); Стратегії розвитку органів системи МВС на період до 2020 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 р. № 1023-р.); Переліку перспективних напрямів кандидатських та докторських дисертацій за юридичними спеціальностями (рішення президії Національної академії правових наук України від 18 жовтня 2013 р. № 86/11); Пріоритетних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 рр. (рішення Вченої ради від 26 грудня 2017 р., протокол № 28).

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 22 лютого 2011 р. (протокол № 3), уточнено 24 квітня 2019 р. (протокол № 8) та включено до Переліку тем дисертаційних досліджень з проблем держави і права Національної академії правових наук України (за № 1409/2011).

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є розроблення теоретичних засад і криміналістичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення організації і тактики взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі *завдання*:

– з’ясувати стан наукового дослідження проблем взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності;

– окреслити підходи до визначення правових та організаційних засад взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності;

– висвітлити зміст і значення криміналістичної характеристики злочинів у сфері банківської діяльності для організації взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав;

– виокремити форми взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності;

– запропонувати напрями вдосконалення взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав щодо виявлення та розшуку осіб, які вчинили злочини у сфері банківської діяльності;

– розкрити специфіку взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час проведення окремих процесуальних дій;

– на підставі узагальнення слідчої практики розробити відповідні рекомендації з удосконалення нормативно-правової регламентації взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав у цій сфері;

– сформулювати криміналістичні рекомендації, спрямовані на оптимізацію інформаційно-аналітичного забезпечення такої взаємодії в умовах реалізації кримінального процесуального законодавства України.

Об'єкт дослідження – правовідносини, що виникають у діяльності органів досудового розслідування України й інших країн під час кримінального провадження щодо злочинів у сфері банківської діяльності.

Предмет дослідження – взаємодія слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації є діалектичний метод наукового пізнання правових явищ, загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема: *історико-правовий* використано під час дослідження проблем розвитку законодавства, спрямованого на врегулювання взаємодії слідчих підрозділів України й інших країн під час розслідування злочинів (підрозділ 1.1); *формально-логічний* – для встановлення обсягу та змісту категорій криміналістичної методики, збирання доказів, взаємодії тощо в межах предмета дослідження (розділи 1, 2); *порівняльно-правовий* – під час аналізу законодавства України, інших країн, міжнародно-правових актів, наукових категорій і понять (розділи 1–2); *догматичний* – для тлумачення, поглиблення й уточнення понятійно-категоріального апарату (підрозділи 1.2, 1.3, розділ 2); *системно-структурний* – для визначення завдань і напрямів взаємодії слідчих підрозділів щодо розшуку особи, яка вчинила злочин, проведення слідчих (розшукових) дій та їх удосконалення (розділи 2–3); *аналізу й синтезу* – з метою формулювання висновків, узагальнень у контексті предмета дослідження (розділи 1–3); *статистичний* – для кореляції результатів дослідження та офіційної статистики, опрацювання емпіричних даних (розділи 1–3); *соціологічні* – для відображення наукових результатів, що підтверджені результатами анкетування та опитування практичних працівників (розділи 1–3).

Емпіричну базу дослідження становлять результати вивчення 100 кримінальних проваджень, підслідних органам поліції, які суди розглянули

впродовж 2014–2019 рр. (з усіх регіонів країни); зведені дані анкетування 152 слідчих і 108 оперативних працівників Національної поліції України у Дніпропетровській, Закарпатській, Житомирській, Львівській, Одеській, Харківській, Хмельницькій, Чернігівській областях, містах Києві та Харкові, а також 72 співробітників Департаменту міжнародного поліцейського співробітництва Національної поліції України; статистичні й аналітичні дані Офісу Генерального прокурора України, МВС України, Національної поліції України, Національного банку України, Верховного Суду, Державної судової адміністрації України, Державної служби фінансового моніторингу України, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (упродовж 2014–2019 рр.).

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що робота є одним з перших в Україні досліджень теоретичних і практичних проблем взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності з огляду на сучасний стан законодавства та правоохоронної діяльності. У роботі обґрунтовано низку нових концептуальних положень, висновків і рекомендацій, а саме:

вперше:

– доведено криміналістичне значення виокремлення в структурі комплексної криміналістичної методики розслідування злочинів у сфері банківської діяльності організації взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав, що передбачає обмін інформацією, пошук і фіксацію фактичних даних (про функціонування суб'єктів господарювання, рух коштів, місцеперебування окремих осіб), міжнародну правову допомогу під час проведення процесуальних дій, зокрема з використанням допомоги міжнародних організацій поліцейського співробітництва, а також іноземних правоохоронних органів і неурядових інституцій;

– запропоновано криміналістичні рекомендації щодо організації і тактики проведення слідчими підрозділами Національної поліції України спільно з правоохоронними органами інших держав окремих слідчих (розшукових) дій (огляду місця події, допиту, обшуку) та інших процесуальних дій (розшуку, арешту, конфіскації майна, контрольованої поставки) у межах виконання запитів про міжнародну правову допомогу у провадженнях про злочини у сфері банківської діяльності;

– окреслено напрями вдосконалення правового й організаційного забезпечення створення та діяльності спільних слідчих груп для проведення досудового розслідування злочинів у сфері банківської діяльності, учинених на території декількох держав, що передбачають проведення спільних процесуальних дій, залучення службових осіб сторони обвинувачення, які уповноважені проводити кримінальне переслідування, обмін оперативною інформацією;

– визначено особливості взаємодії органів досудового розслідування Національної поліції України з Національним агентством України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА), з метою виявлення й розшуку активів, одержаних від учинення злочинів у сфері банківської діяльності, управління арештованим і конфіскованим майном;

– науково аргументовано доцільність запровадження в практику інформаційно-аналітичного забезпечення органів досудового розслідування Національної поліції України сучасних зразків програмного забезпечення для аналізу великих масивів даних та оперативної інформації;

удосконалено:

– доктринальні підходи до критеріїв криміналістичної класифікації злочинів у сфері банківської діяльності на підставі диференціації та систематизації форм міжнародної взаємодії органів досудового розслідування;

– наукові засади криміналістичної характеристики злочинів у сфері банківської діяльності, що мають міжнародний характер, з виокремленням

додаткових ознак і зв'язків предмета злочинного посягання, способу й обстановки вчинення злочинів, слідової картини злочинів, особи злочинця та потерпілого;

– криміналістичні положення щодо проведення процесуальних дій, передбачених КПК України (розділ IX) і міжнародними договорами України, з метою встановлення та затримання особи (осіб), яку розшукує компетентний орган іноземної держави для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку у справах про злочини у сфері банківської діяльності;

– визначення поняття «режим відеоконференції», що охоплює процесуальні, організаційні й тактичні умови проведення допиту шляхом відео- або телефонної конференції в порядку, передбаченому процесуальним законом запитуючої сторони, з огляду на положення кримінального процесуального законодавства України та загальновизнані стандарти забезпечення прав людини й основоположних свобод;

дістало подальший розвиток:

– наукові критерії розподілу форм взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності на міжвідомчі й внутрішньовідомчі, а також процесуальні та непроцесуальні;

– наукове бачення виокремлення у структурі криміналістичної методики розслідування злочинів у сфері банківської діяльності процесуальних і непроцесуальних форм взаємодії слідчих із правоохоронними органами інших держав;

– порядок (алгоритми) дій слідчих Національної поліції України під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності щодо складання, направлення компетентному органу іноземної держави запитів про міжнародне співробітництво, а також виконання таких запитів українською стороною, з огляду на особливий порядок зберігання та передання речових доказів і документів.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані й аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки і пропозиції впроваджені та використовують у:

– *законотворчій діяльності* – під час опрацювання проєктів змін і доповнень до кримінального процесуального законодавства та законів України (лист до Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності від 27 жовтня 2019 р. № 46/03/6084);

– *практичній діяльності* органів Національної поліції України – у процесі розроблення та вдосконалення відомчих нормативно-правових актів, методичних розробок з питань розслідування злочинів у сфері банківської діяльності, а також під час проведення занять у системі службової підготовки слідчих підрозділів (акт Головного слідчого управління Національної поліції України від 27 листопада 2019 р.);

– *освітньому процесі* – під час підготовки лекцій, методичних рекомендацій і дидактичних матеріалів з навчальних курсів «Криміналістика», «Розслідування окремих видів злочинів», «Міжнародна правова допомога в кримінальному провадженні», «Організація взаємодії підрозділів під час проведення досудового розслідування», «Організація роботи слідчо-оперативної групи», а також на заняттях за відповідними дисциплінами в системі підвищення кваліфікації слідчих підрозділів (акти Національної академії внутрішніх справ від 15 січня 2020 р., Київського національного університету імені Тараса Шевченка від 28 квітня 2020 р., Університету державної фіскальної служби України від 18 лютого 2020 р., Академії фінансового моніторингу від 3 березня 2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація виконана автором самостійно. Усі сформульовані положення та висновки є результатом особистих досліджень автора. Окремі положення дисертації викладено в статті «Розв’язання проблем протидії шахрайству з фінансовими ресурсами в банківській сфері», підготовленій у співавторстві (особистий внесок автора – 50 %, 0,3 друк. арк.).

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення та висновки дисертації оприлюднено на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, засіданнях круглого столу, зокрема: «Підготовка кадрів міліції (поліції): історія та сучасність» (м. Київ, 10 червня 2011 р.); «Спеціальна техніка у правоохоронній діяльності» (м. Київ, 25 листопада 2011 р.); «Актуальні проблеми розкриття та розслідування злочинів» (м. Київ, 29 березня 2012 р.); «Розкриття злочинів за новим Кримінальним процесуальним кодексом України» (м. Київ, 8 листопада 2012 р.); «Правові реформи в Україні» (м. Київ, 16 жовтня 2013 р.); «Актуальні проблеми розслідування злочинів за новим Кримінальним процесуальним кодексом України» (м. Київ, 5 липня 2013 р.); «Формування правових позицій щодо розслідування міжнародних злочинів» (м. Київ, 22 жовтня 2016 р.); «Тіньова економіка: світові тенденції та українські реалії» (м. Київ, 23 червня 2017 р.); «Роль інституту викривачів у запобіганні та протидії корупції» (м. Київ, 2 листопада 2018 р.); «Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення» (м. Київ, 22 березня 2019 р.); «Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі» (м. Київ, 12 грудня 2019 р.); «Актуальні питання криміналістики» (м. Київ, 20 грудня 2019 р.).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (375 найменувань на 39 сторінках) і восьми додатків на 30 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 273 сторінки, із них основний текст – 196 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ ІНШИХ ДЕРЖАВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1 Стан наукових досліджень проблем взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності

Здійснення слідчим кримінальної процесуальної діяльності, як і будь-якої людської діяльності, без визначення теоретичних, правових та праксеологічних засад не може бути ефективним. Бо дієвість виконання слідчим діяльності у кримінальному провадженні визначається через формулювання основоположних принципів, фундаментальних ідей, що досліджуються у кримінальній процесуальній та криміналістичній науці.

Питання щодо функціональної структури кримінальної процесуальної діяльності слідчого було предметом досліджень у науці кримінального процесу протягом не одного століття. Однак функції слідчого розглядалися або як основні напрями його діяльності, що призводило до виокремлення незначної кількості функцій (розслідування, обвинувачення, вирішення кримінального провадження), або як функції розглядалися усі напрями діяльності слідчого, в тому числі й ті, які не мають процесуального, а то й, взагалі, – правового, характеру (кримінологічна функція, виховна функція тощо). Водночас, діяльність слідчого «розпадається» на значну кількість напрямів, одні з яких мають основний, а інші – допоміжний чи побічний характер. Існування окремих напрямів діяльності іноді навіть не усвідомлюється слідчим. Особливо актуальним виглядає розгляд питання щодо функцій слідчого у зв'язку з кардинальним реформуванням у 2012 р. кримінального процесуального законодавства і напрацюванням за вісім років практики його застосування слідчими.

Сучасні реалії та стан криміногенної обстановки у країні вимагають принципово нових підходів до організації взаємодії правоохоронних органів як однієї з найефективніших організаційно-управлінських форм протидії злочинності. У зв'язку з цим при виявленні, розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень важливу роль відведено слідчому, який повинен забезпечити організацію і проведення в розумні терміни досудового розслідування та здійснити при цьому ефективну взаємодію з підрозділами інших правоохоронних органів, експертами, відповідними фахівцями та ін. З прийняттям у 2012 р. Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) одним із основних завдань кримінального провадження визначено забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування кримінального правопорушення з тим, щоб кожний, хто його вчинив, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини (ст. 2 КПК України). Безумовно, ефективність досягнення цього завдання у певній мірі залежить від належної та ефективної організації взаємодії органів і підрозділів, що залучаються для розкриття та розслідування кримінальних правопорушень [167].

На сьогоднішній день, в умовах економічної інтеграції, комерційні банки, як і вся кредитно-фінансова система, знаходяться у постійному розвитку: розширюються набір операцій, а також сфера діяльності фінансових установ, удосконалюється технічне оснащення банків. Ці процеси мають позитивний вплив на розвиток банківської системи: підвищується швидкість та якість обслуговування клієнтів, здійснюється активний обмін міжнародним досвідом у сфері банківської діяльності. Водночас ці процеси створили передумови для інтеграції міжнародних злочинних співтовариств та різке зростання банківської злочинності, яка все більше набуває яскраво виражений інтелектуальний характер. Як показало дослідження, злочинці при вчиненні злочинів у сфері банківської діяльності пристосовуються до існуючих механізмів проведення операцій та форм контролю за їх проведенням, чітко відстежуючи будь-які зміни у банківській системі. Злочини у сфері банківської діяльності

продовжують розвиватися, розширюються їх можливості, удосконалюються знаряддя та засоби їх вчинення, виникають нові й видозмінюються старі способи їх вчинення. Для успішного виявлення та розслідування злочинів у цій сфері важливе значення має пізнання суб'єктами досудового розслідування та суду особливостей функціонування сучасної банківської системи та кредитних операцій банку, даних про організаційну структуру й документообіг. Вивчення практики показало, що недоліки правової регламентації у даній галузі та дефіцит у суб'єктів досудового розслідування та суду знань про природу й характер кредитних операцій значною мірою сприяють збереженню високого рівня латентності протиправних дій у сфері банківського кредитування та їх безкарності [203, с. 11].

В умовах глобалізації фінансових ринків і подальшої інформатизації суспільства привабливою для випробовування злочинних схем залишається сфера банківських операцій. У ній упродовж 2014–2019 рр. виявлено понад 16 тис. злочинів, з яких найбільшу динаміку зростання (13–15 % щороку) та питому вагу (62 %) становлять різні способи заволодіння коштами фізичних та юридичних осіб, що зберігаються на банківських рахунках. У цей період порушено на чверть більше, ніж за всі попередні роки, кримінальних справ (розпочато кримінальних проваджень) про злочини цієї категорії, сукупні збитки за якими в кожній четвертій справі, направленій до суду, становлять понад 100 тис. грн, а загальна сума завданої шкоди оцінюється в майже 1 млрд грн. [244; 86; 8, с. 14–15].

Складний процес становлення і розвитку суспільних відносин нерозривно пов'язаний із зміцненням законності і цілеспрямованої боротьби з негативними соціальними явищами, до числа яких відноситься і злочинність. Злочинність порушує правопорядок, посягає на життя, здоров'я, свободу і гідність громадян, перешкоджає проведенню соціально-економічних перетворень.

Особливу гостроту боротьба зі злочинністю набуває в теперішній час. Структурна перебудова економіки, протиріччя і труднощі в соціальному, духовному житті, послаблення дисципліни і відповідальності сприяють

зростанню протиправних діянь. Збільшується кількість вбивств загалом та тих, які вчиняються іноземцями або за їх участі. Дії злочинців стають більш агресивними, жорстокими і організованими.

Успіх здійснення правоохоронними органами своїх функцій знаходиться у прямому зв'язку з використанням у їх діяльності досягнень науково-теоретичного прогресу. Важливе значення в цьому відношенні належить юридичній науці і, зокрема, криміналістиці з її заключним розділом – методикою розслідування злочинів [3; 156; 157; 158; 159; 160; 197; 155].

З позицій криміналістики розслідування злочинів є, мабуть, найбільш складним та своєрідним видом діяльності у структурі боротьби зі злочинністю. Вивчення практики розслідування злочинів, як специфічної діяльності, та методики розслідування злочинів, як розділу криміналістики, дає підстави для таких роздумів щодо складності та специфічності розслідування злочинів.

По-перше, розслідування злочинів завжди спирається на норми кримінального права. З огляду на це, розслідування злочинів, як діяльність, бере свій початок тоді, коли має місце порушення норм кримінального права.

Стосовно цього С. І. Тихенко зазначав, що слідчий не займається розслідуванням у справі «взагалі», а встановлює у випадках, коли було скоєно злочин, шляхом розслідування такі факти, які, маючи кримінально-правове значення, доказують у діях винуватого наявність складу даного злочину, а також обставини, які обтяжують або пом'якшують відповідальність. Так як ознаки складу злочину, які визначені кримінальним законом, мають дуже суттєве значення для проведення слідчим розслідування, вони, природно, повинні мати і мають таке ж велике значення для теоретичних розробок у галузі методики розслідування злочинів окремих видів [300, с. 180]. Ця думка пізніше отримала схвалення і у дослідженнях інших вчених. Так, наприклад І. М. Лузгін писав про безпосередню залежність розслідування окремих видів злочинів від об'єктивних особливостей злочину, що розслідується, його юридичних ознак та умов скоєння [187, с. 9–10]. Ще більш визначено висловився О. Н. Колесниченко: «Визначальну роль у розслідуванні і його методиці грає

кваліфікація злочину, яка дозволяє встановити конкретні завдання розслідування, що в свою чергу впливає на використання тих чи інших методів. Положення кримінального права допомагають правильно визначити обставини, які підлягають в'ясненню в ході розслідування злочинів» [136, с. 15].

По-друге, специфічність розслідування злочинів полягає в тому, що ця діяльність, на відміну від інших видів діяльності, найбільш жорстко врегульована нормами кримінального процесуального права. З цього приводу Р. С. Белкін пише, що кримінально-процесуальний закон встановлює загальну процедуру розслідування, дає вичерпний перелік слідчих дій, за допомогою яких здійснюється розслідування, межі їх проведення, визначає загальну формулу предмета доказування, мету розслідування [33, с. 343–348]. У зв'язку з цим доречно, як на нашу думку, звернути увагу на відомі, але надзвичайно важливі обставини. Йдеться про те, що розслідування злочинів врегульовано нормами кримінального процесуального права дуже детально. Визначено з якою метою, хто, у які терміни, відносно кого проводить розслідування, як може бути доказово отримана інформація, з яких джерел, ким, як, за яких умов зафіксована, хто може прийняти участь у цій діяльності, у яких межах та інші обставини.

Тобто своєрідність цієї діяльності полягає в тому, що однією з провідних її ознак є точне і неухильне дотримання вимог кримінального та кримінального процесуального законодавства.

Проблематика забезпечення розслідування злочинів не залишилась поза увагою криміналістів. Більше того, слід сказати, що дослідження питань забезпечення розслідування злочинів, слідчої практики, проходить досить активно, зокрема дана проблематика детально досліджена в роботах таких науковців, як Н. Г. Абрамової [2], В. П. Бахіна [28], В. І. Боярова [53], В. С. Давиденка [83], І. В. Загороднього [104], В. А. Журавля [100], А. В. Іваниці [112], А. В. Іщенка [121], В. К. Лисиченка [184], Н. С. Карпова [125], Н. І. Клименко [129],

І. І. Митрофанова та В. М. Лінова [198], О. М. Самойлової [266], В. Ю. Шепітька [354], Ю. М. Черноус [342] та ін.

Про складність проблем забезпечення розслідування злочинів та інтенсивність їх вивчення свідчить хоча б те, що в криміналістичній науці визначились неоднозначні підходи до дослідження цих питань. Особливо це помітно у напрямках наукових досліджень окремих наукових шкіл, зокрема Київської та Харківської.

Вчені криміналісти продовжували досліджувати основні проблемні питання криміналістичної науки, враховуючи потреби практики, але через обмежений об'єм нашого наукового дослідження ми не можемо простежити весь генезис криміналістичного наукового забезпечення розслідування злочинів.

Теоретичне підґрунтя дослідження шляхів і засобів протидії злочинам к сфері банківської діяльності склали наукові праці таких вітчизняних і зарубіжних вчених, зокрема: Д. І. Амінова [6], Л. І. Аркуші [12], О. П. Бущана [54], А. Ф. Волобуєва [66], В. П. Головіної [77], А. М. Єрмошенка [94], Е. О. Іванова [109], О. В. Кийвець [128], В. В. Колеснікова [135], В. П. Коржа [145], О. М. Кулініча [171], О. В. Курмана [172], В. Д. Ларічева [176], Г. А. Матусовського [194], І. А. Моїсеєва [200], В. М. Поповича [238], І. М. Осики [213], Т. В. Охрімчук [219], Р. С. Сатуєва [268], Л. М. Стрельбицької [286], О. О. Сухачова [287], М. М. Умарова [315], В. О. Фінагеева [320], С. С. Чернявського [335; 330], П. С. Яні [369] та інших. Окремі аспекти кримінальних процесуальних форм взаємодії слідчих та оперативних працівників висвітлювалися у наукових працях І. І. Васильковського [57], І. В. Єрмоєнко [95], І. М. Єфіменка [96], А. М. Юрченка [362], В. В. Топчія [302].

Праці деяких із перерахованих нами науковців мають тісний зв'язок із проблематикою нашого дослідження, а тому потребують докладнішого аналізу.

Так, значний інтерес для нас становить дисертація О. П. Бущана [54, с. 6],

на тему «Криміналістична характеристика та основні положення розслідування злочинів, скоєних шляхом кредитних банківських операцій» (спеціальність 12.00.09 – кримінальний процес, криміналістика і судова експертиза), яка була захищена у 1995 році. У дисертації вперше за новітню історію України комплексно досліджено криміналістичну характеристику кредитно-банківських злочинів і основних положень їх розкриття.

У світлі завдань нашого дослідження заслуговує на увагу вирішення О. П. Бушаном наступних завдань: вивчено основні положення теорії і практики банківського кредитування; досліджено практику документообігу у процесі кредитування; узагальнено нормативно-правові акти, регулюючі кредитно-банківську діяльність; на основі вивчення матеріалів кримінальних справ, судових експертиз, опублікованої слідчої практики встановлено механізм, способи скоєння і приховання кредитно-банківських злочинів, їх ознаки; розроблено криміналістичну характеристику кредитно-банківських злочинів та її елементи; систематизовано способи злочинів, їх ознаки як сліди скоєних вчинків, які використовуються для їх виявлення і розкриття; визначено основні криміналістичні положення розгляду матеріалів про ознаки кредитно-банківських злочинів та їх розкриття; розроблено рекомендації щодо висунення слідчих версій, планування розслідування; виділено особливості провадження слідчих дій (огляд документів, судові експертизи) і тактичних операцій. Утім, зазначені питання, враховуючи докорінне реформування кримінального процесуального законодавства, потребують додаткового вивчення.

Брак практичного досвіду та наукових розробок у розслідуванні злочинів у сфері банківської діяльності зумовив проведення додаткових досліджень серед учених-криміналістів щодо можливостей застосування криміналістичних знань для захисту банківської діяльності від злочинних посягань. У зв'язку з цим В. Д. Ларичев запропонував проводити в кредитних організаціях техніко-криміналістичний аналіз документів на предмет благонадійності позичальників, надаючи можливість перевіряти їх за базами даних криміналістичного обліку [177, с. 109–121].

Монографія В. М. Поповича «Правові основи банківської справи та її захист від злочинних посягань» була досить корисною та практично спрямованою працею, оскільки розглядалися як питання організаційно-правового характеру діяльності банків за нових умов функціонування, так і способи вчинення різного роду зловживань у цій сфері [238]. Хоча вказана праця є кримінологічним дослідженням, багато її аспектів торкалися криміналістичної науки, зокрема розгляд обставин, які сприяють скоєнню корисливих злочинів у сфері банківської діяльності, способів вчинення розкрадань і зловживань, типові ознаки незаконних банківських операцій. Було вперше наведено характеристику дій посадових осіб, співучасників злочинного утворення, «відмивання» та використання фіктивних грошових коштів. І це не дивлячись на те, що тоді ще не була передбачена кримінальна відповідальність за незаконні дії з доходами, отриманими злочинним шляхом. Цінність праці В. М. Поповича також у тому, що він комплексно підійшов до вирішення завдань захисту банківської сфери, розглянувши її не тільки в юридичному аспекті, а й використавши знання банківської справи та фінансів, бухгалтерського обліку та звітності [147, с. 67].

Водночас В. А. Гамза та І. Б. Ткачук рекомендували банківським службам безпеки: застосовувати засоби криміналістичної техніки; здійснювати міжбанківський обмін інформацією про новий вигляд фінансового шахрайства; виявляти ознаки злочинів, що готуються або маскуються за допомогою банківської сфери; тісніше співпрацювати із правоохоронними органами; надавати інформацію, що має доказове значення; вживати заходів щодо відшкодування заподіяної від злочину шкоди [72, с. 20–55].

Наприкінці 90-х років ХХ ст., а саме у 1999 році була опублікована монографія Г. А. Матусовського «Экономические преступления: криминалистический анализ» [194]. На тлі наявної невизначеності в наукових колах щодо окремих аспектів протидії корисливій злочинності у сфері економічних відносин його висновки отримують фундаментальне значення. Він проаналізував економічну злочинність, запропонувавши при цьому нові

концептуальні підходи. Зокрема, цінність праці визначається значним внеском у теоретичне осмислення системи корисливої злочинності у сфері економіки, тобто економічної злочинності. Також Г. А. Матусовський висловив ідею про існування комплексу економічних злочинів у відповідній сфері як системи їх груп і видів, які взаємозалежні та обумовлені структурою злочинної поведінки. Він вказує, що комплексний характер економічної злочинності вимагає створення комплексних (поза видових) методик розслідування [194, с. 131–132].

Як зазначає В. В. Корнієнко, на початку 2000-х років банківська сфера відчула неабиякий вплив організованої злочинності. Розкрадання та зловживання отримали системний і надто латентний характер. Окремі організовані кримінальні структури отримували повний контроль за діяльністю фінансових установ. Більш того, ними створювалися власні, так звані кишенькові банки, які діяли в структурі фінансово-промислових груп та обслуговували відповідні кримінальні структури. Масштаби криміналізації фінансової сфери проявилися в результаті гучних банкрутств двох крупних банків – АКПБ «Україна» й АКБ «Слов'янський». Проведена перевірка цих фінустанов виявила численні факти зловживань із використанням сучасної системи електронних комунікацій і корумпованих зв'язків з окремими посадовими особами високого рівня. Враховуючи ці факти, на державному рівні були зроблені висновки, що протидія не зможе впоратися зі злочинністю до тих пір, поки не матиме тієї ж швидкості, що і злочинність [147, с. 69–70].

Така ситуація у банківській сфері зумовила розвиток криміналістичних досліджень, зокрема А. Ф. Волобуєв у своєму навчальному посібнику розглянув проблемні питання розслідування і попередження розкрадань майна та пов'язаних з ними злочинів, що вчиняються особами з використанням правового статусу суб'єкта підприємницької діяльності. Зокрема, розглядаються способи розкрадань з використанням підроблених документів, комп'ютерної техніки та інші, а також способи протидії розслідуванню та засоби їх подолання. Важливе місце займають питання оцінки первинного

матеріалу про злочини в сфері підприємництва, порушення кримінальної справи і організації розслідування, а також особливості підготовки і проведення окремих слідчих дій [66]. Його висновки були нами підтримані й розвинуті у практичних рекомендаціях щодо розслідування злочинів, що вчиняються з використанням банків [216]. В. П. Корж поряд з іншим приділила увагу вирішенню проблем проведення дослідчої перевірки матеріалів про економічні злочини, вчинені організованими групами осіб [144]. В. В. Лисенко у своїх працях здійснив криміналістичний аналіз питання використання банків у структурі фіктивного підприємництва з метою ухилення від сплати податків та інших обов'язкових платежів [189].

Важливе значення для формування загальних основ протидії злочинам у сфері банківської діяльності має дисертаційне дослідження С. С. Чернявського [333, с. 49–53], в якій досліджено чинники, що зумовлюють кримінальну ситуацію в банківській сфері: щорічне збільшення кількості злочинів у банківській сфері та розмірів заподіяної ними шкоди; поступова концентрація кримінальних інтересів у банківському секторі на використанні цих установ для організації значного витоку незаконно здобутих капіталів за кордон з їх подальшою легалізацією («відмиванням»); високий ступінь латентності банківських злочинів; тенденція до поступового зростання корупції, організованої злочинної діяльності із банківською злочинністю; труднощі та перешкоди виявлення та розслідування банківських злочинів.

Розглядаючи здобутки роботи С. С. Чернявського слід акцентувати увагу підрозділі «Проблеми взаємодії та оперативно-розшукового забезпечення», в якому аналізується сучасний стан та перспективи використання оперативно-розшукових можливостей у розслідуванні. Своє соціальне призначення оперативно-розшукова діяльність правоохоронних органів може успішно виконувати лише тоді, коли у розкритті та розслідуванні злочинів, збиранні доказів у кримінальних справах буде активно використовуватись весь «арсенал» оперативно-розшукових заходів, засобів і методів. Автором підкреслюється, що важливе значення для ефективного розслідування має

міжнародне співробітництво правоохоронних органів. Це пояснюється передусім тим, що, по-перше, сама злочинність набула транснаціонального характеру, а по-друге, лише налагоджений, зручний механізм взаємодії на міжнародному рівні надасть можливість своєчасно виявляти, отримувати та використовувати важливу доказову інформацію про реєстрацію підприємств, рух грошей, місцезнаходження окремих осіб тощо. Не менш важливий комплекс проблем пов'язаний із участю у взаємодії структурних підрозділів банків. Проблема ця досить складна і, звичайно, вимагає для свого вирішення відповідної правової основи. Взаємовигідні стосунки банківської та правоохоронної систем передбачають проведення спільних заходів на різних етапах діяльності кожного із взаємодіючих суб'єктів: перевірки банком позичальника та наданої ним інформації, кредитного моніторингу, вирішення питання про порушення кримінальної справи, попереднього розслідування та судового розгляду [332, с. 17].

Вважаємо, що наукові напрацювання С. С. Чернявського щодо координації та взаємодії правоохоронних органів, контролюючих органів, банків та інших недержавних структур, що здійснюють функції безпеки у сфері банківської діяльності додатково актуалізуються у світлі прийняття КПК України 2012 року [167] ряду нормативно-правових документів. Так, зокрема наказом Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС України) «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні» (2017 р.) [245] передбачено, що процесуальна взаємодія спрямована на виконання завдань кримінального провадження, зокрема: попередження, виявлення і розслідування кримінальних правопорушень, притягнення до встановленої законодавством відповідальності осіб, які їх учинили, відшкодування завданої кримінальними правопорушеннями шкоди, відновлення порушених прав та інтересів громадян і юридичних осіб. Таким чином, наукові здобутки С. С. Чернявського щодо координації та взаємодії

правоохоронних органів, контролюючих органів, банків та інших недержавних структур, що здійснюють функції безпеки у сфері банківської мають потенціал для подальшого розвитку в контексті взаємодії оперативних підрозділів МВС України з органами досудового розслідування та іншими суб'єктами при розслідуванні кримінальних проваджень про злочини у сфері банківської діяльності.

У науковому посібнику С. С. Чернявського та О. Є. Користіна «Протидія відмиванню коштів в Україні: правові та організаційні засади правоохоронної діяльності» комплексно висвітлено основні напрями у сфері протидії легалізації коштів, що ґрунтуються на порівняльному аналізі міжнародного досвіду, теоретичному аналізі й узагальненні матеріалів практичної діяльності правоохоронних органів. Науковці здійснили кримінально-правову та кримінологічну характеристику цього явища, дослідили питання використання конвертаційних центрів як способу відмивання коштів [146].

У 2010 році С. С. Чернявським захищене дисертаційне дослідження «Теоретичні та практичні основи методики розслідування фінансового шахрайства» на здобуття наукового ступеня доктора наук [334], в якому зазначено, що взаємодія у протидії злочинності – це узгоджена діяльність уповноважених суб'єктів з оптимальним співвідношенням методів і засобів, визначених для кожного з них. Визначено, що на етапі розкриття фінансового шахрайства взаємодія слідчого та оперативних підрозділів відбувається у процесуальних і непроцесуальних формах. До процесуальних належать: спільна перевірка інформації про злочин; створення слідчо-оперативної групи; проведення оперативно-розшукових заходів у справах, де не встановлено особу, яка вчинила злочин; виконання доручень слідчого про проведення оперативно-розшукових заходів та слідчих дій. Найбільш ефективними непроцесуальними формами взаємодії є: надання слідчим консультацій щодо повноти збирання матеріалів на стадії порушення кримінальної справи; спільне планування заходів з розкриття злочинів; обмін інформацією за результатами проведених слідчих дій та оперативно-розшукових заходів; забезпечення безпеки учасників

кримінального судочинства.

У роботі підкреслюється, що важливе значення для розкриття фінансового шахрайства має міждержавна взаємодія правоохоронних органів, що надає можливість вчасно виявити, зафіксувати та використати у процесі доказування фактичні дані про реєстрацію підприємств, рух коштів, місцезнаходження окремих осіб. Підвищенню ефективності розслідування фінансового шахрайства сприятиме удосконалення міжнародної співпраці у формах: надання правової допомоги у кримінальних справах; передачі компетенції, тобто надання можливості збирання доказів у справі органам інших держав, а також визнання доказів, одержаних за законодавством інших країн; проведення негласних розслідувань працівниками поліції, які діятимуть під прикриттям або за вигаданими прізвищами; створення міжнародних слідчо-оперативних груп [334].

Для вирішення завдань цієї наукової розробки теоретико-прикладний інтерес становить дисертаційна робота Ю. М. Чорноус «Криміналістичне забезпечення досудового слідства у справах про злочини міжнародного характеру» (2013 р.) [340]. У дисертації на основі вивчення наукових праць з криміналістики, оперативно-розшукової діяльності, кримінального процесуального, кримінального, міжнародного, конституційного та інших галузей права, міжнародного та національного законодавства, узагальнення практики його реалізації, здійснено комплексний аналіз теоретичних і практичних основ криміналістичного забезпечення досудового слідства у справах про злочини міжнародного характеру. Зокрема, розкрито теоретичні засади криміналістичного забезпечення досудового слідства у справах про злочини міжнародного характеру; сформульовано поняття та криміналістичну характеристику злочинів міжнародного характеру; розкрито правові та організаційні засади досудового слідства у справах про злочини міжнародного характеру; охарактеризовано міжнародне співробітництво при розслідуванні злочинів міжнародного характеру; з'ясовано особливості реалізації

криміналістичного забезпечення досудового слідства у справах про злочини міжнародного характеру.

Аналіз означених наукових досліджень виявив, що більшість пропозицій і положень морально застаріла, оскільки їх було сформульовано до прийняття чинного КПК України [167], який докорінно змінив порядок кримінального провадження, визнав пріоритет міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, суттєво підвищив навантаження на органи досудового розслідування МВС України, зумовив необхідність наукового осмислення криміналістичного забезпечення розслідування злочинів за нових умов. Водночас, ці наукові доробки слугують підґрунтям, подальшого, сучасного вивчення проблем розслідування вбивств загалом та іноземцями зокрема.

В умовах прийняття нового КПК України 2012 року однією з перших наукових праць яка дотично відноситься до теми нашого дисертаційного дослідження стала монографія О. Ю. Татарова «Досудове провадження в кримінальному процесі України: теоретико-правові та організаційні засади (за матеріалами МВС)» [294], у якій розглянуто найбільш суттєві теоретичні та прикладні проблеми діяльності слідчих, оперативних підрозділів та інших уповноважених осіб щодо реалізації положень КПК України на стадії досудового розслідування кримінальних правопорушень як самостійно, так і у взаємодії між собою та з іншими суб'єктами кримінального судочинства, з унесенням пропозицій до чинного законодавства.

Цікавою та змістовною в контексті питань, які розглядаються, є праця В. О. Фінагеева «Розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним доступом до банківських рахунків» [320]. Дисертація є першим в Україні дослідженням теоретичних засад і практичних питань методики розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним доступом до банківських рахунків. У роботі сформульовано та обґрунтовано низку нових положень і висновків, що мають значення для криміналістичної науки, слідчої та судової практики. Розкрито зміст елементів криміналістичної характеристики злочинів цієї категорії.

Виокремлено особливості їх виявлення та організації розслідування. Запропоновано рекомендації щодо проведення слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, а також призначення окремих видів судових експертиз. Сформульовано пропозиції стосовно удосконалення норм КПК України та іншого законодавства в контексті предмета дослідження.

У ній визначаються напрями удосконалення правової регламентації та організаційного забезпечення спільних дій уповноважених осіб щодо вирішення завдань кримінального провадження. Оскільки у виявленні злочинів досліджуваної категорії беруть участь працівники служб безпеки банків як самостійно (хоча така діяльність законодавчо не регламентована), так і у взаємодії з правоохоронними органами, автором запропоновано закріпити у проекті Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» та Законі України «Про банки і банківську діяльність» обов'язки керівників банків повідомляти правоохоронні органи в разі виявлення ними ознак злочинів, а також надавати доступ органам досудового розслідування до технічних (охоронних) засобів банку, приміщень і документів, необхідних для проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій; сприяти збиранню доказів, що стосуються розшуку підозрюваних, відшкодування завданих збитків; забезпечувати участь уповноважених працівників банку у кримінальному провадженні як представників потерпілого та цивільного позивача. З метою організаційного забезпечення взаємодії підрозділів Національного банку України, МВС України, Генеральної прокуратури України та інших зацікавлених відомств під час досудового розслідування злочинів у сфері банківської діяльності розроблено проект відповідної міжвідомчої інструкції. Оцінено стан та виокремлено шляхи підвищення ефективності взаємодії органів досудового розслідування з контролюючими підрозділами Національного банку України, які здійснюють планові й позапланові перевірки комерційних банків, а також з правоохоронними органами інших країн у рамках міжнародного співробітництва (у 18 % вивчених справ виникла необхідність у направленні відповідних запитів з метою отримання інформації

про відкриття рахунків в іноземних банках, рух коштів такими рахунками, копій первинних платіжних документів) [319, с. 11–12].

Не зупиняючись на детальному дослідженні, однак у рамках розгляду стану теоретичної розробленості проблеми доречно згадати монографію В. Г. Уварова, яка є комплексним дослідженням сутності та особливостей застосування міжнародно-правових стандартів у кримінальному процесі України. У роботі проаналізовано правовий механізм запровадження і реалізації міжнародно-правових стандартів у кримінальному провадженні. Окрема увага у роботі приділена аналізу специфіки застосування практики Європейського суду з прав людини у кримінальному процесуальному законодавстві. На підставі проведеного дослідження сформульовано та запропоновано конкретні пропозиції щодо удосконалення кримінального процесуального законодавства України [306].

Питання міжнародного співробітництва, видачі іноземців, правових імунітетів, особливостей доказування, забезпечення права на захист досліджено в працях Ф. А. Агаєва, О. І. Бастрикiна, Ю. М. Белозерова, О. І. Виноградової, А. Г. Волеводза, В. М. Волженкіної, Л. Н. Галенської, В. М. Галузо, С. А. Кудінова, Н. І. Маришевої, П. Г. Назаренка, М. І. Пашковського, В. Ф. Цепельова. Різні аспекти тактики проведення слідчих дій з іноземцями були предметом досліджень Р. С. Белкіна, І. Є. Биховського, О. М. Васильєва, Н. І. Жукової, О. О. Закатова, І. І. Когутича, А. Г. Крамарєва, В. С. Кузьмічова, А. В. Смирнова, А. П. Сирова, В. А. Снєткова, М. О. Селіванова, О. А. Калганової, Л. Д. Удалової, Ю. М. Чорноус та ін. Однак чимало проблем, пов'язаних із тактикою проведення слідчих (розшукових) дій (далі – СРД) та негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД) з іноземцями, залишаються нерозв'язаними, що негативно впливає на рівень забезпеченості прав і свобод людини в державі під час провадження досудового розслідування.

У цьому контексті варто згадати і статтю Ю. М. Чорноус «Використання досягнень науки та техніки в експертній діяльності» [339], у якій автор розглянула порядок проведення СРД з іноземцями, деталізував законодавчі

положення, підкреслив важливе значення дотримання прав і свобод іноземців, особливо тих, які користуються дипломатичним імунітетом. Особливу увагу приділено тактичним прийомам, які використовують під час проведення слідчих (розшукових) дій, зокрема підкреслено важливість встановлення психологічного контакту з іноземцем, сформульовано відповідні криміналістичні рекомендації.

Водночас у навчальному посібнику С. Є. Абламського, Ю. Ю. Юхна, Ю. В. Лук'яненка «Взаємодія слідчого з іншими органами і підрозділами при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень» [1] розглядаються теоретичні підходи до поняття «взаємодія», надається класифікація видів і форм взаємодії, а також розкриваються проблемні теоретичні та прикладні питання організації і здійснення взаємодії слідчого з працівниками органів прокуратури, оперативних підрозділів, експертами, спеціалістами та іншими.

Викликає інтерес наукова робота Р. С. Шаранича «Розслідування злочинів у сфері банківського кредитування» [348] у якій здійснено комплексне дослідження правових, теоретичних та організаційно-тактичних засад криміналістичного забезпечення розслідування злочинів у сфері банківського кредитування з огляду на нормативні положення чинного кримінального процесуального законодавства. Автором розглянуто банківське кредитування як систему правовідносин між банком (кредитором) та суб'єктом підприємницької діяльності (позичальником), що передбачають зобов'язання банку надати певну суму грошей позичальникові у власність, та взаємне зобов'язання позичальника взяти кредит, повернути його у визначені договором строки, сплатити процентну ставку, а також використати кредитні кошти за цільовим призначенням, якщо інше не буде передбачено кредитним договором.

Дотичною до нашого дисертаційного дослідження є наукова праця О. В. Воробей «Розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з діяльністю конвертаційних центрів» [68] в якій надано рекомендації щодо взаємодії слідчого з представниками: підрозділів Національної поліції та

Державної фіскальної служби, Міжнародної організації кримінальної поліції в Україні (Інтерполу), Служби безпеки, Національного банку, Фонду державного майна, Міністерства фінансів, Антимонопольного комітету, Державної аудиторської служби, експертних установ, органів нагляду, спеціалістами різних галузей знань (у галузі бухгалтерського обліку, у сфері банківської діяльності, комп'ютерної техніки та програмного забезпечення) тощо під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з діяльністю конвертаційних центрів.

Таким чином, увага науковців, що приділяють методикам розслідування окремих видів злочинів викликала за собою нагромадження теоретичних і емпіричних знань, що сприяло інтенсивному розвитку криміналістичних знань. У результаті оптимального їх використання збільшується кількість та якість розслідуваних злочинів, у тому числі й злочинів у сфері банківської діяльності.

У сучасних умовах розвитку організованої та професійної злочинності для досягнення вагомих результатів у боротьбі з нею від правоохоронних органів очікується більш ефективна робота щодо протидії злочинним виявам, що передбачає якісно новий рівень організації взаємодії органів досудового розслідування, оперативних підрозділів та інших уповноважених суб'єктів при виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень. Саме кримінальні процесуальні відносини таких суб'єктів в оновленому правовому полі й формують взаємообумовлений зв'язок, необхідний для виконання завдань кримінального провадження. Доробки цих учених становлять вагому теоретичну цінність і практичну значущість. Водночас в умовах дії КПК України 2012 року постала необхідність дослідити низку питань слідчих підрозділів Національної поліції України (далі – НПУ) з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності, з огляду на сучасний стан протидії правопорушенням у сфері економіки та вимоги процесуального законодавства.

Огляд науковцями досліджень дає змогу зробити висновок про те, що питання взаємодії слідчих підрозділів НПУ висвітлювались переважно з

оперативними працівниками, іншими правоохоронними органами та на час дії Кримінально-процесуального кодексу України 1960 року, або безвідносно до такої злочинів у сфері банківської діяльності. Питання взаємодії слідчих підрозділів НПУ з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності, в сучасних умовах на монографічному рівні практично не розглядались і не були предметом самостійного дослідження, тому на них, вважаємо, і варто звернути увагу наукової спільноти. Крім того, на необхідності розробки спеціальної методики для використання під час розслідування фінансових злочинів, висловились 91 % опитаних слідчих НПУ (Додаток Б).

1.2 Поняття та криміналістичні засади взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності

У сучасних умовах розвитку організованої та професійної злочинності для досягнення вагомих результатів у боротьбі з нею від правоохоронних органів очікується більш ефективна робота щодо протидії злочинним виявам, що передбачає якісно новий рівень організації взаємодії органів досудового розслідування, оперативних підрозділів та інших уповноважених суб'єктів при виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень. Саме кримінальні процесуальні відносини таких суб'єктів в оновленому правовому полі й формують взаємообумовлений зв'язок, необхідний для виконання завдань кримінального провадження [320, с. 103].

Злочини у сфері банківської діяльності становлять високу суспільну небезпеку, тому їх виявлення та розслідування в сучасних умовах боротьби зі злочинністю є пріоритетним завданням правоохоронних органів. Однак його вирішення пов'язане зі значними труднощами. Це зумовлено низкою об'єктивних і суб'єктивних факторів, до яких, зокрема, належать питання

організації взаємодії органів досудового розслідування з оперативними підрозділами та іншими суб'єктами.

Тут важко не погодитись з Ю. М. Черноус, яка вказує на те, що в умовах протидії організованій міжрегіональній злочинності особливої актуальності набувають питання взаємодії підрозділів поліції з іншими підрозділами, правоохоронними органами України і міжнародними правоохоронними органами, державними установами та організаціями, недержавними установами і підприємствами, а також організації обміну оперативно-розшуковою інформацією [343, с. 232]. Враховуючи актуальність проблеми взаємодії в протидії злочинності, необхідно приділити увагу висвітленню сутності такої діяльності, а також розкрити сучасні особливості взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності.

За великим тлумачним словником української мови «взаємодія» означає взаємний зв'язок між предметами у дії, а також погоджену дію між ким-, чим-небудь; з точки зору фізики – це взаємний вплив тіл та частинок, який зумовлює зміну стану їхнього руху. Взаємодіяти – перебуваючи у зв'язку, взаємно проявляти дію або погоджено взаємно діяти, бути у взаємодії [59, с. 85].

Соціологи розглядають взаємодію як систематичні достатньо регулярні соціальні дії суб'єктів, спрямовані один на одного, які мають на меті викликати певну відповідну реакцію, а вона породжує нову реакцію суб'єкта, що здійснював вплив. З цього випливає, що взаємодія координує усі соціальні процеси [272, с. 244; 280, с. 179].

Теорія кримінального процесу розглядає взаємодію як форму зв'язку елементів системи, за допомогою якої вони, взаємодоповнюючи один одного, створюють умови для успішного функціонування в цілому [296, с. 500]. Взаємодію також розглядають як управлінську функцію, що спрямована на перетворення системи індивідуальної на спільну, узгоджену за місцем, часом і метою діяльності, а також як процес обміну інформацією [284, с. 16].

Головним завданням взаємодії є своєчасне виявлення, якісне документування злочинів, забезпечення їх повного, всебічного та об'єктивного розслідування, притягнення винних осіб до встановленої законом відповідальності, відшкодування заподіяної злочинами шкоди, відновлення порушених прав громадян [55, с. 217].

Безліч невирішених питань на теоретичному рівні й у практичній діяльності спричиняють «непорозуміння» між органами досудового розслідування та оперативними підрозділами під час спільної роботи, наслідками яких є несвоєчасне й неповне інформування слідчого про результати проведення оперативно-розшукових заходів; неякісне проведення СРД та НСРД оперативним працівником за дорученням слідчого; затягування термінів досудового розслідування унаслідок невиконання доручень тощо. Тому зазначені питання в комплексі потребують окремої уваги [328].

О. М. Арестова розглядає взаємодію як один з видів взаємозв'язку. На її думку, це означає, що в процесі взаємодії спостерігається вплив перебігу, характеру й змісту дій однієї сторони на дії іншої [11, с. 15]. Як об'єктивно необхідну, зумовлену єдиними цілями і загальними завданнями, здійснювану в межах закону спільну й узгоджену за місцем і часом діяльність визначає взаємодію М. М. Жильський [99, с. 3]. Взаємодію в соціальних системах Ю. В. Степаненко характеризує як функцію управління, зв'язок між суб'єктами, що взаємодіють, а також як метод співпраці, що полягає в узгодженій за метою, місцем і часом спільної діяльності учасників взаємодії під час виконання ними спільних завдань [285, с. 37]. Військова наука взаємодію досліджує у площині найбільш ефективного використання збройних сил для досягнення перемоги, як процес, що організовується за завданнями, місцем і часом з метою найбільш дієвого застосування наявних сил і засобів для досягнення необхідного результату в процесі виконання бойового службового завдання [314, с. 238]. Розглядаючи природу взаємодії між оперативними підрозділами, що за основними ознаками належать до соціальних систем, можливо, серед іншого, використовувати положення кібернетики (з давньогрецької – мистецтво

управління), яка вивчає загальні закономірності процесів управління й передачі інформації, зокрема й у соціальних системах [318, с. 256]. У кібернетиці та соціальному управлінні взаємодія визначається як форма спрямованого впливу для досягнення конкретної мети, а також процес обміну інформацією [273, с. 12].

Досліджуючи категорію взаємодії, А. Ю. Неманов приходить до висновку, що найбільш поширеними є позиції авторів, що тлумачать взаємодію різних суб'єктів як кооперацію праці [192], засіб досягнення узгодженості, ділове співробітництво [305, с. 93]. Будь-яку систему становлять не лише безліч елементів, а і їх сукупність, де наявні певні відносини [313, с. 73]. Мова йде про відносини взаємодії, за яких системні утворення доповнюють один одного і породжують умови для успішного функціонування системи загалом [73, с. 68–69]. Аналіз її різних визначень свідчить, що в них є спільні ознаки, характерні сутності цього поняття: по-перше, узгодженість за метою, місцем і часом; по-друге, побудова діяльності на законах і підзаконних актах.

Науковці висловлюють свої погляди щодо поняття та сутності взаємодії різних суб'єктів в протидії злочинності. Так, О. Г. Лекар під взаємодією розуміє спільні або погоджені за часом, місцем і метою дії двох і більше підрозділів (органів) щодо виконання конкретних завдань боротьби зі злочинністю [180, с. 33]. Д. В. Гребельський зазначає, що при цьому взаємодіючі органи здійснюють управління в одній галузі державної діяльності (боротьба зі злочинністю), яка функціонує з однією загальною метою [79, с. 43]. О. О. Аксьонов взаємодію розглядає як спільну комплексну діяльність конкретних служб і підрозділів, спрямовану на виконання загальних завдань, що посідають рівноправне місце [4, с. 16].

Як засновану на законі сумісну або узгоджену за метою, часом і місцем діяльність органів і посадових осіб із метою найбільш успішного та ефективного виконання завдань кримінального судочинства трактує поняття взаємодії А. П. Дербеньов [85, с. 6]. Взаємодією є заснована на законі співпраця не підпорядкованих один одному органів, за якої вони діють узгоджено,

своєрідно, поєднуючи застосовувані ними сили, засоби й способи з метою попередження, припинення та розкриття злочинів, притягнення до кримінальної відповідальності винного, розшуку обвинуваченого і відшкодування збитків, завданих злочином.

На думку Т. В. Авер'янової та Р. С. Белкіна, під взаємодією слід розглядати однакове (разове) або досить тривале (за часом) об'єднання зусиль, засобів і методів для досягнення завдань виявлення, швидкого й повного розкриття злочинів, викриття винних і забезпечення правильного застосування закону з тим, щоб кожний, хто вчинив злочин, був притягнений до справедливого покарання і жоден невинний не був притягнутий до кримінальної відповідальності і засуджений [152, с. 11]. З позитивного боку відзначають, що таке визначення має комплексний характер, тобто розглядається через призму діяльності, чітко окреслює мету взаємодії та акцентує увагу на її правовому характері.

Під взаємодією в правоохоронній діяльності О. Я. Черепненко розуміє спеціальним чином організовану, належно регламентовану, узгоджену за метою, завданнями, місцем і часом сумісну діяльність, спрямовану на ефективне та комплексне використання сил, засобів і методів правоохоронців із забезпечення попередження і розкриття злочинів, розшуку злочинців [327, с. 958].

У свою чергу В. В. Топчій та В. Я. Горбачевський, під взаємодією розуміють як узгоджені, такі що ґрунтуються на завданнях кримінального провадження, комплексні (процесуальні й оперативно-розшукові) дії суб'єктів кримінальної процесуальної діяльності, метою яких є розкриття, розслідування і запобігання злочинам, притягнення до відповідальності винних осіб виключно на підставах, визначених нормами кримінального процесуального закону та іншими нормативними актами, що здійснюється при суворому розмежуванні їх компетенції, у межах наданих повноважень, шляхом найбільш ефективного сполучення дозволених для них заходів і відповідного матеріального забезпечення

при збереженні таємниці досудового розслідування та джерел отримання конфіденційних відомостей [303, с. 126].

Систематизувавши й узагальнивши думки науковців, які в різні часи досліджували важливі аспекти взаємодії, варто констатувати, що під останньою переважно розуміють спільні дії оперативних та інших підрозділів і служб, як:

спільна комплексна діяльність взаємно не підпорядкованих служб і підрозділів, спрямована на вирішення загальних завдань;

спільні погоджені дії на підставі нормативно-правових положень, спрямованих на запобігання або розкриття злочинів, а також розшук злочинців, що втекли або переховуються;

спільна діяльність не підпорядкованих по службі оперативних підрозділів для максимальної концентрації спільних сил і засобів з метою найбільш ефективного вирішення тактичних завдань;

спільні комплексні або узгоджені за часом та місцем дії оперативних підрозділів із вирішення спільними зусиллями завдань під час протидії злочинності;

спільна концентрація сил, засобів і методів для досягнення поставленої мети та здійснення відповідних спільних заходів [45, с. 276–277].

Проведений аналіз широкого спектру поглядів щодо поняття взаємодії загалом, а також у правоохоронній діяльності зокрема, надає можливість висловити власне бачення щодо визначення цього терміну. Так, під взаємодією слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності розуміємо передбачену чинним законодавством та угоджену за часом, місцем і послідовністю проведення систему певних взаємодоповнюючих дій, включаючи обмін інформацією, направлених на реалізацію повноважень слідчих підрозділів у цій сфері, пошук і фіксації фактичних даних про злочини та осіб, які їх вчинили з використанням можливостей міжнародних організацій, а також закордонних правоохоронних органів та органів влади, неурядових організацій.

При розслідуванні злочинів у сфері банківської діяльності слідчі підрозділи взаємодіють з іншими підрозділами Національної поліції, насамперед, оперативними. Враховуючи вимоги Інструкції з організації діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України (далі – НПУ) [116], організація взаємодії слідчих підрозділів з іншими органами досудового розслідування НПУ в протидії злочинам у сфері банківської діяльності може забезпечуватись шляхом:

комплексного використання сил і засобів усіх підрозділів органів поліції під час досудового розслідування злочинів у сфері банківської діяльності;

створення для всебічного, повного та неупередженого дослідження обставин кримінального провадження за злочинами у сфері банківської діяльності слідчо-оперативних груп із включенням до їх складу працівників оперативних та інших підрозділів органів Національної поліції, а в разі необхідності – міжвідомчих слідчо-оперативних груп;

ефективного контролю за своєчасним та повним виконанням оперативними підрозділами доручень слідчих про проведення СРД, НСРД;

якісної підготовки матеріалів з проблемних питань діяльності органів досудового розслідування при розслідуванні злочинів у сфері банківської діяльності та їх обговорення на колегіях (нарадах) МВС, НПУ, ГУНП, спільних колегіях і нарадах з іншими правоохоронними та державними органами та прийняття конкретних і ефективних управлінських рішень.

Організаційні аспекти взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами НПУ в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні розкриваються у відповідній Інструкції. Аналіз викладених у ній положень показав, що там відсутній окремий розділ, який би передбачав взаємодію при виявленні та розслідуванні злочинів у сфері банківської діяльності. Проте, у ній регламентується взаємодія при розслідуванні пов'язаних кримінальних правопорушень, зокрема при досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері господарської та службової діяльності. Крім того, висвітлюються особливості організації

взаємодії при досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень, учинених членами організованих груп та злочинних організацій [245].

Не вдаючись до наукових дискусій зазначимо, що головними завданням взаємодії органів і підрозділів у розслідуванні кримінальних правопорушень є: попередження, виявлення та розслідування кримінальних правопорушень; притягнення до встановленої законодавством відповідальності осіб, які вчинили кримінальні правопорушення; відшкодування завданої кримінальними правопорушеннями шкоди; відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб [1, с. 20]. Необхідність взаємодії оперативних підрозділів та слідчих обумовлена загальними завданнями щодо швидкого запобігання, виявлення, припинення та розслідування кримінальних правопорушень, наявністю об'єктів їх взаємодії, водночас специфікою сил, засобів і методів, що вони застосовують. Засоби та методи, що використовують слідчі підрозділи, регламентується нормами закону і носять гласний і негласний характер.

Серед принципів, на яких ґрунтується взаємодія слідчих з оперативними підрозділами, можна виокремити: відповідальність слідчого за повне, усебічне й об'єктивне дослідження обставин у кримінальному провадженні. Слідчий несе відповідальність за законність та своєчасність здійснення процесуальних дій (ст. 40 КПК України); його процесуальна незалежність у прийнятті рішень, за винятком випадків, коли законом передбачено одержання згоди від суду (слідчого судді) або прокурора, та самостійність оперативних служб у виборі засобів і методів ОРД, тактичних прийомів їх застосування у межах чинного законодавства, спрямованих на встановлення осіб, які вчинили злочин; дотримання засад кримінального провадження (глава 2 КПК України); активне використання методик, наукових і технічних досягнень у запобіганні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень; оптимальне використання наявних можливостей слідчих і оперативних підрозділів у запобіганні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень; дотримання загальних засад кримінального провадження; забезпечення нерозголошення

даних досудового розслідування; доцільність – взаємодія має бути лише у тих кримінальних провадженнях і в тих слідчих ситуаціях, які вимагають цієї взаємодії; економічність; тривалість; конспіративність – відповідно до ст. 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [249], не підлягають передачі і розголошенню результати оперативно-розшукової діяльності (далі – ОРД), які відповідно до законодавства становлять державну таємницю, а також відомості, що стосуються особистого життя, честі, гідності людини. За передачу і розголошення цих відомостей особи, яким ці відомості були довірені при здійсненні ОРД або стали відомі по службі, підлягають відповідальності згідно з чинним законодавством, крім випадків розголошення інформації про незаконні дії, що порушують права людини [163; 166; 169].

В юридичній літературі немає чіткого визначення форм взаємодії та їх класифікації. Здебільшого їх розмежування проводиться на теоретичному рівні. Так, на думку В. Ф. Цепелева, форма – це вид, різновидність, тип чогось, підрозділ у систематиці, що входить до складу вищого розділу роду; форма, устрій, структура, зовнішнє вираження чогось, що зумовлене певним змістом [325, с. 89].

У свою чергу Д. М. Афанасіаді форму взаємодії суб'єктів при розслідуванні злочинів визначає як зовнішнє відображення (прояв) дій цих суб'єктів, через які вони контактують один з одним під час розслідування та в яких конкретизуються їх завдання і функціональне призначення [14, с. 16].

Поняття форм взаємодії нерідко змішують або ототожнюють з поняттям його способів. Так, вчені визначають форми взаємодії як способи співробітництва, що забезпечують погоджувальний характер діяльності, конкретні способи зв'язку між слідчим й оперативним підрозділом, називаючи серед форм взаємодії «взаємне інформування» [149]. Водночас форми взаємодії неможливо зводити лише до окремих способів зв'язку слідчого та оперативного працівника. Поняття форми більш ширше ніж поняття способу. Форма взаємодії як порядок організації включає в себе комплекс способів і прийомів взаємодії, систему зв'язків і правовідносин суб'єктів.

З позиції А. Н. Балашова, форми взаємодії доречно класифікувати в залежності від двох підстав: а) характеру дій, що виконуються за дорученням слідчого, наприклад, проведення оперативними підрозділами слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій; б) періоду часу, протягом якого здійснюється взаємодія (разова, періодична, постійно діюча) [16].

Повна класифікація форм взаємодії можлива з урахуванням різних підстав, що дозволить більш комплексно підійти до зазначеної проблеми. Вона може бути представлена у такому вигляді:

1. У залежності від рівня існування взаємодії доцільно виділяти такі її види:

- а) міжнародна взаємодія (на рівні різних держав);
- б) міжвідомча взаємодія (на рівні різних органів і підрозділів);
- в) внутрішньовідомча взаємодія (на рівні різних підрозділів та органів одного відомства).

Питанням міжнародної взаємодії у протидії злочинності у чинному КПК України приділена значна увага, про що свідчить розділ ІХ «Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження». Аналіз положень зазначеного розділу дає можливість стверджувати, що взаємодія здійснюється у таких напрямках: а) міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій – глава 43; б) видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція) – глава 44; в) кримінальне провадження у порядку перейняття – глава 45; г) визнання та виконання вироків судів іноземних держав та передача засуджених осіб – глава 46 [167].

Залежно від тривалості здійснення взаємодії: а) епізодична – проведення експертизи, виконання працівником оперативного підрозділу доручення слідчого, залучення спеціаліста для проведення окремої процесуальної дії тощо. Початком виникнення даного виду взаємодії є момент отримання відповідного процесуального рішення (постанови, доручення, клопотання) і закінчується після його виконання; б) тривала – виникає при необхідності вирішення низки

завдань, що обумовлено характером і складністю конкретного кримінального правопорушення. Початковим моментом виникнення даного виду взаємодії слід вважати створення слідчої-оперативної групи для досудового розслідування кримінальних правопорушень [1, с. 28].

Більшість авторів, не наводячи визначення формам взаємодії, зазвичай поділяють їх на правові або процесуальні та організаційні або не процесуальні [346]. Звісно, цей розподіл дещо умовний, оскільки правові (процесуальні) форми – спільне проведення СРД, доручення слідчого оперативному працівникові, завжди потребують певної організації. Особливістю процесуальної взаємодії є її чітка правова регламентація, а заходи, що вживаються в її межах, пов'язані з отриманням доказової інформації, яка свідчить про причетність особи до вчинення конкретного злочину. Згідно з КПК України, до процесуальних форм взаємодії, що можуть застосовуватися при розслідуванні кримінальних правопорушень на стадії досудового розслідування, відносяться: надання слідчим відповідним оперативним підрозділам доручень на проведення СРД і НСРД; проведення різного виду експертиз тощо [297; 165; 164].

У свою чергу, організаційні форми (планування слідчих дій, обмін інформацією, діяльність у складі слідчо-оперативних груп) також є правовими, оскільки порядок їх реалізації закріплено в різних відомчих нормативно-правових актах. До організаційних (непроцесуальних) форм взаємодії, на нашу думку, належать такі: взаємний обмін інформацією; інформування про отриману інформацію в односторонньому порядку; спільне проведення аналізу отриманої інформації, планування СРД та НСРД; консультативна діяльність слідчого під час документування злочинних дій, ознайомлення слідчого з оперативними матеріалами до початку кримінального провадження, визначення перспективи використання матеріалів; використання оперативно-розшукових обліків; проведення тактичних операцій; створення та діяльність слідчо-оперативних груп; проведення спільних службових нарад з актуальних проблем взаємодії, обговорення результатів спільних дій, підбиття підсумків з метою

усунення недоліків та підвищення ефективності здійснення взаємодії в подальшому; спільне вивчення й аналіз отриманих результатів розслідування; формування пошукових версій; спільне планування пошукових і оперативно-розшукових заходів, спрямованих на встановлення місцезнаходження розшукуваної особи; систематичний обмін оперативною й іншою криміналістично значимою інформацією про злочин, що готується або вчинений та інші [210; 290].

За результатами опитування слідчих встановлено, що найбільш проблематичним є використання оперативно-розшукових обліків (20,5 % опитаних респондентів) та спільне проведення аналізу отриманої інформації, планування СРД та НСРД (15,4 % опитаних респондентів), а за результатами опитування оперативних працівників – консультаційна діяльність слідчого під час документування злочинних дій, проведення оперативними підрозділами попередньої перевірки, ознайомлення слідчого з оперативними матеріалами до внесення відомостей до ЄРДР та початку досудового розслідування, визначення перспективи використання матеріалів (15,4 % опитаних респондентів).

У ході проведеного опитування з'ясовано, що важливу роль у виявленні і розслідуванні злочинів у сфері банківської діяльності відіграє взаємодія слідчих поліції з оперативними підрозділами. Так, за результатами проведеного опитування, у 78,2 % випадках ОРЗ здійснювались у взаємодії з оперативними підрозділами НПУ, у 11,8 % – з оперативними підрозділами інших відомств, у 9,8 % – з працівниками міжнародних правоохоронних органів (Додаток Б).

Серед опитаних оперативних працівників 59 % вважають, що взаємодія з іншими оперативними підрозділами інших держав повинна здійснюватися шляхом обміну оперативною інформацією, 28,8 % – спільного аналізу оперативної інформації, 18,5 % – спільного плану оперативних заходів, 40,6 % – спільного проведення оперативних заходів (Додаток Б). Також 50,2 % респондентів зазначають, що у відомчих нормативних актах недостатньо визначено порядок взаємодії підрозділів правоохоронних органів з метою підвищення ефективності стосовно виявлення та розслідування злочинів у

сфері банківської діяльності, а 44,3 %, навпаки, – достатньо і лише 5,5 % – узагалі не визначають (Додаток Б).

До того ж ефективним визнається і взаємний контроль суб'єктів взаємодії, а також безпосередній контроль з боку керівника, який організує взаємодію. За дослідженням, підрозділи НПУ найчастіше використовують тактичні прийоми контролю: перевірка планів проведених заходів – 68 %; перевірка якості виконання запланованих заходів – 64,1 %; заслуховування старших груп – 70,1 %; заслуховування відповідальних за виконання окремих заходів – 64,1 %; узагальнення результатів – 66 %. Сукупність тактичних прийомів при здійсненні контролю повинна забезпечувати принципи об'єктивності, конкретності, усебічності, системності, компетентності тощо, а також інші вимоги організації і здійснення контролю в діяльності правоохоронних органів.

Злочини, пов'язані з незаконним доступом до банківських рахунків, нерідко мають транскордонний характер, саме тому під час їх розслідування виникає необхідність у міжнародному співробітництві правоохоронних органів. Слід позитивно оцінити введення до КПК України, на відміну від КПК 1960 року, можливості зупинити досудове розслідування при необхідності виконання процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва (п. 3 ч. 1 ст. 280) [292, с. 391]. Відповідно ж до ст. 542 КПК, міжнародне співробітництво під час кримінального провадження полягає у вжитті необхідних заходів з метою надання міжнародної правової допомоги шляхом вручення документів, виконання окремих процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, тимчасової передачі осіб, перейняття кримінального переслідування, передачі засуджених осіб та виконання вироків тощо. Найбільш поширеними процесуальними діями в межах міжнародного співробітництва є такі: виконання запитів про міжнародну правову допомогу (Додаток Б); видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція); перейняття кримінального провадження тощо. За необхідності виконання вказаних процесуальних дій слідчий за погодженням з прокурором

виносить обґрунтовану постанову про зупинення досудового розслідування [199, с. 110].

Відповідно до п. 10 Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами [245] у разі необхідності проведення окремих СРД на території іншої держави слідчий за погодженням з прокурором надсилає до уповноваженого (центрального) органу України запит про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні відповідно до розділу IX «Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження» КПК України (Додаток Б). При прийнятті рішення про направлення цього запиту уповноваженому (центральному) органу запитуваної сторони слідчий інформує про направлення запиту про міжнародну правову допомогу Департамент Інтерполу та Європейською поліцейською установою НПУ (далі – Європолу).

Взаємодія оперативних підрозділів із закордонними правоохоронними органами здійснюється за допомогою утвореної 07 вересня 1923 р. Міжнародної комісії кримінальної поліції, яка із прийняттям у 1956 році відповідного Статуту [282] була перейменована у Міжнародну організацію кримінальної поліції – Інтерпол. СРСР вступив до Інтерполу 27 вересня 1990 р. [651], а Україна – 04 листопада 1992 р. 15 жовтня 1996 р. Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) запросила Інтерпол приймати участь у її сесіях і роботі у якості спостерігача [239]. Інтерпол являє собою міжнародну міжурядову організацію, яка володіє певними ознаками, що визначають її статус як суб'єкта міжнародного права та учасника міжнародних відносин [275, с. 14]. 25 березня 1993 р. Уряд України приймає постанову про Національне центральне бюро Інтерполу (далі – НЦБ) [247], згідно зі зміненою редакцією [242] пункту 1 якої взаємодія правоохоронних органів України з компетентними органами зарубіжних держав щодо вирішення питань боротьби із злочинністю, що має транснаціональний характер або виходить за межі країни, здійснюється лише через НЦБ, у якості такого виступає Національна поліція.

Структура Інтерполу передбачає функціонування в кожній державі-члені НЦБ – підрозділу, який безпосередньо забезпечує міжнародне співробітництво правоохоронних органів своєї держави в рамках Інтерполу. По суті, це «опорні пункти» Інтерполу «на місцях». Організаційні моделі НЦБ різні, оскільки їх структуру визначає кожна держава самостійно. У США, наприклад, НЦБ перебуває у складі Міністерства юстиції, у Великобританії – столичного поліцейського формування – Скотланд-Ярду. У Франції та Італії НЦБ входять до Генеральних дирекцій кримінальної поліції МВС, а в Бельгії відповідні функції виконує Генеральний секретаріат судових представників Міністерства юстиції [76, с. 235]. У Швейцарії обов'язки Національного центру Інтерполу покладаються на Федеральне управління поліції.

В Україні таким «опорним пунктом» є НЦБ Інтерполу України (Робочий апарат Укрбюро Інтерполу), що є самостійним структурним підрозділом у структурі НПУ [237]. Дві вказані вище назви – НЦБ Інтерполу України та Робочий апарат Укрбюро Інтерполу, визначені нормативно-правовими актами. При цьому перший термін, виходячи із особливостей практичної діяльності, використовується переважно на міжнародному рівні, у взаємовідносинах між Генеральним секретаріатом Інтерполу, НЦБ Інтерполу та органами поліції іноземних держав, а другий термін – Робочий апарат Укрбюро Інтерполу – пов'язаний із розумінням даного підрозділу у структурі МВС України, використовується у відносинах у межах держави.

Після утворення у 2015 році НПУ Робочий апарат Укрбюро Інтерполу був включений до структури центрального органу управління НПУ та протягом наступних трьох років, уже в структурі НПУ, був двічі реформований. Відповідно, відбувалися зміни в нормативних адміністративно-правових актах, що регламентують його діяльність [220, с. 191]. Відповідно до пп. 32 п. 4 Положення про Національну поліцію (2015 р.) Національна поліція «здійснює представництво та забезпечує виконання зобов'язань України в Міжнародній організації кримінальної поліції – Інтерполі» [236].

У 2017 році, вже в структурі НПУ, Робочий апарат Укрбюро Інтерполу був реорганізований в Департамент Інтерполу та Європолу НПУ та утворений Департамент міжнародного поліцейського співробітництва. Основним завданням, НЦБ Інтерполу є безпосереднє представництво та забезпечення виконання зобов'язань України в Міжнародній організації кримінальної поліції – Інтерполі [220, с. 193–194].

Сьогодні основним нормативно-правовим актом у забезпеченні вказаної взаємодії є Інструкція про порядок використання правоохоронними органами можливостей НЦБ Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів 1997 року, яка регламентує: 1) порядок та особливості взаємодії з правоохоронними органами зарубіжних держав під час проведення оперативно-розшукових заходів та слідчих дій з окремих категорій злочинів (п. 2); 2) ідентифікацію та перевірку осіб за обліками поліцій зарубіжних країн (п. 3); 3) міжнародний розшук каналами Інтерполу (п. 4); 4) особливості взаємодії правоохоронних органів України з правоохоронними органами зарубіжних країн каналами Інтерполу при виконанні кримінально-процесуальних дій по розкриттю та розслідуванню злочинів (п. 5) [119; 341, с. 198].

Укрбюро Інтерполу координує діяльність правоохоронних органів України та інших країн у боротьбі зі злочинністю, що має транснаціональний характер або виходить за межі країни. Однак через відсутність центру координації взаємодії Інтерпол не в змозі вирішити специфічні питання виявлення та документування специфічних злочинів у сфері банківської діяльності. На початковому етапі розслідування у 18 % вивчених кримінальних провадженнях виникла необхідність у направленні запитів з використанням можливостей Інтерполу до правоохоронних органів інших країн. За такими запитами надходили документи про відкриття рахунків в іноземних банках (копії заяв осіб, які відкрили рахунок, документи, що додавалися до заяви, платіжні документи, що відображають рух коштів по даному рахунку з моменту його відкриття і до часу, яким обмежений наслідок, з копіями повідомлень

«SWIFT»), повної виписки по рахунку за період його роботи); матеріали, що відображають порядок управління рахунком; банківські виписки по рахунках, у хронологічному порядку всі платіжні операції, а за минулі періоди в копіях видається на руки клієнту (направляється йому поштою або електронними каналами зв'язку); первинні платіжні доручення («paymentorders»), що відображають рух коштів по рахунку з моменту його відкриття і до останнього часу, з копіями повідомлень «SWIFT»; платіжні доручення про перерахування коштів з рахунку та заяви про зняття наявних засобів; інформація про юридичних осіб, зареєстрованих за кордоном (офіційна назва юридичної особи, юридична адреса, номер, дата реєстрації, прізвища і установочні дані фізичних осіб керівників (в окремих випадках – засновників, власників, акціонерів), основні напрями діяльності, розміри статутного капіталу, відомості про наявні розрахункові та інші банківські рахунки, відомості про поточний фінансовий стан, відомості про договірні відносини даної фірми та інших осіб, які перевіряються; інші дані, пов'язані з кримінальним провадженням (дані мережевих адресатів, імена доменів і серверів організацій та користувачів, провайдерів і дистриб'юторів мережевих і телекомунікаційних послуг тощо) [320, с. 118–119].

При поданні клопотання про одержання правової допомоги важливо, щоб викладені відомості відображали всі подробиці, необхідні для одержання допомоги, оскільки недостатній обсяг інформації може привести до змушеного затримання або невиконання заявленого клопотання цілком або частково. Особливу увагу слід звернути на повноту вилучення документів, щоб первинними банківськими документами були підтверджені всі операції, відображені на виписці за рахунком. При цьому документи тільки однієї з позначених груп не мають доказового значення, оскільки вони характеризують лише окремі показники роботи рахунків. Наприклад, здебільшого банківські виписки, що характеризують сумарні показники руху грошових коштів по рахунку за певний період, не відображають у повному обсязі дані про джерела надходження грошових коштів на рахунок і напрямки

їх переказу з рахунку. Ці дані можуть бути одержані тільки при порівнянні виписок з платіжними документами [257].

Виконання завдань і функцій, покладених на МВС, щодо формування державної політики з питань міжнародного співробітництва, та контролю за реалізацією державної політики з питань міжнародного співробітництва структурними підрозділами апарату МВС забезпечує Департамент міжнародного співробітництва та європейської інтеграції МВС [235]. Взаємодія оперативних підрозділів у протидії злочинам проти моральності з правоохоронними органами інших держав забезпечується Департаментом міжнародного поліцейського співробітництва НПУ [234].

В Конституції України [143] проголошується незворотність європейського курсу України, а також закріплюється стратегічний курс держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі, чим обумовлюється актуальність взаємодії з Європолем, яка розпочала роботу у січні 1994 року [92]. 06 квітня 2009 р. приймається Рішення Ради ЄС про її створення [259], яке замінило Конвенцію про Європол та набуло чинності 01 січня 2010 р. Компетенція Європолу згідно зі ст. 4 Рішення охоплює, у тому числі, організовану злочинність і деякі інші тяжкі форми злочинності, що зачіпають два або більше число держав-членів таким чином, що з огляду на масштаби, тяжкість та наслідки відповідних злочинів виникає нагальна потреба в спільних діях держав-членів. До таких тяжких форм злочинності, серед іншого, відноситься комп'ютерна злочинність (якраз за допомогою комп'ютерів з використанням всесвітньої мережі відбувається заволодіння коштами на банківських рахунках). Відповідно до ст. 5 Угоди функції Європолу передбачають підтримку, що надається державам-членам при виконанні покладених на них завдань щодо збору та аналізу інформації, яка надходить з Інтернету, з метою допомогти їм виявити протиправні діяння, вчинення яких спрощується або відбуваються за допомогою Інтернету.

14 грудня 2016 р. в м. Гаага учинено Угоду між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне

співробітництво [307], метою якої є встановлення відносин співробітництва між Україною та Європолом для підтримки України та держав-членів Європейського Союзу в запобіганні і боротьбі з організованою злочинністю, тероризмом та іншими формами міжнародної злочинності у певних сферах, що є аналогічними до визначених у Рішенні Ради ЄС про утворення Європолу [259], зокрема шляхом обміну інформацією між Україною та Європолом. Національним контактним пунктом для України, який діє як центральний контактний пункт між іншими компетентними органами України та Європолом визначено відділ по взаємодії з Європолом НПУ. Компетентними органами в Україні, які згідно з національним законодавством відповідають за запобігання та боротьбу з кримінальними правопорушеннями, зазначеними у цій Угоді, у тому числі є НПУ та МВС України. Крім обміну інформацією, ст. 4 Угоди передбачається, що співробітництво може включати обмін спеціальними знаннями, загальними зведеннями, результатами стратегічного аналізу, інформацією щодо процедур кримінальних розслідувань, інформацією про методи запобігання злочинності, участь у навчальних заходах, а також надання консультацій та підтримки в окремих кримінальних розслідуваннях. Важливо, що Сторони згідно зі ст. 9 домовилися посилювати співробітництво в рамках цієї Угоди шляхом відрядження офіцера(-ів) зв'язку від України. Європол на власний розсуд також може прийняти рішення щодо відрядження власного офіцера(-ів) зв'язку до України.

Усе частіше мають місце випадки налагодження взаємодії у ряді сфер та напрямів діяльності, як, наприклад, участь у спільних операціях, семінарах, робочих зустрічах, тренінгах. Взаємодія з Європолом відбувається при проведенні міжнародних операцій, зокрема із перекриття каналів переведення банківських рахунків [71, с. 57].

Актуальним питанням в протидії злочинам у сфері банківської діяльності є налагодження та підтримка взаємодії з різними міжнародними та іншими організаціями, які не займаються правоохоронною діяльністю, проте яким в

силу специфіки їх роботи стає відомо про їх вчинення, у тому числі при наданні допомоги особам, при поверненні коштів та відшкодуванні завданих збитків.

З січня 1995 року набуває статусу міжнародної Організація з безпеки і співробітництва в Європі (далі – ОБСЄ) [206]. Її місію в Україні було відкрито 24 листопада 1994 р. 13 липня 1999 р. був підписаний Меморандум про взаєморозуміння між ОБСЄ та Урядом України щодо створення нової форми співробітництва, ратифікований 10 лютого 2000 р. Це співробітництво базується на плануванні, виконанні та моніторингу проектів між відповідними органами влади України та ОБСЄ і її інституціями. У Плані дій ОБСЄ, зокрема, значна увага приділяється запобіганню різним проявам виготовлення та обігу контрафактної продукції.

Певні можливості для взаємодії, наприклад оперативних підрозділів захисту економіки Національної поліції з правоохоронними органами інших країн надає участь в ГУАМ, що мало статус Об'єднання відповідно до Ялтинської Хартії 2001 року [368], але з прийняттям у 2006 році Статуту [283], його було перетворено у міжнародну регіональну організацію – «Організація за демократію та економічний розвиток – ГУАМ», куди увійшли Азербайджан, Грузія, Молдова та Україна (Узбекистан членство призупинив). Правовою основою взаємодії виступає Угода про співробітництво між Урядами держав-учасниць ГУУАМ у сфері боротьби з тероризмом, організованою злочинністю та іншими небезпечними видами злочинів 2002 року [308]. У ст. 1 Угоди записано, що Сторони відповідно до національного законодавства своїх держав будуть здійснювати співробітництво, у тому числі, у боротьбі з організованою злочинністю та злочинами у сфері використання комп'ютерних технологій і комп'ютерних мереж. Взаємодія здійснюється на підставі запиту про сприяння, який направляється в письмовій формі (Додаток Б), але у невідкладних випадках може передаватися усно або через електронні засоби зв'язку, з наступним письмовим підтвердженням протягом 72 годин.

Взаємодія оперативних підрозділів захисту економіки Національної поліції у запобіганні злочинам у сфері банківської діяльності із закордонними

колегами у сфері ОРД здійснюється на підставі ст. 5-1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [249] та розділу IX КПК України [167]. Так, співробітництво здійснюється у вигляді:

обміну оперативно значимою, криміналістичною та іншою інформацією про злочини, що готуються або вчинені, причетних до цього осіб та осіб, які розшуковуються, а також обміну архівною інформацією із зазначених питань;

виконання запитів та НСРД доручень;

взаємного сприяння в проведенні НСРД, спільного здійснення спеціальних операцій;

обміну досвідом роботи з питань ОРД, сприяння в підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації кадрів;

міжвідомчих наукових досліджень з проблем ОРД.

Дослідження питання про взаємодію слідчих підрозділів НПУ з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності дає нам можливість дійти певних висновків.

По-перше, протидія таким злочинам передбачає залучення до проведення відповідних заходів широкого кола суб'єктів, які визначаються в залежності конкретної ситуації, а також від їх повноважень і компетенції. Досягнення позитивного результату в роботі з виявлення та припинення злочинів, їх розслідування залежить від налагодження дієвого механізму взаємодії як елементу організації діяльності слідчого. Взаємодія слідчих підрозділів НПУ з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності розглядається нами як передбачена чинним законодавством та угоджена за часом, місцем і послідовністю проведення систему певних взаємодоповнюючих дій, включаючи обмін інформацією, направлених на реалізацію повноважень слідчих підрозділів у цій сфері, пошук і фіксації фактичних даних про злочини та осіб, які їх вчинили з використанням можливостей міжнародних організацій, а також закордонних правоохоронних органів та органів влади, неурядових організацій.

По-друге, на державному рівні в протидії злочинам у сфері банківської діяльності необхідно запровадити дієвий механізм взаємодії між Верховною Радою України і Президентом України як такими, що визначають державну політику у сфері захисту банківської діяльності, Кабінетом Міністрів України як таким, що забезпечує реалізацію державної політики у цій сфері, а також Міністерством внутрішніх справ України, Національною поліцією як такими, що здійснюють контроль за додержанням законів у цій сфері. Слідчі підрозділи взаємодіють з іншими суб'єктами як складова частина Національної поліції.

По-третє, організація взаємодії слідчих підрозділів з правоохоронними органами інших держав забезпечується через Департамент міжнародного співробітництва та європейської інтеграції МВС і Департамент міжнародного поліцейського співробітництва НПУ. Така взаємодія може відбуватись, зокрема, у формі обміну оперативною значимою, криміналістичною та іншою інформацією про злочини у сфері банківської діяльності, обміну архівною інформацією, виконання запитів та доручень, взаємного сприяння в проведенні СРД, НСРД, спільного здійснення спеціальних операцій, а також обміну досвідом роботи та проведення міжвідомчих наукових досліджень. При цьому використовуються можливості Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол, членом якої є Україна, а також Європейської поліцейської установи (Європолу), з якою у нас чинною є Угода про процесуальне та стратегічне співробітництво.

По четверте, з метою вирішення поставлених завдань, слідчі НПУ взаємодіють з представництвами міжнародних організацій глобального й регіонального рівнів. Найбільш ефективною є взаємодія органів досудового розслідування України з Робочим апаратом Укрбюро Інтерполу, що здійснюється, головним чином, з метою: обміну інформацією; ідентифікації та перевірки осіб, предметів за обліками Інтерполу та органів поліції іноземних держав; проведення міжнародного розшуку каналами Інтерполу, забезпечення реалізації видачі особи (екстрадиції); допомоги при виконанні процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва. Зміст вказаних форм взаємодії

характеризується й криміналістичною складовою. Інформація, яку можна запитувати при розслідуванні злочинів міжнародного характеру, є криміналістичною, адже вона безпосередньо характеризує вчинені злочини чи сприяє їх розслідуванню.

Вирішення завдань з міжнародного розшуку, ідентифікації й перевірки за обліками осіб, предметів, які мають відношення до події злочину у сфері банківської діяльності – пов'язано з використанням даних криміналістики: методів криміналістичної ідентифікації та діагностики, із залученням даних трасології, дактилоскопії, габітології, криміналістичної фотографії, криміналістичної реєстрації та інших галузей криміналістичної техніки.

По-п'яте, у протидії злочинам у сфері банківської діяльності взаємодія слідчих підрозділів не повинна обмежуватись лише співпрацею з іншими національними та закордонними правоохоронними і державними органами, а також передбачати співробітництво з міжнародними та неурядовими організаціями, які в силу специфіки своєї діяльності теж докладають зусиль щодо боротьби з цим злом та надають допомогу особам у відшкодуванні шкоди.

1.3 Значення криміналістичної характеристики злочинів у сфері банківської діяльності для організації взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав

Банківська система в кожній країні є механізмом балансування, який регулює проведення грошово-кредитної політики, зміни в економічній політиці, запобігає кризам [269]. Сучасна економічна система України, як і будь-якої держави, являє собою складну мережу взаємовідносин різних господарюючих суб'єктів, основою яких є грошові розрахунки, пов'язані з поставками матеріальних цінностей та наданням послуг, погашенням вимог та зобов'язань фінансового характеру [19, с. 38]. Найважливішу роль у налагодженні та успішному розвитку ринкового механізму відіграють банки, які забезпечують

економіку необхідними ресурсами й послугами і мають велике економічне значення. Сучасне суспільство та економіку неможливо уявити без банків, які міцно зайняли своє місце у нашому житті [131, с. 10].

Водночас, для функціонування сучасної економіки державі необхідна надійна, стабільна і розвинена кредитно-фінансова система, при якій фінансові установи будуть здійснювати платежі, вчасно надавати своїм клієнтам кредити, послуги по операціям з цінними паперами тощо. Недостатній контроль з боку держави за банківськими операціями залишає цю систему найуразливішою для протиправних посягань, зокрема шахрайств та інших злочинів, пов'язаних з використанням засобів доступу до банківських рахунків [61, с. 4].

За своєю суттю банк – організація, що здійснює операції з грошима та їх похідними фінансовими інструментами переважно для надання платних фінансових послуг клієнтам. Банки перерозподіляють ресурси в економіці, акумулюючи вільні грошові кошти на своїх рахунках (депозити) і надають їх у тимчасове користування (кредити). За допомогою цього кредитного механізму вони створюють безготівкові гроші, необхідні для здійснення економічних відносин. Інша функція банків полягає в тому, що вони надають необхідні послуги, найважливіша з яких – розрахунки (в готівковій та безготівковій формі) [111].

Поняття «банк є найбільш адекватним французькому «*banque*» – «скриня», що вказує на функцію збереження чогось цінного. У тлумачному словнику української мови, «банк» визначено, як кредитно-фінансову установу, яка здійснює грошові розрахунки, акумулює грошові кошти та інші цінності, надає кредити та здійснює інші послуги за фінансовими операціями [60, с. 79].

Уперше визначення поняття «банк» з'явилося в Законі України «Про банки і банківську діяльність» [241], відповідно до ст. 2 якого банк визначається як юридична особа, яка на підставі банківської ліцензії має виключне право надавати банківські послуги, відомості про яку внесені до Державного реєстру банків.

Сучасна банківська система У включає в себе: Національний банк України (далі – НБУ), кредитні організації, філії та представництва іноземних банків й має дворівневу структуру, принцип якої реалізується шляхом чіткого законодавчого поділу функцій НБУ та усіх інших банків [127, с. 21].

У Законі України «Про Національний банк України» [248] з'явилося визначення поняття фінансово-кредитної установи. Окремо вживалося поняття «кредитна установа», хоча в глосарії зазначеного закону поняття «банк» визначалося через поняття юридичної особи, яка на підставі ліцензії НБУ здійснювала діяльність із залучення вкладів від фізичних та юридичних осіб, ведення рахунків та надання кредитів на власних умовах. Відмітні риси банківської установи іноді ігноруються саме в правовому розумінні, про що свідчить термінологія деяких законів, у яких поняття «банки» охоплюються загальними визначеннями, наприклад, щодо суб'єктів господарювання [75, с. 46].

Банк визначається як юридична особа, яка має виключне право на підставі ліцензії НБУ здійснювати в сукупності такі операції: 1) залучення у вклади грошових коштів фізичних та юридичних осіб; 2) розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та власний ризик; 3) відкриття та ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб [241]. Дещо вужче визначення поняття банку містить ст. 334 Господарського кодексу: банк це фінансові установи, функціями яких є залучення у вклади грошових коштів громадян і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах і на власний ризик, відкриття та ведення банківських рахунків громадян та юридичних осіб [78].

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [241] банківська система України складається з НБУ та інших банків, а також філій іноземних банків, що створені і діють на території України відповідно до положень чинного законодавства [241].

Водночас, на думку Н. Г. Шукліної, банківська система України – це складова економічної системи держави, що включає в себе НБУ; інші банки

(резиденти та нерезиденти, зареєстровані у встановленому законодавством порядку на території України); небанківські фінансові установи, виключною діяльністю яких є прийняття вкладів, розміщення кредитів або ведення рахунків клієнтів; Фонд гарантування вкладів фізичних осіб; банківську інфраструктуру, а також зв'язки та взаємини між ними [75, с. 72; 18].

Підтримуючи законодавчі та теоретико-методологічні визначення, зазначимо, що сьогодні банківська система України – це один із найрозвинутіших елементів господарського механізму, оскільки її реформування було розпочате раніше за інші сектори економіки, що визначалося ключовою роллю банків при вирішенні завдань переходу до ринку [18].

Станом на 01 січня 2020 р. ліцензію НБУ мали 96 банківських установ (у тому числі 38 банків з іноземним капіталом). З початку 2019 року кількість функціонуючих банківських установ скоротилася на 21 [9, с. 5]. Прибутковість банківської системи у січні 2019 року була забезпечена насамперед зростанням чистого процентного доходу на 29,5 % (в порівнянні з аналогічним періодом 2018 року) до 4 131 млн грн, чистого комісійного доходу – на 24,8 %, до 2 078 млн грн. Це стало можливим через зниження вартості фондування, в першу чергу, депозитів населення, а також відновленню попиту на банківські послуги. Виходу банківської системи на прибутковість також посприяв позитивний результат від торгівельних операцій: цей показник у січні 2019 року склав 484 млн грн, тоді як у січні минулого року результат від торгівельних операцій був від'ємним – 1 841 млн грн через ефект валютної переоцінки цінних паперів. Разом з тим, відрахування у резерви платоспроможних банків у січні 2020 року збільшилися у 2,45 рази в порівнянні з аналогічним періодом минулого року – до 3 112 млн грн [17].

«Ощадбанк» – український банк, другий за розмірами активів та найбільший за кількістю відділень серед банків України, перебуває у державній власності. Перехід Приватбанку в державну власність наприкінці грудня суттєво змінив структуру банківського сектору: частка державних банків у

чистих активах збільшилася до 51,3 % (з 28,1 % на початку 2017 року), за депозитами населення – майже утричі, до 59,5 %. Протягом 2017 року 17 банків було оголошено неплатоспроможними, ще 4 було ліквідовано за рішенням акціонерів. Відтак концентрація зросла – частка 20 найбільших банків у чистих активах за рік збільшилася на 3.0 в.п. до 89,4 % [209]. ПриватБанк володіє другою за чисельністю мережею відділень (після Ощадбанку) та найбільшою мережею банкоматів і терміналів. На кінець 2017 року Загальні активи ПриватБанку станом на 01 січня 2018 р. становили 264 мільярди гривень (21,1 % від активів усіх банків в Україні). ПриватБанк володіє другою за чисельністю мережею відділень та найбільшою мережею банкоматів і терміналів серед банків України. На кінець 2018 року в мережі працювало близько 20 тис. банкоматів і терміналів самообслуговування та 110 тис. POS-терміналів. Національна мережа банківського обслуговування ПриватБанку включає в себе близько 2 500 відділень. ПриватБанк є найбільшим емітентом і еквайером платіжних карток в Україні [240].

За офіційним рейтингом капіталу станом на 01 січня 2018 р.: ПриватБанк – 151 262,30 млн грн, Райффайзен Банк-Аваль – 18 045,54 млн грн, Альфа-банк – 15 353,29 млн грн, Укрсоцбанк – 14 464,18 млн грн, ОTR Bank – 908,73 млн грн, Південний – 6 869,10 млн грн, ПроКредит банк – 4 491,27 млн грн та ін. [218].

Найбільша кількість банків зареєстрована в Києві та Київській області – 109 (62,3 % від загальної кількості). Серед інших регіонів лідерами є Дніпропетровська (13 банків), Донецька (11 банків), а також Харківська (10 банків) та Одеська (9 банків) області. Поряд із цим наразі в Україні функціонує понад 20 тис. відділень усіх банків. Середньооблікова кількість співробітників українських банків становить понад 200 тисяч осіб. Сучасна банківська система – це сфера розгалужених різноманітних послуг своїм клієнтам: від традиційних депозитно-позикових і розрахунково-касових операцій, що визначають основу банківської справи, до найновіших форм

грошово-кредитних і фінансових інструментів, що використовуються банківськими установами (лізинг, траст тощо) [148].

У всі часи банківська діяльність в силу її величезного значення для кожної держави активно контролювалася владою. На даний час цей контроль полягає у законодавчому регулюванні банківських операцій, ліцензуванні банківської діяльності, нагляд за роботою банків та їх фінансовим станом, опосередкованому (а іноді і прямому) впливу на процентні ставки.

Сучасна кредитно-банківська сфера переживає серйозні структурні зміни в умовах переходу від адміністративно-керованої високомонополізованої державної банківської структури до динамічної, гнучкої, заснованої на приватній та колективній власності системи кредитних установ. Істотні зміни відбуваються також у діяльності банків. Сьогодні вони практично набули свого комерційного вигляду. З установ, зайнятих головним чином розподілом короткострокових та довгострокових кредитів між господарськими організаціями, банки перетворюються в ринкові структури, орієнтовані на комерційний успіх, на одержання прибутку [178, с. 9].

Банківська сфера, яка складає стратегічний сегмент ринкової економіки, відіграє провідну роль у здійсненні економічних відносин. Вивчення статистичних даних показує, що злочинність у цій галузі перетворилась у масштабне явище саме за роки економічних реформ. Кримінальні посягання тут відрізняються різноманітністю, високоінтелектуальним характером, швидкою адаптацією злочинців до нових форм та методів підприємницької діяльності, нових технологій здійснення банківських операцій [153, с. 287].

З прийняттям першого закону України «Про банки і банківську діяльність» [241] та утворенням системи комерційних банків докорінно змінилася обстановка в розрахунковому та кредитному секторах, які відчули найбільші криміногенні впливи [195, с. 138]. Опитування працівників правоохоронних відомств підтвердило, що сьогодні найбільш криміногенними вважаються:

- активні кредитні операції (видача кредитів) – 80 % опитаних;

- розрахункові операції – 39 %;
- операції з обслуговування зовнішньоторговельної діяльності – 36 %;
- валютні операції – 28 %;
- операції з цінними паперами – 20 %;
- пасивні кредитні операції (залучення заощаджень) – 10 %.

Другий рівень банківської системи – це кредитні організації. Незалежно від особливостей їх статусу (банк або небанківська фінансова установа, українські банки з іноземним капіталом або філія іноземного банку) усі вони підконтрольні НБУ та не мають його повноважень. Їх основне призначення – це проведення банківських операцій, обслуговування клієнтів, суб'єктів економічних відносин. У процесі функціонування вони повинні виконувати нормативи та вимоги НБУ за рівнем капіталу, створення резервів тощо.

Виділяються два види кредитних організацій: банки та небанківські фінансові установи. Основним видом кредитної організації є банк, який має виключне право здійснювати в сукупності наступні банківські операції: 1) залучення у внески грошових коштів фізичних і юридичних осіб; 2) розміщення зазначених коштів від свого імені і за свій рахунок на умовах повернення, платності, терміновості; 3) відкриття та ведення банківських рахунків фізичних і юридичних осіб [347, с. 185].

Згідно з чинним банківським законодавством, до складу банківської системи України включаються також філії та представництва іноземних банків, на них поширюється національне правове регулювання банківської діяльності. При цьому іноземним банком вважається банк, визнаний таким за законодавством іноземної держави, на території якого він зареєстрований [21].

Банк є юридичною особою, яка має право на підставі ліцензії НБУ здійснювати такі основні операції: 1) приймання вкладів (депозитів) від юридичних і фізичних осіб; 2) відкриття та ведення поточних рахунків клієнтів і банків-кореспондентів, у тому числі переказ грошових коштів з цих рахунків за допомогою платіжних інструментів та зарахування коштів на них; 3) розміщення залучених коштів від свого імені, на власних умовах та на

власний ризик (ч. 1 ст. 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність»). Окрім цього банки мають право здійснювати й інші операції та угоди: операції з валютними цінностями; емісію власних цінних паперів; організацію купівлі та продажу цінних паперів за дорученням клієнтів; здійснення операцій на ринку цінних паперів від свого імені (включаючи андеррайтинг); надання гарантій і поручительств та інших зобов'язань від третіх осіб, які передбачають їх виконання у грошовій формі тощо (ч. 2 ст. 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність»). Сучасний банк є фінансовим посередником, який виконує три основні функції: платіжно-розрахункову (посередництво банків при платежах та розрахунках); ощадно-капіталотворчу (мобілізація заощаджень від населення); кредитно – інвестиційну (утворення кредитних засобів обігу) [84, с. 14–16].

Банківська система шляхом надання кредитів організовує й обслуговує рух капіталу, забезпечує його залучення, акумуляцію та перерозподіл у ті сфери виробництва та обігу, де виникає дефіцит капіталу. При цьому, банківський кредит, серед усіх форм і видів кредиту, посідає особливе місце з огляду на особливий юридичний статус банку як кредитора у відповідному кредитно-грошовому зобов'язанні [352, с. 9].

Незважаючи на те, що за даними Державної служби статистики України соціально-економічна ситуація у 2019 році дещо стабілізувалася і навіть з'явилися ознаки певного економічного зростання, це майже не вплинуло на становище пересічних громадян, а негативні тенденції в багатьох її сферах продовжують існувати. Минулий рік для української економіки став роком девальвації гривні, прискорення темпів інфляції, підвищення цін на споживчому ринку, продовження банківської кризи та втрати традиційних ринків збуту. Дедалі скорочувалися обсяги виробництва складної та високотехнологічної продукції, все більше явний характер набула сировинна її орієнтація.

Серед сучасних проблем боротьби зі злочинністю особливо гострим залишається питання протидії протиправним посяганням у сфері банківської

діяльності, яка характеризується високим інтелектуальним та фаховим рівнем шахрайських дій відносно ресурсів українських банків [287, с. 67]. Достатньо розповсюдженими є шахрайські посягання економічної спрямованості. Протягом 2014–2019 років кількість цих посягань зростає з 4570 до 6133 (+34,2 %). Лише у 2015–2016 роках кількість цих злочинів скоротилося у порівнянні з 2014 роком на 7,7 % та 7,9 %. Проте, спостерігається зростання злочинів у сфері банківської діяльності з 3183 у 2017 році до 3300 у 2018 році (+5,6 %) [244; 86; 8, с. 4–5].

Злочини, вчинені у фінансово-кредитній системі, складає близько 1–1,5 % від загальнокримінальних злочинів та 10–15 % – у структурі економічних кримінальних правопорушень. Упродовж 2018 року на території Києва зафіксовано 72 випадки несанкціонованого доступу до системи «клієнтбанк». 4 особам пред'явлено підозру про вчинення кримінального правопорушення та щодо 2 осіб матеріали вже направлено до суду. Що ж стосується статистики карткових шахрайств, то за період з 01 січня 2013 р. по 01 січня 2014 р. в столиці задокументовано 188 кримінальних правопорушень, за якими 8 осіб засуджено. На території Києва виявлено та вилучено 13 скімінгових пристроїв, які встановлювались у більш ніж 90 випадках. Кількість злочинів у кредитно-фінансовій сфері склала: впродовж 2012 року – 470, 2013 року – 1 315, на початку 2014 року – 50 кримінальних проваджень. У 2013 році за вказаною категорією кримінальних правопорушень пред'явлено повідомлення про підозру 1 066 особам, 996 матеріалів направлено до суду [130, с. 68].

За оцінками деяких фахівців, рівень латентності злочинів у кредитно-банківській сфері складає 80–90 %. При цьому, як показують проведені дослідження, до кримінальної відповідальності притягуються не більше 15 % осіб, про злочинні махінації яких стало відомо правоохоронним органам [7]. Оприлюднені цифри статистичної звітності про стан злочинності у сфері кредитно-банківської діяльності відображають лише підсумки реєстрації та обліку злочинів, а не справжні кількісні її параметри. Між тим, як правильно зазначає О. М. Ларін, зареєстрована злочинність – «вершина айсберга, що

піднімається над поверхнею води. Підводну його частину складає так звана латентна, невидима злочинність» [174, с. 84]. Адже кредитно-банківські злочини в багатьох випадках не виявляються зовсім, або, в разі їх виявлення, правоохоронним органам не завжди вдається розкрити злочин, притягнути винного до відповідальності та «довести» справу до суду. Опитані працівники оперативних підрозділів, які здійснюють обслуговування об'єктів банківського бізнесу, також вважають, що найважливіша інформація про злочини у цій сфері в більшості випадків не надходить до правоохоронних органів та, відповідно, не враховується офіційною статистикою. Показово, що 90 % опитаних вказують на приховування інформації про кримінальні правопорушення керівництвом банків як основну причину високого рівня їх латентності.

Із врахуванням сучасного стану кримінального законодавства, С. С. Чернявський запропонував класифікацію банківських злочинів, на основі якої, на його погляд, може бути розроблена об'єднуюча методика розслідування цих злочинів. В основу її формування він поклав особливості слідоутворення, які виходять за межі специфіки конкретного виду злочину, передбаченого у Кримінальному кодексі України (далі – КК України). Запропонована ним класифікація має розгорнутий характер і виглядає наступним чином: 1) злочини, безпосередньо спрямовані на незаконне одержання банківських кредитів («основні») – (статті 190, 191, 192, 222 КК України); 2) злочини економічного спрямування, що передбачають відповідальність за заподіяння непрямої шкоди кредиторам або виступають способами підготовки, вчинення та приховування перших (статті 209, 218-1–221 КК України); 3) інші злочини, які сприяють досягненню основного злочинного результату (статті 200, 357, 358, 361, 363 КК України); 4) злочини, пов'язані із протиправною діяльністю службових осіб (статті 365–370 КК України) [332, с. 9].

Позитивним у даній конструкції є розподіл злочинів на групи: основні, допоміжні, службові тощо. В основу класифікації покладені сукупності злочинів, що вчиняються у кредитно-банківській сфері, незалежно від предмета

посягання (майно, кредити, цінні папери). Вона може бути використання для подальших класифікацій, з урахуванням комплексних особливостей злочинної діяльності, які визначаються окремим предметом посяганням.

Предметом таких злочинів може бути не лише кошти (фінансові ресурси) банків, а і будь-яке державне, комунальне або приватне майно, що знаходиться у розпорядженні фінансових установ; документи фінансового характеру (розрахункові, платіжні картки, інші засоби доступу до банківських рахунків); цінні папери; право на майно; дії майнового характеру; інформація, що містить охоронювану законом таємницю, зокрема яка зберігається в автоматизованих системах і комп'ютерних мережах банку. Додатковими ознаками злочинів у сфері банківської діяльності вважаються: корисливий мотив та/або недбале ставлення винної особи до професійних функцій; спричинення матеріальної шкоди фінансовим установам, фізичним особам – клієнтам банку, суб'єктам господарювання та державі; вони є різновидом фінансового правопорушення, зокрема пов'язані з порушенням вимог законодавства про банки і банківську діяльність тощо [331, с. 195].

Злочини, пов'язані з незаконним доступом до банківських рахунків, як правило, ототожнюються з «шахрайствами у сфері банківських розрахунків» [217], при цьому поняття «шахрайство» зазвичай використовується помилково, з точки зору юридичної логіки, використовують як синонім слова «злочин». Насправді ж, за своєю правовою природою, ці терміни нерівнозначні й, відповідно, мають неоднаковий зміст та обсяг.

Засіб доступу до банківського рахунку – це засіб певної форми на паперовому, електронному чи іншому носії інформації, використання якого ініціює переказ коштів з відповідного рахунка платника (платіжний інструмент). До платіжних інструментів належать документи на переказ та електронні платіжні засоби (платіжні картки та інші засоби доступу до рахунків). Такими платіжними інструментами вважаються: 1) документи на переказ: розрахункові документи, на переказ готівки, міжбанківські розрахункові документи, клірингові вимоги, та інші документи, що

використовуються в платіжних системах для ініціювання переказу (п. 1.6 ст. 1, ст. 16 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні»); 2) платіжні картки – електронні платіжні засоби у вигляді емітованої в установленому законодавством порядку пластикової чи іншого виду картки, що використовується для ініціювання переказу коштів з рахунка платника або з відповідного рахунка банку з метою оплати вартості товарів і послуг, перерахування коштів зі своїх рахунків на рахунки інших осіб, отримання коштів у готівковій формі в касах банків через банківські автомати, а також здійснення інших операцій, передбачених відповідним договором (п. 1.27 ст. 1 Закону України «Про платіжні системи...»); 3) інші засоби доступу до банківських рахунків, які надають їх держателю можливість за допомогою платіжного пристрою отримати інформацію про належні держателю кошти та ініціювати їх переказ (дорожні та іменні чеки, системи електронних грошових переказів, електронні гроші тощо) [331, с. 196].

Стан й умови протидії найнебезпечнішим виявам організованої та економічної злочинності, пов'язані з ними якісні зміни криміногенної ситуації у країні визначили для криміналістики низку нових завдань. Найбільш суттєво вони торкаються криміналістичної методики [27, с. 9–17]. І це не випадково, оскільки, як зауважив С. С. Чернявський саме цей розділ криміналістики найбільш обумовлений потребами судово-слідчої практики щодо пошуку та вдосконалення наукових засобів і методів розкриття та розслідування злочинів. Задоволення цих потреб і є головною метою криміналістики загалом, зумовлює тенденції внутрішнього розвитку цієї науки, визначає місце й роль у ній окремих теорій, зокрема криміналістичної класифікації, криміналістичного прогнозування, криміналістичної характеристики злочинів та ін. [329].

Водночас певне «відставання» науково-методичних рекомендацій від нагальних потреб практики пояснюють відсутністю належних теоретичних досліджень саме в галузі криміналістичної методики. Криміналістичний аналіз злочинів, який раніше здійснювали з метою розроблення прикладних рекомендацій щодо розслідування, фактично перетворився на безсистемне

зведення кримінально-правових, кримінологічних і кримінально-процесуальних аспектів характеристики окремих діянь [26, с. 8].

Наявність диспропорцій між запитами практики й науковими розробками неодноразово підтверджували вчені-криміналісти. Скажімо, О. М. Васильєв зазначає, що ці чинники знижують коефіцієнт корисної дії усієї криміналістики з негативними наслідками для протидії злочинності [56, с. 3]. В. П. Бахін відверто констатує, що розвиток криміналістики за останні двадцять років свідчить про те, що вона зійшла до безпредметного теоретизування [25, с. 53]. Р. С. Белкін стверджує, що у криміналістичній науці трапляється значна кількість різноманітних «умоглядних конструкцій» і «відкриттів», що не мають ані теоретичного, ані практичного сенсу [33]. В. Я. Колдін, у зв'язку з цим зазначає, що запропоновані чисельні «вчення», не підкріплені обґрунтуванням їх практичної користі, лише вносять різнобій і плутанину в систему підготовки кадрів [134, с. 20].

У ситуації, що склалася, частково «винні» й самі практичні працівники. На думку Р. С. Белкіна, перешкодою на шляху впровадження криміналістичних рекомендацій у слідчу практику є консервативні стереотипи, що склалися в царині правоохоронної діяльності. «Практика стихійно протидіє нововведенням, – констатував він, – намагаючись зберегти звичний статус-кво, звичний спосіб дій. Цьому сприяють і сформовані стереотипи мислення слідчих та оперативних працівників. Небажання і деякою мірою побоювання нового, незвичного прикриваються іронічним ставленням до рекомендованих новинок. Корені цього негативного ставлення різноманітні. Це може бути результатом професійної деформації, втрати інтересу до своєї професії. Дається у знаки й конформізм молодих слідчих, які потрапили під вплив «заражених» цією байдужістю старших колег» [31, с. 124].

Існуючі суперечності необхідно усувати й перший крок у цьому напрямі повинні зробити науковці. Саме їм доведеться переглянути запропоновані наукою положення, у тому числі й ті, що стосуються криміналістичної методики, оскільки так звані «книжкові рекомендації», що здатні частково

задовольнити потреби навчального процесу з криміналістики, навряд чи стають інструментом практичної діяльності [329].

Сьогодні криміналістична методика має здебільшого описовий вигляд, а в її структурі представлені такі «традиційні» елементи, як криміналістична характеристика злочину; обставини, що підлягають встановленню; особливості внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР); початкові СРД, НСРД; типові слідчі ситуації, висунення версій і планування розслідування; організація і тактика проведення окремих СРД, НСРД; запобіжні дії слідчого [137, с. 15–18]. Останніми роками цей перелік збільшився за рахунок застосування таких категорій, як криміналістична класифікація злочинів, взаємодія учасників розслідування тощо.

Заслуговують на увагу пропозиції розглядати окрему криміналістичну методику у вигляді інформаційно-пізнавальної моделі [70; 101]. Цей підхід дає змогу організаційно впорядкувати структуру методики, забезпечити тісний зв'язок між відповідними елементами й таким чином підвищити ефективність пізнавальних дій.

Таким чином, криміналістична характеристика злочинів у сфері банківської діяльності – типова система криміналістично значимих елементів, які структурно пов'язані між собою та описують механізм вчинення злочину, розкриття яких сприяє вірному застосуванню криміналістичних методів, прийомів і засобів розслідування злочину, виявленню найбільш типових слідів, предметів та способів його вчинення.

До системи елементів криміналістичної характеристики злочинів у сфері банківської діяльності варто включити відомості про особливості: 1) способу підготовки, учинення та приховування злочину; 2) місця, часу і обстановки (яка визначається специфікою банківської діяльності) вчинення злочину; 3) об'єкту та предмету злочинного посягання; 4) слідової картини злочину; 5) особи, яка вчинила злочин [151, с. 239].

Усі структурні елементи криміналістичної характеристики злочинів у сфері банківської діяльності утворюють систему взаємопов'язаних і

взаємозалежних даних і корелюють один з одним. Виявлення та дослідження даних взаємозв'язків і становить основне завдання вивчення криміналістичної характеристики окремих видів злочинів. Значимість такого вивчення визначається, перш за все, цілями практичної діяльності з розслідування таких злочинів, оскільки в умовах обмеженості інформації про злочинну подію знання одних елементів криміналістичної характеристики дає можливість припустити існування інших, що може бути використано для побудови слідчих версій щодо того, що сталося й визначення оптимального напрямку розслідування.

Вивченню способу вчинення злочину у криміналістичній літературі приділяється велика увага. Так, М. В. Салтевський під способом вчинення злочину розуміє комплекс причинно і функціонально пов'язаних довільних (і частково мимовільних) цілеспрямованих дій злочинця [265, с. 421].

Дії з підготовки, вчинення та приховування злочину утворюють єдиний спосіб вчинення злочину, оскільки спрямовані на досягнення кінцевого результату та охоплюється загальною метою. У зв'язку з цим більш обґрунтованою є точка зору Г. Г. Зуйкова, який визначає спосіб вчинення злочину як систему об'єднаних загальним задумом дій злочинця з підготовки, вчинення і приховування злочину, детермінованих об'єктивними і суб'єктивними факторами, поєднаних з використанням відповідних знарядь і засобів та умов місця та часу [108, с. 32]. Вчений зазначає, що «на відміну від кримінально-правового і кримінально-процесуального понять «спосіб вчинення злочину», його криміналістичне поняття і значення є найширшими і ємнісними» [108, с. 41].

Спосіб вчинення злочинів у сфері банківської діяльності також характеризується наявністю системи взаємопов'язаних дій щодо підготовки, вчинення та приховування слідів злочину. Дії злочинців, особливо коли вони діють у складі організованої групи, заздалегідь розподілені й узгоджені поміж собою та виконуються з великою точністю [281].

На думку М. П. Яблокова, фінансові злочини належать до найбільш «технологічних», оскільки їх здійснення можливо винятково з використанням й врахуванням нормативно визначених банківських і фінансових процедур у широкому змісті. Значний вплив на модифікацію способів робить технічне переозброєння банків (введення додаткових систем захисту інформації; організації внутрішнього контролю; захист банківських продуктів; заходи щодо ідентифікації клієнтів і т. ін.), а також ступінь інформованості про це злочинців. Знання злочинцями технології банківських операцій дозволяє уникати швидкого виявлення незаконних операцій й одержувати доступ до коштів найбільше оперативно. При цьому банківські інструменти активно використовуються як при здійсненні розкрадань, так і при введенні злочинних капіталів у законний оборот [364, с. 664].

Інформація про спосіб вчинення злочинів у сфері банківської діяльності виступає основою для:

- а) висування версій;
- б) планування та організації розслідування;
- в) вибору оптимального шляху розслідування;
- г) прогнозування механізму вчинення злочину;
- д) розробки заходів попередження злочинів.

Так, В. Д. Ларічев, розглядаючи проблеми розслідування злочинів у сфері кредитно-фінансових відносин, в основу класифікації поклав: стадію діяльності банку та вид операції, у процесі яких вчинено злочин, при цьому він виділив чотири групи: 1) злочини, що вчиняються на стадії створення комерційного банку; 2) злочинні посягання, що вчиняються у ході розрахунково-касових операцій; 3) злочинні посягання, що вчиняються у процесі проведення кредитних операцій; 4) злочини, що вчиняються у зв'язку з використанням валютних коштів [178, с. 85–92].

С. С. Чернявський, виділив три загальні групи способів злочинної діяльності у сфері активних кредитних операцій: 1) незаконне одержання банківського кредиту, пов'язане із економічним шахрайством (79 % вивчених

кримінальних справ); 2) заволодіння кредитними ресурсами із використанням змови представників банку-кредитору та позичальника (18 % справ); 3) посягання працівників банків на кредити, що зберігаються у цих установах на рахунках позичальників (3 %) [332, с. 9].

Усі злочини, що вчиняються у банківській сфері, в залежності від суб'єкта Т. Л. Ценова запропонувала поділити на три групи. Це злочини, що вчиняються: 1) керівниками банку; 2) службовими особами банку; 3) клієнтами банку або іншими особами [324, с. 38–39].

Одним з головних способів вчинення злочинів у сфері банківської діяльності є шахрайство, обман та зловживання довірою при укладенні банківських договорів, зокрема: а) надання до банку несумлінним позичальником свідомо неправдивих відомостей при оформленні банківського кредиту на підставі яких банк робить неправильні оцінки щодо господарського та фінансового стану позичальника, а отже, й розміру кредиту, можливості повернення позичальником отриманої позики; б) фальсифікація документів і застосування інших прийомів обману, внаслідок чого службовці банку вводяться в оману щодо можливостей і перспектив повернення кредиту і якості його забезпечення; в) доведення банку до неплатоспроможності або банкрутства; г) неправомірне використання комп'ютерної техніки; д) змова позичальників з працівниками банку-кредитору [349, с. 175; 332].

Злочинці використовують підроблені документи для введення в оману представників банку-кредитору (у 82 % випадках); використовують у якості забезпечення кредиту юридично неналежне або фактично відсутнє заставне майно (72 %); одержують обманним шляхом гарантії (поручительства) під «безнадійні» кредити (23 %); створюють та використовують фіктивні підприємства (19 %); навмисне доводять підприємства-позичальники до фінансової неспроможності та застосовують інші механізми кримінального банкрутства (10 %) [162; 202, с. 563; 288].

Окремо слід розглядати комерційний підкуп банківських службовців несумлінними позичальниками (діяння пов'язані з ним можуть бути

кваліфіковані за статтями 364–370 КК України). Як правило, він здійснюється при видачі банківських кредитів з порушенням економічних нормативів, вимог забезпечення зворотності кредиту та інших умов. Незаконна винагорода надається також за виконання інших дій: надання переваг при видачі кредиту; встановлення пільгових процентних ставок або звільнення від стягування відсотків; отримання згоди банку не проводити належної перевірки всіх сторін фінансово-господарської діяльності підприємства, що кредитується, з метою встановлення джерел погашення заборгованості; надання кредиту без визначення конкретної мети або з перевищенням гранично припустимих розмірів для одного позичальника; видача кредиту під забудову житлового будинку без відповідних документів про виділення земельної ділянки громадянам; з метою одержання інформації, що складає комерційну або банківську таємницю (про грошові внески, комп'ютерні програми, фінансування різних проектів); неналежну перевірку кредитоспроможності клієнтів або навмисне введення в оману керівництва банку щодо можливості клієнта вчасно розрахуватися за отримані кошти [231, с. 17–18; 288, с. 204].

Щодо напряму нашого дисертаційного дослідження то викликає не аби який інтерес такий спосіб вчинення злочину у сфері банківської діяльності як виведення капіталів за кордон, зокрема з використанням офшорних юрисдикцій.

Офшорна фінансова система – сегмент глобальної фінансової системи зі специфічною інфраструктурою, яка зазвичай полегшує вчинення та приховання правопорушень і злочинів, оскільки забезпечує процес виведення і подальшого відмивання прибутків від різних видів незаконної діяльності у країнах з посиленням режимом фінансового контролю.

До компонентів цієї системи відносять: 1) банки, що є філіалами або відділеннями банків у країнах з чітко розробленою системою фінансового контролю (з метою введення в оману контрагентів фінансові шахраї нерідко під виглядом банків засновують офшорні небанківські корпорації, що використовують у своїй назві слова: «bank», «banco», «banka», «bancorp»,

«bancor»); 2) місцеві банки, при створенні яких в офшорній юрисдикції засновники, як правило, подають лише підтвердження необхідного рівня своїх фондів.

Відмиті за допомогою системи банківських операцій та фіктивних господарських угод капітали використовуються для подальшого відтворення злочинної діяльності або у вигляді зарубіжних інвестицій (кредитів, гуманітарної допомоги) реально вкладаються лише в ті об'єкти, що певним чином пов'язані з інтересами зарубіжних партнерів. Решта доходів спрямовано на споживчі блага (об'єкти нерухомості, банківські рахунки, автомобілі тощо) [335, с. 258].

Концентрація коштів та значні можливості фінансово-кредитної системи щодо використання сучасних технологій в обслуговуванні капіталів роблять її привабливою для спрямування зусиль організованої злочинності щодо незаконного переміщення капіталів за кордон у схемах фіктивного експорту [335, с. 258].

Головним завданням банку є проведення фіктивного банківського платежу, що свідчить про надходження експортної виручки від іноземного покупця на рахунок вітчизняного експортера. З цією метою всім фірмам – постачальникам експортного товару, а також фіктивному експортеру відкриваються розрахункові рахунки в одному банку (його філіях).

Для проведення фіктивного платежу використовуються кореспондентські рахунки банків, зареєстрованих, як правило, в офшорних зонах (93 % випадків), або в одній із країн колишнього СРСР (7 %).

Технологія фіктивного електронного платежу виглядає таким чином. На початку банківського операційного дня на адресу українського банку у формі електронного документа по системах електронного документообігу SWIFT або «Клієнт-банк» надходить розпорядження про проведення платежу з рахунку «Лоро» іноземного банку-кореспонденту на рахунок фіктивного експортера. У розпорядженні вказують, що відповідна сума надходить від іноземної фірми, що є одержувачем або платником за експортним контрактом і клієнтом банку-

нерезидента, від якого надійшло розпорядження. Як правило, грошей на коррахунку банку-нерезидента виявляється недостатньо для проведення платежу, у зв'язку з чим український банк-кореспондент надає короткостроковий кредит (овердрафт) і зараховує на рахунок фіктивного експортера необхідну суму. Протягом операційного дня цю суму на підставі наперед підготовлених платіжних документів переказують на рахунки задіяних у схемі фірм-постачальників. Фактично рух грошей не відбувається, здійснюються лише фіктивні банківські перекази на підставі підроблених платіжних документів, створюючи уявлення про рух грошей. Вчинивши віртуальний обіг, гроші повертаються на коррахунок іноземного банку, який негайно повертає овердрафт українському банку. На цьому ланцюжок руху грошей замикається і вони повертаються туди, де спочатку було їх джерело – в український банк, що провів фіктивний грошовий платіж [335, с. 260].

На Одещині протягом року певні вітчизняні підприємства придбали депозитні сертифікати в одному з банків. Того ж дня сертифікати пред'являли до сплати громадяни, які начебто виїжджали на постійне місце проживання за кордон (Ізраїль, Німеччина, США). Суми коштів, заявлені для оплати (від 200 тис. доларів США і більше за один день на одну особу) того ж дня перераховували на рахунки іноземних банків. Встановлено, що у 50 випадках громадяни подавали до банку документи (паспорт, ідентифікаційний код), які ніколи не видавали державні органи. При цьому банк, через який проводились зазначені операції, не повідомляв правоохоронні органи про факти виявлення підроблених документів. Усього за цією схемою було відмито грошових коштів на загальну суму 116 млн грн. [161].

Знарядям злочину у сфері банківської діяльності слід визнати документи, які надаються позичальниками банкам і в яких можуть міститись неправдиві дані, що впливають на прийняття рішення про кредитування та його умови: кредитні заявки; установчі документи із зазначенням юридичної адреси; контракти, угоди, інші документи, які підтверджують, що кредит отримується для придбання товарів, робіт або послуг; довідки про результати дослідження

кон'юнктури ринку; бізнес-плани; складські довідки про наявність товарно-матеріальних цінностей; техніко-економічні обґрунтування; проектно-кошторисна документація; документи про фінансове становище, кредитоспроможність позичальника, страховика або поручителя; документи, які стосуються застави, поручительства, гарантії як способів забезпечення кредиту тощо [288].

Способи вчинення злочинів проявляються у певних наборах дій і прийомів щодо обманного отримання чи викрадення кредитів. Способи дій при вчиненні шахрайства з фінансовими ресурсами (ст. 222 КК України):

- підготовка і надання працівниками суб'єкта-позичальника заявки та інших документів з неправдивими даними до банку для отримання кредиту;

- підготовка і надання кредитору документів з неправдивими даними з метою отримання кредиту;

- підготовка і надання банківській(фінансовій) установі документів з неправдивими даними для отримання кредиту і використання його, у процесі діяльності, яка вимагає спеціального дозволу (ліцензії);

- надання кредитору підроблених документів щодо наявності майна – предмету застави, якого фактично не існує, або надання документів з неправдивими даними стосовно майна – предмету застави.

Способи дій при вчиненні шахрайства, коли умисел спрямований на викрадення кредиту (ст. 190 КК України): створення або придбання не менше двох фіктивних фірм – суб'єктів господарювання, на банківські рахунки яких планується переведення грошових сум, одержаних як кредит; підготовка так званих «пакетів» підроблених документів, що вимагаються банківськими установами для укладання кредитних договорів і надання кредитів; подання названого «пакету» документів особисто, або через посередників (у тому числі підставних керівників фірм) до банківської установи, де одночасно члени злочинної групи для полегшення вчинення злочину можуть вступати у зговір з керівником, який відає питаннями видачі кредитів, шляхом пропозиції, обіцянки неправомірної вигоди; перерахування на завершальному етапі

одержаних грошей протягом 1–3 днів на рахунки наперед підібраних суб'єктів господарювання, де проводиться їх конвертація (за окремо розробленою схемою) після чого частина валюти передається керівництву банківської установи (спільнику), а решта привласнюється злочинною групою [261].

Результати узагальнення кримінальних проваджень показують, що при вчиненні злочинів у сфері банківської діяльності використовуються такі документи: установчі документи позичальника – 8 %; протокол зборів засновників – 3 %; недійсні договори (контракти) з реально існуючими фірмами – 55 %; договори (контракти) з фіктивними фірмами – 17 %; бухгалтерія (звіти про прибутки та збитки) – 17 %; фальсифіковані довідки про існування коштів на рахунку в банках – 4 %; кредитний проект – 68 %; страховий поліс – 97 %; довідки про майно та відсутність на нього арешту – 59 %; податково-митні документи (договори, декларації) – 32 %.

Обстановка вчинення злочину. Найбільш важливим компонентом обстановки вчинення злочинів у сфері банківської діяльності виступають умови діяльності банківських установ при проведенні фінансових операцій, а також ті закономірності, які лежать в основі цього процесу. У сучасних банках можуть бути реалізовані різні технології діяльності (наприклад, кредитні), зумовлені організаційною структурою банку, напрямком діяльності на ринку фінансових послуг, фінансовою політикою банку та ін. Детально система банківської діяльності та її закономірності розглянуті нами вище.

Особливості середовища банку можуть містити в собі фактори, що сприяють підготовці, вчинення та приховування злочину. Ці фактори можуть існувати незалежно від дій злочинця або створюватися його зусиллями. До перших відносяться: недоліки нормативного регулювання діяльності банку; нечіткість або відсутність документів, що визначають фінансову політику банку, регламентують процедури прийняття рішень про видачу кредиту; невизначеність у розподілі функцій та повноважень між підрозділами й співробітниками банку тощо; відсутність належного контролю за дотриманням

співробітниками банку встановлених процедур, функцій та повноважень щодо прийняття рішень [201, с. 575].

У число обставин, спеціально створюваних злочинцями, входять умисні зміни обстановки вчинення злочину, спрямовані на спрощення процедур прийняття рішення та видачі кредитних коштів (наприклад, встановлення в зазначених цілях неслужбових відносин з відповідальними особами, створення обстановки особистої зацікавленості зазначених осіб у видачі кредиту, провокування ситуацій, що викликають нервозність та поспіх у процесі роботи осіб, пов'язаних з оформленням та видачею кредиту тощо). Говорячи про місце вчинення злочинів у сфері банківської діяльності, слід мати на увазі не тільки місце, де безпосередньо відбулася фінансова угода, але також місце, де відбувалися дії з підготовки та приховування злочину (місце складання підроблених документів, подання цих документів до відповідного підрозділу банку і т. ін.). Крім того, у разі розкрадань грошових коштів у безготівковій формі місце вчинення злочину є досить умовним, що пояснюється характером безготівкових розрахунків [105, с. 9; 151].

Має значення час вчинення злочину, який характеризується певною протяжністю так як, для того щоб отримати кредит в банку, позичальник оформляє безліч документів, спілкується з представниками банку, на що йде досить багато часу. Збільшення тимчасового інтервалу між діями злочинців тягне за собою появу більшого числа слідів злочинної діяльності [151].

Серед способів приховування злочинів у сфері банківської діяльності найчастіше застосовуються: маскування інформації та (або) її носіїв (54 %); знищення інформації та (або) її носіїв (46 %); приховування інформації та (або) її носіїв (43 %); внесення у службові чи інші документи повністю чи частково завідомо неправдивої інформації (36 %); створення неправдивого алібі (24 %); неправомірний вплив на співучасників, свідків, потерпілих (22 %); зникнення фігуранта, надання відомостей, пов'язаних із станом здоров'я (15 %).

Предметом злочинів виступають безготівкові грошові кошти, які виступають як фінансові ресурси, що використовуються у господарській

діяльності. Їх функціонування забезпечується проведенням певних фінансових операцій, пов'язаних зі складанням і використанням різноманітних розрахункових документів (платіжних доручень, платіжних вимог, чекових книжок тощо), в яких фіксуються ті чи інші дії. Саме в цьому аспекті безготівкові гроші виступають предметом фінансового шахрайства. У зв'язку з обмеженістю використання у фінансовій системі України готівки, переважна більшість злочинів вчиняється саме з коштами в безготівковій формі шляхом використання безготівкових розрахунків.

Під фінансовою операцією у цьому контексті слід розуміти будь-які дії з фінансовими активами, пов'язані зі здійсненням або забезпеченням здійснення платежу з боку фінансової установи при наданні фінансових послуг. Для максимального охоплення всіх видів фінансових операцій необхідно, залежно від їх змісту, звертатися до законів України «Про банки і банківську діяльність» [241], «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг». Їх системний аналіз дає змогу відносити до фінансових операцій – банківські операції (ст. 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність»), зокрема: приймання вкладів (депозитів) від юридичних і фізичних осіб; відкриття та ведення поточних рахунків клієнтів і банків-кореспондентів, у тому числі переказ грошових коштів з цих рахунків за допомогою платіжних інструментів та зарахування коштів на них; розміщення залучених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик; операції з валютними цінностями; здійснення операцій на ринку цінних паперів; придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги; лізинг; випуск, купівля, продаж й обслуговування чеків, векселів та інших оборотних платіжних інструментів; випуск банківських платіжних карток і здійснення операцій з використанням цих карток тощо [255].

Слідова картина. Слідову картину злочинів у сфері банківської діяльності складають різноманітні сліди підготовки, вчинення та приховування злочину, зокрема: 1) банківські документи: а) документи про відкриття

розрахункового рахунку: заява за підписом керівника та головного бухгалтера; договір про здійснення розрахунково-касового обслуговування картки зі зразками підписів посадових осіб, яким надано право розпорядження рахунком, та відбитку печатки підприємства, посвідчених нотаріально; розпорядження банку про відкриття або закриття розрахункового рахунку; копії установчих, реєстраційних та особистих документів службових осіб підприємства, відповідні адресні довідки; б) документи на переказ (п. 16.1 ст. 16 Закону України «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні»): розрахункові документи (платіжне доручення, платіжна вимога, платіжна вимога-доручення, розрахунковий чек) [117]; документи на переказ готівки (оголошення про внесення готівки, грошовий чек, заява про переказ готівки, повідомлення про одержання переказу) [233]; міжбанківські розрахункові документи (документ на переказ, сформований банком на підставі поданих клієнтами розрахункових документів, документів на переказ готівки, а також на договірне списання доручень, передбачених у договорах між клієнтами та обслуговуючими їх банками) [118]; клірингова вимога (документ на переказ, сформований кліринговою установою за результатами клірингу, на підставі якого, шляхом списання чи зарахування коштів на рахунки членів платіжної системи, відкритих у розрахунковому банку цієї платіжної системи, проводяться взаєморозрахунки між ними); інші засоби доступу до банківських рахунків: дорожній чек в іноземній валюті (паперовий розрахунковий документ, виражений в іноземній валюті, що використовується як засіб міжнародних розрахунків неторговельного характеру); іменний чек (паперовий розрахунковий документ, що виражений в іноземній валюті та є письмовим розпорядженням юридичної особи – нерезидента або фізичної особи платника про виплату певної суми коштів чекодержателю, зазначеному в чеку, або іншій особі); меморіальний ордер (розрахунковий документ, що складається за ініціативою банку для оформлення операцій щодо списання коштів з рахунку платника і внутрішньобанківських операцій); акредитив (договір, що містить зобов'язання банку-емітента, за яким цей банк за дорученням клієнта або від

свого імені проти документів, що відповідають умовам акредитива, зобов'язаний виконати платіж на користь бенефіціара або доручає іншому банку здійснити цей платіж);

б) документи, що підтверджують обіг коштів по рахунку: виписки банку з розрахункового рахунку суб'єктів господарювання про наявність та рух коштів за певний період із розшифровкою підстав платежу та одержувачів коштів;

в) спеціальні платіжні засоби: банківські платіжні картки (дебетові, кредитові; емітовані членами внутрішньодержавних платіжних систем; емітовані членами міжнародних платіжних систем; емітовані іноземними банківськими установами); електронні документи ;

г) платіжні документи, які підтверджують факт сплати за придбаний товар або надані послуги: виписки банку, що підтверджують фактичне надходження виторгу від іноземної особи-покупця на рахунок суб'єкта господарювання в українському банку; вантажна митна декларація з оцінками митного органу; розрахункові, платіжні та інші документи, на підставі яких здійснюється віднесення витрат до валових й обов'язковість ведення яких передбачено правилами податкового обліку (рахунки, прийняті до сплати від різних постачальників, контрагентів, з якими не підтримуються постійні господарські зв'язки); банківські виписки щодо фактів здійснення переказів коштів інших підприємств на розрахунковий рахунок підприємства;

2) засоби вчинення: комп'ютери, печатки, штампи, зразки бланків тощо;
3) банківська установа; 4) майно (рухоме та нерухоме); 5) грошові кошти (готівкові та безготівкові, електронні банківські розрахунки) [332].

Основним слідсприймаючим матеріалом являються документи, у тому числі електронного характеру (джерела доказів). До документів, які несуть на собі знаки (сліди) злочинів належать необхідні відомості про позичальника та інформація, яка отримана банком при оформленні кредиту, систематизується у кредитній справі позичальника. Документи, що зберігаються у цій справі, групуються таким чином: матеріали з надання кредиту (кредитний договір, боргові зобов'язання, гарантійні листи тощо); фінансово-економічна

інформація (бухгалтерські баланси, звіти про прибутки та збитки, бізнес-плани тощо); матеріали про кредитоспроможність позичальника (довідки, отримані від інших банків, запити, листування, звіти аудиторських фірм тощо) [332; 232].

Особа злочинця. Результати узагальнення анкетних даних вивчення кримінальних проваджень свідчать, що з усієї кількості осіб, які притягнуті до відповідальності, 79 % – особа чоловічої статі, жінок значно менша, однак 65,4 % серед працівників банківських установ; 81% мали вищу освіту (економічну – 61 %; технічну – 36 %; юридичну – 3 %), а 18 % – середню спеціальну освіту. З усієї кількості, керівники суб'єктів підприємницької діяльності брали участь у вчиненні злочину у 81 % випадків (директори – у 66 %; головні бухгалтери – у 30 %; засновники та власники – у 14 %); інші посадові особи – у 7 % випадків; технічні працівники (економісти, операціоністи, оператори ЕОМ) – у 4 %; колишні працівники – у 4 %. Узагальнені результати вивчення кримінальних проваджень підтверджуються даними проведеного нами опитування. Так, 67 % опитаних правоохоронців та 58 % банківських працівників впевнені, що рівень участі зацікавлених працівників банку у вчиненні злочинів складає не менше ніж 50%. На думку респондентів, найчастіше у змову із злочинцями вступають керівники банку (72,4 % та 84,0 %); керівники та посадові особи кредитних відділів (59,7 % та 56,0 %); економісти, які працюють з кредитними справами (18,3 % та 12,5 %); колишні банківські працівники (13,7 % та 10,5 %) [367]. Засуджені за вчинення корисливих злочинів – 24 % (з них 7 % були засуджені до позбавлення волі та реально відбували покарання). Рецидив зустрічається всього у 2 % випадків. Частка чоловіків, які мають судимість на момент вчинення злочинів у сфері банківського кредитування, становить 35 %, у той час як цей же показник для осіб жіночої статі – 5 %. Наявність у особи в минулому судимості, його освітній рівень та рід занять позначаються на характері способу вчиненого їм злочину.

Мотивом вчинення незаконного заволодіння грошовими коштами у сфері банківської діяльності у переважній більшості випадків є користь, прагнення до придбання матеріальних цінностей, ведення забезпеченого способу життя

(69,9 %). Рідше такі злочини вчиняються за мотивами придбання або збереження певного статусу за будь-яку ціну (24,5 %), з асоціальних мотивів (4,1 %), з прагнення випробувати гострі відчуття, схильності до ризику (1,5 %). Знання типових особливостей особи злочинця, які вчиняють злочини даної категорії, зіставлення їх з наявними у цих кримінальних провадженнях відомостями про особу злочинців допомагають швидкому розслідуванню злочину та затриманню злочинців. Таким чином, поведінка злочинця стає системоутворюючим фактором і є визначальним елементом діяльності по виявленню та розслідуванню злочинів конкретної категорії кримінальних проваджень – «від поведінки злочинця до основних напрямів, засобів та методів його встановлення» [10, с. 89; 151].

За даними опитувань, осіб, які вчиняють злочини у сфері банківської діяльності варто розподілити на: а) підприємців, засновників суб'єктів господарської діяльності (позичальники (фізичні особи, підприємці та юридичні особи); колишні працівники) – 67 %; б) працівників банку (ті, які займаються оформленням та поданням кредитних заявок; інші службові особи, які відповідали за проведення кредитно-фінансових операцій; технічні працівники) – 24 %. Високий рівень злочинів у сфері банківської діяльності обумовлений обізнаністю правопорушників у оперативно-розшуковій діяльності, кримінальному та кримінальному процесуальному законодавстві, що дозволяє успішно приховувати сліди вчиненого кримінального правопорушення як ними, так і їх безпосередніми керівниками (87 %); недостатньо чіткою регламентацією службових повноважень у банківських установах (24 %); зв'язком службових зловживань з іншими правопорушеннями, до яких причетні потерпілі та інші зацікавлені особи (13 %); в) «підставних» осіб (на роль таких виконавців організатори злочинів підбирають осіб, які фігурують на керівних посадах фіктивних підприємств; маргінальних громадян тощо) – 9 %.

Проведене дослідження виявило дві групи осіб, найбільш часто вчинили злочини у даній сфері. Це особи віком від 25–29 років (11 % від загальної

кількості вивчених осіб), а також у віці від 40 до 59 років (70 %). Для осіб молодого віку більш характерні злочини агресивного, імпульсивного характеру. У них ще не виробилися стримуючі моменти, у зв'язку з чим в сучасних умовах вони намагаються отримати максимум матеріальних благ. Друга група злочинців, як видається, досягла певного становища, у зв'язку з чим вони мають набагато більше можливостей для вчинення злочину. Освітній і професійний рівні засуджених є високими, адже понад 85 % з них мали вищу освіту та певний досвід професійної діяльності. Злочинна мотивація у більшості (89 %) виникала переважно через непрогнозовані фінансові ускладнення.

Опитування працівників правоохоронних органів підтвердило, що злочини у сфері банківської діяльності носять груповий та організований характер (73 % кримінальних проваджень). До складу таких груп, як правило входило 2–4 особи (91 %), працівники підприємства-позичальника (52 %), працівники інших підприємницьких структур («третіх» організацій) (25 %), представники банку-кредитору (22 %). У 56 % учасників пов'язували службові (трудові) відносини, у 27 % – особисті (нетрудові) відносини, у 17 % – родинні стосунки. Виявлено «прості» (складаються лише з працівників банку – співробітників одного чи різних підрозділів) та «змішані» (у складі таких суб'єктів та сторонніх осіб) групи, які мали здебільшого характер попередньої змови співучасників (92 %) і лише в поодиноких випадках траплялися організовані групи та злочинні організації (8 %). Специфікою злочинних об'єднань є високий ступінь конспірації (позначається неефективність відомчого контролю та кругова порука у колективах), формальний характер стосунків (учасники групи є колегами по роботі або ж перебувають у стосунках підпорядкування), а також наявність корупційного прикриття.

Таким чином, стосовно злочинів у сфері банківської діяльності можна говорити про систему відносин «предмет посягання – обстановка – спосіб вчинення». В якості предмета злочинного посягання з даної категорії кримінальних проваджень можуть виступати як готівкові грошові кошти, так і безготівкові. Взаємозв'язок даного елемента простежується не тільки з

обстановкою, характерною для злочинів даного виду. Від виду, форми та розміру предмета злочинного посягання залежить і спосіб вчинення, і механізм слідоутворення.

Висновки до Розділу 1

1. Як окрема наукова проблема, взаємодія слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності раніше не була предметом цільового дослідження. Опрацьовані наукові джерела із зазначеної проблематики дозволили встановити, що вагомим внеском у розвиток цього напрямку дослідження стали праці вітчизняних фахівців у галузі кримінального права та кримінології (А. М. Бойко, Н. О. Гуторова, О. О. Дудоров, О. Г. Кальман, В. Д. Ларічев, Є. Л. Стрельцов), криміналістики (А. Ф. Волобуєв, В. В. Лисенко, Г. А. Матусовський, Р. С. Сатуєв, В. Ю. Шепітько). Окремо слід виділити дослідження О. П. Бушана (1995 р.), С. С. Чернявського (2010 р.), Ю. М. Черноус (2013 р.), В. О. Фінагєєва (2013 р.). Доробок цих учених становить теоретичну цінність і практичну значущість.

2. Розкрито специфіку організації взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав через ДМС та європейської інтеграції МВС України і ДПМС НПУ. Така взаємодія найчастіше відбувається у формах: обміну оперативно значимою, криміналістичною та іншою інформацією про злочини у сфері банківської діяльності; виконання запитів та доручень про міжнародну правову допомогу; сприяння у проведенні СРД, НСРД та інших процесуальних дій і поверненні фінансових (банківських) активів; спільне вивчення причин та інших проблем злочинності, а також обмін досвідом роботи судів і правоохоронних органів; підготовка кадрів, надання експертних послуг, постачання науково-технічних засобів й надання технічної допомоги. Лише у поодиноких випадках створювались спільні слідчі групи.

3. Підтверджено значення криміналістичної характеристики злочинів у виборі слідчим необхідних форм міжнародної взаємодії, активізації розшуку підозрюваного й організації проведення процесуальних дій за участі правоохоронних органів інших держав.

Спосіб вчинення злочинів у сфері банківської діяльності характеризується наявністю системи взаємопов'язаних дій щодо підготовки, вчинення та приховування слідів злочину. За суб'єктами вчинення їх розподілено на ті, що вчиняються службовими особами банківських установ або інших організацій та іншими особами (клієнтами, колишніми працівниками банку). Серед способів приховування злочинів у сфері банківської діяльності, які мають міжнародний характер, найчастіше виокремлюються: маскуванню інформації та (або) її носіїв, знищення інформації та (або) її носіїв, зникнення фігуранта, надання відомостей, пов'язаних із станом здоров'я.

4. Найважливішим елементом обстановки вчинення таких злочинів визначено умови діяльності банку при проведенні банківських операцій. Предметом злочинів виступають безготівкові грошові кошти (фінансові ресурси), що використовуються у господарській діяльності, обіг яких забезпечують фінансові операції, пов'язані зі складанням і використанням різноманітних документів про банківські операції за кордоном. Слідову картину злочинів у сфері банківської діяльності складають переважно документи (що стосуються відкриття та обслуговування рахунків, фінансово-господарських операцій, набуття активів). Аналіз кримінальних проваджень підтвердив, що злочини у сфері банківської діяльності мають груповий характер. Найчастіше злочинні групи являли собою добровільні тимчасові об'єднання на період вчинення конкретного злочину (серії злочинів) чисельністю 2–4 особи, в інших випадках – транснаціональні злочинні угруповання або злочинні групи з міжнародними зв'язками.

РОЗДІЛ 2

ХАРАКТЕРИСТИКА ФОРМ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ ІНШИХ ДЕРЖАВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1 Процесуальні форми взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності

З часу набуття незалежності Україна послідовно розбудовує систему міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю, у тому числі з питань взаємної правової допомоги у кримінальних провадженнях. Зазначені заходи включають як інституційне забезпечення цієї діяльності, так і розвиток нормативно-правової бази. Зокрема, наша держава приєдналася до численних багатосторонніх конвенцій у цій сфері, укладених в рамках ООН, Ради Європи, інших міжнародних організацій, а також підписала низку двосторонніх договорів з іншими державами у цій сфері.

Детальна регламентація у КПК України порядку та процедур правової допомоги під час кримінального провадження (окремий розділ IX «Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження», який складається з 74 статей) свідчить про важливу увагу, яку приділяє український законодавець питанням міжнародної боротьби зі злочинністю, та прагнення чітко визначити процедури взаємної допомоги [167]. Це слід розцінювати як адекватну реакцію на сучасний стан міжнародної злочинності.

Взаємодія при реалізації міжнародного співробітництва як на пряму кримінальної політики держави має змістовий, організаційно-правовий, інформаційно-аналітичний, методичний і ресурсний аспекти. Без цих видів забезпечення навряд чи можливе успішне здійснення зазначених цілей. Цю обставину слід враховувати як державам і посадовим особам, так і іншим

суб'єктам вказаного виду діяльності. Адже міжнародне співробітництво із протидії злочинності відбувається при взаємодоповненні складних факторів збереження державного суверенітету, неприпустимості втручання у внутрішні справи держави, компромісних домовленостей та угод, що призводить до самообмеження, порушення суверенітету держав [359, с. 22], дотриманні конституційних прав і свобод людини та громадянина, гарантованих національними конституціями й міжнародно-правовими актами [142, с. 63].

Статтею 9 Конституції України визначено, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України [143].

Україна має широку договірну базу, завдяки якій компетентні органи нашої держави мають можливість на підставі чинних міжнародних угод ефективно співпрацювати у сфері отримання доказів для цілей кримінального провадження з відповідними установами багатьох держав світу. Слід зауважити, що найбільш зручною для запитуючої та запитуваної сторін правовою підставою при зверненні за наданням міжнародної допомоги є спеціалізований двосторонній договір про правову допомогу у кримінальних провадженнях, який найбільш точно враховує особливості законодавства обох держав. На сьогодні Україна уклала такі договори з більш як двадцятьма державами з різних регіонів світу [41, с. 188].

Серед міжнародних договорів України у сфері взаємної допомоги у кримінальному провадженні її компетентні органи найчастіше використовують такі конвенції, які є універсальними механізмами співпраці для багатьох держав:

– Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 року, а також Додатковий протокол 1978 року та Другий додатковий протокол 2001 року до цієї Конвенції [90];

– Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах 1993 року (Мінська конвенція) та Протокол до Конвенції 1997 року [140].

Правовою підставою для взаємної правової допомоги у кримінальному провадженні також можуть бути укладені в рамках ООН, Ради Європи та інших міжнародних організацій багатосторонні конвенції з широким предметом регулювання, окремі положення яких регламентують питання проведення процесуальних дій та характерною ознакою яких є їх чинність для більшості держав-учасниць відповідної міжнародної організації. Відповідно до ст. 1 Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 року, «Договірні Сторони зобов'язалися надавати одна одній, відповідно до положень цієї Конвенції, якнайширшу взаємну допомогу у кримінальному переслідуванні правопорушень, покарання яких, на момент прохання про надання допомоги, підпадає під юрисдикцію судових властей запитуючої Сторони» [90].

У ст. 6 Мінської Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах (1993 р.) [140] закріплено обсяг правової допомоги, а саме Договірні Сторони надають одна одній правову допомогу шляхом виконання процесуальних та інших дій, передбачених законодавством запитованої Договірної Сторони, зокрема складання і пересилання документів, проведення обшуків, вилучення, пересилання і видачі речових доказів, проведення експертизи, допиту сторін, обвинувачених, свідків, експертів, порушення карного переслідування, розшуку і видачі осіб, що вчинили злочини, визнання і виконання судових рішень по цивільних справах, вироків у частині цивільного позову, виконавчих написів, а також шляхом вручення документів.

Основні положення щодо надання правової допомоги у кримінальних провадженнях з метою вирішення різних питань, які виникають у розслідуванні злочинів у сфері банківської діяльності закріплено у розділі IV «Правова допомога у кримінальних справах» Конвенції (статті 56–80). Окрім того, Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах (2001 р.) передбачає різні форми взаємодії, як-от: тимчасова передача затриманих осіб, проведення допиту за допомогою

відеоконференції та телефонної конференції, надання інформації, вручення документів, здійснення спільного таємного розслідування та транскордонного спостереження, створення спільних слідчих груп тощо [88].

Частина 3 ст. 18 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (далі – Конвенція ООН) (2000 р.) [139], містить положення щодо взаємної правової допомоги, що надається відповідно до цієї статті, може запитуватися з будь-яких із зазначених нижче цілей: 1) одержання показань свідків або заяв від окремих осіб; 2) вручення судових документів; 3) проведення обшуку і здійснення виїмки або арешту; 4) огляд об'єктів і ділянок місцевості; 5) надання інформації, речових доказів і оцінок експертів; 6) надання оригіналів або завірених копій відповідних документів і матеріалів, включаючи урядові, банківські, фінансові, корпоративні чи комерційні документи; 7) виявлення або відстеження доходів від злочинів, майна, засобів вчинення злочинів або інших предметів з метою доведення; 8) сприяння добровільній явці відповідних осіб до органів запитуючої Держави-учасниці; 9) надання будь-якого іншого виду допомоги, що не суперечить внутрішньому законодавству запитуваної Держави-учасниці. Також у ст. 19 «Спільні розслідування» та ст. 27 «Співробітництво між правоохоронними органами» Конвенції ООН закріплено важливі форми міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні з метою розслідування злочинів та захисту інтересів Держав-учасниць [142, с. 59].

Правова допомога у кримінальних провадженнях – це передбачена міжнародно-правовими актами, національним кримінальним процесуальним законодавством форма проведення на території іншої держави процесуальних дій для одержання доказів у кримінальному провадженні, що перебуває у провадженні компетентних органів запитуючої держави. Вона включає в себе: виконання доручень щодо проведення окремих слідчих дій; надання інформації по запитах; передачу компетенції від установи однієї держави установі іншої; видачу злочинців тощо. Невід'ємною характеристикою міжнародної правової

допомоги, що відрізняє її від інших форм співробітництва, є часткова передача однією державою компетенції по власному кримінальному провадженні іншій державі.

Передача компетенції – це надання державою можливості збирання доказів у власному кримінальному провадженні компетентними органами інших держав, а також визнання доказів, одержаних на підставі кримінального процесуального законодавства інших країн, допустимими національним законодавством [122, с. 89].

Практика розслідування злочинів у сфері банківської діяльності, коли окремі дії з підготовки, вчинення або приховування злочину відбуваються на території декількох країн, свідчить, що діючий на сьогодні механізм міждержавної взаємодії втрачає свою ефективність та не відповідає потребам забезпечення оптимальних шляхів вирішення завдань кримінального судочинства. Серед причин, що негативно впливають на співробітництво правоохоронних органів різних держав, вітчизняні науковці на перше місце ставлять об'єктивні чинники [181].

Водночас варто зазначити, що основними формами процесуальної взаємодії, що відбувається під час міжнародного співробітництва з розслідування злочинів згідно із КПК України, можна вважати: 1) надання міжнародної правової допомоги шляхом вручення документів, виконання окремих процесуальних дій; видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення; тимчасової передачі осіб; перейняття кримінального переслідування; передачі засуджених осіб; виконання вироків; 2) створення спільних слідчих груп; 3) направлення запиту про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні (Додаток Б) [142, с. 60].

Надання міжнародної правової допомоги здійснюється на підставі відповідного запиту (доручення, прохання), що складається у відповідності із міжнародним та національним законодавством (Додаток Б). Крім загальних вимог, запит повинен містити перелік запитань, які повинні бути поставлені в обов'язковому порядку під час проведення допиту, або відомості, які слід отримати. Розглядаючи можливість направлення цього доручення, необхідно враховувати особливості національного законодавства держави-адресата, від чого

значною мірою залежить позитивний результат співпраці. Більшість держав поширюють вимоги національного законодавства не лише на зміст заявлених клопотань, а й на процесуальну форму їх викладення.

Усі дії, які можуть бути проведені у межах міжнародної правової допомоги, можуть бути умовно розділені на дві групи: а) процесуальні дії, передбачені КПК України; б) процесуальні дії, передбачені міжнародними договорами України [309, с. 13].

Поняття процесуальних дій є досить широким, адже традиційно до процесуальних відносять будь-які дії, що передбачені КПК України. Ситуація ускладнюється тим, що, за умови міжнародної правової допомоги, згідно зі ст. 561 КПК України, на території України з метою виконання запиту про надання міжнародної правової допомоги можуть бути проведені будь-які процесуальні дії, передбачені Кодексом або міжнародним договором. Тобто, мова йде про більш широке коло процесуальних дій, ніж це тлумачиться традиційно – а саме, процесуальні дії, що передбачені КПК України та міжнародними договорами України. Міжнародні договори України по-різному визначають перелік таких дій [342, с. 286].

Як зазначає Ю. М. Черноус, законодавство України та іноземних держав по-різному визначає види процесуальних дій. Проте з метою узгодженого тлумачення дій, які можуть бути проведені у межах міжнародної правової допомоги, згідно законодавством України, міжнародних договорів, використовується термін «процесуальні дії». Відповідно, процесуальними є дії, які направлені на досягнення завдань кримінального провадження, передбачені кримінальним процесуальним законодавством України і здійснювані у відповідності з його приписами. Отже, термін «процесуальні дії» за умов міжнародної правової допомоги, інших питань міжнародного співробітництва є узагальненим, що сприяє однозначному розумінню та вирішенню поставлених завдань [342, с. 293–294].

У той же час, відповідно до ст. 6 Мінської конвенції 1993 року з Протоколом 1997 року, Договірні Сторони надають одна одній правову

допомогу шляхом виконання процесуальних та інших дій, передбачених законодавством запитованої Договірної Сторони, зокрема: складання та пересилки документів, проведення оглядів, обшуків, вилучення та передачі речових доказів, проведення експертизи, допиту сторін, третіх осіб, підозрюваних, обвинувачених, потерпілих, свідків, експертів, розшуку осіб, здійснення кримінального переслідування, видачі осіб для їх притягнення до кримінальної відповідальності або приведення вироку до виконання, визнання та виконання судових рішень у цивільних справах, вироків у частині виконання цивільного позову, виконавчих написів, а також шляхом вручення документів [140].

Типовим договором про взаємну допомогу в галузі кримінального судочинства, прийнятим резолюцією 45/117 Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1990 р., у межах правової допомоги рекомендовано проведення таких заходів: отримання свідоцьких показань та заяв від окремих осіб; сприяння у наданні затриманих або інших осіб для дачі свідоцьких показань або наданні допомоги у проведенні розслідувань; надання судових документів; проведення розшуків і арештів майна; обстеження об'єктів і ділянок місцевості; надання інформації і речових доказів; надання оригіналів чи завірених копій відповідних документів і матеріалів, в тому числі банківських, фінансових, юридичних і ділових документів [299].

Законодавство України не встановлює вичерпного переліку процесуальних дій та заходів, які можуть бути проведені у порядку надання правової допомоги. Вони передбачені у главі 20 (слідчі (розшукові) дії) та главі 21 (негласні слідчі (розшукові) дії) КПК України. Перелік процесуальних дій не вичерпується посиланням на процесуальні дії, різновиди та порядок яких визначені КПК. Процесуальні дії можуть бути встановлені й у міжнародному договорі [165, с. 1107].

Ю. М. Черноус до процесуальних дій, які передбачені КПК України відносить:

– процесуальні дії, проведення яких безпосередньо передбачено у межах міжнародного співробітництва, згідно з розділом ІХ КПК України: вручення документів (статті 542, 564); зберігання та передання речових доказів і документів (ст. 549); тимчасова передача (ст. 565); виклик особи, яка перебуває за межами України (ст. 566); допит шляхом проведення відео- або телефонної кореспонденції (ст. 567); розшук, арешт та конфіскація майна (ст. 568); контрольована поставка (ст. 569); прикордонне переслідування (ст. 570);

– СРД: допит (ст. 224), пред'явлення особи, речей для впізнання (статті 228–229); обшук (ст. 234); огляд (ст. 237); огляд трупа, в тому числі пов'язаний з ексгумацією (статті 238, 239); слідчий експеримент (ст. 240); освідування особи (ст. 241); залучення експерта та проведення експертизи (статті 242–244); отримання зразків для експертизи (ст. 245);

– НСРД: втручання у приватне спілкування (ст. 258); збереження інформації (ст. 259); аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260); накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261); огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262); зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263); зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264); дослідження інформації, отриманої при застосуванні технічних засобів (ст. 266); обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267); установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268); спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269); моніторинг банківських рахунків (ст. 269-1); аудіо-, відео контроль місця (ст. 270); контроль за вчиненням злочину (ст. 271); виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272); негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274);

– інші процесуальні дії, передбачені КПК України: залучення особи до провадження як потерпілого (ст. 55), цивільного позивача (ст. 61), цивільного відповідача (ст. 62), їх представників (статті 58, 59, 63, 64), перекладача (ст. 68); експерта (ст. 69), спеціаліста (ст. 71); вручення повістки про виклик (ст. 135);

тимчасовий доступ до речей і документів (ст. 159); тимчасове вилучення майна (статті 167, 168); арешт майна (ст. 170); вручення письмового повідомлення про підозру (ст. 278) та інші [342, с. 289–291].

У свою чергу, до другої групи процесуальних дій, проведення яких у межах міжнародної правової допомоги передбачено міжнародними договорами України, відносяться: опитування (ст. 4 Договору між Україною і Республікою Молдова про правову допомогу і правові відносини у цивільних і кримінальних справах 1992 р.); розшук, арешт та конфіскація майна чи доходів, отриманих злочинним шляхом, одержання заяв, спостереження, в тому числі електронне (статті 12–14, 18, 20 Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р.); визначення місцезнаходження осіб і предметів, включаючи їх ідентифікацію (ст. 2 Договору між Україною та Республікою Індія про взаємну правову допомогу в кримінальних справах 2002 р.); здійснення розшуку і вилучення (ст. 1 Договору між Україною та Федеративною Республікою Бразилія про взаємну правову допомогу у кримінальних справах 2002 р.); термінове збереження комп'ютерних даних, які зберігаються; термінове збереження і часткове розкриття даних про рух інформації; обшук і арешт комп'ютерних даних, які зберігаються; збирання даних про рух інформації у реальному масштабі часу; перехоплення даних змісту інформації (статті 16–21 Конвенції про кіберзлочинність 2001 р.); проведення обшуку й накладення арешту, а також заморожування; виявлення, заморожування та відстеження доходів від злочинів; вилучення активів (ст. 46 Конвенції ООН проти корупції 2003 р.) та інші дії, залежно від змісту конкретного міжнародного договору, що є підставою для співробітництва [342, с. 289–291].

У міжнародних договорах може бути чітко обумовлене коло процесуальних дій, які здійснюються в порядку надання правової допомоги, але не обмежується переліком кримінальних проваджень, за якими така допомога надається. В інших випадках обсяг процесуальних дій може бути розширено за рахунок дій, пов'язаних зі збиранням доказів. Таким чином, обсяг

співробітництва залежить від правової підстави, на основі якої запитуюча сторона звертається до запитуваної сторони. Наприклад, виключно питання боротьби з організованою злочинністю можуть бути предметом запиту, якщо запит надсилається із зазначенням такої правової підстави, як Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності (2000 р.) [165, с. 1088].

Таким чином, під міжнародним співробітництвом у розслідуванні злочинів у сфері банківської діяльності варто розуміти міждержавну форму співробітництва у виявленні та розслідуванні таких злочинів, що здійснюється у відповідній процесуальній формі на підставі КПК України та міжнародних угод, або на засадах взаємності, між компетентними органами держав у вигляді запиту на проведення процесуальних або інших дій.

Вказана класифікація узгоджується із ст. 561 КПК України, відкриває широкі можливості для співпраці компетентних органів держав.

Чинним кримінальним процесуальним законодавством та міжнародними договорами України визначено централізований та децентралізований порядок зносин. За загальним правилом, встановленим ст. 545 КПК України, зносини з питань правової допомоги у кримінальному провадженні здійснюються через центральні органи України, а саме: Генеральну прокуратуру України (під час досудового розслідування) та Міністерство юстиції України (під час судового провадження). Порядок направлення запитів українськими компетентними органами чітко визначено статтями 548 та 551 КПК України.

2.2 Взаємодія слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав та Інтерполом щодо виявлення та розшуку особи, яка вчинила кримінальне правопорушення

Розбудова України як демократичної, незалежної та правової держави в умовах сьогодення істотно ускладнюється підвищенням рівня злочинності та її пристосованістю до нових умов, набуттям активного, агресивного та дедалі організованішого характеру. Значна частина осіб, підозрюваних у вчиненні

кримінальних правопорушень, з метою уникнення відповідальності та покарання переходять від правоохоронних органів на території України і поза її межами. Одним із негативних наслідків цієї тенденції є розширення масштабів міжнародної злочинності, яка має свою специфіку та особливості, а одним з напрямів боротьби з нею є міжнародна правова допомога. Міжнародний розшук і видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція), як основні форми міжнародної правової допомоги дедалі частіше привертають увагу науковців. Означені правові інститути знаходяться на перетині національного та міжнародного права, взаємопов'язані між собою, тому потребують узгодження із встановленими міжнародно-правовими стандартами [23, с. 3].

У п. 2 ч. 1 ст. 541 КПК України визначене поняття видачі особи, яка вчинила кримінальне правопорушення (екстрадиції), а у главі 44 цього КПК України закріплені загальні умови та процесуальний порядок підготовки необхідних документів [167].

Організовані злочинні групи, що упродовжуються до фінансової сфери, як правило, мають добре налагоджені транскордонні зв'язки. Через намагання використовувати суб'єктів господарювання, зокрема зареєстрованих в офшорних зонах, та фіктивні зовнішньоекономічні угоди для приховання злочинної діяльності, а також глобальну систему банківських платежів для «відмивання» доходів, одержаних злочинним шляхом, правоохоронним органам окремих країн вкрай важко вживати ефективних заходів протидії, не застосовуючи ту чи іншу форму міжнародного співробітництва. Взаємодія на міждержавному рівні є не лише неодмінною умовою протидії злочинам у сфері банківської діяльності, а й важливим чинником запобігання його виявам. Ця багатоаспектна проблема є предметом спільної уваги представників наук міжнародного та кримінального процесуального права, і, відповідно, її дослідженню приділяють увагу з відповідним баченням проблем фахівці різних напрямів юридичної науки [63; 193; 183; 298].

Важливе значення для ефективного розслідування таких кримінальних

проваджень має співробітництво правоохоронних органів на рівні декількох держав, що надає можливість виявити, зафіксувати та використати у процесі доказування фактичні дані про реєстрацію підприємств, рух коштів, місцезнаходження окремих осіб тощо. Можна виокремити такі форми міждержавної взаємодії у рамках кримінального судочинства: 1) припинення і профілактика злочинів, щодо яких укладено спеціальні угоди між державами чи в рамках міжнародних організацій; 2) видача злочинців іншій державі чи міжнародному органу для кримінального переслідування; 3) передача осіб, засуджених до позбавлення волі, для відбування покарання державам їх громадянства чи постійного місця проживання; 4) захист прав і свобод громадян даної держави при здійсненні правосуддя в ній; 5) спільне вивчення причин та інших проблем злочинності, а також обмін досвідом роботи судів і правоохоронних органів; 6) обмін оперативною, правовою та іншою необхідною інформацією; 7) підготовка кадрів, надання експертних послуг, постачання науково-технічними засобами й надання технічної допомоги іншим державам тощо [41, с. 189].

Розслідування злочинів у сфері банківської діяльності, а також судове переслідування у кримінальних провадженнях про економічні злочини, зазвичай, потребують використання декількох юрисдикцій і співробітництва між різними державами. При цьому необхідно ґрунтуватися на досвіді існуючих міждержавних організацій кримінальної поліції, у тому числі Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерпол), зусилля якої, у відповідності з програмою розвитку, спрямовано на боротьбу з виявами організованої злочинної діяльності, зокрема у сфері економіки [98, с. 115–117; 207].

Слід позитивно оцінити введення до КПК України, на відміну від КПК 1960 року, можливості зупинити досудове розслідування при необхідності виконання процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва (п. 3 ч. 1 ст. 280) [292]. Відповідно ж до ст. 542 КПК, міжнародне співробітництво під час кримінального провадження полягає у вжитті необхідних заходів з метою надання міжнародної правової допомоги шляхом вручення документів, виконання окремих процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальне

правопорушення, тимчасової передачі осіб, перейняття кримінального переслідування, передачі засуджених осіб та виконання вироків тощо. Найбільш поширеними процесуальними діями в межах міжнародного співробітництва є такі: виконання запитів про міжнародну правову допомогу; видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція); перейняття кримінального провадження тощо. За необхідності виконання вказаних процесуальних дій слідчий за погодженням з прокурором вносить обґрунтовану постанову про зупинення досудового розслідування [199].

Для розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним доступом до банківських рахунків, доцільним є користування такими видами обліків, що існують у базах Інтерполу: алфавітною картотекою «Міжнародний злочинець» (картотека має підсистему «Досьє», що складається з декількох розділів, кожний з яких відповідає виду делікту та його видовій групі); дактилоскопічною картотекою; базою даних про зовнішність злочинців (актуально при розслідуванні «карткових» шахрайств); картотекою документів (що посвідчують особу або певне право, зокрема на транспортні засоби, нерухомість, а також реєстраційні документи на суб'єкти господарювання); картотекою злочинів за способами їх вчинення та кримінально-правовою кваліфікацією; фототекою найнебезпечніших злочинців за видами їх «кримінальної професії» тощо.

Розглядаючи проблему розшукової діяльності, перш за все, потрібно з'ясувати поняття і суть розшуку. Тлумачні словники української мови трактують поняття «розшук» з таких позицій: 1) дія за значенням розшукати, розшукувати; 2) система слідчих та оперативних заходів щодо виявлення злочинця, який зник, викраденого майна тощо; 3) відділ поліції, що займається розкриттям злочинів, запобіганням злочинності та виявленням злочинців [311; 274].

Частина науковців (К. К. Горяінов, В. С. Овчинський, А. Ю. Шумилов) свого часу вважали, що розшукова робота (розшук) – це заснована на оперативно-розшуковому законодавстві і окремих підзаконних нормативно-

правових актах комплексна система оперативно-розшукових, кримінально-процесуальних, адміністративно-правових та інших заходів, здійснюваних в рамках особливого діловодства (стадії оперативно-розшукового процесу) уповноваженими на те законом суб'єктами і направлених на виявлення місцезнаходження зниклих злочинців, безвісти зниклих осіб та іншій категорії розшукуваних, виявлення та усунення умов, які сприяють тривалому переховуванню розшукуваних і безвісному зникненню [211, с. 513]. Із вказаного визначення вбачається, що поняття розшук і розшукова робота є тотожними.

Правову основу розшуку осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, складає Конституція України, закони та відомчі нормативно-правові документи. Конституція як основний закон України є гарантом захисту прав та свобод громадян України. У статті 1 Основного закону вказано, що Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава, що є свідченням того, що людина, її права, свободи вважаються основною цінністю і охороняються державою. У розділі II Конституції України передбачено перелік основних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина. Основний закон гарантує, що конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. Свідченням цього є положення, що «ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню» та «права і свободи людини і громадянина захищаються судом» [143].

У ст. 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [249] передбачено, що підставами для проведення ОРД є наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання. Однак, серед завдань оперативно-розшукової діяльності, визначених у ст. 1 зазначеного Закону, не

міститься прямої вказівки щодо розшуку вказаної категорії осіб. Стаття 2 вказаного Закону визначає, що оперативно-розшукова діяльність – це система гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів. Тобто, цим визначенням обумовлюється спрямованість оперативно-розшукової діяльності на розшук осіб (а саме пошукових заходів). Необхідність виділення серед усіх завдань ОРД «встановлення місцезнаходження осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання, або оголошені в міжнародний розшук» зумовлена тим, щоб чітко закріпити важливість розшукової роботи працівників оперативних підрозділів і поставити її на один рівень із завданнями, спрямованими на виявлення правопорушень.

Правовою основою міжнародного розшуку є сукупність міжнародно-правових актів та норм національного законодавства, які регламентують організацію і проведення оперативно-розшукових заходів на території держав-членів Інтерполу з метою забезпечення реалізації на національному рівні завдань оперативно-розшукової діяльності у сфері боротьби зі злочинністю. Міжнародний розшук є частиною загального розшуку, а тому відповідно регламентується тими нормативно-правовими актами, що й розшук. Що стосується безпосереднього нормативного регулювання процедури міжнародного розшуку, то ст. 5 і Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначено, що співробітництво у сфері оперативно-розшукової діяльності між міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, державними органами, до складу яких входять оперативні підрозділи, та правоохоронними і спеціальними службами інших держав, які мають у своєму складі відповідні підрозділи, а також з міжнародними правоохоронними організаціями здійснюється відповідно до законодавства України, міжнародних договорів України, а також установчих актів та правил міжнародних правоохоронних організацій, членом яких є Україна. Зі змісту зазначеної ст. 5

слідуює, що працівники оперативних підрозділів мають право здійснювати ОРД з метою надання міжнародної правової допомоги правоохоронним органам іноземних держав. Статтею 6 передбачено, що підставами для проведення ОРД є наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання [249].

Чинний КПК України регламентує, що оголосити в розшук можна підозрюваного та обвинуваченого. Зокрема, ст. 281 КПК України передбачено, що якщо під час досудового розслідування місцезнаходження підозрюваного невідоме, то слідчий, прокурор оголошує його розшук, про що виноситься окрема постанова, якщо досудове розслідування не зупиняється, або вказується в постанові про зупинення досудового розслідування, якщо приймається таке рішення, відомості про що вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Здійснення розшуку підозрюваного може бути доручено оперативним підрозділам [167]. У ст. 335 КПК України зазначено, що розшук обвинуваченого, який ухилився від суду, оголошується ухвалою суду, організація виконання якої доручається слідчому та/або прокурору. Із цього слідує, що КПК України безпосередньо регулює процесуальні аспекти розшуку учасників кримінальних проваджень та вказує на порядок взаємодії з оперативними підрозділами з метою встановлення місця знаходження осіб, оголошених в розшук [167].

Розшукова діяльність – це комплекс заходів, спрямованих на встановлення місцезнаходження особи, яка вчинила злочин або зникла безвісти, ідентифікацію трупів, встановлення обставин вчинення злочину, пошук доказів, предметів, що стали об'єктом або предметом злочину, а також пошук слідів злочину. Розшук поділяється на державний та міжнародний [212, с. 15].

Державний розшук оголошується органом Національної поліції, на території обслуговування якого вчинено злочин, порушено кримінальне

провадження, а підозрюваного (обвинуваченого) не вдалося затримати першочерговими (невідкладними) заходами. На етапі державного розшуку суб'єкти розшукової роботи здійснюють комплекс оперативних заходів для виявлення і затримання осіб, які переховуються, на підставі вихідної інформації, отриманої у процесі першочергових заходів. Під час здійснення розшуку вирішується його головне завдання – виявлення і затримання або встановлення місцезнаходження розшукуваної особи [124].

Міжнародний розшук – це сукупність оперативно-розшукових заходів, слідчих дій та адміністративно-перевірочних заходів, що координуються міжнародними спеціалізованими організаціями або вповноваженими органами держав та проводяться відповідно до норм міжнародного та національного права, закріплених у законодавчих нормативно-правових актах з оперативно-розшукової діяльності, відомчих нормативно-правових актах. У вузькому розумінні міжнародний розшук є комплексом координованих Інтерполом за допомогою Національних центральних бюро оперативно-розшукових заходів, які проводяться у його країнах-членах оперативними підрозділами правоохоронних органів цих держав [204, с. 91; 89].

Досліджуючи міждержавний та міжнародний види розшуку, І. В. Лешукова виокремлює такі їх відмінності: правовою підставою для міжнародного розшуку переважно є двостороння угода між конкретними державами, а під час міждержавного розшуку – багатосторонні угоди; міжнародний розшук проводиться на території лише однієї держави або визначених держав чи регіону-партнера за двосторонньою угодою, куди країна-ініціатор розшуку звертається з проханням оголошення та здійснення розшуку злочинця, а міждержавний розшук оголошується на усій території СНД; суб'єктами міждержавного розшуку є органи-ініціатори розшуку та виконавці (у міжнародному розшуку посередником між ними виступає Інтерпол) [182, с. 160–161].

О. М. Карпов вважає, що міжнародний розшук – це заснований на нормах національного та міжнародного права комплекс оперативних, інформаційно-

довідкових та пошукових заходів, що здійснюються за запитами спеціально уповноважених органів держав, силами правоохоронних запитуваних країн з використанням можливостей Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол [126]. У свою чергу Д. О. Компанієць під міжнародним розшуком розуміє такий, що одночасно оголошується, проводиться і припиняється у країнах – членах Інтерполу, та репрезентує сумарну сукупність розшукових заходів і дій, що проводяться на території кожної держави силами її кримінальної поліції з дотриманням національних правових норм та відомчих нормативно-правових актів за дорученням компетентної служби Генерального секретаріату вказаної міжнародної організації та за її координаційної участі [138, с. 142].

На підставі аналізу нормативно-правових актів та вітчизняної наукової літератури Т. С. Зеленюк та С. П. Пекарський дійшли висновку, що міжнародний розшук є окремою функцією міжнародних організацій (Інтерполу), національних органів юстиції, правоохоронних органів (залежно від організації ОРД, досудового слідства та міжнародного співробітництва у конкретній державі), що являє собою комплекс оперативно-розшукових заходів та слідчих дій, які проводяться на території двох чи більше держав, координуються міжнародними спеціалізованими організаціями або уповноваженими органами держав та проводяться відповідно до норм міжнародного та національного права, закріплених у законодавчих нормативно-правових актах [106, с. 116].

Проаналізувавши наукові погляди щодо міжнародного розшуку, ми погоджуємось із позицією зазначених авторів, однак вважаємо за доцільне передбачити у визначенні мету, на досягнення якої направлена така діяльність (СРД, НСРД та заходи (оперативно-розшукові, інформаційно-довідкові, пошукові, адміністративно-перевірочні). Тому пропонуємо узагальнене і доповнене розуміння поняття міжнародного розшуку при розслідуванні злочинів у сфері банківської діяльності як регламентованого нормами національного та міжнародного права комплексу оперативно-розшукових,

інформаційно-довідкових, пошукових, адміністративно-перевірочних заходів та СРД і НСРД, що здійснюються за запитами спеціально уповноважених органів держав силами правоохоронних органів запитуваних країн та координуються Міжнародною організацією кримінальної поліції – Інтерпол з метою встановлення місця знаходження оголошених в розшук осіб при розслідуванні злочинів у сфері банківської діяльності.

Міжнародному розшуку передуює державний розшук, тобто оголошення особи в розшук у межах території України. Рішення про оголошення розшуку може бути реалізовано в одному з двох варіантів: слідчим, прокурором виноситься окрема постанова про розшук підозрюваного, а у разі зупинення досудового розслідування – окремий пункт про розшук підозрюваного вноситься в постанову про зупинення досудового розслідування. До кожної з цих постанов приєднуються копії повідомлення про початок досудового розслідування (ст. 214 КПК), письмового повідомлення про підозру (ст. 277 КПК), ухвали про обрання запобіжного заходу (ст. 176 КПК). Згідно зі ст. 281 КПК України, якщо під час досудового розслідування місцезнаходження підозрюваного невідоме, то слідчий, прокурор оголошує його розшук. Про оголошення розшуку виноситься окрема постанова, якщо досудове розслідування не зупиняється, або вказується в постанові про зупинення досудового розслідування, якщо саме таке рішення приймається, відомості про що вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Здійснення розшуку підозрюваного може бути доручено оперативним підрозділам. Відповідно до ч. 2 ст. 280 КПК України до зупинення досудового розслідування слідчий зобов'язаний виконати всі СРД та інші процесуальні дії, проведення яких необхідне та можливе, а також всі дії для встановлення місцезнаходження особи, якщо зупинити досудове розслідування необхідно у зв'язку з обставинами, коли підозрюваний переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності і його місцезнаходження невідоме. В силу вимог ч. 5 цієї ж норми, після зупинення досудового розслідування проведення СРД не допускається, крім тих, які спрямовані на

встановлення місцезнаходження підозрюваного [186]. Вказаний випадок І. В. Басиста відносить до безпосереднього виконання рішення слідчого (слідчого судді, який дав дозвіл на затримання та доставляння до суду під вартою) оперативним підрозділом, який є єдиним його виконавцем [22, с. 437].

У постанові, яка є підставою для розшуку підозрюваного, обов'язково повинні міститися відомості про зміст суспільно небезпечного діяння, кримінально-правову кваліфікацію кримінального правопорушення, дані про розшукувану особу. Окрім цього, слід приєднати до постанови довідку про зовнішність розшукуваної особи, її одяг, звички, особливі прикмети, родинні та інші зв'язки, останнє місце роботи, місця ймовірного перебування, паспортні дані, фотографії тощо [168].

Відомості про оголошення розшуку невідкладно, тобто не пізніше наступного дня, вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Слідчий здійснює розшук підозрюваного шляхом проведення гласних і негласних слідчих (розшукових) дій, а також доручаючи його проведення оперативним підрозділам. В останньому випадку слідчий не вправі визначати методи, за допомогою яких повинен здійснюватися розшук такої особи [191; 342].

Ефективне проведення розшуку значною мірою залежить від його якісного інформаційного забезпечення. Перед оголошенням розшуку слідчий повинен зібрати великий обсяг систематизованих відомостей про підозрюваного, до яких належать прізвище, ім'я та по батькові, час та місце народження; національність, громадянство, освіта; сімейний стан; місце постійного або тимчасового проживання; місце роботи, вид занять, спеціальність, судимість, відомості про зовнішність, особливі прикмети; коло родичів, товаришів, знайомих; фотографії та інші матеріали, які можуть сприяти розшуку.

В рамках міжнародного розшуку осіб які вчинили злочини у сфері банківської діяльності на території України правоохоронні органи України мають можливість ініціювати проведення розшукових заходів на території

однієї, декількох або усіх держав-учасниць Інтерполу, ініціювати публікацію міжнародного повідомлення Інтерполу, розмістити в банках даних Генерального секретаріату Інтерполу інформацію щодо розшукуваних або інших осіб, у тому числі громадян України, які не знаходяться в розшуку, але є членами організованої злочинної групи або схильні до вчинення тяжких злочинів на території різних держав [81, с. 488].

Аналіз нормативних документів, думок науковців та правозастосовної практики свідчить про те, що в Україні немає одностайної думки з приводу чіткого алгоритму дій під час міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні. Хотілося б зазначити, що процедура здійснення міжнародного розшуку безпосередньо регламентується відомчими нормативно-правовими актами, як правило, з обмеженим режимом доступу, де процедурі здійснення міжнародного розшуку присвячено окремі розділи, а також Інструкцією про порядок використання правоохоронними органами можливостей НЦБ Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів, затвердженою спільним наказом МВС, СБУ, ДМС, Генпрокуратури, Держприкордону, ДПА від 09 січня 1997 р. № 3/1/2/5/2/2, наказом МВС України «Про затвердження Положення про Робочий апарат Укрбюро Інтерполу» від 17 жовтня 2014 р. № 1092, оскільки центральним органом, який забезпечує здійснення міжнародного розшуку, є Інтерпол.

Аналіз нормативних матеріалів, що регулюють діяльність Інтерполу з організації міжнародного розшуку осіб, які вчинили злочини у сфері банківської діяльності, за відповідним поданням іноземних членів Інтерполу, у тому числі і НЦБ Інтерполу в Україні, дозволяє виділити широкий перелік основних етапів організації такого розшуку, зокрема:

Першим етапом здійснення міжнародного розшуку осіб, що вчинили кримінальне правопорушення, є надсилання запиту про здійснення розшуку осіб, які вчинили кримінальне правопорушення на території України. Слідчий та/або прокурор звертаються до Департаменту міжнародного поліцейського співробітництва НПУ (в Україні Національна поліція виступає як Національне

центральне бюро Інтерполу). Туди подається запит про публікацію щодо особи так званої «синьої картки», мета якої – встановлення реального місцезнаходження особи. У такому запиті має бути викладена повна та об'єктивна інформація про події та факти щодо розшукуваних осіб.

Слід підкреслити, що міжнародний розшук, який проводиться на основі міжнародних договорів про надання правової допомоги у кримінальних провадженнях і боротьбі зі злочинами у сфері банківської діяльності, відрізняється від розшуку, який проводиться в системі Інтерполу. У названих вище угодах (див. підрозділ 1.2 цього дисертаційного дослідження) йдеться передусім лише про один вид розшуку – розшук особи з метою її видачі. Інтерпол проводить більш широкий перелік видів розшуку. Правовою підставою розшуку, який проводиться у системі Інтерполу, є його Статут. Міжнародне право розглядає статутні документи міжнародних міждержавних організацій як один з видів міжнародних угод. Як такий він містить права та обов'язки країн-учасниць. Одне з таких зобов'язань веде мову про те, що Генеральний секретаріат Інтерполу підтримує контакти з поліцейськими органами країн-членів «з питань, пов'язаних з розшуком злочинців» [123].

Підстави для здійснення міжнародного розшуку осіб, які вчинили злочини у сфері банківської діяльності на території України є однаковими для всіх держав-членів Інтерполу. Національна поліція України направляє запит до НЦБ Інтерполу в таких випадках:

- 1) наявність достовірних даних про те, що особа, яка розшукується виїхала за межі України, але конкретне місце її перебування невідоме;
- 2) наявність достовірних даних про перебування розшукуваної особи на території однієї з країн далекого зарубіжжя;
- 3) надходження запиту з Укрбюро Інтерполу про розшук осіб, які в'їхали в Україну з інших країн (за ініціативою правоохоронних органів зарубіжних країн-членів Інтерполу) [190, с. 298–299].

Інтерпол оголошує міжнародний розшук і не тільки дає сигнал про його початок у вигляді направлення до поліції всіх країн-учасниць відповідного

повідомлення-циркуляра, а й визначає межі проведення розшукових заходів, тобто вирішує чи потрібно до нього залучати поліції усіх країн-учасниць цієї міжнародної організації, чи ж можна обмежитись тільки країнами одного-двох сусідніх регіонів. Інтерпол координує розшук, а після його завершення сповіщає поліцію країн, що брали в ньому участь, про його результати [260].

Процедура міжнародного розшуку починається зі звернення слідчого за погодженням з прокурором, прокурора або суду до Укрбюро з клопотанням розпочати розшук особи, яка переховується за кордоном.

Норми КПК України не містять положень щодо переліку документів, які повинен направити ініціатор розшуку до Укрбюро з метою оголошення міжнародного розшуку, не говорячи вже про їх оформлення та зміст, тому проаналізуємо, як це питання регулюється нормами інших нормативно-правових актів України.

До документів, що необхідно направити до Укрбюро з метою оголошення міжнародного розшуку відповідно до Інструкції «Про порядок використання правоохоронними органами можливостей НЦБ Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів» від 09 січня 1997 р. № 3/1/2/5/2/2, зареєстрованої в Міністерстві Юстиції України 26 лютого 1997 р. за № 54/1858 є запит, який виноситься ініціатором розшуку (відповідно до теми дослідження – слідчим), підписується керівниками Національної поліції (відділів поліції або їх вищим керівництвом) чи керівниками слідчих підрозділів – залежно від того, у чиєму провадженні перебувають матеріали кримінального правопорушення. Необхідність звернення до НЦБ Інтерполу визначається керівниками Національної поліції або слідчих підрозділів після вивчення відповідних матеріалів. Направлені до НЦБ Інтерполу в Україні запити повинні бути максимально повними, містити вичерпну інформацію про події, факти, речові докази й осіб, що стали приводом для звернень. Запити, відповіді на них та інші повідомлення подаються тільки в машинописному вигляді. Відповідно до вимог пунктів 4.4–4.5 зазначеної Інструкції для організації розшуку за кордоном осіб, які переховуються від правоохоронних

органів України за вчинення злочинів, необхідно надіслати в Укрбюро такі вихідні дані [119]:

1) номер кримінального провадження, ким та коли його зареєстровано, назва органу, прізвище слідчого, який здійснює провадження, робочий телефон;

2) номер, дата заведення оперативно-розшукової справи категорії «Розшук», прізвище та телефон оперативного працівника, який здійснює провадження у справі;

3) обставини провадження: які конкретні протиправні дії скоєні, де, коли, спосіб скоєння кримінального правопорушення, юридична кваліфікація (номер та текст статті КК України із зазначенням передбаченої нею міри покарання, а також стислий виклад вчиненого розшукуваною особою кримінального діяння), особи, причетні до кримінального правопорушення;

4) дані про особу, стосовно якої здійснюється запит: ПІБ (за можливості, дані обох батьків); повна дата і місце народження; громадянство, національність; номер національного та закордонного паспортів, дати їх видачі, яким органом видані; прізвиська розшукуваного, під якими він може бути відомим у злочинному середовищі; прикмети (зріст, будова тіла, колір волосся та очей); особливі прикмети (шрами, татуювання, фізичні вади, окуляри тощо); функціональні ознаки: заїкається, особливості ходи, звички тощо; дві фотокартки (по можливості, анфас та профіль), зазначивши дати їх виготовлення, а також, за наявності, дві дактилокарти; чи являє загрозу для оточення як психічно хворий, наркоман, озброєний, потенційний вбивця, гвалтівник, чи має захворювання інфекційного характеру тощо; професії, якими видами діяльності може займатися; мови, якими володіє; у яких країнах імовірно може перебувати, яка є щодо цього інформація, з ким із громадян інших країн має зв'язки; якщо встановлені співучасники, – перелічити їх, вказавши ім'я та повну дату народження;

5) який запобіжний захід обрано відносно розшукуваної особи, ким та коли винесено постанову про його застосування, а також чи буде в разі

встановлення місця перебування розшукуваного направлятися клопотання до Генеральної України про його видачу, з яких держав.

Відповідно до діючих вимог, під час міжнародного розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання, нормативними актами визначено перелік документів, які необхідно додати до відповідного запиту, а саме:

– на стадії досудового розслідування: копія витягу з Єдиного реєстру досудових розслідувань; завірена копія письмового повідомлення про підозру; завірена копія постанови про оголошення розшуку підозрюваного; завірена копія ухвали суду про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або про дозвіл на затримання з метою приводу;

– на стадії судового розгляду: завірена копія ухвали суду про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою; завірена копія ухвали суду про оголошення розшуку обвинуваченого;

– на стадії виконання вироку: завірена копія вироку суду, який набув законної сили та яким особу засуджено до позбавлення [289].

До запиту додаються копії постанов про зупинення досудового розслідування за матеріалами кримінального провадження, про оголошення розшуку, про повідомлення особі про підозру, про обрання відносно неї запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або отримання дозволу на її затримання та доставку до слідчого судді, суду під вартою або копія вироку суду про призначення покарання у вигляді позбавлення волі на термін не менше 6 місяців; про заведення оперативно-розшукової справи.

Проте поряд із загальним змістом запиту до Інтерполу щодо проведення міжнародного розшуку на офіційному сайті Інтерполу зауважується, що у разі розшуку підозрюваних, обвинувачених, підсудних за кримінальними провадженнями або засуджених, які ухиляються від відбування кримінального покарання та переховуються за кордоном, у запиті додатково зазначаються заходи, які, на думку ініціатора розшуку, доцільно вжити на території іншої держави, зокрема:

– контроль за пересуванням розшукуваного. При цьому від закордонних партнерів може бути отримана інформація про його місцеперебування, маршрути переміщення, контакти, виїзд за межі тієї чи іншої країни тощо;

– затримання та арешт розшукуваного з подальшою його екстрадицією. У цьому разі ініціатор розшуку в запиті до НЦБ гарантує, що при затриманні та арешті розшукуваного на території іншої держави до її компетентних органів обов'язково надсилатиметься клопотання про екстрадицію затриманого.

Частина 2 ст. 548 КПК України наголошує, що запити і долучені до них документи складаються у письмовій формі, засвідчуються підписом уповноваженої особи та печаткою відповідного органу.

Після оформлення відповідного запиту слідчий направляє його до ГУ Національної поліції від імені начальника якого запит направляється до НЦБ Інтерполу в Україні, останній по каналах Інтерполу надсилає копії перекладеного іноземною мовою запиту, організує розшук із залученням НЦБ Інтерполу однієї або кількох країн, де, вірогідно, знаходиться розшукуваний, а також використовує можливості відповідних НЦБ Інтерполу для сприяння виконанню запиту про правову допомогу.

Відповідно до стандартів, встановлених Інтерполом, розшук осіб поділяється на такі форми запитів. Для оголошення кожного із них в Інтерполі введено власний бланк – циркуляр.

Залежно від змісту та мети сповіщення бланк – циркуляр видається з прямокутником у правому верхньому куті, розміром 3,5 x 4,0 см, відповідного кольору.

Речові докази і документи, передані запитуваною стороною на виконання запиту (доручення, клопотання) компетентного органу України у порядку міжнародного співробітництва, зберігаються в порядку, встановленому КПК України для зберігання речових доказів і документів, та відповідно до Порядку зберігання речових доказів стороною обвинувачення, їх реалізації, технологічної переробки, знищення, здійснення витрат, пов'язаних з їх зберіганням і пересиланням, схоронності тимчасово вилученого майна під час

кримінального провадження, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 19 листопада 2012 р. № 1104 [253].

Отже, з огляду на зміст зазначеної Інструкції, оскільки не передбачено іншого, міжнародний розшук можна здійснювати тільки каналами Інтерполу. Водночас сам собою факт винесення слідчим чи прокурором постанови про оголошення підозрюваного в міжнародний розшук без звернення до НЦБ Інтерполу в Україні та оголошення в розшук каналами цієї організації жодним чином не може свідчити про перебування особи в міжнародному розшуку. А тому в такому випадку постановою слідчого чи прокурора про оголошення особи в міжнародний розшук є формальною. Вона сама собою не підтверджує факту оголошення особи в міжнародний розшук. З огляду на положення ч. 6 ст. 193 КПК обов'язок доведення факту перебування підозрюваного, обвинуваченого в міжнародному розшуку покладається на слідчого, прокурора, який подав клопотання про обрання запобіжного заходу. Таким чином, ненадання стороною обвинувачення слідчому судді, який розглядає клопотання про обрання запобіжного заходу за відсутності підозрюваного, документів про звернення до НЦБ Інтерполу в Україні та щодо оголошення особи в міжнародний розшук каналами цієї організації свідчить про недоведення слідчим, прокурором факту перебування особи в міжнародному розшуку. Це є підставою для відмови в задоволенні клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою [337].

Наступним етапом організації розшуку є дії, що починаються Генеральним секретаріатом Інтерполу: перегляд отриманих документів, їх аналіз, перевірка на відповідність вимогам ст. 3 Статуту, прийняття рішення про оголошення міжнародного розшуку, видання і розсилання поштою (чи каналами власного зв'язку) у НЦБ країн-учасниць відповідних формалізованих повідомлень про початок розшуку. Перед публікацією міжнародного повідомлення Генеральний Секретаріат Інтерполу здійснює правову експертизу інформації, що міститься в клопотанні про його публікацію. Предметом правової експертизи є наявність підстав для публікації міжнародного

повідомлення, його відповідність ст. 3 Статуту Організації, нормам міжнародного права з питань кримінального судочинства, захисту інформації про особу тощо. Опубліковане міжнародне повідомлення Інтерполу вважається офіційним актом МОКП та розсилається до усіх держав-учасниць Інтерполу [221].

Надалі Генеральний секретаріат стежить за ходом розшуку, його строками, при необхідності проводить його коректування, направляючи в НЦБ додаткову інформацію. У випадку успішного завершення розшуку або закінчення його строку Генеральний секретаріат приймає рішення про його припинення, що доводиться до відома всім НЦБ Інтерполу. Зі своєї сторони відзначимо, що організаційно всі перераховані дії здійснюються технічним і адміністративним персоналом Генерального секретаріату Інтерполу, в складі якого перебувають постійні служби з напрямків діяльності, в тому числі і служба організації міжнародного розшуку осіб, які вчинили кримінальне правопорушення.

На сьогодні найскладнішим питанням для підрозділів поліції, що беруть участь у міжнародному розшуку, є питання про те, чи можна розглядати червоний циркуляр Інтерполу як правовий документ, посилаючись на який співпрацівник поліції будь-якої країни може провести арешт зазначеної в циркулярі особи. Так, у деяких країнах він розцінюється як наказ про безумовне і правомірне затримання розшукуваного, а в деяких – як підстава для необхідного виконання додаткових умов для визнання «червоного» повідомлення належним документом (направлення копії ордеру на арешт або спеціального запиту від держави, що запитує).

У 1997 році на 66-й сесії Генеральної Асамблеї Інтерполу було винесено пропозицію до міністерств юстицій країн-членів щодо визнання в їхніх країнах «червоного» повідомлення підставою для арешту. З 92 країн, які були присутні на сесії, 65 надали позитивну відповідь. До числа країн, що не погодились з таким рішенням, увійшли США, Російська Федерація, Україна та інші, які підтвердили, що це повідомлення не розглядається в державі як належний

кримінальний процесуальний документ. Проте, незважаючи на розрізненість точок зору представників країн-учасниць Інтерполу з приводу цього питання, все ж таки спеціальну резолюцію було прийнято. У ній зазначено, що «червоний циркуляр» – це документ, призначений як для поліцейських органів, так і для органів юстиції (суду, прокуратури), і може розглядатися як обґрунтований запит для попереднього арешту, оскільки видається на підставі національних ордерів на арешт (або інших документів, що мають ту ж силу) [124].

Етап безпосереднього міжнародного розшуку складається з дій, що проводяться в країнах після одержання НЦБ із Генеральним секретаріатом Інтерполу повідомлення про початок розшуку. По кожному повідомленню, що надійшло, НЦБ приймає окреме рішення про те, чи потрібно ставити задачу з розшуку зазначеної в повідомленні особи перед територіальними органами поліції своєї країни, чи обмежитись занесенням відомостей про цю особу у відповідний банк даних, який є у кожному НЦБ. Перелік необхідних розшукових дій може розрізнятися в залежності від конкретного випадку. Але завжди це будуть тільки ті дії та оперативно-розшукові заходи, котрі передбачені національним законодавством і відомчими нормативними актами держави-виконавця [124].

Ініціатор міжнародного розшуку до закінчення річного строку з дня оголошення особи в міжнародний розшук повинен направити в НЦБ Інтерполу підтвердження необхідності продовження розшуку особи на міжнародному рівні, надалі направляючи такі підтвердження щорічно.

У разі одержання даних про місце перебування розшукуваної особи на території іноземної держави Укрбюро Інтерполу доводить отриману інформацію до відома ініціатора розшуку; повідомляє Генеральну прокуратуру України, Головне слідче управління НПУ або Департамент карного розшуку НПУ чи інші правоохоронні органи або їх структурні підрозділи за підслідністю. Орган – ініціатор розшуку, одержавши інформацію про місце перебування розшукуваної особи за кордоном, готує і не пізніше 10 днів з

моменту отримання такої інформації надсилає відповідно в прокуратуру Автономної Республіки Крим, міст Києва, Севастополя чи області, Головне слідче управління НПУ, відповідний підрозділ інших правоохоронних органів за підслідністю, обґрунтований запит про її видачу.

Після того, як буде встановлено місцеперебування особи за межами України, НЦБ Інтерполу повідомляє ініціатора розшуку, який готує відповідні матеріали до Генеральної прокуратури України про затримання, арешт чи видачу (екстрадицію). Генеральна прокуратура України після вивчення та перевірки матеріалів, у разі належного їх оформлення, надсилає у відповідний орган іноземної держави запит про видачу (екстрадицію) розшукуваної особи, а засвідчену копію запиту може надіслати в НЦБ Інтерполу для оперативного інформування правоохоронних органів цієї держави. У разі надходження від органів іноземної держави згоди на видачу розшукуваної особи і повідомлення про її затримання (арешт) Генеральна прокуратура України дає доручення Національній поліції України і Міністерству юстиції України (Державній кримінально-виконавчій службі) про організацію прийому цієї особи.

Зазначимо, що в Інструкції видача (екстрадиція) осіб визначається окремим етапом міжнародного розшуку перед припиненням розшукових дій. Проте аналізуючи норми кримінального процесуального законодавства [167; 312] видача (екстрадиція) осіб є окремим інститутом і полягає арешті та передачі однією державою іншій (за запитом) особи, що підозрюється або обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, або ж засудженого злочинця. Видача здійснюється після всіх процесуальних дій, спрямованих на розшук особи за межами України, тому вона є окремою процесуальною дією і ми не можемо віднести її до процесу міжнародного розшуку.

Видача особи (екстрадиція) – це видача особи державі, компетентними органами якої ця особа розшукується для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку (п. 2 ст. 541 КПК України). Видача особи (екстрадиція) передбачає не лише сам факт видачі, але й комплекс

процесуальних дій та організаційних заходів, спрямованих на попередження спроб особи ухилитися від органів розслідування, продовжити займатися злочинною діяльністю, її розшуку, забезпечення збереження джерел доказової інформації, перевірку обставин, які можуть перешкоджати видачі, дотримання прав і свобод особи, що підлягає видачі тощо [124; 338].

Головною метою екстрадиції є саме притягнення особи, яка ухиляється від слідства й суду до кримінальної відповідальності [34, с. 10].

При виявленні підозрюваного і затриманні його для етапування до місця досудового розслідування розшук рішенням керівника оперативного підрозділу, за погодженням з керівником слідчого підрозділу, припиняється, про що негайно повідомляються органи й особи, які брали участь у розшуку. Затримання розшукуваного підозрюваного оформляється протоколом затримання, до якого приєднуються документи, котрі були підставою для розшуку.

Вважаємо за доцільне звернути увагу на чинний КПК України, який, регулюючи порядок проведення видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиції), не містить положень, що стосувалися б процедури здійснення міжнародного розшуку. Хоча, відомо, що без попереднього міжнародного розшуку особи неможливо розпочати процедуру екстрадиції. А тому, з метою усунення наявних прогалин у законодавстві, виникає необхідність у доповненні КПК України нормами, які б регулювали процесуальні моменти оголошення особи у міжнародний розшук.

Останнім етапом у здійсненні міжнародного розшуку осіб, які вчинили злочини у сфері банківської діяльності на території України, є *припинення міжнародного розшуку*. Так, міжнародний розшук осіб, які ухиляються від кримінальної відповідальності і покарання, припиняється у зв'язку з досягненням мети розшуку або з закінченням його строку. Проте з приводу цього в Інструкції нічого не зазначено. У зв'язку з цим, постає питання щодо визначення підстав та процесуального порядку припинення міжнародного розшуку.

Такий розшук оголошується або на один рік і щорічно підтверджується, або на п'ять років у разі видання Генеральним секретаріатом Інтерполу міжнародного повідомлення про розшук. З цього приводу в Генеральному секретаріаті Інтерполу розроблена і впроваджена унікальна система міжнародних повідомлень, які він направляє всім країнам-членам організації через автоматизовану систему пошуку (ASF). Кожне повідомлення (циркуляр) має індивідуальне призначення, тобто видається тільки на одну конкретну особу на підставі запиту НЦБ Інтерполу. Існує 5 видів міжнародних повідомлень:

1) «red notice» – міжнародне повідомлення про розшук осіб, які ухиляються від кримінальної відповідальності і покарання, з метою їх арешту та екстрадиції. Називається воно червоним кутом тому, що в правому верхньому куті міжнародного повідомлення про розшук залежно від його виду зображується емблема Інтерполу на квадраті того чи іншого кольору (у даному випадку – червоного);

2) «blue notice» – міжнародне повідомлення про розшук осіб, які ухиляються від кримінальної відповідальності і покарання, з метою встановлення їх місцеперебування і контролю за пересуванням;

3) «yellow notice» – міжнародне повідомлення про розшук безвісти зниклого або про ідентифікацію осіб (хворих, дітей), які не можуть повідомити про себе відомості;

4) «black notice» – міжнародне повідомлення про виявлення невпізаного трупа;

5) «green notice» – міжнародне повідомлення про особу, яка ще не розшукується на міжнародному рівні, але стосовно, якого є інформація кримінального характеру, а також підстави вважати, що вона вчинила або має намір вчинити кримінальне правопорушення, котре стосується інтересів декількох країн.

Міжнародний розшук припиняється після видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, країні-ініціатору розшуку або притягнення його

до кримінальної відповідальності в країні, звідки в силу різних причин його видача була неможлива, а також після виявлення за кордоном трупа, ідентифікованого як розшукуваний.

Про припинення міжнародного розшуку осіб органом, що оголосив його, виноситься відповідна постанова. Повідомлення про припинення міжнародного розшуку і копія постанови передаються в НЦБ Інтерполу в Україні. На підставі документів, що надійшли, НЦБ Інтерполу в Україні розсилає по країнах – членах Інтерполу, на території яких здійснювався розшук, повідомлення про його припинення. Якщо розшук було оголошено в усіх країнах – членах Інтерполу, видається циркуляр (міжнародне повідомлення), що направляється наявними каналами зв'язку через Генеральний секретаріат Інтерполу в усі національні бюро Інтерполу. Якщо стосовно розшукуваного Генеральний секретаріат Інтерполу на прохання НЦБ Інтерполу видавав міжнародне повідомлення про розшук, то країна-ініціатор розшуку звертається до Генерального секретаріату Інтерполу з проханням видати повідомлення про його скасування. Відомості про особу, оголошену у міжнародний розшук через Генеральний секретаріат Інтерполу (циркуляром або повідомленням), зберігаються в базі даних Генерального секретаріату протягом 5 років з моменту припинення розшуку, якщо за цей час не надійде якихось додаткових повідомлень про дану особу.

Отже, підсумовуючи викладене, нами на підставі аналізу низки нормативно-правових документів встановлено, що правову основу міжнародного розшуку осіб, які вчинили злочини у сфері банківської діяльності, складає Конституція України, Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», КПК України й інші закони, законодавчі акти та міжнародно-правові угоди і договори, учасником яких є Україна, відомчі нормативно-правові акти, які регулюють діяльність Інтерполу. З огляду на зазначене вбачається, що нормативно-правове забезпечення міжнародного розшуку осіб, яке знайшло своє відображення переважно у вигляді підзаконних актів, потребує удосконалення і закріплення на законодавчому рівні.

Системний аналіз КПК свідчить, що відсутність документів про оголошення особи в міжнародний розшук каналами Інтерполу за наявності лише формальної постанови про оголошення особи в розшук є підставою для висновку, що особа не є оголошеною в міжнародний розшук. Таким чином, доводиться констатувати, що за умови недосконалого кримінального процесуального законодавства та суперечливої судової практики без утручання законодавчого органу розв'язати виниклу проблему, на жаль, не вдасться [337].

Головними етапами організації міжнародного розшуку осіб, які вчинили злочини у сфері банківської діяльності є:

- 1) дії щодо виявлення розшукуваних (зниклих безвісти) осіб.
- 2) збирання доказів, що підтверджують перебування осіб за межами України; складання запиту і додаткових документів.
- 3) направлення запиту до Національному центральному бюро Інтерполу в Україні, який є підставою для ініціювання міжнародного розшуку громадян України.
- 4) проведення дій у країнах після одержання НЦБ із Генерального секретаріату Інтерполу повідомлення про початок розшуку. Взаємне інформування НЦБ Інтерполу та держави – ініціатора розшуку про хід міжнародного розшуку;
- 5) припинення міжнародного розшуку осіб.

Міжнародний розшук підозрюваних, обвинувачуваних, злочинців у системі Інтерполу – це частина співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю. Тому він може проводитись лише за неухильного дотримання загальних принципів міжнародного права, насамперед принципів співробітництва, суверенної рівності держав, невтручання у їхні внутрішні справи, поваги до прав людини. До них варто додати і головний принцип кримінального судочинства, що поєднує усі країни світового співтовариства у боротьбі зі злочинністю, забезпечення невідворотності відповідальності за скоєне протиправне діяння [81].

2.3 Взаємодія слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час проведення процесуальних дій

У рамках міжнародних договорів та відповідно до КПК України при розслідуванні злочинів у сфері банківської діяльності за запитом проводяться такі процесуальні дії як витребування речей та документів, допит та експертизи (у 97 % кримінальних провадженнях).

Як свідчать дані емпіричних досліджень, серед СРД, при розслідуванні злочинів у сфері банківської діяльності у межах міжнародної правової допомоги найчастіше проводиться допит (87 %). Переважно це допит свідків та потерпілих, а також допит підозрюваних (обвинувачених), експертів.

Допит – невід’ємна, обов’язкова слідча дія при розслідуванні будь-яких злочинів. Допит розглядається передусім як інформаційний процес, що відбувається між слідчим та допитуваним [141, с. 25]. У цьому зв’язку допит являє собою спілкування, що визначається взаємним впливом його учасників один на одного. Для слідчого показання допитуваного – джерело доказів, а для підозрюваного та обвинувачуваного – засіб захисту від висунутої проти них підозри або пред’явленого обвинувачення. В такому зрізі допит має характер боротьби інтересів сторін, що беруть в ньому участь, та означає насамперед протидію, яку слідчому потрібно подолати [24, с. 7].

Проведення допиту здійснюється у двох формах:

1) виклик зазначених осіб на підставі запиту про міжнародну правову допомогу, сприяння їх прибуттю, проведення допиту компетентними органами запитуючої держави;

2) допит зазначених осіб на підставі запиту про міжнародну правову допомогу компетентними органами запитуваної держави.

Допит та інші форми отримання показань учасників кримінального провадження регламентуються міжнародними договорами України. Наприклад, Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959

року веде мову про виконання судових доручень, які стосуються допиту, ставки віч-на-віч щодо свідка, експерта (статті 7–12) [90].

Мінська конвенція 1993 року з Протоколом 1997 року до неї передбачає надання правової допомоги шляхом «допиту сторін, третіх осіб, підозрюваних, обвинувачених, потерпілих, свідків, експертів» (ст. 6) [140]. Стаття 9 регламентує порядок виклику свідків, потерпілих, цивільних позивачів, цивільних відповідачів, їх представників, експертів.

Відповідно до ч. 1 ст. 566 КПК України особу, яка перебуває за межами України, для провадження слідчих чи інших процесуальних дій на території України викликають повісткою на підставі запиту (доручення) про міжнародну правову допомогу. Викликаній особі, крім підозрюваного та обвинуваченого, повідомляється про розмір і порядок відшкодування витрат, пов'язаних з викликом. Запит (доручення) у рамках міжнародної правової допомоги про виклик особи, яка перебуває за межами України, направляється компетентному органу іноземної держави не пізніше шістдесяти діб до дати явки особи або в інший строк, передбачений міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України [167].

У свою чергу, допит підозрюваного, обвинуваченого, свідка, потерпілого, його представника у порядку міжнародної правової допомоги регламентований ст. 552 КПК України у формі запиту про міжнародну правову допомогу.

Слід зауважити, що виконання запитуваних українським органом досудового розслідування процесуальних дій із додержанням українського процесуального законодавства для компетентних органів іноземних країн є досить складним. Особливо це стосується держав, в яких кримінальний процес значною мірою відрізняється від українського. Тому навіть при дотриманні українською стороною при складенні запиту усіх вимог немає гарантій того, що запит буде виконано іноземним компетентним органом повною мірою відповідно до законодавства України. Порухення ж вимог процесуального законодавства України при виконанні запиту може призвести до того, що докази, отримані при наданні правової допомоги, будуть визнані

недопустимими.

Відповідно до ч. 2 ст. 550 КПК України відомості, що містяться в матеріалах, отриманих у результаті виконання дій, передбачених у запиті про міжнародне співробітництво, органами іноземної держави та за процедурою, передбаченою законодавством запитуваної держави, не потребують легалізації і визнаються судом допустимими, якщо під час їх отримання не було порушено засади справедливого судочинства, права людини і основоположні свободи.

З огляду на викладене вважаємо за доцільне рекомендувати слідчим і прокурорам звертатися до компетентних органів іноземних держав із проханням виконати запит за процедурою, визначеною чинним кримінальним процесуальним законодавством України, лише у разі нагальної потреби у цьому.

Міжнародні договори та КПК України передбачають можливість присутності представників запитуючої держави при виконанні процесуальних дій на території запитуваної держави.

Згідно зі ст. 4 Європейської конвенції 1959 року запитувана сторона, на чітко висловлене прохання запитуючої сторони, повідомляє їй дату і місце виконання судового доручення. Посадові та заінтересовані особи можуть бути присутні, якщо запитувана сторона на це згодна. Другий додатковий протокол до Конвенції доповнив цю норму частиною 2 такого змісту: «У проханнях щодо присутності таких посадових або заінтересованих осіб не може бути відмовлено, якщо така присутність може сприяти задоволенню прохання про надання допомоги у спосіб, що більше відповідає потребам запитуючої сторони і, таким чином, може дозволити уникнути необхідності подання додаткових прохань про надання допомоги».

Положення щодо можливості присутності представників запитуючої сторони при виконанні запиту про правову допомогу передбачене й іншими міжнародними договорами України, зокрема, ч. 3 ст. 8 Мінської конвенції, ст. 77 Договору з Польщею, ст. 61 Договору з Грузією, ст. 63 Договору з Литвою, ст. 61 Договору з Естонією, ст. 68 Договору з Латвією тощо.

Слід зауважити, що зазвичай міжнародні договори не визначають детально повноважень представників запитуючої сторони, які присутні при виконанні запиту. Зазначене питання повинне регламентуватися національним законодавством запитуваної сторони, на території якої проводяться запитувані процесуальні дії.

Зазвичай представники запитуючого компетентного органу самостійно не проводять процесуальних дій в іноземній державі. Головним завданням таких представників є оперативне уточнення тих чи інших питань з урахуванням даних, отриманих при виконанні запиту про правову допомогу, та координація дій з компетентним органом іноземної держави – виконавцем запиту. Як наслідок, така присутність дає змогу досягти максимально точного виконання запиту та уникнути додаткових звернень про правову допомогу.

Якщо є потреба присутності представників компетентних органів України при виконанні процесуальних дій на території іншої держави, запит про надання міжнародної правової допомоги повинен включати дані про осіб, присутність яких вважається необхідною під час виконання процесуальних дій, і обґрунтування цієї необхідності (п. 8 ч. 2 ст. 552 КПК України). Ініціювати питання про присутність повинні слідчий, який здійснює кримінальне провадження, або прокурор, який здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням.

Службова особа, про присутність якої порушується питання у запиті, повинна володіти мовою запитуваної держави або мовою, з використанням якої буде виконуватися запит. За потреби участі перекладача під час присутності представників українського органу досудового розслідування при виконанні запиту на території іншої держави відомості про цю особу також повинні міститися у запиті. Усі витрати, пов'язані з присутністю представників правоохоронних органів України при виконанні процесуальних дій за кордоном, покладаються на ініціатора запиту.

При виконанні процесуальних дій за кордоном представники компетентних органів України мають право бути присутніми, спостерігати за

проведенням процесуальних дій, робити відповідні нотатки. Використовувати технічні засоби, ставити питання допитуваним особам тощо можна лише за дозволом компетентного органу іноземної держави, який виконує запит.

Крім того, при підготовці запиту про присутність можна порушити питання про те, щоб отримані при його виконанні документи та докази були передані таким представникам українського органу досудового розслідування. За умови отримання згоди центрального органу України та відповідної іноземної держави така передача матеріалів виконання запиту буде відповідати встановленому порядку зносин і водночас значно скоротить період, необхідний для пересилання документів.

Також варто розглянути порядок проведення процесуальних дій на території України за запитом іноземної держави. Так, порядок вручення процесуальних документів відповідним особам у зв'язку з виконанням запиту компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу визначено ст. 564 КПК України [167]. Крім того, вручення процесуальних документів за запитом запитуючої сторони передбачено ст. 7 Європейської конвенції 1959 року, статтями 10, 11 Мінської конвенції та відповідними положеннями інших міжнародних договорів України.

Відповідно до ч. 3 ст. 564 КПК України виконавець запиту складає протокол про вручення особі документів із зазначенням місця та дати їх вручення. Протокол підписує особа, якій вручено документи, з викладенням її заяв або зауважень при отриманні документів. Особа, якій вручають процесуальний документ, відповідно до ч. 4 ст. 564 КПК України має право відмовитися його отримання. Підставою для цього може бути відсутність перекладу документа українською мовою, а також складення його мовою, яка незрозуміла особі. У такому разі документ вважається таким, вручення якого не відбулося [164].

Нерідко під час виконання запиту родичі або сусіди повідомляють про виїзд запитуваної особи за кордон. У зв'язку з цим, з метою належного повідомлення іноземної держави доцільно перевіряти отриману інформацію

шляхом направлення відповідних запитів до органів Державної прикордонної служби України. При цьому слід пам'ятати, що перевірка інформації за базою даних осіб, які перетнули державний кордон України, здійснюється шляхом асоціативного пошуку за такими обов'язковими реквізитами, як «громадянство», «прізвище, ім'я особи», «дата народження» (число, місяць та рік). Для забезпечення однозначної ідентифікації осіб інформація за реквізитом «прізвище, ім'я особи» вводиться літерами верхнього регістру великими літерами в називному відмінку:

для громадян України – тільки українськими літерами;

для громадян Російської Федерації та Республіки Білорусь – тільки російськими літерами або російськими та латинськими літерами, залежно від типу паспортних документів;

для іноземців та осіб без громадянства інших держав – тільки латинськими літерами (ці дані містяться у машино-зчитувальній зоні паспортного документа, а за її відсутності – з надрукованих на цій сторінці паспортного документа даних про особу).

Порядок проведення запитуваних компетентним органом іноземної держави процесуальних дій, виконання яких в Україні можливе лише з дозволу прокурора або суду, регламентується ст. 562 КПК України. Відповідно до ч. 1 цієї статті якщо для виконання запиту компетентного органу іноземної держави необхідно провести процесуальну дію, виконання якої в Україні можливе лише з дозволу прокурора або суду, така дія здійснюється лише за умови отримання відповідного дозволу в порядку, передбаченому КПК України, навіть якщо законодавство запитуючої сторони цього не передбачає [5, с. 269].

У разі якщо законодавство запитуючої сторони не передбачає необхідності отримання дозволу на проведення певних процесуальних дій, виконання яких в Україні можливе лише з дозволу прокурора або суду, українська сторона в обов'язковому порядку вживає заходів для його отримання на підставі матеріалів звернення компетентного органу іноземної держави. Відповідне клопотання про надання дозволу готує орган, якому доручено виконання запиту

компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу, а підставою для вирішення питання про такий дозвіл є матеріали іноземного звернення.

Результати узагальнення кримінальних проваджень про злочини у сфері банківської діяльності дають змогу дійти висновку, що в запиті про надання міжнародної правової допомоги, зазвичай, зазначають стандартний перелік даних [335, с. 457–458]. Важливо, щоб викладені відомості відображали всі подробиці, потрібні для отримання допомоги, оскільки нестача інформації може призвести до вимушеної затримки чи невиконання заявленого клопотання цілком або в частині. Особливу увагу варто звернути на повноту вилучення документів, щоб первинними банківськими документами були підтверджені всі операції, відображені у виписках по рахунках. При цьому документи лише однієї з перелічених груп не мають доказового значення, оскільки характеризують лише окремі показники роботи рахунків. Наприклад, банківські виписки, характеризуючи сумові показники руху коштів за рахунком протягом певного періоду, зазвичай, не відображають у повному обсязі даних про джерела надходження коштів на рахунок та напрями їх перерахувань з рахунку.

Наприклад, допиту як свідків у кримінальних провадженнях про злочини у сфері банківського кредитування підлягає кілька категорій осіб:

- 1) особи, які виявили ознаки злочину (ревізори);
- 2) службові особи банку-кредитора, які були причетні до укладання кредитного договору;
- 3) службові особи підприємства-одержувача кредиту, або фізичні особи-одержувачі кредиту;
- 4) службові особи підприємств, які виступили гарантами у кредитному договорі.

Їх допит проводиться з метою встановлення наступних обставин:

- які правопорушення (ознаки злочину) і яким чином були виявлені;
- в яких документах це знайшло відображення (вилучених і ще не вилучених);

- які особливості документообігу існують у банку-кредитора;
- якими нормативно-правовими актами регулюється сфера діяльності, у якій були виявлені правопорушення;
- хто з службових осіб банку-кредитора є відповідальним за допущені правопорушення;
- в чому полягає сутність тих чи інших висновків ревізорів тощо.

Допит службових осіб банку-кредитора, які були причетні до укладання кредитного договору має на меті встановлення наступних обставин:

- який загальноприйнятий порядок укладення договорів кредитування у даній кредитно-банківській установі (хто з керівників приймає рішення про надання кредиту, перевіряє достовірність поданих документів);
- які відхилення від загальноприйнятого порядку були допущені під час укладення конкретних договорів, за якими кредити не були повернені;
- коли і за чією ініціативою укладались угоди про кредитування, хто підписав письмові договори та інші документи;
- хто і яким чином перевіряв достовірність поданих фірмою-позичальником документів та її платоспроможність;
- хто і як контролював виконання договору кредитування та чи застосовувались заходи реагування на порушення умов договору;
- чи спричинена майнова шкода кредитно-банківській установі і в яких розмірах.

Допит службових осіб підприємства-одержувача кредиту, або фізичних особи-одержувачів кредиту має на меті встановлення наступних обставин:

- коли, ким, з чієї ініціативи, та з якої причини (приводу) чи з якою метою були створені, чи придбані фірми-одержувачі кредитів;
- хто фінансував їх створення (придбання) та на яких умовах;
- якими основними, та оборотними засобами володіють фірми;
- де знаходяться офісні, виробничі, складські, та інші приміщення і сховища, автотранспорт, та інше цінне рухоме майно фірм, а також нерухомість (квартири, будинки, споруди, та ін.);

- який штат працівників фірм, як розподілені їх обов'язки, на яких умовах вони працювали, система оплати праці у фірмах;
- якою діяльністю фактично займались фірми;
- якими видами статутної діяльності не займались і з яких причин;
- з чиєї ініціативи, з якого приводу, та з якою метою фірма звернулась за кредитом, ким, та яким чином (за якими критеріями) визначались конкретні кредитно-банківські установи;
- хто безпосередньо займався підготовкою і складенням «пакету» документів, необхідних для одержання кредиту;
- хто, коли і яким чином укладав угоди, під які одержувалися кредити;
- хто вів попередні переговори з працівниками банківських установ про надання кредиту і на яких умовах була досягнута угода (чи обумовлювалась видача кредиту неправомірною вигодою, чи будь-якими іншими діями фірми-одержувача);
- хто і яким чином укладав договори страхування, застави тощо;
- як були використані одержані кредити, хто фактично приймав рішення про використання кредитів;
- як здійснювалось перерахування грошей;
- з якої причини та за чийм розпорядженням кредити були використані не за призначенням;
- які конкретні заходи вживались фірмою для виконання угод, якими обґрунтовувалось одержання кредиту, та з яких причин угоди не виконувались;
- якщо угоди не виконувались іншою стороною – яких заходів вживалось щодо цих підприємств;
- який стан виконання договору кредитування на час допиту;
- хто і яких заходів вживав до погашення заборгованості, пролонгації договорів кредитування чи «перекредитування».

Допит службових осіб, які виступили гарантами у кредитному договорі має на меті встановлення обставин аналогічних допиту службових осіб банка-кредитора. Окрім того у осіб, які видали гарантійні документи потрібно

додатково з'ясувати, які договірні чи інші стосунки між гарантом, та одержувачем кредитів послужили підставами до видачі гарантійних документів. Зразу після проведення допитів бажано оглянути на підприємствах-гарантах журнали обліку вихідної кореспонденції, обліку договорів, та інші документи, де повинні фіксуватись відомості, зазначені в гарантійних листах. У випадках виявлення розбіжностей – вилучити ці журнали, а одержані докази використати під час допитів для викриття осіб, що прийняли незаконні рішення, підписали недостовірні документи.

Особливістю допитів свідків у кримінальних провадженнях про злочини у сфері кредитно-фінансових відносин є широке використання різноманітних документів, в яких знайшли відображення дії сторін при укладанні і виконанні кредитного договору. Метою пред'явлення документів є одержання додаткового підтвердження або спростування документальних даних, тлумачення окремих їх положень. Таке поєднання матеріальних носіїв інформації з показаннями людей (можуть бути суб'єктивними оцінками) є обов'язковим при розслідуванні таких злочинів.

Особливості допитів у справах про злочини в сфері кредитно-фінансових відносин певною мірою обумовлені і тим, що допитувані особи, як правило, мають спеціальну фінансово-економічну, юридичну, технічну освіту або професійну комп'ютерну підготовку [366, с. 16]. Такі особи здебільшого мають досвід роботи у комерційних та фінансових органах, знають особливості і недоліки у діяльності банків, системі бухгалтерського обліку, технології здійснення банківських операцій або відповідної фінансово-господарської діяльності, документообігу, порядку обліку й контролю. Тому для проведення кваліфікованого допиту слідчому у запиті до іноземної держави варто вірно викласти питання, які входять у предмет допиту. Найчастіше слідчому доводиться стикатися із специфічною термінологією (професійним сленгом), для розуміння якої потрібна консультація відповідного фахівця. Підготовка може включати ознайомлення зі спеціальною літературою (підручниками, посібниками, методичними рекомендаціями, нормативними документами);

використання допомоги спеціалістів економічного профілю шляхом одержання від них різних довідкових відомостей, спільного аналізу документації, або безпосередньої участі спеціаліста у допиті; поповнення знань за результатами інших допитів тощо.

Як зазначає С. С. Чернявський, більшість слідчих не мають належних знань у цій галузі, що іноді позначається на якості допиту. Втрата «нитки бесіди» через часто вживані незнайомі терміни може призвести до того, що слідчий вчасно не зорієнтується в ситуації, не задасть уточнювальне запитання, не зафіксує (пропустить, недооцінить) корисну інформацію, яку, можливо, не бажаючи того, розпочне надавати допитуваній. Допитувані помічають невідповідність слідчого, неконкретність і поверховий характер питань, що негативно позначається на ефективності допиту [335, с. 544]. На думку Г. А. Зоріна, у спілкуванні з некваліфікованим слідчим позиція несумлінного свідка може посилитись, набути додаткової аргументації на користь сторони захисту [107, с. 16; 215].

Задля усунення цього негативного чинника слідчому необхідно ознайомитися із загальними положеннями законодавчої бази, підзаконними актами, зокрема постановами Правління НБУ, що стосуються порядку проведення певних операцій за банківськими рахунками; розшифрувати зміст вилучених фінансових та інших документів, роздруківок стосовно руху коштів за рахунками й окремих цифрових записів тощо. З метою надання практичної допомоги слідчим і суддям у роз'ясненні спеціальної термінології ми запропонували словник спеціальних термінів, що найчастіше застосовуються у банківській практиці під час проведення операцій за банківськими рахунками. Як показали дослідження, близько половини слідчих і співробітників оперативних підрозділів під час допитів свідків потребують допомоги у роз'ясненні окремих фінансових операцій, особливостей бухгалтерського обліку, документообігу, нормативної бази. Суттєву допомогу в підготовці та проведенні такої СРД надає спеціаліст, зокрема бухгалтер, у галузі банківської справи, аудитор, економіст, які на етапі підготовки до допиту: дають необхідні

роз'яснення (62,2 %); допомагають уточнити питання на основі інформації, отриманої як під час допитів інших учасників кримінального провадження, так і за результатами виявлення, закріплення та вилучення доказів з матеріальних джерел (47 %); складають схеми руху коштів та документів (39 %); звертають увагу слідчого на обставини, які навмисно чи за необачністю неправильно тлумачить або перекручує допитуваний (26 %) [215].

Допит підозрюваних є найбільш інформативним, бо ніхто інший не знає краще за них як з'явився задум на злочин і як він був реалізований. Тому одержання правдивих і повних показань від підозрюваного чи обвинуваченого є важливим завданням на всіх етапах розслідування. Її успішне вирішення пов'язано з переконанням цієї особи в необхідності (і вигідності для неї) каяття у вчиненні злочину, дачі правдивих свідчень і добровільному відшкодуванні, заподіяної матеріальної шкоди. Для цього потрібна особиста присутність слідчого при допиті в іноземній державі, з метою тактично грамотного використання зібраних доказів, знання психології та уміння застосовувати методи психологічного впливу [141, с. 106; 65].

Присутність представників компетентних органів іноземної держави при проведенні на території України запитуваних процесуальних дій регламентується ст. 563 КПК України. Крім того, присутність представників компетентних органів іноземної держави при проведенні запитуваних процесуальних дій на території запитуваної держави передбачена ст. 4 Європейської конвенції 1959 року, ч. 3 ст. 8 Мінської конвенції та відповідними положеннями інших міжнародних договорів.

Так, представник компетентного органу іноземної держави може бути присутнім при проведенні запитуваних процесуальних дій лише за наявності дозволу центрального органу України. При цьому вказана особа не має права самостійно проводити на території України будь-які процесуальні дії і може лише спостерігати за проведенням запитуваних процесуальних дій, вносячи зауваження та пропозиції щодо їх проведення.

Проте представник компетентного органу іноземної держави не є лише

пасивним спостерігачем. Він може вчиняти й активні дії. Зокрема, під час виконання запиту про надання правової допомоги представник компетентного органу іноземної держави може з дозволу слідчого, прокурора або суду ставити запитання, а також робити записи, у тому числі із застосуванням технічних засобів.

Порядок допиту особи за запитом компетентного органу іноземної держави шляхом проведення відеоконференції визначено ст. 567 КПК України з урахуванням загальних правил, встановлених для проведення цієї процесуальної дії у статтях 232, 336 КПК України.

Водночас на сьогодні лише кілька міжнародних договорів України прямо передбачають можливість допиту з використанням відеоконференції. Серед цих договорів Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах, Конвенція ООН проти корупції 2003 року. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року та деякі інші договори.

Відповідно до чинного законодавства України такий допит проводиться у присутності слідчого судді за місцеперебуванням допитуваної особи.

Підставою для проведення зазначеного допиту може бути неможливість прибуття певних осіб до компетентного органу іноземної держави, необхідність забезпечення безпеки допитуваних осіб або з інших визначених судом підстав. Вказані підстави мають бути вмотивовані, запитуюча сторона має надати точні персональні дані та місцезнаходження особи, яку планується допитати у такий спосіб, обставини, які підлягають з'ясуванню.

Частина 2 ст. 567 КПК України допускає можливість виконання такого допиту відповідно до вимог процесуального законодавства запитуючої сторони у тій мірі, в якій такий порядок не суперечить засадам кримінального процесуального законодавства України та загальноновизнаним стандартам забезпечення прав людини і основоположних свобод. При цьому ч. 3 ст. 567 КПК України обов'язок забезпечення участі перекладача під час проведення відеоконференції покладено на компетентний орган запитуючої сторони [357,

с. 184].

Згідно з ч. 4 ст. 567 КПК України обов'язок своєчасно реагувати на допущені під час допиту порушення кримінального процесуального законодавства України покладено на слідчого суддю, який може зупинити допит з метою усунення зазначених порушень. Допит після цього продовжується лише після узгодження з компетентним органом запитуючої сторони необхідних змін у його процедурі.

За результатами проведення допиту шляхом відеоконференції відповідно до правил, встановлених статтями 104–105 КПК України, складається протокол. Хід і результати відеоконференції в обов'язковому порядку підлягають фіксації за допомогою технічних засобів відеозапису. Згідно з ч. 5 ст. 567 КПК України протокол допиту та носії відео- або аудіоінформації надсилаються до компетентного органу запитуючої держави [167].

Варто наголосити і на можливості виконання на території України іноземного запиту із застосуванням законодавства запитуючої держави прямо передбачено ст. 4, п. 2 ч. 1 ст. 558 КПК України. Підставою для виконання запиту із застосуванням законодавства іноземної держави є відповідне прохання його ініціатора. Разом з тим виконати запитовані процесуальні дії із застосуванням законодавства іноземної держави можна лише, якщо це не суперечитиме чинному законодавству України. Зокрема, при проведенні процесуальної дії за запитом про правову допомогу відповідно до законодавства іноземної держави слід обов'язково враховувати встановлені ст. 87 КПК України обмеження в отриманні доказів внаслідок порушення прав та свобод людини. Наприклад, не можна за запитом іноземної держави допитувати як свідка особу, яка надалі буде визнана підозрюваним чи обвинуваченим у цьому кримінальному провадженні; не можна відповідно до ст. 562 КПК України проводити без отримання спеціального дозволу процесуальні дії, виконання яких в Україні можливе лише з дозволу прокурора або суду, навіть якщо законодавство запитуючої сторони не передбачає необхідності одержання такого дозволу тощо [165, с. 1105].

У разі застосування законодавства іноземної держави при виконанні запиту про це зазначається у протоколі відповідної процесуальної дії.

Після одержання виконаного доручення його матеріали направляють для доручення до кримінального провадження. Якщо при виконанні доручення в країну виконання виїздили службові особи правоохоронних органів країни-замовника (слідчі, оперативні працівники тощо) для участі у проведенні слідчих дій, вказаних у дорученні, то після повернення вони можуть бути допитані як свідки у кримінальному провадженні для можливого роз'яснення питань, що виникають при дослідженні й оцінці матеріалів.

Передумовою успішної взаємодії держав при розслідуванні злочинів на міждержавному рівні має стати оперативне виявлення, закріплення слідів злочину, збирання необхідних доказів. Серед сучасних форм і методів у режимі спрощеного надання взаємної правової допомоги у кримінальних провадженнях про злочини у сфері банківської діяльності, слід відзначити: проведення таємних розслідувань працівниками поліції, які діятимуть під прикриттям або за вигаданими прізвищами; використання технологій відеоконференцзв'язку [276; 358]; проведення транскордонних обшуків і вилучення інформації, переданої по телекомунікаційних мережах [278]; створення міжнародних слідчо-оперативних груп для спільного проведення процесуальних дій на території декількох країн [344].

У рамках міжнародного співробітництва при проведенні СРД можуть створюватися спільні слідчі групи. Положеннями ч. 3 ст. 571 КПК України закріплено, що члени спільної слідчої групи безпосередньо взаємодіють між собою, узгоджують основні напрями досудового розслідування, проведення процесуальних дій, обмінюються отриманою інформацією. Координацію їх діяльності здійснює ініціатор створення спільної слідчої групи або один з її членів.

Під взаємодією спільних слідчих груп слід розуміти складну систему взаємозв'язку, яка врегульована нормами міжнародного та національного законодавства, реалізується завдяки посередництву узгоджених заходів, що здійснюються за певними напрямами та у визначених законодавством формах і

мають на меті повне та всебічне розкриття злочинів, виявлення та усунення їх чинників, забезпечення режиму законності [142].

На сьогодні чинними формами договірних відносин при взаємодії правоохоронних органів у розслідуванні злочинів у сфері банківської діяльності є міжнародні договори та конвенції.

У свою чергу І. Ф. Герасимов вважає процесуальні форми взаємодії основними в системі правоохоронних органів, бо надають взаємодії правового характеру. Однак вони породжують різні організаційні й тактичні зв'язки та взаємини, які за своїм призначенням сприяють раціональнішому й ефективнішому практичному використанню процесуальних форм. Тому можна вважати, що організаційно-тактичні форми взаємодії виконують допоміжну роль стосовно процесуальних [74, с. 510].

Процесуальними формами взаємодії (тобто такими, що стосуються лише оперативно-розшукових і слідчих дій) є: виконання доручень і вказівок слідчого, обов'язкових до виконання; вжиття заходів щодо встановлення особи, яка вчинила злочин; повідомлення слідчого про результати щодо встановлення особи, яка вчинила злочин; внесення відомостей до ЄРДР й проведення невідкладних СРД; участь спеціаліста в провадженні слідчих дій; проведення експертиз.

Виникнення прямих зв'язків між спільними слідчими групами пов'язане з потребою своєчасного отримання та використання інформації. Вони мають застосовувати форми прямих зв'язків пропорційно ступеню складності й невизначеності завдань, які вони розв'язують. До форм прямих зв'язків при розслідуванні злочинів у сфері банківської діяльності належать: 1) використання прямих контактів між керівниками правоохоронних органів; 2) встановлення взаємозв'язку між двома та більшою кількістю управлінь, відділів, інших підрозділів правоохоронних органів; 3) створення тимчасових цільових груп для розв'язання завдань; 4) створення постійно діючих груп для вирішення міжфункціональних проблем.

Міжнародну взаємодію спільних слідчих груп варто визначити як особливу форму зовнішньої взаємодії, що відбувається насамперед при розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері банківської діяльності з іноземним елементом, має двосторонній характер та здійснюється у формах екстрадиції, передачі кримінального переслідування, надання доказів та інших матеріальних об'єктів і документів, забезпечення можливості спілкування слідчого з учасниками процесу (свідками, потерпілими тощо). Водночас необхідно відрізнити міжнародну процесуальну взаємодію і так звану поліцейську (оперативну) взаємодію, яка відбувається здебільшого в межах обміну інформацією, надання та виконання оперативних доручень [142].

При розслідуванні злочинів міжнародним та національним законодавством передбачена можливість доставлення осіб, які перебувають під вартою за кордоном або засуджені до позбавлення волі, для давання показань або їх участі в інших процесуальних діях (за умови, якщо вони не будуть притягуватися до відповідальності у цьому кримінальному провадженні). Мова йде про тимчасову передачу, згідно зі ст. 565 КПК України. За таких умов запитуюча Сторона звертається з проханням (клопотанням) про перепровадження особи, яка знаходиться під вартою, на її територію, де має відбутися процесуальна дія. У своєму проханні запитуюча держава чітко зазначає та надає гарантії щодо повернення цієї особи.

У перепровадженні особи може бути відмовлено: якщо особа, що утримується під вартою, на це не погоджується; якщо її присутність необхідна для цілей кримінального провадження, що здійснюється на території запитуваної Сторони; якщо її перепровадження може привести до продовження строків її утримання під вартою; за інших важливих обставин (ст. 11 Європейської конвенції про взаємну правову допомогу 1959 року).

Слід зазначити, що не всі міжнародні договори України передбачають можливість надання правової допомоги шляхом тимчасової передачі осіб, які утримуються під вартою. Наприклад, такі положення відсутні у Мінській конвенції 1997 року, деяких двосторонніх міжнародних договорах. Вказані

обставини, а також необхідність вирішення значного кола організаційних питань, пов'язаних із транспортуванням, утриманням особи, викликають труднощі, що обумовлює непоширеність даного заходу на практиці.

Як відзначає Ю. М. Грошевий, явка свідка, потерпілого, експерта за викликом компетентних органів іноземної держави у порядку надання правової допомоги є їх правом, а не обов'язком. Відтак, при небажанні зазначених осіб спілкуватися із органами іноземної держави отримання інформації стає проблематичним. З такої процесуальної ситуації можна вийти шляхом отримання іншого виду правової допомоги – давання доручень про допит цих осіб на території держави їх перебування. Але за такої ситуації необхідно враховувати низку аспектів. По-перше, для найбільш повної та адекватної оцінки отриманої доказової інформації бажаним є безпосереднє сприйняття свідчень ініціатором запиту. Саме з цією метою більшість міжнародних договорів передбачають можливість присутності при виконанні такого доручення представника запитуючої Сторони. По-друге, як правило, реалізація доручення здійснюється у порядку, передбаченому законодавством держави, на території якої буде виконано запит. Відповідно, при зверненні за отриманням міжнародної правової допомоги (з позиції допустимості доказів) важливого значення набуває врахування особливостей національного законодавства запитуваної Сторони щодо порядку провадження допиту [80].

Актуальним є питання забезпечення права особи, допит якої проводиться у межах міжнародної правової допомоги, на відмову від дачі показань. Останнім часом на такі положення почала звертатися увага за змістом міжнародних договорів про правову допомогу у кримінальних провадженнях. Наприклад, ст. 9 Договору між Україною та Арабською Республікою Єгипет 2004 року зазначає, що особа, яка повинна давати показання у запитуваній або запитуючій Державі, може відмовитися від дачі показань, якщо: а) законодавство запитуваної Держави вимагає або дозволяє такій особі відмовитися від дачі показань у подібних обставинах при розгляді справи у запитуваній Державі; або б) законодавство запитуючої Держави вимагає або

дозволяє такій особі відмовитися від дачі показань у подібних обставинах при розгляді справи у запитуючій Державі [87].

Наведені положення відображають міжнародну практику вирішення окреслених питань – особа має право на відмову особи від дачі показань, якщо таке право надається законодавством запитуваної або запитуючої Держави. Вважаємо, що вказане право особи на відмову від дачі показань за умови проведення допиту у межах міжнародної правової допомоги повинно бути регламентованим безпосередньо за змістом відповідних статей КПК України.

Якщо при проведенні процесуальної дії у процесі виконання іноземного запиту про правову допомогу відповідно до ст. 104 КПК України складався протокол, дані про використані технічні засоби фіксації та присутніх представників іноземного компетентного органу, їх запитання, а також зауваження та доповнення фіксуються у такому протоколі. КПК України не міститься окремої норми щодо процесуального оформлення суб'єктом доказування доказів, отриманих під час міжнародної правової допомоги. Проте, використовуючи докази, одержані від запитуваної сторони в результаті виконання запиту про міжнародну правову допомогу, слід пам'ятати, що відповідно до ст. 84 КПК України доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому цим Кодексом порядку. Належними є докази, які прямо чи непрямо підтверджують існування чи відсутність обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, та інших обставин, які мають значення для кримінального провадження, а також достовірність чи недостовірність, можливість чи неможливість використання інших доказів. Також не слід забувати і про встановлене ст. 86 КПК України правило: доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому цим Кодексом. Недопустимий доказ не може бути використаний при прийнятті процесуальних рішень, на нього не може посилається суд при ухваленні судового рішення.

Зміст ч. 1 ст. 553 КПК України вказує на те, що під час отримання міжнародної правової допомоги доказ може бути отриманий в результаті

виконання запиту про міжнародну правову допомогу. Необхідно пам'ятати, що докази та відомості, одержані від запитуваної сторони в результаті виконання запиту про міжнародну правову допомогу, можуть бути використані лише у кримінальному провадженні, якого стосувався запит, крім випадків, коли досягнуто домовленостей про інше із запитуваною стороною. У ч. 2 ст. 553 КПК України міститься застереження, що відомості, які містяться в матеріалах, отриманих внаслідок виконання запиту про міжнародну правову допомогу, не можуть визнаватися судом допустимими, якщо запит компетентного органу України був переданий запитуваній стороні з порушенням передбаченого порядку, встановленого цим Кодексом або міжнародним договором України.

Слід також пам'ятати і про надання міжнародної правової допомоги на засадах взаємності, що врегульовано ст. 544 КПК України.

Тобто важливим для визнання допустимим доказу, отриманого під час надання міжнародної правової допомоги, є дотримання всієї процедури передачі запиту суб'єктами, які беруть участь у міжнародній правовій допомозі при проведенні процесуальних дій. Так, ч. 1 ст. 551 КПК України встановлює, що запит може надіслати суд, прокурор або слідчий за погодженням з прокурором через відповідний центральний або уповноважений орган України. При цьому кримінальне провадження, у якому потрібно отримати доказ з використанням механізму міжнародної правової допомоги, або процесуальне керівництво таким провадженням повинне здійснюватися ними особисто. А самі докази та відомості, одержані під час такої допомоги, можуть бути використані лише у кримінальному провадженні, якого стосувався запит, крім випадків, коли досягнуто домовленостей про інше із запитуваною стороною (ч. 1 ст. 553 КПК України).

Якщо в результаті здійснення міжнародного співробітництва під час кримінального провадження одержані документи, які викладені мовою відповідної іноземної держави, для їх усного або письмового перекладу відповідно до вимог ст. 68 КПК України залучається перекладач. Перед початком процесуальної дії сторона кримінального провадження, яка залучила

перекладача, чи слідчий суддя або суд пересвідчуються в особі і компетентності перекладача, з'ясовують його стосунки з підозрюваним, обвинуваченим, потерпілим, свідком і роз'яснюють його права і обов'язки. За завідомо неправильний переклад або за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків перекладач несе відповідальність, встановлену законом [360, с. 27–28].

Як свідчить вивчення практичних джерел, під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності у 84 % випадках виникають ситуації, коли речові докази, документи, інші предмети, що мають значення для встановлення обставин розслідуваного злочину, знаходяться за межами держави, в якій здійснюється кримінальне провадження. Наприклад при розслідуванні злочинів у сфері банківського кредитування, до таких документів можуть бути віднесені: а) рішення (розпорядження) керуючого (голови правління, директора) про надання кредиту; б) висновок кредитного відділу про економічну доцільність кредитування на запропонованих умовах та розрахунок кредитоспроможності; в) протокол засідання кредитного комітету банку або іншого колегіального органу з питання надання кредиту; г) розпорядження кредитного відділу банку операційному на відкриття позикового рахунку та перерахування суми кредиту; д) кредитний договір (угода) та додатки до нього; ж) договір застави та додатки до нього [178, с. 95; 330, с. 157]. Згідно з КПК України, мова йде про витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій (ст. 93 КПК України), тимчасового доступу до речей і документів (ст. 159 КПК України), а також проведення СРД, спрямованих на виявлення та вилучення предметів, що мають відношення до обставин вчинення злочину: огляду, обшуку та інших [167; 82, с. 91–94].

Міжнародними договорами та ст. 549 КПК України встановлюються підстави витребування таких предметів з інших держав. Особливу увагу варто

звернути на повноту вилучення документів, щоб первинними банківськими документами були підтвержені всі операції, відображені у виписках по рахунках. При цьому документи лише однієї з перелічених груп не мають доказового значення, оскільки характеризують лише окремі показники роботи рахунків. Наприклад, банківські виписки, характеризуючи сумові показники руху коштів за рахунком протягом певного періоду, зазвичай, не відображають у повному обсязі даних про джерела надходження коштів на рахунок та напрями їх перерахувань з рахунку.

Передача речових доказів, документів, інших предметів під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності і реалізації заходів міжнародного співробітництва здійснюється:

- а) за умови видачі особи (екстрадиції), стосовно об'єктів, що додаються на виконання відповідного запиту;
- б) у межах міжнародної правової допомоги – передача речових доказів здійснюється згідно з документами виконання запиту;
- в) за умови перейняття кримінального провадження - передача речових доказів та документів відбувається разом з матеріалами кримінального провадження.

Відповідно до ст. 22 Закону України «Про судову експертизу» [254], міжнародне співробітництво у галузі судової експертизи може здійснюватися у формі проведення судової експертизи за дорученням відповідного органу чи особи іншої держави, з якою Україна має угоду про взаємну правову допомогу і співробітництво.

До запиту додається постанова слідчого про призначення вказаної експертизи, яка включає такі реквізити:

- 1) назва постанови про призначення експертизи, дата і час її винесення;
- 2) уповноважена службова особа, що винесла постанову у кримінальному провадженні про злочин у сфері банківської діяльності та відносно яких осіб вона буде проведена;
- 3) короткий виклад основних обставин провадження із вказівкою

обставин, що обумовлюють необхідність міжнародної правової допомоги при проведенні процесуальних дій, зокрема експертизи;

4) підстави призначення експертизи згідно із законодавством України;

5) рішення про призначення експертизи та вид експертизи (наприклад, судово-економічної експертизи, зокрема кредитно-фінансової й судово-бухгалтерської, що проводяться для вирішення питань у сфері кредитування й фінансової діяльності банків, їхніх фірм-партнерів, дотримання нормативних актів, що регулюють їх фінансові відносини з державними фіскальними органами, юридичними й фізичними особами, міжнародними організаціями (у 73% кримінальних провадженнях). Крім того, виникає необхідність у проведенні технічної експертизи документів (54 %), почеркознавчої (81 %) та комп'ютерно-технічної (35 %) експертиз);

6) коло запитань, які повинні бути вирішені проведенням експертизи;

7) відомості про необхідність направлення копії постанови експертам відповідної експертної установи іноземної держави.

Призначаючи проведення експертизи компетентним органам запитуваної держави на підставі запиту про міжнародну правову допомогу при розслідуванні злочинів у сфері банківської діяльності зобов'язані дотримуватися вимог КПК України, міжнародних договорів України, криміналістичних рекомендацій з підготовки та призначення експертизи, збирання та надання необхідних матеріалів, що необхідні для її проведення. Координація діяльності з виконання запиту, призначення належних виконавців тощо є завданням центральних (уповноважених), компетентних органів запитуваної держави.

Таким чином варто констатувати, що ґрунтуючись на результатах емпіричних даних основними процесуальними діями при розслідуванні злочинів у сфері банківської діяльності є витребування документів, допит та залучення експерта й проведення експертизи (95 % слідчих, 89 % кримінальних проваджень).

Така процесуальна дія як допит, у 65 % випадках в рамках міжнародної

правової допомоги проводиться у режимі відеоконференції. Законним приводом до надання правової допомоги в режимі відеоконференції про злочини у сфері банківської діяльності є передбачене міжнародними договорами та чинним кримінальним процесуальним законодавством України запит суду, прокурора або слідчого, які здійснюють кримінальне провадження, до компетентного органу запитуваної держави про проведення процесуальних дій з використанням відеоконференції. Критеріями, які визначають необхідність проведення допиту в режимі відеоконференції, може бути як неможливість для допитуваної особи внаслідок об'єктивних або суб'єктивних обставин безпосередньо прибути до суду чи слідчого, так і важливість показань для кримінального провадження. Тому в запиті про правову допомогу мають бути наведені обґрунтування, що підтверджують на необхідність одержання показань із застосуванням відеоконференції.

Важливе значення має зберігання та передання речових доказів і документів (ст. 549 КПК України), що здійснюється на підставі запиту про надання міжнародної правової допомоги. Така передача може відбуватися й за умови видачі особи (екстрадиції), стосовно об'єктів, що додаються на виконання відповідного клопотання, а також за умови перейняття кримінального провадження – речові докази та документи передаються разом з матеріалами кримінального провадження.

Вищою формою організації взаємодії компетентних органів держав при розслідуванні злочинів у сфері банківської діяльності є діяльність спільних слідчих груп. І хоча вітчизняний практичний досвід з цього питання потребує напрацювання, проведення розслідування такими спільними слідчими групами повинно значно підвищити ефективність практичної діяльності (88% опитаних слідчих, 83% співробітників Робочого апарату Укрбюро Інтерполу).

Висновки до Розділу 2

1. За результатами вивчення матеріалів кримінальних проваджень та з урахуванням положень ст. 561 КПК України встановлено, що серед міжнародних договорів України у сфері взаємної допомоги у кримінальному провадженні компетентні органи найчастіше використовують Європейську конвенцію про взаємну допомогу у кримінальних справах (1959 р.) і додаткові протоколи до неї (1978 р., 2001 р.). Основними процесуальними формами взаємодії, що відбувається під час міжнародного співробітництва з розслідування злочинів у сфері банківської діяльності згідно із КПК України, слід вважати: 1) надання міжнародної правової допомоги шляхом: вручення документів, виконання окремих процесуальних дій; видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення; тимчасової передачі осіб; перейняття кримінального переслідування; передачі засуджених осіб; виконання вироків; 2) направлення запиту про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні; 3) створення спільних слідчих груп; 4) повернення активів та управління замороженими, арештованими і конфіскованими активами.

2. У рамках міжнародного розшуку осіб, які вчинили злочини у сфері банківської діяльності на території України слідчі мають можливість ініціювати проведення розшукових заходів на території однієї, декількох або усіх держав-учасниць Інтерполу. На основі аналізу кримінальних проваджень та нормативно-правових документів, що регулюють діяльність Інтерполу з організації міжнародного розшуку, дозволив виокремити етапи організації розшуку осіб, які вчинили злочини у сфері банківської діяльності, зокрема: 1. Надсилання запиту про здійснення розшуку осіб, які вчинили кримінальне правопорушення на території України (слідчий звертається до ДМПС НПУ з запитом про публікацію щодо особи – «синя картка»), у якому має бути викладена повна та об'єктивна інформація про події й факти щодо розшукуваних осіб. Слідчий, за погодженням з прокурором, направляє запит до НЦБ Інтерполу у таких випадках: наявність достовірних даних про те, що

особа, яка розшукується виїхала за межі України, але конкретне місце її перебування невідоме; наявність достовірних даних про перебування розшукуваної особи на території однієї з країн далекого зарубіжжя; надходження запиту з НЦБ Інтерполу про розшук осіб, які в'їхали в Україну з інших країн (за ініціативою правоохоронних органів зарубіжних країн-членів Інтерполу). 3 огляду на положення ч. 6 ст. 193 КПК України, обов'язок доведення факту перебування підозрюваного у міжнародному розшуку покладається на слідчого, який подав клопотання про обрання запобіжного заходу. 2. Розгляд надісланих документів Генеральним секретаріатом Інтерполу (перегляд отриманих документів, їх аналіз, перевірка на відповідність вимогам ст. 3 Статуту, прийняття рішення про оголошення міжнародного розшуку тощо). 3. Безпосередній розшук, встановлення особи, її видача (екстрадиція). Остання передбачає не лише сам факт видачі, але й комплекс процесуальних дій та організаційних заходів, спрямованих на протидію спробам особи ухилитися від органів розслідування, продовжити займатися злочинною діяльністю, її розшуку, забезпечення збереження джерел доказової інформації, перевірку обставин, які можуть перешкоджати видачі, дотримання прав і свобод особи, що підлягає видачі. 4. Припинення міжнародного розшуку, у зв'язку з досягненням мети розшуку або з закінченням його строку, а також після виявлення за кордоном трупа, ідентифікованого як розшукуваний.

3. Запропоноване удосконалене визначення «режиму відеоконференції» з виокремленням ознак режиму «міжнародної відеоконференції» як процесуальних умов в порядку, передбаченому процесуальним законом запитуючої сторони та з урахуванням положень кримінального процесуального законодавства України, для забезпечення процесуальної дії за допомогою комплексу телекомунікаційних технічних засобів, здатних підтримувати відеозв'язок взаємодії двох і більше віддалених абонентів, за якого між ними можливий обмін відео-, звуковою інформацією для досягнення певного процесуального результату.

4. Важливе значення має зберігання та передання речових доказів і документів (ст. 549 КПК України), що здійснюється на підставі запиту про надання міжнародної правової допомоги. Така передача може відбуватися й за умови видачі особи (екстрадиції), стосовно об'єктів, що додаються на виконання відповідного клопотання.

5. Визнано перспективним створення та функціонування міжнародних слідчих груп (в Україні використовується лише міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій), що мало б забезпечувати прискорене та об'єктивне досудове розслідування злочинів у сфері банківської діяльності, ефективний пошук коштів і майна підозрюваних, екстрадицію, передачу кримінального переслідування, надання доказів та інших матеріальних об'єктів і документів, забезпечення можливості безпосереднього спілкування слідчого з учасниками процесу. Незважаючи на обмеженість вітчизняного практичного досвіду з цього питання, проведення розслідування спільними слідчими групами повинно значно підвищити ефективність практичної діяльності у таких кримінальних провадженнях.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ ІНШИХ ДЕРЖАВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1 Нормативно-правова регламентація взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності

Процес розбудови незалежної, суверенної, демократичної, правової Української держави в сучасний період неможливий без створення цілісної системи надійного державного захисту прав та свобод громадян, загальногромадських інтересів. Особливого значення для державного будівництва в Україні, з огляду на визначене спрямування, набуває активізація законотворчої роботи з метою вдосконалення кримінального процесуального законодавства та його демократизація шляхом приведення у відповідність до положень Конституції України та міжнародно-правових стандартів [363, с. 146].

У протидії злочинам у сфері банківської діяльності правоохоронні органи України і відповідні органи зарубіжних держав утворюють єдину систему під час здійснення діяльності, яка пов'язана з виявленням та розслідуванням кримінальних правопорушень, які нерідко носять транснаціональний характер або виходять за межі України, пов'язанні з посяганнями на грошові кошти громадян, юридичних осіб і держави. Особливої уваги потребують слідчі органи і підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, проблема взаємодії яких є досить актуальною сьогодні, оскільки має важливе значення для забезпечення повного, всебічного й об'єктивного досудового розслідування, якості проведення СРД, для добування доказової інформації, притягнення винних осіб до встановленої законом відповідальності,

застосування передбачених чинним законодавством заходів, які стосуються відшкодування заподіяної кримінальним правопорушенням шкоди.

Щодо шляхів подальшої оптимізації структурно-функціонального забезпечення досудового провадження, то у більшості країн пострадянського простору органи досудового розслідування, як і в Україні, належать до різних відомств. Наприклад, за КПК Естонії (ст. 105) – це чиновники Департаменту поліції, Центральної кримінальної поліції і префектур поліції; Департаменту в'язниць та будинків попереднього ув'язнення; прикордонної охорони та митниці; в Узбекистані (ст. 345 КПК) – слідчі прокуратури, служби національної безпеки та поліції тощо.

Як слушно зазначає Б. В. Романюк, унаслідок відомчої роз'єднаності значно знижується ефективність взаємодії органів розслідування з іншими структурними підрозділами правоохоронних органів, що негативно позначається на якості розслідування загалом. Зважаючи на значне навантаження слідчих, а також те, що при відомчій роз'єднаності слідчих та оперативних підрозділів є велика ймовірність зниження якості їх взаємодії, базовим для реформаторських дій має стати слідчий апарат МВС України [263, с. 167].

Багато дискусій є й з приводу наділення прокуратури слідчими повноваженнями, адже виконання двох функцій одним органом (розслідування і нагляду за цим розслідуванням) дещо не узгоджується з принципами процесу. Про необхідність позбавлення функцій досудового розслідування органів прокуратури, служби безпеки та податкової міліції неодноразово зазначали також експерти Ради Європи [375]. Вченими та практиками теж висловлюються позиції щодо створення в державі єдиного слідчого апарату.

З огляду на досвід зарубіжних країн, намагання створити єдиний слідчий апарат більш вдало реалізовані 1995 року у Казахстані, де досить несподівано, без затяжної попередньої апробації, запрацював Слідчий комітет з функціями провадження в усіх категоріях кримінальних справ. Однією з підстав його заснування стала неможливість забезпечення на основі діючого на той час

в республіці законодавства процесуальної самостійності та незалежності слідчого апарату від місцевих органів влади [133]. Однак, зволікання з проведенням ретельного аналізу політичного та економічного становища держави та відсутність прогнозу його подальшого розвитку поступово загострювали ситуацію, що призвело до протистоянь між Державним слідчим комітетом та іншими правоохоронними органами [317, с. 184].

З січня 2012 року розпочав свою діяльність Слідчий комітет Республіки Білорусь, проте оцінювати ефективність діяльності цього нового органу, у зв'язку із відносно коротким терміном функціонування ще зарано (до речі, керівні посади в цьому органі зайняли колишні працівники прокуратури).

В Україні ж з набранням чинності новим КПК досудове розслідування у межах компетенції здійснюватимуть слідчі НПУ, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, органів державного бюро розслідувань. Законодавець при розробленні нового КПК нарешті виконав вимоги КУ щодо позбавлення прокуратури функції розслідування злочинів, натомість визнавши новий орган – державне бюро розслідувань (ст. 38 КПК України). Проте, до офіційного створення ДБР, незважаючи, що прокуратура з 2001 року позбавлена права здійснювати розслідування злочинів, в перехідних положеннях КПК передбачено, що вона продовжуватиме розслідування кримінальних правопорушень. Не виключаються прогнози, що таке «формування» може тривати багато років, враховуючи зацікавленість деяких посадовців у збереженні в прокуратурі потужного впливового слідчого апарату.

Розподіл підслідності злочинів між органами досудового розслідування теж не вважається досить вдалим – навантаження на одного слідчого НПУ у 2,3 рази перевищує навантаження слідчого прокуратури, в вісім разів – слідчого органу безпеки та у дев'ять разів – слідчого органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, тобто на законодавчому рівні мав би бути переглянутий і розподіл чисельності слідчих апаратів. У деяких пострадянських державах проблему диференціації навантаження слідчих

поліції унормовано за рахунок делегування права здійснювати розслідування в повному обсязі дізнавачу. Так, у ст. 6 КПК Республіки Білорусь «Роз'яснення деяких понять та назв, що містяться в Кодексі» зазначається, що органами кримінального переслідування є орган дізнання, дізнавач², слідчий, прокурор. Подібні положення містяться й в КПК Республіки Казахстан (ст. 7) та КПК Вірменії (ст. 6), що дозволило значно зменшити у цих країнах навантаження на слідчих.

У зміні організації діяльності слідчих підрозділів вважається раціональним створення у перспективі Державної служби досудового розслідування (на кшталт Слідчого департаменту). Йдеться про те, що ГСУ та його слідчі підрозділи на місцях підлягатимуть виведенню з безпосереднього підпорядкування як керівників інших служб Міністерства, так і на рівні його місцевих територіальних та лінійних управлінь і відділів, тобто з підпорядкування начальникам органів дізнання. Водночас це рішення має бути виваженим, ґрунтуватися на результатах різностороннього аналізу зарубіжного досвіду функціонування таких систем, з метою недопущення повторення помилок, які вже відомі за результатами порівняльних наукових досліджень.

Ученими-процесуалістами, законодавцями і практиками в останні роки запропоновано декілька варіантів реформування слідчого апарату, кожен з яких, безумовно, заслуговує на увагу, що вже є позитивним. Прибічники тієї чи іншої концепції реформування наводять вагомні аргументи та обґрунтування своєї позиції, які обов'язково слід враховувати при прийнятті остаточного рішення. Основними з них є такі: 1) створення єдиного слідчого апарату шляхом передачі всіх слідчих апаратів до органів прокуратури, концентрації розслідування всіх злочинів у слідчому апараті НПУ, зосередження слідчого

² За КПК Республіки Білорусь штатні дізнавачі, на відміну від порядку, що існував в Україні, не мають права проводити огляд місця події, притягувати особу як обвинуваченого, складати обвинувальні висновки, зупиняти провадження у справі, закривати справу та приймати інші важливі процесуальні рішення. Порухення та відмова в порушенні кримінальної справи, зупинення, поновлення провадження у справі, проведення обшуку, виїмки, освідування і провадження дізнавачем інших слідчих та процесуальних дій визнається легітимними лише після обов'язкового затвердження їх керівником органу дізнання, що не сприяє оперативності розслідування злочинів.

- апарату в органах юстиції; започаткування незалежного слідчого органу;
- 2) створення при судах загальної юрисдикції інституту судових слідчих;
- 3) удосконалення існуючої системи досудового розслідування.

Проте більшість зазначених шляхів не мають достатнього законодавчого та наукового підґрунтя. Функціонування й в подальшому слідчого апарату в органах прокуратури призведе (як є й нині) до злиття нагляду за законністю досудового розслідування з керівництвом цією роботою. Фактично відбувається поєднання наглядаючого та піднаглядного органів. Таким чином, нагляд за досудовим розслідуванням прокурор може здійснювати лише за умови, якщо слідчий апарат не стане частиною апарату самої прокуратури і в разі, якщо прокурор не буде особисто відповідальним за роботу слідчого.

Слушною з цього приводу є думка М. А. Погорецького, який зазначає, що для України в сучасних умовах найкращою системою досудового слідства є існуюча, але вона потребує подальшого вдосконалення [228, с. 88]. Враховуючи значний досвід діяльності слідчих ОВС, є підстави стверджувати, що базовим в реформуванні слідчих підрозділів держави мав би стати слідчий апарат системи МВС України [262, с. 12–16].

Запропонований варіант реорганізації органів розслідування, зокрема в системі МВС України, у разі його запровадження значно підвищить реальність гарантій процесуальної незалежності досудового слідства, а також дозволить:

- 1) провести перерозподіл штатної чисельності слідчих на місцях з урахуванням аналізу реального навантаження, категорійності слідчих управлінь (відділів);
- 2) запровадити єдину систему відбору, підготовки та підвищення кваліфікації кадрів з урахуванням спеціалізації слідчих, оновити нормативно-правове та наукове забезпечення діяльності слідчих підрозділів;
- 3) раціональніше використовувати фінансові ресурси та сприяти централізації контролю за цільовим матеріально-технічним забезпеченням слідчих підрозділів не за рахунок інших служб або по залишковому принципу.

З метою подальшого вдосконалення слідчої роботи і підвищення її ефективності є необхідним законодавчо визначити правовий статус слідчого,

що буде сприяти збереженню якісного персоналу слідчих підрозділів, зміцненню їх професійного ядра, кадрового та матеріально-технічного забезпечення, а зрештою – надасть можливість суттєво підвищити якість роботи слідчих з розслідування злочинів, дотримання законності, конституційних прав і свобод громадян.

Таким чином, невиправданий поспіх зі створенням єдиного слідчого апарату вочевидь може призвести до руйнування існуючої системи органів розслідування і, відповідно, зниження ефективності їх функціонування. Прийняття такого державної ваги рішення має бути виваженим, спиратися на результати аналізу національних особливостей і зарубіжного досвіду функціонування таких систем. Нагальним є розмежування компетенції керівників слідчих та інших підрозділів у вирішенні організаційно-штатних питань, у зв'язку з чим запропоновано концепцію поетапної реорганізації органів розслідування: спершу структуру слідчого апарату має бути сформовано за принципом вертикального підпорядкування слідчих підрозділів з виведенням їх з-під контролю (і незаконного впливу) територіальних органів та оперативних служб з вже створенням у подальшому Державної служби досудового розслідування України зі статусом центрального органу виконавчої влади.

Взаємодія слідчого з іншими суб'єктами сторони обвинувачення може стосуватися різнопланових питань, здійснюватися в різних формах [36; 229; 227; 293], про що нами говорилося у попередніх підрозділах роботи. Водночас окремим напрямком взаємодії слідчого може бути взаємодія із компетентними органами держав – членів ЄС щодо співробітництва у формі надання взаємної правової допомоги у кримінальних провадженнях та екстрадиції. Це, як вважає О. Г. Шило, зокрема, стосується міжвідомчої співпраці на державному рівні у формі спільних слідчих груп, що створюються для розслідування злочинів, вчинених не територіях декількох держав, або якщо порушуються інтереси цих держав; удосконалення процесуального порядку здійснення видачі особи (її

екстрадиції), взаємного визнання результатів експертизи, проведеної на території іншої держави, тощо [355, с. 113–116].

Найбільший обсяг діяльності слідчого зі взаємодії з іншими суб'єктами досудового розслідування стосується питань пізнання обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким здійснюється досудове розслідування. Водночас, варто зазначити, що усі учасники досудового розслідування, наділені владними повноваженнями, здійснюють пізнання одних і тих же обставин кримінального правопорушення. Пізнання зазначених обставин у кримінальному провадженні здійснюється шляхом доказування, яке, за влучним висловом П. А. Лупинської, доказування «складає серцевину усієї кримінальної процесуальної діяльності» [310, с. 127].

Пізнання обставин кримінального правопорушення не є самоціллю діяльності слідчого. Воно здійснюється з метою доказування конкретних фактів дійсності. Доказування – основний зміст всього кримінального процесу [295, с. 7], тому «і сам кримінальний процес в своїй основі є процес доказування, пізнання певних обставин...» [13, с. 23].

Конкретні засоби взаємодії слідчого у кримінальному провадженні визначені в Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами НПУ в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні від 07 липня 2017 р. [115]. У цьому нормативно-правовому акті в контексті тих чи інших приводів і підстав, йдеться про такі засоби взаємодії слідчого кримінальному провадженні. А саме про: взаємодію при надходженні до органу, підрозділу поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та реагуванні на них (розділ II); взаємодію при направленні оперативним підрозділом матеріалів за результатами оперативно-розшукової діяльності до органу досудового розслідування (розділ III); взаємодію при проведенні окремих слідчих (розшукових) дій та виконанні заходів забезпечення кримінального провадження (розділ VII) та ін. Як бачимо, ці засоби спрямовані переважно на отримання доказової інформації як слідчими, так і співробітниками

оперативних підрозділів. Безумовно, що і прокурор спрямовує свою діяльність на отримання знань про кримінальне правопорушення, безпосереднім пізнанням яких займається слідчий і оперативний співробітник.

З набранням чинності КПК 2012 року, передбачені процесуальні засоби пізнання – НСРД, що є аналогічними засобам пізнання, використовуваним у оперативно-розшуковому процесі. Але якщо за КПК 1960 року оперативно-розшукові дії могли бути проведені у межах розпочатого досудового розслідування, то за КПК 2012 року такі дії під час розслідування проводити заборонено. У зв'язку з цим у практиці досудового розслідування і судового розгляду виникають проблемні ситуації, пов'язані з допустимістю даних, здобутих в результаті ОРД (аналогічним відповідним негласним слідчим діям) до внесення відомостей до ЄРДР, як доказів у кримінальному провадженні.

Доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому КПК порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню (ч. 1 ст. 84 КПК). Процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи, висновки експертів (ч. 2 ст. 84 КПК). Згідно з абз. 2 ч. 2 ст. 99 КПК «матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», за умови відповідності вимогам цієї статті, є документами та можуть використовуватися в кримінальному провадженні як докази». У ст. 10 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [249] також встановлено, що матеріали ОРД використовуються для отримання фактичних даних, які можуть бути доказами у кримінальному провадженні.

Частиною 2 ст. 1 КПК встановлено, що «кримінальне процесуальне законодавство України складається з відповідних положень Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цього Кодексу та інших законів України». Закон

«Про оперативно-розшукову діяльність» належить до числа «інших законів України». Законодавець встановив пріоритет КПК порівняно з іншими законами та нормативно-правовими актами: «закони та інші нормативно-правові акти України, положення яких стосуються кримінального провадження, повинні відповідати цьому Кодексу. При здійсненні кримінального провадження не може застосовуватися закон, який суперечить цьому Кодексу» (ч. 3 ст. 9 КПК). У ст. 3 Закону «Про оперативно-розшукову діяльність» визначено, що правову основу ОРД, поряд з іншими законодавчими актами, становить КПК.

Результати оперативно-розшукової діяльності, здійсненої з використанням правових засобів пізнавальної діяльності слідчого, можуть бути використані у кримінальному провадженні як докази за умови здійснення ОРД за правилами, визначеними в КПК; ОРД за чинним законодавством повинна здійснюватися лише щодо кримінальних правопорушень, які готуються, або щодо осіб, які їх готують.

Однією з проблем кримінального процесуального пізнання у досудовому провадженні є відокремлена діяльність оперативних та слідчих підрозділів. До того ж перебіг такого пізнання слідчими і оперативними працівниками проводиться за різними кримінальними процесуальними формами та у різних стадіях досудового провадження.

Однак здійснення пізнання обставин кримінального правопорушення в різних процесуальних формах – дізнання і досудового слідства – може відбуватися також в межах однієї стадії – досудового розслідування. Згідно з чинною редакцією норм КПК дізнання вправі здійснювати слідчі. Частиною 3 ст. 38 КПК передбачено, що при досудовому розслідуванні кримінальних проступків у встановлених законом випадках повноваження слідчого органу досудового розслідування можуть здійснюватися співробітниками інших (окрім слідчих) підрозділів органів Національної поліції, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства. Однак із-за

того, що інститут кримінальних проступків до цього часу не запроваджений у вітчизняне законодавство, пізнання у формі дізнання не здійснюється.

Останнім часом здійснюється значна робота з підготовки законопроектів, спрямованих на правову регламентацію кримінальних проступків. Законопроектами одночасно вирішується питання про покладання завдання щодо їх розслідування на нового суб'єкта-розслідувача – дізнавача. Очевидно, що такі законопроекти розробляють з метою, по-перше, привести у відповідність положення кримінального процесуального законодавства і кримінального законодавства у відповідність одне до одного; по-друге, розвантажити у такий спосіб слідчих, передавши від них повноваження щодо розслідування незначних кримінальних правопорушень (кримінальних проступків) до окремих (створених заново) державних органів – органів дізнання, а, конкретніше, посадових осіб цих органів – дізнавачів [326, с. 139].

Внесення слідчим відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР за матеріалами ОРД є одночасно початковим актом стадії досудового розслідування та підсумковим актом документування, що засвідчує реалізацію зібраних матеріалів ОРД і долучається до оперативно-розшукової справи (долучаються витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань та інші матеріали, що утворилися під час службової переписки між оперативним підрозділом та органом досудового розслідування) [326, с. 140].

Звертаємо увагу на те, що матеріали ОРД, маючи кримінальну процесуальну форму, а тому будучи матеріалами кримінального провадження, переходять у наступну стадію – досудового розслідування. У такому сенсі провадження за оперативно-розшуковими справами можна цілком обґрунтовано називати «негласним кримінальним провадженням». Провадження за оперативно-розшуковою справою (оперативна розробка), беззаперечно, володіє всіма ознаками окремої стадії кримінального процесу, є складовою частиною кримінального процесу» [291, с. 179].

Реформа процесуального законодавства 2012 року залишила поділ пізнавального процесу кримінального правопорушення на два етапи: оперативно-розшуковий і кримінальний процесуальний.

Водночас, слід враховувати і ті обставини, що одними лише процесуальними засобами не завжди можливо до кінця розкрити злочин, навіть коли він виявлений. У зв'язку з цим досудове слідство завжди потребує «поставника» інформації щодо вчинених злочинів чи тих, що готуються, а також «помічника» для забезпечення процесу розкриття злочину. Ці функції і виконують професійні органи дізнання щодо досудового слідства. З іншого боку, ці органи, маючи оперативні можливості для виявлення злочинів, не мають процесуальної змоги розслідувати їх у повному обсязі». Водночас зазначені автори пишуть про те, що «функція дізнання і функція досудового слідства, взяті окремо одна від одної є ніби «неповними». Але ця «неповнота» зрозуміла і закономірна. Вона відображає специфіку різних форм діяльності, які здійснюються органами дізнання і досудового слідства. Ліквідація зазначених «недоліків» дізнання і досудового слідства досягається наявністю взаємодії цих органів між собою при розслідуванні кримінальних справ [224, с. 33].

Досудове слідство об'єктивно тяжіє до дізнання, так само як і дізнання та ОРД вимагають наближення до них досудового слідства. Ця об'єктивна тенденція, як уже зазначали автори, мала місце в законодавстві та на практиці протягом всієї історії існування інституту досудового слідства» [224, с. 33–34].

Тут варто говорити про недоліки дізнання і досудового слідства, про тяжіння їх одне до одного, про вимогу щодо наближення слідства до ОРД і дізнання, і, головне, – про тенденцію такого наближення протягом всієї історії існування слідства. Але констатуємо наявність цих недоліків (які виправляються «наявністю взаємодії цих органів між собою»), вони не пояснюють чому не можна їх виправити шляхом об'єднання зусиль усіх посадових осіб органів, які здійснюють правовими засобами пізнання обставин кримінальних правопорушень, надавши їм однакові повноваження щодо здійснення досудового розслідування як гласними, так і негласними методами.

Не пояснювалося в науковій літературі часів дії КПК 1960 року і те, чому співробітнику оперативного підрозділу дозволялося здійснювати як оперативно-розшукові, так і слідчі дії (і в цьому не вбачали небезпеки поєднання негласної і гласної діяльності), а слідчому – лише слідчі дії. Різноманітність засобів пізнання та суб'єктів, які його здійснюють, породжує невиправдану потребу взаємодії цих суб'єктів, наприклад, виконання пізнавальних процесуальних дій співробітниками оперативних підрозділів за дорученнями слідчих. У зв'язку з цим варто підтримати здійснюваний в системі МВС України експеримент із запровадження інституту детективів [326, с. 141].

Відтак, практика пізнавальної діяльності в досудовому розслідуванні проілюструвала недосконалість «розпорошення» цієї діяльності між посадовими особами органів досудового розслідування та оперативних підрозділів. «Лише поєднання в одній особі повноважень щодо оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування може значно підвищити ефективність останнього й, зокрема, кримінального процесуального доказування» [230].

Своє соціальне призначення ОРД правоохоронних органів може успішно виконувати лише тоді, коли у виявленні та розслідуванні злочинів, зібранні доказів у кримінальних провадженнях буде активно використовуватись весь «арсенал» ОРЗ, засобів та методів. Проте вивчення кримінальних проваджень про злочини у сфері банківської діяльності показало, що у 72 % випадках загальним недоліком, що суттєво позначився на ефективності розслідування, ставало недостатнє використання оперативно-розшукових можливостей (наприклад, у 62 % від числа усіх вивчених нами проваджень не вжито ніяких НСРД щодо перевірки причетності банківських працівників до злочинних дій на предмет наявності змови з представниками позичальника, хоча обставини кримінального провадження диктували їх проведення). Результати опитування свідчать, що 66 % слідчих та 63 % оперативних працівників оцінюють стан оперативно-розшукового забезпечення розслідування як задовільний, проте за умов подальшого удосконалення; 21 % і 20 % опитаних вважають такий стан

незадовільним і не адекватним цілям та завданням боротьби зі злочинністю, і лише 1 % та 14 % відповідно, вважають його оптимальним. Показовий той факт, що 41 % опитаних слідчих серед факторів, що негативно впливають на ефективність діяльності правоохоронних органів у банківській сфері, називають низький рівень використання оперативно-розшукових можливостей та оперативного супроводження банківської діяльності. Водночас 54 % респондентів вважають недостатнє оперативно-розшукове супроводження однією з головних причин, що негативно впливають на розслідування злочинів у сфері банківської діяльності.

Таким чином, як свідчить практика, можливості ОРД реалізуються далеко не повністю, на що впливають ряд факторів, передусім: 1) історично сформований стереотип недовіри до негласних методів збирання фактичних даних; 2) правові обмеження можливостей перевірки достовірності даних, отриманих у ході ОРД; 3) автономність правового регулювання кримінальної процесуальної діяльності та ОРД; 4) різні критерії оцінки роботи слідчих та оперативних працівників, які ставлять на перше місце не інтереси кримінального провадження, а передусім відомчі, групові, особисті інтереси.

Шляхи подолання подібних тенденцій вбачаються насамперед в удосконаленні кримінального процесуального законодавства та інших нормативних актів (так вважають 56 % слідчих і 83 % оперативних працівників) за напрямком оптимізації механізму взаємодії слідчих та оперативних працівників для вирішення загальних завдань, а, крім того, в удосконаленні системи обліку результатів роботи відповідних служб та критеріїв їх оцінки (54 % і 55 %). Щодо останнього, то сьогодні для виміру ефективності слідчої та оперативно-розшукової роботи використовуються показники динаміки стану злочинності та розкриваності. Проте тривалий час вони залишаються недосконалими й не відповідають існуючим потребам боротьби зі злочинністю. Незважаючи на те, що у визначенні завершальної стадії розкриття існують різні думки, безперечним залишається той факт, що остаточна оцінка роботи оперативних та слідчих підрозділів повинна здійснюватися за єдиним кінцевим

результатом їх діяльності – вирішенням завдань кримінального судочинства (що не виключає проміжні оперативні показники для попередньої оцінки). Такий підхід, коли всі органи, що беруть участь у розкритті злочинів за принципом «загальні цілі системи кримінального судочинства забезпечуються засобами, що в свою чергу є цілями її підсистем», будуть орієнтовані на кінцеві результати, дозволить значно підвищити ефективність взаємодії між ними. Це питання є зараз першочерговим, набуває загальнодержавного значення, оскільки стосується майже всіх сторін діяльності правоохоронних органів і, головним чином, пов'язане із критеріями та показниками ефективності боротьби зі злочинністю, які далекі ще від досконалості. Такий стан багато в чому пояснюється відсутністю у відомствах, що ведуть боротьбу зі злочинністю, науково обґрунтованої системи оцінки стану злочинності та розкриття злочинів. Остання має представляти собою принципово нову систему збору, нагромадження, обробки й аналізу даних кримінальної статистики.

Сьогодні, під впливом змін у динаміці та структурі економічної злочинності, виникає настійна потреба у переосмисленні теорії і практики взаємодії, зокрема розширенні суб'єктів та сфер цієї діяльності. Оскільки існуюче законодавство обмежує можливості одержання оперативно-розшуковими службами банківської інформації, оперативним працівникам треба звертатися за послугами до різних джерел. Така інформація може містити відомості різного характеру: про реєстрацію підприємств, фінансове становище підприємства, про рух коштів і матеріальних цінностей тощо. Труднощі, що виникають в одержанні потрібної інформації позначаються й на ефективності розслідування [365, с. 171–173; 351, с. 11–12; 130, с. 68; 20, с. 122; 286, с. 92].

Для ефективного розслідування злочинів у сфері банківської діяльності має міжнародне співробітництво правоохоронних органів. Це пояснюється насамперед тим, що, по-перше, сама злочинність набуває міжнародного характеру, а по-друге, лише налагоджений механізм взаємодії на міжнародному рівні надає можливість виявити, отримати й використовувати важливу доказову

інформацію про реєстрацію підприємств, рух матеріальних цінностей та коштів, місцезнаходження окремих осіб тощо.

Водночас у регулюванні взаємодії правоохоронних і судових органів у розслідуванні злочинів зростає роль дво- й багатосторонніх міжнародних договорів [277]. Важливим багатостороннім міжнародним договором, що регламентує питання надання правової допомоги у кримінальних провадженнях, є Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах (1959 р.) [251]; Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах (1972 р.) [250]; Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22 січня 1993 р. [252] та ін.

Практика розслідування таких злочинів, коли окремі дії з підготовки, вчинення або приховування злочину відбуваються на території декількох країн, свідчить, що діючий на сьогодні механізм міждержавної взаємодії втрачає свою ефективність та не відповідає потребам забезпечення оптимальних шляхів вирішення завдань кримінального судочинства. Дослідження, проведене О. Г. Волеводзом, свідчить, що середній термін виконання клопотань про надання міжнародної правової допомоги для країн Європи та США становить від 6 до 12 місяців. Зволікання з виконанням доручень пов'язані, як правило, не з тяганиною з боку виконавців, а переважно через тривалі та громіздкі процедури офіційного перекладу текстів, проходження документів через центральні органи влади тощо [64, с. 21]. Серед причин, що негативно впливають на співробітництво правоохоронних органів різних держав, вітчизняні науковці на перше місце ставлять об'єктивні чинники [181].

Станом на 2020 рік в Україні відсутні напрацьована єдина практика взаємодії з компетентними органами держав далекого зарубіжжя в питаннях надання міжнародної правової допомоги у кримінальних провадженнях, а також досвід взаємодії з правоохоронними службами інших країн з питань розшуку, накладення арешту і конфіскації майна. Окремі рекомендації практичних працівників носять надто загальний характер, а існуючий механізм

надання такої допомоги надто громіздкий та забирає багато часу [214]. Щодо можливого отримання відомостей і документів, що складають банківську таємницю, фахівці висловлюють думку про безперспективність таких запитів [335, с. 414]. Ознайомлення з кількома виконаними клопотаннями про надання правової допомоги, заявленими слідчими у 2018–2019 роках, дозволило зробити лише один висновок, що має практичне значення: від повноти та якості клопотань, що заявляються, залежатиме результативність та повнота їх виконання.

Успішний досвід розслідування окремих кримінальних проваджень дозволяє констатувати, що у клопотанні про надання правової допомоги може міститися різноманітна інформація, передусім, про банківські операції. Важливо, щоб викладені відомості відбивали всі подробиці, потрібні для одержання допомоги, оскільки нестача інформації може призвести до вимушеної затримки чи невиконання заявленого клопотання цілком або частково. Особливу увагу варто звернути на повноту вилучення документів, щоб первинними банківськими документами були підтверджені всі операції, відображені у виписках по рахунках. При цьому документи лише однієї з перелічених груп не мають доказового значення, оскільки характеризують лише окремі показники роботи рахунків. Наприклад, у більшості випадків банківські виписки, характеризуючи сумові показники руху коштів по рахунку за певний період, не відображають у повному обсязі даних про джерела надходження коштів на рахунок та напрямки їх перерахувань з рахунку. Ці дані можуть бути отримані лише при зіставленні виписок із платіжними документами.

Для розслідування кримінальних проваджень потрібні всі документи з названого переліку, причому платіжні – в оригіналах (Додаток Г).

Після одержання виконаного доручення, його матеріали направляються для приєднання до кримінального провадження. Якщо при виконанні доручення в країну виконання виїздили службові особи правоохоронних відомств країни-замовника (слідчі, оперативні працівники тощо) для участі в проведенні слідчих дій, вказаних у дорученні, то після повернення вони можуть

бути допитані в якості свідків по кримінальному провадженню для можливого роз'яснення питань, що виникають при дослідженні й оцінці матеріалів.

На досудовому слідстві проводяться різні процесуальні дії. Процесуальними є дії, які направлені на досягнення завдань кримінального провадження, передбачені кримінальним процесуальним законодавством України і здійснювані у відповідності з його приписами. Як зазначалося, термін «процесуальні дії» за умов міжнародної правової допомоги є узагальненим, що охоплює як власне процесуальні дії, передбачені КПК України, так й СРД, НСРД, процесуальні дії, передбачені міжнародними договорами України.

При проведенні процесуальних дій на підставі запиту про надання міжнародної правової допомоги, у кожному випадку необхідно враховувати відповідні міжнародні договори, національне законодавство запитуваної та запитуючої держави. Згідно ч. 4 ст. 4 КПК України, при виконанні на території України окремих процесуальних дій за запитом (дорученням) компетентних органів іноземних держав у рамках міжнародного співробітництва застосовуються положення КПК України. На прохання компетентного органу іноземної держави під час виконання на території України таких процесуальних дій може застосовуватися процесуальне законодавство іноземної держави, якщо це передбачено міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, а за відсутності такого міжнародного договору України – за умови, що дане прохання не суперечить законодавству України [167].

Відсутність у слідчого, що здійснює кримінальне провадження щодо злочину міжнародного характеру і направляє запит про надання міжнародної правової допомоги до компетентного органу іноземної держави, можливості безпосередньо сприймати проведення процесуальної дії та її результати, застосовувати відповідні методи пізнання, є чинником, який ускладнює як власне проведення процесуальної дії, так і оцінку отриманих результатів, що може негативно впливати на встановлення обставин розслідуваного злочину.

З метою вирішення окреслених проблемних ситуацій, законодавець передбачив можливість застосування певних заходів [345, с. 462].

При розслідуванні злочинів у сфері банківської діяльності, передбачена можливість створення СОГ (ст. 571 КПК України), до складу котрих можуть входити представники кількох держав, інтереси яких порушені внаслідок вчинення злочину.

Крім того, з метою безпосередньо сприйняття слідчим, що здійснює розслідування злочину міжнародного характеру, проведення процесуальної дії, передбачена можливість використання відеоконференції (ст. 567 КПК України), що дозволяє представникам компетентних органів не лише отримувати показання відповідного учасника кримінального провадження, але й спостерігати за його поведінкою, вербальними та невербальними комунікаціями [345, с. 462].

Нерідко на досудовому слідстві виникає необхідність провести процесуальні дії з особами, які мають дипломатичний імунітет або відносяться до громадян, які за законами України і міжнародними договорами України не підсудні, а в разі вчинення ними злочину на території України питання вирішується дипломатичним шляхом (ч. 4 ст. 6 КК України). Особливості реалізації процесуальних відносин за участю вказаних осіб регламентуються Конвенцією про привілеї та імунітети ООН 1946 року, Генеральною угодою про привілеї та імунітети Ради Європи 1949 року з Протоколами до неї, Віденською конвенцією про дипломатичні зносини 1961 року, Віденською Конвенцією про консульські зносини 1963 року, Віденською Конвенцією про представництво держав у їх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру 1975 року, двосторонніми консульськими угодами. Відповідно до ч. 4 ст. 65 КПК України, особи, які мають право дипломатичної недоторканності, не можуть бути допитані як свідки без їх згоди, а працівники дипломатичних представництв – без згоди представника дипломатичної установи [340, с. 339–340].

Особлива увага повинна приділятися складенню запиту про надання міжнародної правової допомоги, на підставі якого проводяться відповідні процесуальні дії. Зміст та форма запиту про міжнародну правову допомогу повинні відповідати вимогам КПК або відповідного міжнародного договору України (ст. 552 КПК України).

Як вважає Ю. М. Чорноус, крім обов'язкових процесуальних вимог, залежно від слідчої ситуації, за змістом запиту про надання міжнародної правової допомоги може надаватися й додаткова криміналістична інформація, зокрема:

а) опис ознак злочину, норми матеріального і процесуального права запитуючої держави, що дають уявлення про кваліфікацію злочинного діяння згідно з законодавством запитуваної держави; виклад обставин розслідуваного злочину, що обумовили звернення з проханням до іноземної держави; положення законодавства запитуючої держави з питань проведення запитуваних процесуальних дій, що забезпечують доказове значення отриманих результатів;

б) інформацію про осіб, відносно яких будуть проводитися процесуальні дії, включаючи їх біографічні дані, громадянство, місце проживання та перебування; надання інформації, що характеризує соціальний статус осіб та коло їх зв'язків, ознаки зовнішності, зокрема, надання фотознімків чи дактилокарт осіб, інших відомостей, які можуть сприяти виконанню запиту;

в) перелік запитуваних процесуальних дій; обґрунтування правових та фактичних підстав їх проведення; завдання процесуальних дій та обґрунтування їхнього зв'язку із предметом кримінального провадження. Також, наприклад, наводиться перелік запитань, які необхідно поставити допитуваній особі або відомості, які повинні бути отримані від особи; визначаються об'єкти, які необхідно вилучити при обшуку тощо. Зокрема, питання, які ставляються допитуваній особі, повинні стосуватися обставин розслідуваного злочину, бути логічно побудованими, не містити відповідь чи її частину. Крім того, до запиту про проведення обшуку, огляду місця події,

вилучення, арешту чи конфіскації майна або інших процесуальних дій, дозвіл на проведення яких надається судом згідно із КПК України, надається інформація про докази, які обґрунтовують потребу у відповідних заходах (ч. 4 ст. 552 КПК України). Якщо у межах виконання запиту про міжнародну правову допомогу необхідно провести процесуальні дії, які згідно із законодавством запитуючої держави потребують спеціального дозволу (санкції) прокурора чи суду, чи іншої процедури, такий дозвіл повинен надаватися запитуючою державою разом із відповідним запитом;

г) інформацію про осіб, присутність яких доцільна під час проведення процесуальних дій, обґрунтування цієї необхідності (представники компетентного органу запитуючої держави; представники консульських установ або дипломатичних представництв; захисник (адвокат); спеціаліст; поняті та інші особи, присутність котрих обумовлена законодавством запитуваної чи запитуючої держави, відповідним міжнародним договором);

д) технічні засоби, які необхідно залучити для ефективного проведення процесуальної дії;

е) інші відомості, які можуть сприяти виконанню запиту про надання міжнародної правової допомоги, передбачені міжнародним договором чи обумовлені проханням компетентного органу запитуючої держави [341, с. 342–343].

Проведення процесуальних дій на підставі запиту про міжнародну правову допомогу здійснюється із обов'язковим дотриманням меж, визначених відповідним запитом. Необхідно проводити лише визначені запитом процесуальні дії, й навіть, якщо згідно слідчої ситуації доцільно провести й інші процесуальні дії, спрямовані на збирання доказової інформації, необхідно узгодити таку можливість із компетентними органами запитуючої держави (наприклад, допитаний свідок вказав на осіб, яким теж відома інформація по справі, що обумовлює потребу провести їх допит).

Хід і результати проведення процесуальних дій обов'язково фіксуються з дотриманням процесуальних і криміналістичних рекомендацій. При цьому

слідчий (уповноважений представник компетентного органу запитуваної держави), повинен забезпечити детальну фіксацію процесуальної дії згідно із визначеними стадіями її проведення. Повинні бути детально зафіксовані показання допитаних осіб, описані виявлені та вилучені об'єкти тощо. У деяких випадках може виявитися доцільною фіксація виражених емоційних реакцій, інших невербальних комунікацій. За цих умов доцільно застосовувати аудіо- чи відеозапис, адже, як влучно зазначає Л. Д. Удалова, дані технічні засоби підвищують тактичні можливості слідства, оскільки їх процесуальне та криміналістичне значення полягає у забезпеченні більш повної фіксації не тільки інформації, що отримується, але й самого проведення слідчої дії, поведінки її учасників [311, с. 162].

Отже, важливим завданням є забезпечення належної фіксації ходу і результатів процесуальної дії (складення протоколу, оформлення додатків, результатів застосування технічних засобів). Дотримання вимог протокольної форми фіксації, згідно КПК України, є обов'язковим. Важливо, що якщо згідно міжнародних договорів, законодавства держав, передбачається протокольна форма фіксації процесуальної дії, вказана вимога повинна бути дотримана.

Нерідко з даного приводу виникають проблемні питання. Наприклад, у США і Німеччині, особливістю отримання показань (шляхом допиту, опитування, співбесіди) підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого, свідка, експерта, є майже повна відсутність чітких, зафіксованих у законі, вимог до порядку оформлення його результатів. Не вимагається, наприклад, щоб складався за встановленою формою протокол, який містив би конкретні реквізити [175, с. 126].

Тому слідчий, складаючи запит про надання міжнародної правової допомоги шляхом проведення процесуальних дій, може звернутися із проханням до компетентних органів запитуючої держави щодо дотримання положень процесуального законодавства України, а також відповідних криміналістичних рекомендацій, що стосуються як складення відповідного

протоколу, так і додатків до нього, й просити запитувану сторону про їх дотримання.

Дотримання процесуальних вимог та криміналістичних рекомендацій щодо проведення процесуальних дій на підставі запиту про надання міжнародної правової допомоги, визначає доказове значення отриманих результатів, має важливе значення для встановлення обставин розслідуваного злочину міжнародного характеру [545, с. 466].

Так, відповідно до ч. 4 ст. 93 КПК України, докази можуть бути одержані на території іноземної держави в результаті здійснення міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. Наведене положення узгоджується із міжнародними договорами та законодавством іноземних держав. Так, згідно ст. 17 Європейської конвенції про взаємну правову допомогу у кримінальних справах 1959 року, «докази або документи, що надсилаються на виконання цієї Конвенції, встановлення автентичності не потребують» [90, с. 112–232; 342, с. 372].

Щодо практики вирішення окреслених питань в іноземних державах, то, наприклад, у США, за змістом джерела кримінального процесуального права – Зводу Законів США, особлива увага приділяється документам, що надаються іноземною державою. Законодавець визначає, що такі документи мають таке саме доказове значення, як і інші докази у всіх судах США. Але слід враховувати, що документи із іноземної держави надаються в суди або в оригіналі, або належним чином завіреною копією. Якщо надаються копії документів, то інша сторона може надати докази, що спростовують справжність такої копії. За таких умов доказ визнається недопустимим [67, с. 87–88].

Таким чином, передумовою успішної взаємодії держав при розслідуванні злочинів на міждержавному рівні має стати оперативне виявлення, закріплення слідів злочину, збирання необхідних доказів. Серед сучасних форм і методів у режимі спрощеного надання взаємної правової допомоги у кримінальних провадженнях про злочини у сфері банківської діяльності та інші економічні злочини, слід відзначити:

- проведення таємних розслідувань працівниками поліції, які діятимуть під прикриттям або за вигаданими прізвищами³;
- використання технологій відеоконференцзв'язку [276; 358];
- проведення транскордонних обшуків і вилучення інформації, переданої по телекомунікаційних мережах [278];
- створення міжнародних слідчо-оперативних груп для спільного проведення процесуальних дій на території декількох країн [170].

Аналіз практики міжнародної взаємодії у протидії банківським злочинам, дозволяє стверджувати: по-перше, ринкові відносини, що базуються на конкуренції суб'єктів підприємництва і невтручанні держави у комерційні процеси, надто ускладнюють взаємний обмін інформацією між слідчими та правоохоронними органами зарубіжних країн; по-друге, права та обов'язки правоохоронних органів в одержанні та використанні різної інформації з обмеженим доступом, а також відповідних власників такої інформації щодо створення режиму її збереження, в існуючих нормативних актах розглядаються ізольовано. Це створює додаткові проблеми для обох сторін. По-третє, подолання існуючих протиріч можливе лише шляхом комплексного підходу до розробки відповідної нормативної бази, а також формування загальної системи економічної безпеки для всіх суб'єктів підприємницької діяльності [333].

Своє соціальне призначення ОРД правоохоронних органів може успішно виконувати лише тоді, коли у виявленні та розслідуванні злочинів, зібранні доказів у кримінальних провадженнях буде активно використовуватись весь «арсенал» ОРЗ, засобів і методів. Основним напрямом підвищення ефективності оперативно-розшукового супроводження розслідування кримінальних проваджень про злочини у сфері банківської діяльності вбачається перегляд існуючих сьогодні критеріїв оцінки роботи оперативних та слідчих підрозділів. Такий підхід, коли всі органи, що беруть участь у розслідуванні злочинів за принципом «загальні цілі системи кримінального

³ Правовою підставою проведення заходу є ст.19 Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну правову допомогу у кримінальних справах від 08 листопада 2001 р.

судочинства забезпечуються засобами, що в свою чергу є цілями її підсистем», будуть орієнтовані на кінцеві результати розслідування, дозволить значно підвищити ефективність взаємодії між ними. У цьому зв'язку вбачається негайним удосконалити вкрай застарілу систему збору, нагромадження, обробки та аналізу даних кримінальної статистики [333].

У дослідженні проведений аналіз типових недоліків, що мають місце у діяльності слідчих при розслідуванні злочинів у сфері банківської діяльності. Останні пов'язані передусім із суттєвою неповнотою та стратегічними помилками в організації розслідування. Неповнота слідства виразилась у невстановленні всіх потрібних для вирішення провадження обставин, за напрямками, умовно іменованими: «документи» (вилучення та дослідження потрібних документів); «особи» (встановлення та «відпрацювання» причетних до злочину осіб); «цінності» (виявлення та «перекриття» каналів використання незаконно здобутих грошових коштів та матеріальних цінностей).

За даними проведеного нами дослідження, переважна більшість опитаних правоохоронців вказують на обов'язкове підвищення кваліфікації стосовно розслідування злочинів досліджуваної групи. Підвищити професійну майстерність, на думку слідчих, допоможуть: видання спеціальної літератури (посібників, методичних рекомендацій) з окремих питань розслідування злочинів названої групи; поліпшення рівня спеціальної підготовки на базі вищих навчальних закладів; перепідготовка за різними формами підвищення кваліфікації; систематичне проведення на базі підрозділу нарад з аналізом недоліків та спільним розглядом окремих проблемних ситуацій, у тому числі за участю працівників інших відомств. Слідчі вважають, що основними формами, у яких мають міститися методичні рекомендації, мають бути розгорнуті плани слідчо-оперативних заходів по конкретних категоріях справ; збірники процесуальних документів; огляди слідчої та судової практики; практичні посібники або довідники; методичні листи.

3.2 Інформаційно-аналітичне забезпечення взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності

За будь-яких умов діяльність з розслідування злочинів у сфері банківської діяльності нерозривно пов'язана із інформацією та інформаційними процесами. Сьогодні органи досудового розслідування все більше залежать від їх інформованості та здатності ефективно використовувати інформацію. Особливого значення цей чинник набуває за умови взаємодії слідчих підрозділів НПУ з правоохоронними органами інших держав під час розслідування таких злочинів, адже для того, щоб з'ясувати всі обставини вчинення злочинів, встановити співучасників у багатоепізодних справах, які вчинюються на території кількох держав чи їх громадянами, необхідно провести ґрунтовну роботу зі збирання, дослідження, оцінки, використання інформації. Частина такої інформації сьогодні зосереджена у різноманітних базах даних, криміналістичних обліках регіонального, державного та міжнародного рівнів, й пошук раціональних рішень потребує її всебічного опрацювання.

Для прийняття правильного рішення необхідно володіти максимально повною та достовірною інформацією, що дасть змогу вибрати найбільш оптимальний варіант дій з існуючих. В. Д. Пчолкін обґрунтовано зазначає, що вирішальне значення для прийняття рішення в будь-якій сфері діяльності має поінформованість особи чи органу, яким це дозволено законом. Учений констатує, що інформованість у кримінальній процесуальній діяльності відіграє значну роль, оскільки саме з визначення інформації, що має значення для запобігання, викриття злочинів і пошуку різних категорій осіб, розпочинаються подальші етапи розслідування [256, с. 102], у тому числі визначаються напрями міжнародного співробітництва.

Дослідження логічно розпочати з визначення понятійного апарату. Учені, залежно від сфери своєї наукової діяльності, розглядають інформацію в різних аспектах. Так, одні розуміють під нею відображення предметного світу, які виявляються у вигляді сигналів та знаків [356, с. 3]. Інші розглядають її як повідомлення відомостей, даних тощо [120, с. 19–22]. Відомий математик Н. Вінер вважає інформацією позначення змісту, яке отримано із зовнішнього світу в процесі пристосування до нього наших почуттів [62, с. 31], У. Р. Ешбі – те, що усуває невизначеність [361, с. 59], а Я. Л. Шрайберг та М. В. Гончаров – відображення предметного світу, які виявляються у вигляді сигналів та знаків [356, с. 3].

У філософській літературі під інформацією розуміють сукупність даних, фактів, знань про деяку систему, що характеризують організацію, структуру, стан та поведінку її загалом, або окремих елементів [316, с. 88]. У посібниках з інформатики до неї відносять відомості, які є об'єктом зберігання, передачі й перетворення, один з важливих ресурсів, без якого неможливо функціонування систем різного призначення [110, с. 6]. У теорії вірогідності інформація – це не будь-які повідомлення, якими обмінюються люди або передають їх технічними каналами зв'язку, а лише такі, які зменшують невизначеність у того, хто їх отримує. Невизначеність існує тоді, зазначає К. Шеннон, коли через неповноту інформації потрібен вибір однієї з двох або більшої кількості можливостей. Відповідно до цього, він запропонував поняття про кількість інформації як ступінь зменшеної (знятої) невизначеності внаслідок передачі повідомлень [353, с. 147].

Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає інформацію як відомості про які-небудь події, чиюсь діяльність тощо; повідомлення про щось. Це відомості в будь-якій формі та вигляді, на будь-яких носіях (у тому числі листування, книги, помітки, ілюстрації (карти, діаграми, малюнки, схеми тощо), фотографії, голограми, кіно-, відеофільми, мікрофільми, звукові записки, бази даних комп'ютерних систем або повне чи

часткове відтворення їх елементів), пояснення осіб та будь-які інші публічно оголошені чи документовані відомості [58, с. 403].

З появою нових інформаційних технологій, основою яких є впровадження засобів обчислювальної техніки, зв'язку, систем телекомунікації, інформація стає постійним і необхідним атрибутом забезпечення діяльності держави, юридичних осіб, громадських організацій і громадян. Від її якості й достовірності, оперативності одержання залежать численні рішення, що приймаються на різних рівнях – від глави держави до громадянина [132, с. 7]. Інформація в сучасному суспільстві набула такого значення, що її поняття закріплено на законодавчому рівні. Так, 02 жовтня 1992 р. прийнято Закон України «Про інформацію» [246], у ст. 1 якого зазначено, що інформація – це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді.

Досліджуючи правову інформацію, А. Ф. Шебанов визначає її як сукупність відомостей про право в усіх процесах і явищах, пов'язаних з ним, а залежно від джерела, з якого вона виходить, поділяє на офіційну й неофіційну [350, с. 8–9]. З позиції інформаційних процесів, характерних для пізнавальних систем, І. О. Ієрусалімов пише, що діяльність з розкриття, розслідування та запобігання злочинів – це складна організована система, кожний елемент якої має свою чітко визначену функцію, їх об'єднує єдність мети – бути засобом одержання інформації, на основі якої слідчий будує інформаційну модель події, яку розслідує [113, с. 37].

Вивченню поняття, змісту і структури кримінально-правової інформації приділяє увагу В. О. Петров. До неї він відносить інформацію, що характеризує сферу діяльності правоохоронних органів, пов'язану з правовим реагуванням на злочини, які вчинюються, готуються або вже вчинені, і визначає її як сукупність даних, що відображають [222, с. 3–4]:

стан і тенденції явищ, для боротьби з якими застосовуються кримінально-правові норми;

обсяг, інтенсивність, структуру реалізації правоохоронними органами кримінально-правових норм та інститутів для притягнення винних до кримінальної відповідальності;

виконання покарання;

використання допоміжних заходів кримінально-правового характеру;

результати застосування кримінально-правових заходів.

В. П. Бахін, В. О. Коновалова, В. К. Лисиченко, В. Ю. Шепітько зазначають про доказову інформацію [30, с. 5; 154, с. 30], Г. А. Матусовський – про оперативно-розшукову [196, с. 129]. Деякі автори називають процесуальну та не процесуальну [150, с. 282], доказову та орієнтуючу [32, с. 84], орієнтуючу і процесуально значущу [15, с. 8] інформацію. Водночас у літературі вживаються словосполучення «судова інформація» [403, с. 91] та «слідча інформація» [29, с. 221]. Як зазначає В. О. Образцов, одна і та сама інформація, залежно від ситуації та адресатів-споживачів, може в одних випадках відігравати роль орієнтуючої, а в інших – програмної або прогностичної інформації [205, с. 67].

М. В. Салтевський називає криміналістичною інформацію, яка функціонує у сфері розслідування злочинів, і звертає увагу на її специфічні ознаки [264, с. 58]:

– використовується в сукупності з іншими видами інформації, утворюючи систему, що дозволяє встановлювати обставини події злочину;

– в інформаційній системі посідає домінуюче значення;

– слідчий отримує інформацію завдяки провадженню слідчих дій та організаційних заходів, а оперативний підрозділ – при проведенні оперативно-розшукових заходів.

М. Н. Хлинцов пише, що під криміналістичною інформацією слід розуміти будь-які відомості, отримані процесуальним та непроцесуальним шляхом під час розслідування злочину слідчим або оперативним працівником відповідно до рекомендацій, розроблених криміналістикою, що можуть бути

доказами або сприяти отриманню доказів та вжиттю заходів для попередження і припинення інших злочинів [321, с. 38].

Як відзначає В. В. Бірюков, криміналістична інформація – це відомості про подію злочину, отримані в результаті його цілеспрямованого пізнання криміналістичними засобами й методами з метою використання в розслідуванні для встановлення механізму та визначення ролі кожного причетного до нього об'єкта, про об'єкти, що складають масиви криміналістичних обліків, а також знання з криміналістики, які створюють умови для виявлення, вилучення і використання вказаних даних у розслідуванні та вдосконаленні науки криміналістики [35, с. 97].

Однак є критичні погляди науковців щодо цього терміну. Зокрема, Г. А. Матусовський та О. А. Дудніков зазначають, що доповнення до інформації терміна «криміналістична» не завжди себе виправдовує. У даному випадку йдеться здебільшого про криміналістично значимі явища, криміналістичні ознаки тощо. Ці та схожі з ними поняття можуть використовуватися досить умовно, оскільки «криміналістичне» означає переважно те, які засоби використовуються, а сутність, яку вони відображують лежить у сфері доказування. Тому, вважають ці автори, доцільно розглядати інформацію не стільки криміналістичну, скільки інформацію щодо події злочину, оскільки йдеться про відомості, що містять ознаки, які мають значення для виявлення та розслідування злочинів, а цей процес здійснюється криміналістичними засобами [196, с. 129].

Для розслідування злочинів у сфері банківської діяльності слідчому НПУ найбільш вагомими є дослідження поняття інформації в контексті кримінальної процесуальної та оперативно-розшукової діяльності. Так, В. Ю. Журавльов визначає *процесуальну інформацію* як фактичні дані, що мають безпосереднє або перспективне значення для вирішення стратегічних, тактичних й організаційних завдань слідчої та оперативно-розшукової діяльності, одержані слідчими й оперативними підрозділами гласними і негласними методами з різноманітних джерел або під час аналітичного опрацювання первинних

даних [102, с. 8]. С. С. Овчинський звертає увагу на те, що така інформація відображає не лише ті явища, події, обставини, зміни в середовищі, які виникають унаслідок учинення злочинів, а й широке коло явищ та обставин, подій, що впливають на злочинну поведінку окремих осіб [208, с. 20].

Однак інформація, у тому числі кримінальна процесуальна та оперативно-розшукова, буде корисною, якщо не просто існуватиме та десь зберігатиметься, а забезпечуватиме певний процес, якусь діяльність, у тому числі роботу слідчих НПУ у розслідуванні злочинів у сфері банківської діяльності.

Термін «забезпечення» також є багатоаспектним. У загальному сенсі під ним розуміють дії щодо створення надійних умов для здійснення чого-небудь [103]. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови поняття «забезпечення» пояснюється через дієслово «забезпечувати», яке вживається у декількох значеннях [58, с. 293]:

- створювати надійні умови для здійснення чого-небудь;
- гарантувати щось;
- захищати, охороняти кого-, що-небудь від небезпеки.

Крім того, забезпечення можна розглядати як те, чим забезпечують кого-небудь, що-небудь (засоби). У Новому тлумачному словнику української мови він розглядається у двох значеннях [370, с. 684]:

- надання чи створення матеріальних засобів;
- гарантування чогось.

У теорії управління ним позначають певну дію, а також зберігання чи виконання чогось. Тобто, коли згадують про будь-яке часткове забезпечення управління, вказуючи на його конкретний якісний аспект (інформаційний), то мають на увазі передусім комплекс засобів, умов і дій, що гарантують проходження управлінських процесів [120, с. 38].

Поняття «забезпечення» у юридичному значенні можна розглядати в двох аспектах: як унормування певного порядку діяльності суб'єктів суспільних відносин та як передбачені законом чи вироблені практикою заходи,

спрямовані на удосконалення або покращення функціонування будь-чого за певних умов. І. О. Ієрусалімов, розглядаючи проблему використання науково-технічних досягнень у слідчій діяльності, пише, що забезпечення – це система заходів, покликаних зробити можливим, дійсним і безумовним використання науково-технічного потенціалу в судочинстві [114, с. 16].

Є. Д. Лук'янчиков зазначає, що інформаційне забезпечення розслідування злочинів як один із напрямів доцільно розуміти у двох функціональних значеннях [188, с. 21]:

– з одного боку, правове регулювання досудового слідства і його значення в аспекті інформаційного підходу з позиції повноти і досконалості, чіткості регулювання діяльності досудового слідства;

– з іншого боку, удосконалення діяльності органів досудового в аспекті наукового, методичного забезпечення, використання криміналістики та інших прикладних дисциплін (судової медицини, судової психології) з метою підвищення якості розкриття і розслідування злочинів.

Інформаційна потреба у розслідуванні злочинів включає в себе як безпосередню інформацію, специфіка і межі якої мають враховуватися, так і безпосередньо інформаційне забезпечення (засоби та умови її виявлення, подання, переробки і зберігання, систематизації). При цьому до уваги береться об'єктивний характер інформаційних потреб, що відображують, як зазначають науковці, закономірність балансу (співвідношення) інформації і діяльності – інформації про злочин та його зв'язки з діяльністю правоохоронних органів з його виявлення та розслідування [97, с. 125].

Інформаційне забезпечення тлумачиться як забезпечення необхідною інформацією, організація банків даних [103]. Від такого забезпечення залежить ефективність управління певною системою. Інформаційне забезпечення розкриття злочинів є невід'ємною частиною комплексу проблем, що пов'язані з вивченням та використанням закономірностей збирання джерел інформації для формування судових доказів [188, с. 96].

Досліджуючи інформаційне забезпечення сфери кримінальної процесуальної діяльності, В. П. Євтушок констатує, що воно виступає як необхідна передумова здійснення слідчих й оперативно-тактичних заходів, що забезпечують у конкретних умовах оперативної обстановки (ситуації) успішне виявлення та розслідування злочинів, розшук осіб, а також інтереси кримінального судочинства [93, с. 190]. Як пише М. А. Погорецький, ознаки злочинних дій відображаються в навколишньому середовищі в різних формах і на різних рівнях. Усі види відображення слугують джерелами інформації про ознаки злочину та його обставини. Такі фактичні дані є вихідним матеріалом для розкриття природи кожного факту, епізоду, зокрема, пізнання сукупності обставин, що характеризують злочин в цілому [226, с. 83].

Погоджуємось з О. І. Леженіною, яка зазначає, що інформаційне забезпечення має спрямовуватися не тільки на розкриття й попередження злочинів і розшук злочинців, а й на вирішення надзвичайно актуального завдання – об'єктивної оцінки тих загроз, які пов'язані з проникненням злочинності в різноманітні сфери соціального, економічного та політичного життя суспільства, а також вивчення основних тенденцій розвитку та нових якостей міжнародної злочинності [179, с. 229].

Ознаками аналітично-дослідницьких та інформаційних заходів, що відрізняють їх від інших дій слідчих, є такі [20, с. 464]:

центральною ланкою є процес вивчення даних з використанням сукупності аналітичних прийомів переробки оперативно-розшукової та іншої інформації;

вони завжди є діяльністю стратегічною, спрямованою на вирішення завдань розслідування злочинів;

підсумковий продукт – аналіз, прогноз, оцінка відносно об'єкта (території, організації, особи) являє собою систему різногалузевих експертних оцінок.

Діяльність із розслідування злочинів міжнародного характеру обов'язково передбачає використання інформаційних систем міжнародного

рівня. Переважно мова йде про інформаційний обмін, що здійснюється між визначеними суб'єктами з метою вирішення поставлених завдань на глобальному, регіональному та двосторонньому рівні. Важливим є обмін інформацією між компетентними органами держав [279, с. 68–73].

Сьогодні все частіше акцентується увага на необхідності інформаційно-аналітичного забезпечення, що є вищим рівнем обробки інформації, адже вихідна інформація про об'єкт, що складає криміналістичний інтерес, опрацьовується належними суб'єктами, із використанням спеціально створених технологій та в синтезованому вигляді надається для задоволення потреб практичних органів. Аналітика може бути розглянута як цілісна сукупність принципів методологічного, організаційного і технологічного забезпечення індивідуальної та колективної розумової діяльності, що дозволяє ефективно оброблювати інформацію з метою удосконалення якості наявних і набуття нових знань, підготовки інформаційної бази для прийняття оптимальних рішень [173, с. 236].

Інформаційно-аналітичне забезпечення будь-якої діяльності є невід'ємною частиною процесу реалізації функції управління, однак у теорії і практиці управління її виділяють у самостійну функцію, яка забезпечує об'єктивне бачення становища, зокрема у правоохоронній сфері, своєчасне виявлення проблем, тенденцій, протиріч в організації і діяльності, правильну оцінку, пошук шляхів і засобів їх вирішення, обґрунтованість прийнятих рішень [225, с. 171–172]

За визначенням С. І. Цветкова, інформаційно-аналітична робота при розслідуванні злочинів – це збирання, зберігання, систематизація і аналіз доказової та орієнтуючої інформації з метою прийняття оптимальних для даної слідчої ситуації кримінально-правових, кримінально-процесуальних і тактичних рішень, а також з метою забезпечення діяльності взаємодіючих експертних підрозділів і органів дізнання [323, с. 5].

Розслідування злочинів у сфері банківської діяльності потребує відповідного інформаційно-аналітичного забезпечення, що передбачає не лише

обмін інформацією, опрацювання даних криміналістичних обліків, використання інформаційних систем, але й спрямовується на забезпечення реалізації спільної діяльності компетентних органів з метою вирішення поставлених завдань.

Джерелами інформації для інформаційно-аналітичного забезпечення можуть виступати: статистичні дані; матеріали ЗМІ; оперативна інформація іноземних держав; матеріали кримінальних проваджень; дані криміналістичних обліків; орієнтування. Також слід додати важливість використання з окресленою метою наукових робіт та навчально-методичних рекомендацій; процесуальної та довідкової, орієнтуючої інформації, що надається компетентними органами держав, Інтерполом, Європолом, іншими суб'єктами з питань розслідування злочинів міжнародного характеру.

Інформаційно-аналітична робота як сфера діяльності, об'єктами та суб'єктами якої є великі (складні) системи, в інтересах успішного вирішення поставлених завдань, має бути виділена в самостійний вид діяльності і спрямована на якісне забезпечення управління даною сферою діяльності [270, с. 15]. Інформаційно-аналітична підтримка вироблення і прийняття рішень різноманітного рівня протягом останніх років набуває все більшого значення. На сучасному етапі необхідна чітко налагоджена система, що повною мірою повинна враховувати всі існуючі інформаційні потоки та надати оперативному працівнику необхідну оперативно-розшукову інформацію [322, с. 139].

Сучасним прикладом ефективного використання інформаційно-аналітичних систем може бути робота міжнародної організації кримінальної поліції Інтерпол, працівники якої не здійснюють оперативно-розшукових заходів у класичному розумінні. Проте Інтерпол проводить вдалі операції в усьому світі. Основу його діяльності становлять потужні обчислювальні центри, які постійно накопичують й опрацьовують величезні масиви інформації.

В Україні основи інформаційного забезпечення закладено в 70-х роках минулого століття Республіканським науково-дослідним інформаційним

центром МВС УРСР. Нині в правоохоронних органах створено цілу низку систем інформаційно-аналітичної підтримки. Крім того, кожне обласне управління має свою власну інформаційну систему, проте типова структура відомчих інформаційних масивів, що майже незмінна десятиліттями і передбачає не більше 20 категорій обліку, застаріла.

Сучасні інформаційно-аналітичні системи з даними про злочинні організації, їх лідерів, корупційні зв'язки, внутрішні та міжнародні комунікації в багатьох державних органах сформовані за різними критеріями, без урахування міжнародних стандартів. Вони не узгоджуються між собою та не дають цілісної картини про дислокацію злочинних груп, їх чисельність, технічну забезпеченість, зв'язки в органах влади і місцевого самоврядування, контакти з фінансово-промисловими групами та ін. Різні слідчі підрозділи створюють і використовують замкнені та несумісні один з одним банки і бази даних.

Така ситуація призводить до того, що слідчі під час виконання службових обов'язків щодо розслідування злочинів у сфері банківської діяльності вимушені звертатись до інформаційно-аналітичних систем, функціонування яких забезпечується різними підрозділами та навіть правоохоронними органами. В Україні державні органи створюють та упорядковують свої інформаційні бази самостійно. Служба ж безпеки України, Національна поліція України, інші правоохоронні органи, які згідно із законодавством розслідують злочини у сфері банківської діяльності, відчують нагальну потребу в такому державному інтегрованому банку даних, який би врешті-решт об'єднав розрізнені галузеві та відомчі інформаційно-пошукові системи.

Україні необхідним напрямом розвитку систем інформаційного та аналітичного забезпечення слідчої діяльності НПУ є централізація та інтегрування всіх інформаційних масивів, що містять оперативно значущу інформацію. Питання про створення національної інформаційної мережі зведень щодо осіб, подій і фактів, які мають значення для проведення СРД, НСРД, у тому числі і за межами України, є надзвичайно актуальним для

правоохоронних органів України [185, с. 94–97]. Про необхідність утворення Єдиної комп'ютерної інформаційної системи правоохоронних органів з питань боротьби із злочинністю йдеться в Указі Президента України [243]. Її метою визначено поліпшення координації організаційних, слідчих, оперативно-розшукових, правових та інформаційних заходів правоохоронних органів щодо боротьби зі злочинністю, підвищення рівня роботи у цій сфері. Доцільним утворення та підтримку роботи Єдиної комп'ютерної інформаційної системи правоохоронних органів з питань боротьби зі злочинністю вважають 62 % опитаних слідчих та працівників оперативних підрозділів по боротьбі з економічними злочинами. Протилежної думки дотримується 12 %, не визначилися з відповіддю 16 % респондентів.

Створення інтегрованої системи повинно отримати вираження не у фактичному об'єднанні існуючих відомчих інформаційних ресурсів, а бути пов'язано з переходом на принципово новий рівень інформаційно-аналітичного забезпечення правоохоронних органів, що усуне існуючі негативні фактори низької ефективності взаємодії та створить умови більш ефективного спільного використання ними відомчих інформаційних ресурсів у ході виявлення, розслідування та профілактики злочинів [223, с. 201].

Доцільним є утворення окремої підсистеми в складі інтегрованої інформаційно-пошукової системи, яка б накопичувала наявну інформацію про противоправну діяльність, пов'язану із банківською діяльністю (зазначили 71 % опитаних слідчих, проти висловилося 14 %, не визначились з відповіддю 15 %).

Уважаємо, що має бути створено такий банк даних. Він повинен поповнюватись не тільки слідчими й оперативними підрозділами НПУ, а й іншими суб'єктами кримінальної процесуальної й оперативно-розшукової діяльності, зокрема підрозділами Служби безпеки України, Державної податкової служби України, Державної прикордонної служби України. Також інформація може надходити від іноземних колег, інших правоохоронних і державних органів.

Враховуючи те, що злочини у сфері банківської діяльності, є латентними, слідчі й оперативні підрозділи НПУ повинні постійно вживати заходів щодо пошуку фактичних даних про такі протиправні діяння. Вивчення зарубіжного досвіду свідчить про активне ведення відповідними підрозділами правоохоронних органів діяльності в інформаційному середовищі на засадах широкого використання комп'ютерних технологій [268, с. 145].

Погоджуючись зауважимо, що така розвідка не повинна обмежуватись моніторингом глобальної комп'ютерної мережі Інтернет, а також має охоплювати й інші інформаційні ресурси, у тому числі засобами масової інформації. Крім того, джерелами можуть бути повідомлення неурядових організацій, а також оприлюднені доповіді та звіти на науково-практичних конференціях, круглих столах, прес-конференціях тощо.

Водночас варто зазначити, що у більшості випадків поза увагою слідства залишається так звана «мертва» інформація, тобто різні корисні дані ОРД, що отримані, зафіксовані й можуть бути використані для вирішення конкретних завдань, проте за різними причинами не «працюють» на кримінальне провадження. Як показує наше дослідження, 73 % оперативних працівників не повідомляють слідчому всю оперативно-пошукову інформацію, що має значення у провадженні, оскільки, на їх думку, слідчий не вміє грамотно використовувати таку інформацію в інтересах кримінального провадження (44 %), а 37 % надають лише ту інформацію, про яку запитує слідчий.

Загалом, сучасне становище інформаційно-аналітичного забезпечення слідчих Національної поліції має такі характерні особливості:

- 1) у базах даних Національної поліції та інших органах державної влади накопичено величезну кількість даних про осіб, які вчинили або збираються вчинити кримінальне правопорушення, та події. Обсяги такої інформації щодня збільшуються;

- 2) обробка такої інформації, як правило, здійснюється без використання спеціальних методів та технологій кримінального аналізу, що не дає змоги виявляти приховані зв'язки між особами та/або подіями;

3) так звані «аналітичні процеси», що відбуваються в органах (підрозділах) Національної поліції, можливо охарактеризувати як звичайний пошук значущої для досудового розслідування або ОРД інформації про особу та/або подію в базах даних.

У 2008 та в 2016 роках професор Джеррі Х. Раткліфф презентував світові свої наукові дослідження в книзі «Intelligence-Led Policing». Учений визначив діяльність поліції на основі оперативних даних та інформації як бізнес-модель поліцейської діяльності, що здатна охопити сфери поліцейської діяльності не пов'язані зі злочинністю як такою, але які становлять значні проблеми для суспільства та правоохоронних органів. Таким чином, поліцейська діяльність на основі оперативних даних і інформації має стати діловим підходом, спрямованим на припинення «усіх злочинів, усіх ризиків, усієї шкоди», до чого і прагнуть багато людей в правоохоронних органах [374].

З наведеного Укрбюро Інтерполу визначення кримінального аналізу йдеться про ідентифікацію та забезпечення спостереження взаємозв'язків між даними щодо злочинів та іншими відомостями, потенційно пов'язаними зі злочинами, у практичній діяльності поліції та судових органів з метою надання допомоги особами, які приймають рішення щодо протидії злочинності, у подоланні невизначеності, а також забезпечення вчасного відвернення загроз й аналітична підтримка оперативної діяльності [372].

Отже, кримінальний аналіз за визначенням Міжнародної асоціації кримінальних аналітиків охоплює широкий спектр сфер, який включає не тільки аналіз злочинних проявів, а й загальносуспільні процеси та внутрішню організацію оперативно-службової діяльності органів та підрозділів поліції. Ми погоджуємося з даною точкою зору, тому що наразі в суспільстві процеси накопичення інформації відбуваються так стрімко, що виникла теорія під назвою «великі дані» (англ. Big data). Завданням даної теорії є вирішення аналітичних завдань з опрацювання значного масиву інформації з метою отримання якісно нових знань. Про роль «великих даних» у поліцейській

діяльності описано в роботі Єндрю Фергюсона під назвою «The Rise of Big Data Policing» [373, с. 272].

Також доцільно запровадити в діяльність слідчих органів Національної поліції сучасні інформаційні технології для здійснення аналізу великої кількості даних та інформації, яке допомагає ефективно протидіяти злочинам у сфері банківської діяльності, також відмиванню грошей, корупції та іншим видам організованої злочинності. Основними у цій галузі є:

1) goCASE – програмне забезпечення, що дозволяє збирати, систематизувати і здійснювати аналіз інформації, отриманої у ході оперативних і досудових розслідувань. Ця програма призначена для правоохоронних органів, які здійснюють аналіз та розслідування діяльності організованих злочинних груп, а також тяжких економічних й інших злочинів. Таке програмне забезпечення складається з модулів, які дозволяють фіксувати отриману інформацію (наприклад, заяву або повідомлення про злочинну діяльність), здійснювати аналіз шляхом отримання інформації з інших внутрішніх або зовнішніх баз даних, систематизувати інформацію, виявляти зв'язки з іншими фактами або суб'єктами. Також у програмі є компоненти візуалізації, контролю з боку керівництва та оформлення матеріалу згідно з установленими користувачем правилами.

2) goTRACE – програмне забезпечення, що дозволяє здійснювати обмін зашифрованими даними як відкритого, так і конфіденційного характеру та виявляти зв'язки між особами, адресами і контактними даними. Як свідчить практика роботи правоохоронних органів зарубіжних країн, збір і аналіз різноманітних відомостей відіграє значну роль у системі ефективної протидії та розслідування злочинної діяльності. Вимоги правових актів, а також сучасні технічні рішення, дозволяють отримувати з різних джерел значну кількість цінних відомостей, які, при кваліфікованій обробці, можуть бути основним фактором, що дозволяє виявляти і припиняти діяльність злочинних синдикатів, встановлювати злочинні активи та накладати на них арешт.

Але, розвиваючи внутрішні системи аналізу даних, треба пам'ятати, що для успішної боротьби зі злочинністю необхідно також активно здійснювати міжвідомчу співпрацю як на національному, так і на міжнародному рівні. Як свідчать приклади розслідування резонансних злочинів, що не були вчасно припинені, однією з головних причин їх вчинення є відсутність оперативного механізму обміну інформацією між правоохоронними органами. При цьому найбільш помітних результатів у сфері протидії організованій злочинності вдалося досягти в тих державах, у яких правоохоронні органи змогли подолати міжвідомчі бар'єри й організувати успішну роботу в спільних оперативно-слідчих групах або інформаційно-аналітичних центрах.

Використання системи goTRACE в роботі зазначених спільних структур може надати відчутні й позитивні результати у сфері покращення рівня безпеки суспільства, оскільки тільки наявність довіри та розуміння важливості оперативного міжвідомчого співробітництва є найважливішою умовою успішної інформаційно-аналітичної роботи компетентних органів.

Позитивні результати роботи системи можливо побачити відразу ж, оскільки goTRACE допоможе оперативно вирішити всі технічні питання щодо співпраці в сфері спільного обміну і аналізу інформації, що посилить і зробити більш ефективною банківську систему [91, с. 201–211].

Отже, правоохоронна діяльність, керована аналітикою, дійсно дозволяє бачити ширшу картину, визначаючи тенденції та зразки (почерк), шляхом пов'язування між собою злочинів, об'єктів, осіб, ознак, місця через проведення кримінального аналізу. Варто згадати й про еволюцію інформаційних технологій, оскільки ця еволюція значно спростила та пришвидшила процес збору й опрацювання даних. Відповідно до моделі ILP функції аналітичних підрозділів Національної поліції полягають у такому: 1) координування діяльності; 2) адміністрування доступу до інформаційних ресурсів інформаційно-аналітичних систем; 3) формування аналітичних продуктів; 4) надання інформації за запитом; 5) супроводження банків (баз) даних; 6) адміністрування за територіальним розміщенням підрозділів з вертикальною

підпорядкованістю; 7) взаємодія з підрозділами кримінального аналізу територіальних та міжтериторіальних органів НПУ [271, с. 160].

Як зазначали у своїх виступах Генеральний секретар ОБСЄ Ламберто Заньєр та Координатор заходів по Транснаціональним загрозам Секретаріату ОБСЄ Раса Остраускайте (Керівництво ОБСЄ з поліцейської діяльності на основі оперативних даних та інформації), для забезпечення ефективної роботи ІЛР, її практичної реалізації фундаментальне значення має зворотний зв'язок й оцінка оперативних даних, а також постійний моніторинг і контроль якості моделі з боку керівництва.

Проведене дослідження комплексу питань, пов'язаних з інформаційно-аналітичним забезпеченням взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності, дає змогу дійти таких висновків:

злочини у сфері банківської діяльності, є латентними, тому слідчі НПУ повинні ініціативно вживати заходів щодо пошуку фактичних даних про таку протиправну діяльність, у тому числі використовуючи можливості Інтерпол та Європол й правоохоронних органів зарубіжних країн;

для інформаційно-аналітичного забезпечення роботи слідчих НПУ утворюються різні інформаційні системи, що накопичують відомості за окремими напрямками діяльності, причому їх функціонування підтримується як слідчими і оперативними, так й іншими підрозділами;

для інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності слідчих підрозділів Національної поліції працює автоматизована інформаційна система оперативного призначення; для отримання інформації, необхідної для розслідування кримінального провадження, використовується інтегрована інформаційно-пошукова система, яка складається з чітко визначених баз даних (підсистем). У її складі пропонуємо утворити окрему базу даних (підсистему), яка б накопичувала наявну інформацію про протиправну діяльність, пов'язану із банківською діяльністю, що надасть можливість централізовано

збирати її та аналізувати з метою використання слідчими й оперативними підрозділами НПУ у запобіганні, виявленні та розслідуванні цих злочинів;

з метою належного інформаційно-аналітичного забезпечення слідчої діяльності та поліпшення координації організаційних, оперативно-розшукових, правових та інформаційних заходів правоохоронних органів, уважаємо необхідним докласти спільних з іншими правоохоронними й державними органами зусиль щодо утворення та підтримки роботи Єдиної комп'ютерної інформаційної системи правоохоронних органів з питань боротьби зі злочинністю, у складі якої може функціонувати підсистема з інформацією про протиправну діяльність, пов'язану із банківською діяльністю;

запровадження сучасних інформаційно-пошукових систем дає змогу ефективно обробляти значний масив інформації з подальшою його візуалізацією, допомагає оперативно вирішити всі технічні питання щодо співпраці у сфері спільного обміну й аналізу інформації.

Висновки до Розділу 3

1. На основі аналізу типових недоліків, що мають місце у діяльності слідчих при розслідуванні злочинів у сфері банківської діяльності, встановлено, що неповнота слідства полягала передусім у неповному (неналежному) встановленні всіх необхідних обставин, які складають предмет доказування, за напрямками: «документи» (вилучення та дослідження потрібних документів); «особи» (встановлення та відпрацювання причетних до злочину осіб); «активи» (виявлення та перекриття каналів використання незаконно здобутих грошових коштів й матеріальних цінностей).

2. Наголошено на обмеженості повноважень слідчого щодо направлення запитів про надання міжнародної правової допомоги до компетентного органу іноземної держави, а також безпосередньої участі у процесуальних діях, що ускладнює оцінку отриманих результатів та негативно впливає на повноту та оперативність встановлення обставин розслідуваного злочину. У зв'язку з цим

пропонується внести зміни та доповнення до ч. 2 ст. 562 КПК України (щодо врегулювання процедури проведення процесуальних дій, які потребують спеціального дозволу).

3. Передумовою успішної взаємодії держав при розслідуванні злочинів на міждержавному рівні має стати оперативне виявлення, закріплення слідів злочину, збирання необхідних доказів. Серед форм і методів у режимі спрощеного надання взаємної правової допомоги у кримінальних провадженнях про злочини у сфері банківської діяльності та інші економічні злочини, слід відзначити: проведення таємних розслідувань працівниками поліції, які діятимуть під прикриттям або за вигаданими прізвищами; використання технологій відеоконференцзв'язку; проведення транскордонних обшуків і вилучення інформації, переданої по телекомунікаційних мережах; створення міжнародних СОГ для спільного проведення процесуальних дій на території декількох країн.

4. Сучасний стан інформаційно-аналітичного забезпечення слідчих Національної поліції характеризується тим що, у базах даних Національної поліції та інших органах державної влади накопичено достатню кількість даних про осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, однак обробка такої інформації, як правило, здійснюється без використання спеціальних методів й технологій кримінального аналізу, що не дає змоги виявляти приховані зв'язки між особами та/або подіями. Такі «аналітичні процеси» можна охарактеризувати як звичайний пошук значущої для досудового розслідування інформації про особу та/або подію в базах даних.

З метою подолання виявлених недоліків та якісного розслідування злочинів у сфері банківської діяльності, необхідним є централізація й інтегрування всіх інформаційних масивів, що містять оперативно значущу інформацію. Питання про створення національної інформаційної мережі відомостей щодо осіб, подій і фактів, які мають значення для проведення СРД та НСРД, у тому числі і за межами України. Створення інтегрованої системи є не лише фактичним об'єднанням існуючих відомчих інформаційних ресурсів, а

повинно бути пов'язано з переходом на принципово новий рівень інформаційно-аналітичного забезпечення правоохоронних органів, що усуне існуючі негативні фактори низької ефективності взаємодії та створить умови більш ефективного спільного використання ними відомчих інформаційних ресурсів у ході виявлення та розслідування злочинів.

ВИСНОВКИ

У дисертації на основі дослідження комплексу питань, що виникають під час досудового розслідування злочинів у сфері банківської діяльності, сформульовано наукові положення та одержано результати, що в сукупності спрямовані на вирішення важливого наукового завдання, а саме доведено криміналістичне значення взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав як складової комплексної криміналістичної методики, зокрема:

1. Окремі проблеми розслідування злочинів у сфері банківської діяльності розглядалися на рівні докторських та кандидатських дисертаційних досліджень, у монографіях, підручниках, посібниках, навчально-методичних виданнях, низці наукових статей та інших публікаціях, однак зазначені праці не охоплюють повного комплексу питань взаємодії слідчих з правоохоронними органами інших держав у контексті правових реалій та особливостей їх учинення. За результатами аналізу та систематизації поглядів науковців, визначень, що містяться в актах законодавства та криміналістичній літературі, результатів анкетувань працівників правоохоронних органів розкрито зміст та обсяг категорії «взаємодія слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності».

2. Організація взаємодії слідчих підрозділів з правоохоронними органами інших держав при розслідуванні злочинів у сфері банківської діяльності відбувається у процесуальних та непроцесуальних формах. Обрання форми міжнародної взаємодії пов'язано з характером слідчої ситуації, залежить від слідчого й реалізується за його ініціативою й під особистим процесуальним контролем. Специфіка цих форм взаємодії полягає в тому, що під час їх реалізації формується система правовідносин, яка, поряд із кримінальними процесуальними, включає й інші (адміністративно-процесуальні, службові, міжнародні тощо), що у комплексі має за мету забезпечення об'єктивності, всебічності й повноти дослідження обставин, що підлягають доказуванню.

3. Важливе значення для обрання слідчим процесуальних та непроцесуальних форм взаємодії при розслідування злочинів у сфері банківської діяльності має криміналістична характеристика, як продукт наукового аналізу та узагальнення емпіричного матеріалу, що включає систему відомостей про предмет злочинного посягання; спосіб та обстановку вчинення злочину; слідову картину злочину (сліди (або наслідки злочину) та збитки, заподіяні його вчиненням); особу злочинця. З урахуванням елементів обстановки вчинення таких злочинів, умов діяльності банку при проведенні банківських операцій та предмету злочинів, виокремлено специфічну слідову картину злочинів, яку складають переважно документи про банківські операції за кордоном. У багатьох випадках транскордонний характер злочинів визначає додаткові складнощі збирання доказів під час розслідування (проблема визначення територіальної підсудності; питання проведення процесуальних дій щодо іноземних громадян; встановлення усіх епізодів злочинної діяльності; призначення судових експертиз та інших досліджень щодо об'єктів, розташованих на території інших держав).

4. Міжнародне співробітництво під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності – це міждержавна форма співпраці у виявленні та розслідуванні таких злочинів, що здійснюється у відповідній процесуальній формі на підставі КПК України та міжнародних угод, або на засадах взаємності, між компетентними органами держав у вигляді запиту на проведення процесуальних або інших дій. До процесуальних дій та заходів, які можуть бути проведені у порядку надання правової допомоги щодо розслідування злочинів у сфері банківської діяльності віднесені: по-перше, які передбачені КПК України;

по-друге, проведення яких передбачено міжнародними договорами України: опитування, розшук, арешт та конфіскація майна чи доходів, отриманих злочинним шляхом, одержання заяв, спостереження, в тому числі електронне (ст. 12–14, 18, 20 Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності (2000)); термінове збереження комп'ютерних даних, які зберігаються; термінове збереження і часткове розкриття даних про рух

інформації; обшук і арешт комп'ютерних даних, які зберігаються; збирання даних про рух інформації у реальному масштабі часу; перехоплення даних змісту інформації (ст. ст. 16–21 Конвенції про кіберзлочинність (2001)); проведення обшуку й накладення арешту, а також заморожування; виявлення, заморожування та відстеження доходів від злочинів; вилучення активів (ст. 46 Конвенції ООН проти корупції (2003)).

5. Міжнародний розшук слід розглядати як окремий інститут міжнародного співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю, що є невід'ємною його частиною та існує в нерозривному зв'язку з іншими формами такого співробітництва. Головними етапами організації міжнародного розшуку осіб, які вчинили злочини у сфері банківської діяльності визначено: 1) виявлення розшукуваних (зниклих безвісти) осіб на території України (державний розшук); 2) збирання доказів, що підтверджують перебування осіб за межами України; складання запиту і додаткових документів; 3) направлення запиту до Національного центрального бюро Інтерполу в Україні, який є підставою для ініціювання міжнародного розшуку громадян України; 4) проведення дій у країнах після одержання НЦБ із Генерального секретаріату Інтерполу повідомлення про початок розшуку. Взаємне інформування НЦБ Інтерполу та держави – ініціатора розшуку про хід міжнародного розшуку; 5) припинення міжнародного розшуку осіб.

6. Міжнародна правова допомога є найбільш поширеною формою міжнародного співробітництва на досудовому слідстві. На території України з метою виконання запиту про надання міжнародної правової допомоги проводяться процесуальні дії, передбачені КПК України або міжнародним договором (ст. 561 КПК України). До проведення процесуальних дій за таких умов висувається низка вимог, зокрема, врахування норм міжнародних договорів, національного законодавства запитуваної та запитуючої держави. Основними процесуальними діями при розслідуванні злочинів у сфері банківської діяльності є допит (у 65 % випадках проводиться у режимі відеоконференції) та вручення документів. Підставою проведення допиту, як слідчої (розшукової) дії, у режимі відеоконференції є передбачений

міжнародними договорами та чинним кримінальним процесуальним законодавством України запит слідчого, який здійснює кримінальне провадження до компетентного органу запитуваної держави, в якому обґрунтовується необхідність одержання показань із застосуванням відеоконференції. Допит за допомогою відеоконференції проводиться для запитуваної держави у режимі «реального часу» із дотриманням законодавства цієї держави, з можливістю здійснення контролю за допитуваним та усунення впливу на нього з боку присутніх осіб. Спільна слідча група як специфічна форма взаємодії під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності об'єднує під керівництвом наділеної процесуальними повноваженнями особи співробітників правоохоронних органів та інших фахівців, які здійснюють як кримінальну процесуальну, так і оперативно-розшукову діяльність, з використанням притаманних їм засобів і методів роботи, спрямованої на вирішення завдань досудового розслідування.

7.3 метою вдосконалення правової регламентації взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності запропоновано ч. 2 ст. 562 КПК України «Процесуальні дії, які потребують спеціального дозволу» викласти у такій редакції: «...2. У разі якщо при зверненні за допомогою в іноземній державі необхідно виконати процесуальну дію, для проведення якої в Україні потрібен дозвіл прокурора або суду, така процесуальна дія потребує надання відповідного дозволу прокурором або судом у порядку, встановленому цим Кодексом, лише у разі, якщо це передбачено міжнародним договором або є обов'язковою умовою надання такого виду допомоги за законодавством запитуваної сторони. При цьому строк дії такого дозволу не обмежується, а належно засвідчена копія дозволу долучається до матеріалів запиту». Запропонованою зміною надається можливість використовувати ухвалу слідчого судді, строк дії якої закінчився для обмеження прав та законних інтересів особи.

8. У рамках удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними

органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності доцільно запровадити сучасні інформаційні технології для здійснення аналізу великої кількості даних та інформації, яке допомагає ефективно розслідувати такі злочини, а також протидіяти відмиванню грошей, корупції та іншим видам організованої злочинності, зокрема: 1) goCASE – програмне забезпечення, що дозволяє збирати, систематизувати і здійснювати аналіз інформації, отриманої у ході оперативних і досудових розслідувань. Таке програмне забезпечення складається з модулів, які дозволяють фіксувати отриману інформацію (наприклад, заяву або повідомлення про злочинну діяльність), здійснювати аналіз шляхом отримання інформації з інших внутрішніх або зовнішніх баз даних, систематизувати інформацію, виявляти зв'язки з іншими фактами або суб'єктами. Використання такої системи сприятиме забезпеченню економічної безпеки суспільства; 2) goTRACE – програмне забезпечення, що дозволяє здійснювати обмін зашифрованими даними як відкритого, так і конфіденційного характеру та виявляти зв'язки між особами, адресами і контактними даними. Як свідчить практика роботи правоохоронних органів зарубіжних країн, збір і аналіз різноманітних відомостей відіграє значну роль у системі ефективного розслідування злочинної банківської діяльності. Вимоги правових актів, а також сучасні технічні рішення, дозволяють отримувати з різних джерел значну кількість цінних відомостей, які, при кваліфікованій обробці, можуть бути основним фактором, що дозволяє виявляти і припиняти діяльність злочинних синдикатів, встановлювати злочинні активи та накладати на них арешт. Така програма допоможе оперативно вирішити усі технічні питання щодо співпраці в сфері спільного обміну й аналізу інформації, що посилить і зробить більш ефективною банківську систему.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абламський С. Є., Юхно О. О., Лук'яненко Ю. В. Взаємодія слідчого з іншими органами і підрозділами при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень: навч. посіб. / за заг. ред. О. О. Юхна. Харків: ХНУВС, 2017. 152 с.
2. Абрамова Н. Г. Особенности назначения и проведения судебных экспертиз при расследовании убийств. *Известия Тульского государственного университета. Экономические и юридические науки*. 2015. Вып. 2, ч. II. С. 17–23.
3. Аверьянова Т. В., Белкин Р. С., Корухов Ю. Г., Россинская Е. Р. Криминалистика: учебник для вузов. Москва: Норма, 2009. 992 с.
4. Аксенов А. А. Организация взаимодействия в органах внутренних дел как функция управления: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Москва, 1974. 285 с.
5. Актуальні питання кримінального процесу України: навч. посіб. / Є. М. Блажівський, І. М. Козьяков, О. М. Толочко, С. С. Мірошніченко, Г. П. Власова та ін.; за заг. ред. Є. М. Блажівського. Київ: Нац. акад. прокуратури України; Центр учбової літ., 2013. 304 с.
6. Аминов Д. И. Уголовно-правовая охрана кредитно-финансовых отношений от преступных посягательств: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Москва, 1999. 586 с.
7. Аналіз банків України: огляди, графіки, факти. URL: <http://bankografo.com/analiz-bankiv/bankivska-analytyka> (дата звернення: 22.07.2019).
8. Аналітична довідка про основні тенденції розвитку безпекової ситуації в Україні та стан виконання пріоритетних завдань центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Міністром, за 2019 рік. Київ: ДНДІ МВС України, 2020. 95 с.

9. Аналітичний огляд банківської системи України за результатами 2019 року / Національне рейтингове агентство «Рюрік». Київ: ТОВ «Рюрік», 2020. 24 с. URL: http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_4_kv_2016.pdf (дата звернення: 03.02.2020).
10. Антонян Ю. М. Особо опасный преступник: монография. Москва: Проспект, 2014. 310 с.
11. Арестова Е. Н. Организационно-правовые и социологические аспекты взаимодействия органов внутренних дел с частными детективными и охранными службами: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Москва, 1995. 19 с.
12. Аркуша Л. І. Основи виявлення та розслідування легалізації доходів, одержаних у результаті організованої злочинної діяльності: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук 12.00.09. Одеса, 2011. 40 с.
13. Арсеньев В. Д. К вопросу об объекте и предмете советского уголовного процесса и уголовно-процессуального доказывания. Гарантии прав личности в советском уголовном праве и процессе. Ярославль: Изд-во ЯрГУ, 1981. 48 с.
14. Афанасіаді Д. М. Адміністративно-правові засади взаємодії правоохоронних та інших органів при розслідуванні злочинів міжнародного характеру: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2012. 20 с.
15. Баев А. А., Григорьев В. Н. Организация и тактика первоначальных действий следственных групп при проведении специальной операции по освобождению заложников из летательного аппарата: лекция. Москва: МЦ при ГУК МВД России, 1994. 24 с.
16. Балашов А. Н. Взаимодействие следователей и органов дознания при расследовании преступлений. Москва: Юрид. лит., 1979. 110 с.
17. Банківська система у січні 2020 року працювала прибутково / Національний банк України. 2017. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=45156284 (дата звернення: 10.02.2020).
18. Банківська система України. URL: https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Банківська_система_України (дата звернення: 23.03.2017).

19. Банковское дело: учебник / под ред. Г. Н. Белоглазова, Л. П. Кроливецкая. 2-е изд. Санкт-Петербург: Питер, 2008. 400 с.

20. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення). Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. 759 с.

21. Барнаева К. Н., Коновалова М. Е. Банковская система России сегодня: особенности построения, функционирования и проблемы. URL: <https://scienceforum.ru/2013/article/2013004121> (дата звернення: 04.05.2015).

22. Басиста І. В. Прийняття і виконання процесуальних рішень слідчого на стадії досудового розслідування: теоретичні і практичні проблеми: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2013. 533 с.

23. Басиста І. В., Галаган В. І., Калачова О. М., Максимів Л. В. Міжнародний розшук та видача особи, яка вчинила кримінальне правопорушення: навч. посібник. Київ: Інфор.-видав. відділ УкрДГРІ, 2016. 277 с.

24. Бахин В. П. Допрос: лекция. Киев, 1999. 24 с.

25. Бахин В. П. Криминалистика для криминалистов или для практиков? *Роль и значение деятельности Р. С. Белкина в становлении современной криминалистики: материалы междунар. науч. конф. (к 80-летию со дня рождения Р. С. Белкина) (г. Москва, 15 мая 2002 г.)*. Москва. 2002. С. 50–59.

26. Бахин В. П. Криминалистическая методика: лекция. Киев: НАВД, 1999. 24 с.

27. Бахин В. П., Гора И. В. «Контркриминалистика» или новые задачи криминалистики. *Актуальні проблеми держави та права*. 1998. Вип. 5. С. 9–17.

28. Бахін В. П. Функциональный портрет человека в криминалистике. *Криминалистика и судебная экспертиза*. Киев: РОИ МВД УССР, 1987. Вып. 34. С. 13–16.

29. Бахін В. П., Кузьмічов В. С., Весельський В. К. Тактика слідчої дії: поняття, сутність, зміст. *Науковий вісник Української академії внутрішніх справ*. 1998. № 2. С. 217–225.

30. Бахін В. П., Лисиченко В. К. Проблеми науково-методичного забезпечення слідчої діяльності. *Теоретичні та практичні проблеми використання можливостей криміналістики і судової експертизи у розкритті й розслідуванні злочинів*. Київ: УАВС, 1996. С. 5–11.

31. Белкин Р. С. Криминалистика: проблемы сегодняшнего дня. Злободневные вопросы российской криминалистики. Москва: Издательство НОРМА, 2001. 240 с.

32. Белкин Р. С. Криминалистическая энциклопедия. Москва: Изд-во БЕК, 1997. 342 с.

33. Белкин Р. С. Курс криминалистики: в 3 т. Москва: Юристъ, 1997. Т. 1: Общая теория криминалистики. 408 с.

34. Березняк В. С. Екстрадиція як інститут кримінально-процесуального права України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Дніпропетровськ, 2009. 253 с.

35. Бірюков В. В. Теоретичні основи інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів: монографія. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2009. 664 с.

36. Бондар Г. Ю. Правове забезпечення взаємодії слідчих правоохоронних відомств у кримінальному судочинстві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2004. 214 с.

37. Бондар С. В. Взаємодія органів досудового розслідування та правоохоронних органів інших країн під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. Вип. 2 (87). С. 233–242.

38. Бондар С. В. Зарубіжний досвід протидії шахрайству у сфері банківської діяльності в країнах Європи та США. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 12 груд. 2019 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2019. С 472–475.

39. Бондар С. В. Концептуальні аспекти протидії комп'ютерній злочинності в Україні. *Спеціальна техніка у правоохоронній діяльності: матеріали V міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 25 листоп. 2011 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2012. С. 210–211.

40. Бондар С. В. Криміналістична характеристика кредитно-банківської діяльності та класифікація злочинів у сфері банківського кредитування. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: «Право»*. 2019. Вип. 18. С. 8–16.

41. Бондар С. В. Основні форми взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності. *Роль інституту викривачів у запобіганні та протидії корупції: матеріали Круглого столу* (м. Київ, 02 листоп. 2018 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2018. С. 188–191.

42. Бондар С. В. Особливості міжнародного співробітництва під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією*. 2013. Вип. 1 (29). С. 356–364.

43. Бондар С. В. Особливості міжнародно-правової допомоги при розслідуванні злочинів за новим Кримінальним процесуальним кодексом України. *Розкриття злочинів за новим Кримінальним процесуальним кодексом України: матеріали наук.-практ. конф.* (м. Київ, 08 листоп. 2012 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2012. С. 143–145.

44. Бондар С. В. Особливості організаційного забезпечення розслідування злочинів у сфері банківської діяльності. *Актуальні проблеми розслідування злочинів за новим Кримінальним процесуальним кодексом України: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 05 лип. 2013 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2013. С. 108–110.

45. Бондар С. В. Поняття взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності. *Формування правових позицій щодо розслідування міжнародних злочинів: матеріали міжвід. круглого*

столу (м. Київ, 22 жовт. 2016 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 274–278.

46. Бондар С. В. Принципи взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності. *Тіньова економіка: світові тенденції та українські реалії*: матеріали міжвід. наук.-практ. конф. (м. Київ, 23 черв. 2017 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. С. 458–461.

47. Бондар С. В. Розслідування злочинів у сфері банківської діяльності: актуальність досліджуваного питання. *Правові реформи в Україні*: матеріали V Всеукр. наук.-теорет. конф. (м. Київ, 16 жовт. 2013 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2013. С. 169–171.

48. Бондар С. В. Система органів досудового слідства країн Федеративної республіки Німеччини, Франції, та Сполучених Штатів Америки. *Підготовка кадрів міліції (поліції): історія та сучасність*: матеріали наук.-теор. конф. (м. Київ, 10 черв. 2011 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2011. С. 97–99.

49. Бондар С. В. Сфера банківського кредитування як об'єкт криміналістичного дослідження. *Актуальні питання криміналістики*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 20 груд. 2019 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 337–340.

50. Бондар С. В. Характеристика осіб, які вчиняють злочини у сфері банківської діяльності. *Актуальні проблеми розкриття та розслідування злочинів*: зб. наук. праць наук.-практ. конф. (м. Київ, 29 берез. 2012 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2012. С. 159–161.

51. Бондар С. В. Характеристика особи злочинця та злочинних груп злочинів у сфері банківського кредитування. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення*: матеріали міжвузів. наук.-практ. кругл. столу (м. Київ, 22 берез. 2019 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 373–376.

52. Бондар С. В. Характеристика способів приховування коштів, одержаних злочинним шляхом, за межами України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2011. Вип. 6 (79). С. 19–25.

53. Бояров В. І. Деякі особливості розслідування вбивств на замовлення. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2007. Вип. 17. С. 33–40.

54. Бушан О. П. Криміналістична характеристика та основні положення розслідування злочинів, вчинених шляхом використання кредитно-банківських операцій: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 1995. 24 с.

55. Василичук В. І. Проблеми взаємодії підрозділів ДСБЕЗ зі слідчими при профілактиці і викритті злочинів у сфері економіки. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. 2006. № 2. С. 215–223.

56. Васильев А. Н. Проблемы методики расследования отдельных видов преступлений. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1978. 58 с.

57. Васильковський І. І. Взаємодія правоохоронних органів при розслідуванні кіберзлочинів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. 18 с.

58. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.

59. Великий тлумачний словник української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2009. 1440 с.

60. Великий тлумачний словник української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2001. 1440 с.

61. Взаємодія органів досудового розслідування та оперативних підрозділів зі службами банків під час розслідування кримінальних правопорушень: метод. рекомендації / за заг. ред. С. С. Чернявського. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2015. 75 с.

62. Винер Н. Кибернетика и общество. Москва: Изд-во иностр. лит., 1998. 200 с.

63. Виноградова О. І. Міжнародне співробітництво України у галузі боротьби зі злочинністю (кримінально-процесуальний аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2000. 20 с.

64. Волеводз А. Г. Правовые основы новых направлений международного сотрудничества в сфере уголовного процесса: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Москва, 2002. 37 с.

65. Волобуєв А. Ф. Проблеми методики розслідування розкрадань майна в сфері підприємництва. Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. 336 с.

66. Волобуєв А. Ф. Розслідування і попередження розкрадань майна у сфері підприємництва: навч. посіб. / за ред. О. М. Бандурки. Харків: Рубікон, 2000. 272 с.

67. Волосова Н. Ю., Федорова О. В. Уголовно-процессуальное законодательство США: общая характеристика, законодательство штатов, сравнительный анализ. Москва: Юрлитинформ, 2008. 264 с.

68. Воробей О. В. Розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з діяльністю конвертаційних центрів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. 20 с.

69. Вплив соціально-економічних процесів на злочинність в Україні та у світі (за офіційними матеріалами ООН, Всесвітнього банку, статистичного органу Євросоюзу (Eurostat), Державної служби статистики України): аналітичний огляд. Київ: ДНДІ МВС України, 2020. 79 с.

70. Гавло В. К. К вопросу о криминалистической методике как информационно-познавательной системе в деятельности по предотвращению, раскрытию и расследованию преступлений. *Проблемы программирования, организации и информационного обеспечения предварительного следствия*: межвуз. науч. сб. Уфа, 1989. С. 101–107.

71. Гаврилюк В. І., Дубина В. І., Данилюк М. П. Актуальні аспекти міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України. Київ: Цифра, 2007. 171 с.

72. Гамза В. А., Ткачук И. Б. Безопасность коммерческого банка: организационно-правовые и криминалистические проблемы: учеб. пособие. Москва: Изд. Шумилова И. И., 2000. 302 с.
73. Геворкян К. С. Некоторые вопросы взаимодействия ОВД. Органы внутренних дел как часть системы исполнительной власти, осуществляющей борьбу с преступностью. Москва: Акад. МВД России, 1996. 24 с.
74. Герасимов И. Ф. Криминалистические характеристики преступлений в структуре частных методик. *Криминалистические характеристики в методике расследования преступлений*: межвуз. сб. науч. тр. Свердловск: УрГУ 1998. № 69. С. 510–514.
75. Гетманцев Д. О., Шукліна Н. Г. Банківське право України: навч. посіб. Київ: Центр учбової літ., 2017. 344 с.
76. Говійко Є. А. Структура та функції міжнародної організації кримінальної поліції Інтерпол. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2011. № 4. С. 232–237.
77. Головіна В. П. Основи методики розслідування легалізації (відмивання) грошових коштів, здобутих злочинним шляхом, з використанням кредитно-банківської системи: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2004. 254 с.
78. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 07.08.2010).
79. Гребельский Д. В. Теоретические основы и организационно-правовые проблемы оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел. Москва: Акад. МВС СССР, 1977. 170 с.
80. Допит у рамках міжнародного співробітництва: окремі аспекти. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2010. № 4. С. 11-15.
81. Гузела М. Проблема розшуку підозрюваного у процесі кримінального провадження: деякі аспекти міжнародного співробітництва.

Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки». 2016. № 855. С. 487–493.

82. Гумін О. М. Особливості тимчасового доступу до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю. *Європейські перспективи*. 2013. № 6. С. 91–94.

83. Давиденко В. С. Спеціальні знання в розслідуванні економічних злочинів. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 2. С. 178–188.

84. Демчук Н. І., Довгаль О. В., Владика Ю. П. Банківські операції: навч. посіб. Дніпро: Пороги, 2017. 460 с.

85. Дербенев А. П. Взаимодействие следователя и органа дознания при расследовании преступлений: учеб. пособ. Москва: Юрид. лит., 1983. 72 с.

86. Довідка про злочини, учинені в Україні за 2013–2018 рр.: службовий документ / Департамент аналітичної роботи та організації управління МВС України. Київ, 2019. 124 с.

87. Договір між Україною та Арабською Республікою Єгипет про взаємну правову допомогу в кримінальних справах: підписаний 10.10.2004 р. *Офіційний вісник України*. 2006. № 31. Ст. 2291.

88. Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах від 08.11.2001 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_518 (дата звернення: 03.06.2005).

89. Душейко Г. О., Некрасов В. А., Мацюк В. Я., Компанієць Д. О. Міжнародний розшук: теорія та практика: монографія. Київ: КНТ, 2006. 168 с.

90. Європейська конвенція про взаємну правову допомогу у кримінальних справах 1959 року з Додатковими протоколами 1978 та 2001 року до неї: ратифікована Законом України від 16 січ. 1998 р. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_036

91. Європейський досвід протидії корупції: теорія та практика: аналітичний огляд / І. Кржечковський, В. В. Тацієнко, С. С. Чернявський та ін. / за заг. ред. В. В. Чернея. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2016. 236 с.

92. Європол: Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%84%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BB> (дата звернення: 12.05.2013).
93. Євтушок В. П. Деякі аспекти інформаційного забезпечення оперативно-розшукової тактики. *Вісник Львівського інституту внутрішніх справ*. 1999. № 7. С. 189–197.
94. Єрмошенко А. М. Страхове шахрайство як джерело виникнення загроз у взаємодії страховиків і банків. URL: http://nbuv.gov.ua/Portal/soc_gum/pprbsu/texts/2009_27/09_27_16.pdf (дата звернення: 20.08.2018).
95. Єрмоєнко І. В. Взаємодія слідчого, прокурора, адвоката та суду у кримінальному провадженні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2014. 23 с.
96. Єфіменко І. М. Взаємодія слідчих і оперативних підрозділів при реалізації таємної інформації: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2014. 22 с.
97. Жалинский А. Э., Костицкий М. В. Эффективность расследования преступлений и криминалистическая информация. Львов, 1980. 212 с.
98. Жаровська Г. П. Транснаціональна організована злочинність в Україні: феномен, детермінація, протидія: монографія. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т, 2018. 568 с.
99. Жильский Н. И. Правовые и организационные основы взаимодействия органов внутренних дел с внутренними войсками в охране общественного порядка: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Санкт-Петербург, 1995. 190 с.
100. Журавель В. А. Ситуаційний підхід до формування окремих криміналістичних методик розслідування злочинів. *Теорія і практика судової експертизи і криміналістики*: зб. наук. праць. Харків, 2008. Вип. 8. С. 102–108.
101. Журавель В. А. О структуре частной криминалистической методики. *Криминалистика и судебная экспертиза*: респ. межвед. науч.-метод. сб. Киев, 1995. Вып. 47. С. 62–67.

102. Журавльов В. Ю. Інформаційне забезпечення оперативно-розшукової діяльності спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2002. 17 с.
103. Забезпечення. Інформаційне забезпечення. *Словник.net. Тлумачний словник української мови он-лайн*. URL: <http://www.slovnyk.net/index.php?swrd> (дата звернення: 12.06.2015).
104. Загородній І. В. Криміналістична класифікація злочинів, пов'язаних із вбивствами. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. № 2. С. 10–13.
105. Звезда И. И. Расследование хищений в банковской сфере, совершенных путем мошенничества: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Москва, 2008. 19 с.
106. Зеленьук Т. С., Пекарський С. П. Поняття та зміст міжнародного розшуку. *Розшукова робота ОВС: проблеми та шляхи їх розв'язання*: матеріали міжвуз. наук.-практ. семінару (м. Донецьк, 28 берез. 2008 р.). Донецьк: ДЮІЛДУВС, 2008. С. 114-118.
107. Зорин Г. А. Использование криминалистических игр, инверсий, эффектов и тактических ловушек при расследовании, обвинении и защите по уголовным делам: учеб.-метод. пособ. Москва: [Юрлитинформ](#), 2002. 116 с.
108. Зуйков Г. Г. Криміналістическое учение о способе совершения преступления: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Москва, 1970. 48 с.
109. Иванов Э. А. Международно-правовые проблемы борьбы с легализацией преступных доходов (участие России в европейском сотрудничестве): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. Москва, 1999. 163 с.
110. Информатика в органах внутренних дел. Киев: КВШ МВД СССР, 1989. 215 с.
111. Исследование видов расчетных банковских операций Российской Федерации. URL: <https://vuzlit.ru/65346/vvedenie> (дата звернення: 12.07.2014).
112. Іваниця А. В. Криміналістична характеристика та особливості розслідування вбивств через необережність: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Дніпропетровськ, 2015. 20 с.

113. Іерусалімов І. О. Деякі фактори і умови реалізації досягнень науково-технічного потенціалу у слідчій практиці. *Теоретичні та практичні проблеми використання можливостей криміналістики і судової експертизи у розкритті й розслідуванні злочинів*. Київ: УАВС, 1996. С. 35–40.

114. Іерусалімов І. О. Забезпечення використання науково-технічних досягнень у слідчій діяльності: навч. посіб. Київ: Наук. світ, 2000. 67 с.

115. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: наказ МВС України від 07.07.2017 р. № 575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17> (дата звернення: 05.09.2019).

116. Інструкція з організації діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України: затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України 06.07.2017 р. № 570. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0919-17> (дата звернення: 09.08.2019).

117. Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті: затверджена постановою Правління Національного банку України від 21.01.2004 р. № 22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04> (дата звернення: 04.05.2007).

118. Інструкція про міжбанківський переказ коштів в Україні в національній валюті: затверджена постановою Правління Національного банку України від 16.08.2006 р. № 320. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1035-06> (дата звернення: 06.11.2012).

119. Інструкція про порядок використання правоохоронними органами можливостей Національного центрального бюро Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів: затверджена наказом МВС України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Держкомкордону України, Державної митної служби України, Державної податкової адміністрації України від 09.01.1997 р. № 3/1/2/5/2/2. URL:

<http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/547806> (дата звернення: 07.12.2015).

120. Інформаційне забезпечення управлінської діяльності в умовах інформатизації: організаційно-правові питання теорії та практики: монографія / Р. А. Калюжний, М. Я. Швець, В. С. Цимбалюк та ін. Київ: Видавництво «КВІЦ», 2002. 296 с.

121. Іщенко А. В. Методологічні та організаційні проблеми розвитку криміналістичних наукових досліджень: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Київ, 1996. 37 с.

122. Кабанець В., Кравчук С. Міжнародне доручення як правова допомога у кримінальних справах. *Вісник прокуратури*. 1999. № 1. С. 85–90.

123. Калганова О. А., Недбайло В. В. Особливості міжнародного розшуку підозрюваного за умови спеціального кримінального провадження. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2017. Вип. 4–5 (8–9). С. 167–171.

124. Калиновський О. В., Йовенко І. І. Особливості взаємодії органів внутрішніх справ України та іноземних держав щодо розшуку підозрюваних (обвинувачених). *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2013. № 2 (30). С. 18–26.

125. Карпов Н. С. Злочинна діяльність: монографія. Київ: Вид-во Семенко Сергія, 2004. 310 с.

126. Карпов О. Н. Використання можливостей міжнародних поліцейських організацій у розшуку злочинців: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2011. 22 с. URL: <http://mydisser.com/ru/search.html?srchwhat> (дата звернення: 04.06.2014).

127. Катан Л. І., Демчук Н. І., Бабенко-Левада В. Г., Журавльова Т. О. Банківська система: навч. посіб / за ред. І. М. Мазур. Дніпро: Пороги, 2017. 444 с.

128. Київець О. В. Міжнародно-правове регулювання боротьби з відмиванням «брудних» грошей: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11. Харків, 2003. 189 с.
129. Клименко Н. І. Щодо використання спеціальних знань у розслідуванні злочинів проти життя і здоров'я людини. *Актуальні проблеми держави і права*: зб. наук. праць. Одеса, 2000. Вип. 8. С. 129–134.
130. Клочко А. М. Злочини у сфері банківської діяльності. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. 2014. № 1 (10). С. 68–71.
131. Коваленко В. В. Центральний банк і грошово-кредитна політика: навч. посібник. Суми: Університетська книга, 2018. 224 с.
132. Коваль Р. А. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів влади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 25.00.02. Запоріжжя, 2008. 23 с.
133. Когамов М. Ч. Государственный следственный комитет: версии, опыт, проблемы, решения: монография. Алматы: Жепжарты, 1997. 176 с.
134. Колдин В. Я. Служебная роль криминалистики. *Криминалистика XXI века*: материалы науч.-практ. конф. (г. Москва, 26–28 февр. 2001 г.). Москва. 2001. Т. 1. 408 с.
135. Колесников В. В. Условия и причины криминализации экономических отношений на этапе рыночных реформ: политико-экономическое исследование: дис. ... д-ра экон. наук: 08.05.00. Санкт-Петербург, 1995. 234 с.
136. Колесниченко А. Н. Научные и правовые основы методики расследования отдельных видов преступлений: дисс. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харьков, 1967. 509 с.
137. Колесниченко А. Н. Структура и содержание методики расследования отдельных видов преступлений. *Советская криминалистика: методика расследования отдельных видов преступлений*. Киев, 1988. С. 15–18.
138. Компанієць Д. О. Історико-правовий аспект розшукової функції у діяльності поліції. *Право України*. 2003. № 1. С. 139-142.

139. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15.11.2000 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_789 (дата звернення: 07.12.2017).

140. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах: прийнята 22.01.1993 р. (ратифікована Законом України від 10.11.1994 р.). *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_009 (дата звернення: 12.10.2018).

141. Коновалова В. Е. Допрос: тактика и психология: учеб. пособ. Харьков: Консул, 1999. 157 с.

142. Конограй Н. Форми взаємодії спільних слідчих груп у міжнародному співробітництві. *Національний часопис Національної академії прокуратури України*. 2015. № 2. С. 56–65.

143. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 08.09.2017).

144. Корж В. П. Методика расследования экономических преступлений, совершаемых организованными группами, преступными организациями: монография. Харьков: Лицей, 2002. 387 с.

145. Корж В. П. Теоретичні основи методики розслідування злочинів, скоюваних організованими злочинними утвореннями у сфері економічної діяльності: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2003. 481 с.

146. Користін О. Є., Чернявський С. С. Протидія відмиванню коштів в Україні: правові та організаційні засади правоохоронної діяльності: навч. посіб. Київ: КНТ, 2009. 612 с.

147. Корнієнко В. В. Розвиток криміналістичних знань про економічну злочинність у сфері банківської діяльності. *Науковий вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2017. № 2 (77). С. 63–73.

148. Костюченко О. А. Банківське право: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2019. 168 с.

149. Кривенко А. И. Взаимодействие следователя и органов, осуществляющих оперативно-розыскную деятельность. Москва: Юрлитинформ, 2006. 192 с.

150. Криминалистика: учеб. пособ. / под ред. А. В. Дулова. Минск: Экоперспектива, 1998. 415 с.

151. Криминалистика: учебник для бакалавров / под ред. Л. Я. Драпкина. Москва: Изд-во «Юрайт», 2015. 831 с.

152. Криминалистическое обеспечение деятельности милиции и органов предварительного расследования / под ред. Т. А. Аверьяновой, Р. С. Белкина; Акад. М-ва внутрен. дел России. Москва: Новый юрист, 1997. 398 с.

153. Криминология: учебник для вузов / под общ. ред. А. И. Долговой. 3-е изд., перераб. и допол. Москва: Норма, 2005. 912 с.

154. Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів: підруч. для студ. юрид. вузів і фак. / за ред. В. Ю. Шепітька. Харків: Право, 1998. 376 с.

155. Криміналістика: підручник / В. В. Пясковський, Ю. М. Черноус, А. В. Іщенко, О. О. Алексєєв та ін. Київ: «Центр учбової літератури», 2015. 544 с.

156. Криміналістика: підручник / В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. Київ: Ін Юре, 2016. 636 с.

157. Криміналістика: підручник / К. О. Чаплинський, О. В. Лускатов, І. В. Пиріг, В. М. Плетенець, Ю. А. Чаплинська. 2-ге вид, перероб. і допов. Дніпро: Ліра ЛТД, 2017. 480 с.

158. Криміналістика: підручник / Р. І. Благута, О. М. Дуфенюк та ін. Львів: ЛьвДУВС. 2016. 946 с.

159. Криміналістика: підручник: у 2 т. / А. Ф. Волобуєв, М. В. Даньшин, А. В. Іщенко та ін.; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. Л. Малярової. Харків: ХНУВС, 2017. 384 с.

160. Криміналістична тактика: навч. посіб. / О. В. Бишевец, Л. Г. Дунаєвська, Н. І. Клименко та ін. Київ: Алерта, 2017. 244 с.

161. Кримінальне провадження № 12600007428889. Архів Київського районного суду м. Одеса.
162. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. №№ 25–26. Ст. 131.
163. Кримінальний процес: підручник / за заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. Київ: Центр учбової літ., 2013. 544 с.
164. Кримінальний процес: підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій та ін.; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків: Право, 2013. 824 с.
165. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. Київ: Юстініан, 2012. 1224 с.
166. Кримінальний процесуальний кодекс. Науково-практичний коментар: у 2 т. / О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація. Харків: Право, 2012. Т. 1. 768 с.
167. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 03.07.2018).
168. Кузьмічов В. С., Черноус Ю. М. Розслідування злочинів: міжнародне і національне законодавство. Теорія і практика: навч. посіб. Київ: КНТ, 2008. 448 с.
169. Кузьмічов В. С., Черноус Ю. М. Слідча діяльність: характеристика та напрями вдосконалення: монографія. Київ: ЗАТ «НІЧЛАВА», 2005. 448 с.
170. Кузьмічов Я. В. Принципи розкриття злочинів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. КИЇВ, 2008. 179 с.
171. Кулініч О. М. Економічні механізми боротьби з відмиванням грошей: українські завдання в контексті міжнародного досвіду: дис. ... канд. екон. наук: 08.05.01. Київ, 2006. 220 с.
172. Курман О. В. Методика розслідування шахрайства з фінансовими ресурсами: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2002. 19 с.

173. Курносов Ю. В., Конотопов П. Ю. Аналитика: методология, технология и организация информационно-аналитической работы. Москва: РУСАКИ, 2004. 512 с.
174. Ларин А. М. Преступность и раскрываемость преступлений. *Государство и право*. 1999. № 4. С. 83–89.
175. Ларичев В. В. Предварительное расследование преступлений в США и Германии: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Москва, 2004. 190 с.
176. Ларичев В. Д. Злоупотребления в сфере банковского кредитования. Методика их предупреждения: монография. Москва: Учебно-консультационный центр «ЮрИнфоР», 1997. 224 с.
177. Ларичев В. Д. Предупреждение и раскрытие преступлений в сфере кредитно-денежных отношений. Москва: Изд-во УМЦ ГУК МВД РФ, 1993. 243 с.
178. Ларичев В. Д. Преступления в кредитно-денежной системе и противодействие им: монография. Москва: ИНФРА, 1996. 234 с.
179. Леженіна О. І. Концептуальні засади інформаційного забезпечення міжнародної діяльності органів внутрішніх справ України в боротьбі з торгівлею людьми. *Вісник Луганської академії внутрішніх справ імені 10-річчя незалежності України*. 2003. № 2. С. 228–233.
180. Лекарь А. Г. Предотвращение преступлений органами охраны общественного порядка: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Москва, 1967. 308 с.
181. Лешукова І. Кримінально-процесуальні проблеми взаємодії правоохоронних органів України з правоохоронними органами країн СНД у боротьбі зі злочинними співтовариствами. *Підприємництво, господарство і право*. 2003. № 10. С. 125–128.
182. Лешукова І. В. Процесуальні особливості міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України при розслідуванні злочинів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2004. 212 с.

183. Лисенко В. В. Міжнародне співробітництво податкової міліції України у здійсненні протидії податковим злочинам. *Підприємництво, господарство і право*. 2002. № 3. С. 103–106.
184. Лисиченко В. К. Следственная ситуация и ее значение в криминалистике и следственной практике. *Криминалистика и судебная экспертиза*. 1988. Вып. 36. С. 4–9.
185. Літвінов М. Ю. Інформаційне забезпечення слідчої діяльності ОВС як умова ефективної профілактики. *Шляхи розвитку кримінальної-процесуальної діяльності в сучасних умовах*: матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 24 жовт. 2008 р.). Харків: Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2008. С. 94–97.
186. Лобойко Л. М. Кримінальний процес: навч. посіб. Київ: Істина, 2014. 366 с.
187. Лузгин И. М. Методологические проблемы расследования. Москва: Юрлит, 1973. 216 с.
188. Лук'янчиков Є. Д. Інформаційне забезпечення розслідування злочинів (правові і тактико-криміналістичні аспекти): дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2005. 409 с.
189. Лысенко В. Криминалистическая характеристика преступной деятельности фиктивных субъектов предпринимательства посредством банковских учреждений. *Підприємництво, господарство і право*. 2000. № 7. С. 108–111.
190. Ляшук О. М. Особливості початкового етапу міжнародного розшуку осіб, які вчинили кримінальне правопорушення. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 3. С. 297–300.
191. Мазурок О. Я. Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами під час розслідування фактів безвісного зникнення особи. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. Вип. 1 (7). С. 121–124.

192. Малюткин В. А. Организация взаимодействия отраслевых служб органов внутренних дел в профилактике преступлений: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Москва, 1976. 202 с.

193. Маляренко В. Т. Щодо міжнародного співробітництва у виконанні окремих дій у кримінальних справах. *Вісник Верховного Суду України*. 2001. № 1 (26). С. 41–44.

194. Матусовский Г. А. Экономические преступления: криминалистический анализ. Харьков: Консум, 1999. 480 с.

195. Матусовский Г. А., Бушан О. П. Проблемы формирования методики расследования преступлений, совершенных посредством расчетно-кредитных банковских операций. *Проблемы законности*. 1995. Вып. 29. С. 137–142.

196. Матусовский Г. А., Дудников А. А. Возможности разработки и применения в целях расследования типовых схем признаков хищений и программ для ЭВМ. *Проблемы совершенствования расследования и профилактики преступлений на современном этапе*. Уфа: Ид-во Башкирского гос. ун-та, 1990. С. 126–131.

197. Методика розслідування окремих видів злочинів, підслідних органам внутрішніх справ: навч. посіб. / О. В. Батюк, Р. І. Благута, О. М. Гумін та ін.; за заг. ред. Є. В. Пряхіна. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 324 с.

198. Митрофанов І. І., Лінов В. М. Вбивства (кримінально-правові та медичні аспекти): навч. посіб. Кременчук: Вид. ПП Щербатих О. В., 2010. 256 с.

199. Мірковець Д. М. Деякі питання зупинення досудового слідства. *Проблеми діяльності слідчих органів внутрішніх справ України: тези доповідей Круглого столу* (м. Київ, 22 квіт. 2010 р.). Київ: Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2010. С. 109–113.

200. Моисеева И. А. Криминалистический анализ и методы раскрытия преступлений в банковской сфере: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Гродно, 1999. 19 с.

201. Настільна книга слідчого / М. І. Панов, В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова та ін. Київ: Ін Юре, 2011. 736 с.
202. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.
203. Неймарк М. А. Проблемы теории и практики расследований хищений денежных средств в сфере банковского кредитования: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 Барнаул, 2006 245 с.
204. Некрасов В. А., Смелік В. Б., Житняк С. Є. Використання можливостей НЦБ Інтерполу в Україні у боротьбі зі злочинами: навч. посіб. Київ: КНТ, Видавничий дім «Скіф», 2008. 188 с.
205. Образцов В. А. Криминалистика: курс лекцій. Москва: Право и Закон, 1996. 448 с.
206. ОБСЄ: Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL: <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%91%D0%A1%D0%84> (дата звернення: 02.10.2016).
207. Овчинский В. С. Интерпол в вопросах и ответах. Москва: ИНФРА-М, 2001. 320 с.
208. Овчинский С. С. Оперативно-розыскная информация / под ред. А. С. Овчинского и В. С. Овчинского. Москва: Инфра–М, 2000. 367 с.
209. Огляд банківського сектору / Національний банк України. 2018. Вип. 2. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=43633516> (дата звернення: 10.12.2019).
210. Оперативно-розшукова діяльність та негласні слідчі (розшукові) дії у схемах: посіб. / за заг. ред. В. В. Коваленка. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2012. 156 с.
211. Оперативно-розыскная деятельность: учебник / под ред. К. К. Горяйнова, В. С. Овчинского, А. Ю. Шумилова. Москва: ИНФРА-М, 2002. 811 с.

212. Організація міжнародного розшуку осіб за кримінальним процесуальним законодавством України: метод. рекомендації / В. В. Неволя, Д. Й. Никифорчук, Ю. М. Черноус, О. С. Тарасенко та ін. Київ: НАВС, 2017. 153 с.

213. Осика І. М. Розслідування підроблення документів та їх використання у сфері підприємництва: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2007. 20 с.

214. Основні тенденції грошово-кредитного ринку України за 2019 рік / Національний банк України. 2020. URL: https://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=14716128&cat_id=58038 (дата звернення: 05.02.2020).

215. Особливості допиту свідків, потерпілих та підозрюваних URL: <http://diplomukr.com.ua/news/2015/10/31/7868>(Сохраненная копия) (дата звернення: 03.04.2018).

216. Особливості кваліфікації та організація розслідування злочинів, пов'язаних із незаконним одержанням банківського кредиту: метод. рекомендації / С. С. Чернявський, О. Ю. Татаров, С. В. Бондар та ін. Київ: НАВС, 2012. 64 с.

217. Особливості розслідування шахрайств, учинених у сфері функціонування електронних розрахунків: метод. рекомендації / А. І. Анапольська, В. В. Коваленко, Р. В. Корякін та ін. Луганськ: ЛДДУВС ім. Дідоренка, 2010. 56 с.

218. Офіційний рейтинг капіталу банків станом на січень 2018 р. URL: <http://banker.ua/officialrating/capital> (дата звернення: 14.09.2019).

219. Охрімчук Т. В. Криміналістична характеристика шахрайства з фінансовими ресурсами та основні напрями розслідування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2011. 189 с.

220. Паніотов Є. Правовий статус національного центрального бюро інтерполу в структурі Національної поліції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 6. С. 191–195.

221. Паніотов Є. К. Правові та організаційно-тактичні основи взаємодії правоохоронних органів каналами Інтерполу. *Підприємництво, господарство і право*. 2008. № 9. С. 167–170.

222. Петров В. А. Понятие уголовно-правовой информации, её структура и содержание. Москва: Акад. МВД СССР, 1989. 35 с.

223. Петросян В. Г. Проблеми створення єдиної інформаційної системи правоохоронних органів України. *Вісник Донецького юридичного інституту МВС України*. 2012. № 1. С. 198–203.

224. Пивоваров В. В., Щербина Л. І. Взаємодія органів досудового слідства та дізнання при розслідуванні кримінальних справ: монографія. Харків: Право, 2006. 176 с.

225. Плішкін В. М. Теорія управління органами внутрішніх справ: підручник / за ред. Ю. Ф. Кравченка. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 1999. 702 с.

226. Погорецкий Н. А. Оперативно-розыскное познание действительности. *Проблемы формирования уголовно-розыскного права*. Москва: Изд-ль Шумилова И. И. 2003. Вып. 6. С. 80–89.

227. Погорецкий М. А. Взаємодія органу дізнання, уповноваженого на здійснення оперативно-розшукової діяльності та слідчого. *Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. / відп. ред.: В. В. Коваленко, Є. В. Моїсєєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко*. Київ: Атіка, 2010. Т. VI: Оперативно-розшукова діяльність поліції (міліції). С. 87–88.

228. Погорецкий М. А. Кримінально-процесуальні відносини: структура і система: монографія. Харків: Арсіс, 2002. 160 с.

229. Погорецкий М. А. Форми взаємодії слідчого і органу дізнання. *Нова Конституція і проблеми вдосконалення законодавства України: тематичний зб. наук. праць*. Харків: Нац. юрид. акад. України, 1997. С. 89–104.

230. Погорецкий М. А., Старенький О. С. Намагання органів прокуратури провести досудове розслідування в обхід ч. 4 ст. 216 КПК роблять зібрані докази недопустимими. *Закон і бізнес*. URL: <http://zib.com.ua/ua/133084->

[dosudove_slidstvo_v_obhid_ch4_st216_kpk_robit_zibrani_dokazi.html](#) (дата звернення: 12.10.2018).

231. Погорецький М. А., Сухачов О. О. Способи вчинення злочинів у кредитно-банківській сфері та їх значення для оперативно-розшукової діяльності і кримінального процесу. *Кримський юридичний вісник*. 2009. Вип. 2 (6). С. 14–22.

232. Положення Національного банку України «Про кредитування»: постанова Правління Національного банку України № 246 від 28.09.1995 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0246500-95> (дата звернення: 11.12.2017).

233. Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні: затверджене постановою Правління Національного банку України від 29.12.2017 р. № 148. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0148500-17> (дата звернення: 15.07.2019).

234. Положення про Департамент міжнародного поліцейського співробітництва Національної поліції України: затверджене наказом Національної поліції України від 06.02.2018 р. № 111. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MVS658> (дата звернення: 01.08.2018).

235. Положення про Департамент міжнародного співробітництва та європейської інтеграції: затверджене наказом МВС України від 30.08.2016 р. № 876. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MVS658> (дата звернення: 06.07.2018).

236. Положення про Національну поліцію: постанова Кабінету Міністрів України від 25.10.2015 р. № 877. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF> (дата звернення: 05.09.2017).

237. Положення про Робочий апарат Укрбюро Інтерполу: затверджене наказом МВС України від від 17.10.2014 р. № 1092. *ЛІГА Закон*. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/MVS553?an=1&ed=2014_10_17 (дата звернення: 09.12.2016).

238. Попович В. М. Правові основи банківської справи та її захист від злочинних посягань: Настольна книга з питань банківської та підприємницької економічної безпеки. Київ: Дія-плюс; Прав. джерела, 1995. 325 с.

239. Предоставление Международной организации уголовной полиции (Интерполу) статуса наблюдателя в Генеральной Ассамблее: Резолюция, принятая Генеральной Ассамблеей ООН 15.10.1996 г. № A/RES/51/1. URL: http://www.un.org/russian/ga/51/docs/r51_1.htm (дата звернення: 12.09.2016).

240. ПриватБанк. *Вікіпедія*. Станом на 01.01.2018 р. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%91%D0%B0%D0%BD%D0%BA> (дата звернення: 12.09.2019).

241. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (дата звернення: 12.08.2018).

242. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 25 березня 1993 року № 220: постанова Кабінету Міністрів України від 13.12.2017 р. № 968. *Офіційний вісник України*. 2017. № 102. Ст. 3151.

243. Про Єдину комп'ютерну інформаційну систему правоохоронних органів з питань боротьби зі злочинністю: Указ Президента України від 31.01.2006 р. № 80/2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/2006/sp:side> (дата звернення: 12.09.2018).

244. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування / Генеральна прокуратура України. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html> (дата звернення: 12.09.2018).

245. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: наказ МВС України від 07.07.2017 р. № 575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0937-17> (дата звернення: 04.08.2018).

246. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення: 04.09.2018).

247. Про Національне центральне бюро Інтерполу: постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.1993 р. № 220. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-93-%D0%BF> (дата звернення: 09.12.2018).

248. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/679-14> (дата звернення: 08.07.2019).

249. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення: 09.12.2012).

250. Про приєднання України до Європейської конвенції про передачу провадження у кримінальних справах, 1972 рік : Закон України від 22.09.1995 р. № 339/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 31. Ст. 250.

251. Про ратифікацію Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах, 1959 рік, та Додаткового протоколу 1978 року до Конвенції: Закон України від 16.01.1998 р. № 44/98–ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 23. Ст. 130.

252. Про ратифікацію Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах: Закон України від 10.11.1994 р. № 240/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 46. Ст. 417.

253. Про реалізацію окремих положень Кримінального процесуального кодексу України: постанова Кабінету Міністрів України від 19.11.2012 р. № 1104. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1104-2012-%D0%BF> (дата звернення: 09.12.2018).

254. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/4038-12> (дата звернення: 12.06.2019).

255. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14> (дата звернення: 11.08.2017).

256. Пчолкін В. Д. Використання інформаційних масивів для викриття економічних злочинів. *Вісник Львівського інституту внутрішніх справ*. Львів, 1998. № 8 (1). С. 102–109.

257. Реуцький А. В. Організація міжнародного співробітництва правоохоронних органів при розслідуванні злочинів у фінансово-кредитній системі. *Правові новели*. 2014. № 2. С. 116–119.

258. Річний звіт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category> (дата звернення: 12.08.2018).

259. Рішення Ради Європейського Союзу про створення Європейської поліцейської установи (Європолу) від 06.04.2009 р. № 2009/371/JHA. URL: http://eulaw.ru/translation/2009371?page=0,0#_ftn2 (дата звернення: 12.10.2016).

260. Родионов К. С., Гасымов Н. Г. Международный розыск в системе Интерпола. Москва: Акад. управл. МВД России, 2000. 75 с.

261. Розслідування економічних злочинів та шахрайств. FACTUM. URL: <http://ukr.detective-ua.com/rozsliduvannya-ekonomichnix-zlochiviv-ta-shaxrajstv/> (дата звернення: 18.09.2018).

262. Романюк Б. В. Слідчий апарат і його місце в структурі державних органів. *Адвокат*. 2005. № 8. С. 12–16.

263. Романюк Б. В. Удосконалення досудового провадження в Україні: монографія. Київ: Б. в., 2011. 228 с.

264. Салтевский М. В. Понятие источников криминалистической информации и механизма их образования. *Специализированный курс криминалистики*: учебник. Киев: РИО КВШ МВД СССР, 1987. С. 56–77.

265. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі): підручник. Київ: Кондор, 2005. 588 с.

266. Самойлова О. М. Кількісні та якісні показники умисних вбивств та умисних тяжких тілесних ушкоджень, вчинених особами похилого віку.

Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. праць. Харків, 2015. Вип. 29. С. 224–233.

267. Сатуев Р. С., Шраер Д. А., Яськова Н. Ю. Экономическая преступность в финансово-кредитной системе: монография. Москва, 2008. 272 с.

268. Сатуев Р. С., Шраер Д. А., Яськова Н. Ю. Экономическая преступность в финансово-кредитной системе: монография. Москва: Центр экономики и маркетинга, 2008. 272 с.

269. Семениченко Ю. К. Аналіз ефективності кредитних операцій банку: дис. ... канд. екон. наук: 08.06.04. Київ, 2003. 205 с.

270. Семир'янов Д. Я. Інформаційно-аналітичне забезпечення управління підрозділами податкової міліції України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2004. 20 с.

271. Сенік В. В., Шишко В. Й., Магеровська Т. В. Сучасні технології аналізу у діяльності правоохоронних органів. *Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності підрозділів кримінальної поліції*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 23 берез. 2018 р.). Львів, 2018. С. 155–162.

272. Сірій Є. В. Соціологія: загальна теорія та методологія, історія розвитку, спеціальні та галузеві теорії: навч. посіб. / МОН України. Київ: Атіка, 2009. 492 с.

273. Словарь по кибернетике / под ред. В. С. Михалевича. 2-е изд. Киев: Глав. ред. УСЭ им. М. П. Бажана, 1989. 751 с.

274. Словник спеціальних термінів правоохоронної діяльності / за ред. Я. Ю. Кондратьєва. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2004. 560 с.

275. Смелік В. Б. Міжнародно-правові засади інституційної системи Інтерполу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11. Київ, 2006. 21 с.

276. Смирнов М. І. Особливості надання взаємної правової допомоги у кримінальних справах з використанням методу відеоконференцзв'язку: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2005. 20 с.

277. Смирнов М. І. Поняття і сучасний стан інституту взаємної правової допомоги в кримінальних справах. *Право України*. 2003. № 10. С. 40–43.
278. Смирнов М. І. Процесуальні особливості проведення трансграничних обшуків і вилучення інформації, переданої через телекомунікаційні мережі. *Підприємництво, господарство і право*. 2003. № 10. С. 133–136.
279. Соглашение о взаимодействии министерств внутренних дел независимых государств в сфере борьбы с преступностью: подписано 24.04.1992 г. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_245 (дата звернення: 04.09.2017).
280. Соціологія права: навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Джужи, В. В. Чернея. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. 367 с.
281. Способи вчинення шахрайства та слідова картина. URL: <https://pravo.studio/kriminalisticheskaya-metodika/sposobi-vchinennya-shahraystva-slidova-76114.html> (дата звернення: 18.09.2018).
282. Статут Міжнародної організації кримінальної поліції Інтерполу, набув чинності 13.06.1956 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_142 (дата звернення: 14.06.2016).
283. Статут Організації за демократію та економічний розвиток – ГУАМ: учинено в Києві 23.05.2006 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2008. № 18. Ст. 470.
284. Стахівський С. М. Теорія і практика кримінально-процесуального доказування: монографія. Київ: НАВСУ, 2005. 271 с.
285. Степаненко Ю. В. Проблемы разграничения компетенции между территориальными и линейными ОВД. *Транспортное право*. 2001. № 1. С. 37–42.
286. Стрельбицька Л. М., Стрельбицький М. П. Основи безпеки банківської системи України та банківської діяльності: монографія / за заг. ред. М. П. Стрельбицького. Київ: Кондор, 2004. 600 с.

287. Сухачов О. О. Банківське кредитування як об'єкт посягань злочинних угруповань. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2008. № 19. С. 66–76.

288. Сухачов О. О., Сухарада І. О. Способи вчинення злочинів у сфері банківського кредитування. *Право і суспільство*. 2012. № 6. С. 201–205.

289. Сучасні криміналістичні інформаційні системи міжнародних організацій з протидії міждержавній злочинності. URL: <https://lawbook.online/kriminalisticheskaya-tehnika/suchasni-kriminalistichni-informatsiyni-69550.html> (дата звернення: 18.09.2018).

290. Сушков И. А. Проблемы правового регулирования использования результатов оперативно-розыскной деятельности в уголовном процессе и пути их решения. *Российский следователь*. 2007. № 6. С. 7–8.

291. Тарасенко Р. В. Про «негласну» стадію кримінального провадження: у контексті питання забезпечення безпеки його учасників. *Південно-український правничий часопис*. 2014. № 3. С. 177–180.

292. Татаров О. Ю. Екстрадиція: деякі проблеми теорії і практики. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія: «Юридична». 2011. № 4. С. 387–400.

293. Татаров О. Ю. Деякі аспекти взаємодії слідчих органів внутрішніх справ із захисниками. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2011. № 5 (8). С. 73–79.

294. Татаров О. Ю. Досудове провадження в кримінальному процесі України: теоретико-правові та організаційні засади (за матеріалами МВС): монографія. Донецьк: ТОВ «ВПП «ПРОМІНЬ», 2012. 640 с.

295. Теория доказательств в советском уголовном процессе / отв. ред. Н. В. Жогин. 2-е изд., исправ. и допол. Москва: Юрид. лит., 1973. 94 с.

296. Тертишник В. М. Кримінально-процесуальне право України: підручник. 5-те вид., допов. і перероб. Київ: А.С.К., 2007. 848 с.

297. Тертишник В. М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Київ: Алерта, 2014. 768 с.

298. Тертишник В., Тертишник О. Проблеми міжнародного співробітництва у сфері кримінального судочинства. *Підприємництво, господарство і право*. 2003. № 10. С. 125–128.

299. Типовий договір про взаємну допомогу в галузі кримінального судочинства: прийнятий резолюцією 45/117 ГА ООН від 14.12.1990 р. із Факультативним протоколом, що стосується доходів від злочинів. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/mutual_assistance.shtml (дата звернення: 18.09.2018).

300. Тихенко С. И. Борьба с хищениями социалистической собственности, связанными с подлогом документов. Киев: Изд-во Киевского университета, 1959. 274 с.

301. Тлумачний словник української мови. URL: <https://uktdic.appspot.com/> (дата звернення: 18.09.2018).

302. Топчій В. В. Взаємодія у боротьбі з економічною злочинністю як вид соціальної діяльності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1. С. 135–144.

303. Топчій В. В., Горбачевський В. Я. Взаємодія правоохоронних органів у запобіганні транснаціональній організованій злочинності в Україні. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2013. № 4. С. 121–129.

304. Трофимов А. М. Использование некоторых закономерностей отражения в процессе расследования. *Труды Высшей школы МООП СССР*. 1967. № 15. С. 86–93.

305. Туманов Г. А. Организация управления в сфере охраны общественного порядка. Москва: Юрид. лит., 1972. 193 с.

306. Уваров В. Г. Міжнародно-правові стандарти у кримінальному процесі України: монографія. Харків: НікаНова, 2014. 416 с.

307. Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво: учинено в м. Гаага 14.12.2016 р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 62.

308. Угода про співробітництво між Урядами держав – учасниць ГУУАМ у сфері боротьби з тероризмом, організованою злочинністю та іншими небезпечними видами злочинів: учинено в Ялті 20.07.2002 р. *Офіційний вісник України*. 2002. № 43.

309. Уголовно-процессуальный кодекс Украины: науч.-практ. комментарий / под общ. ред. В. Т. Маляренко, Ю. П. Аленина. 2-е изд., исправ. и допол. Харьков: Одиссей, 2005. 968 с.

310. Уголовный процесс: учебник для ВУЗов / под общ. ред. П. А. Лупинской. Москва: Юристъ, 1995. 326 с.

311. Удалова Л. Д. Теорія та практика отримання вербальної інформації у кримінальному процесі України: монографія. Київ: ПАЛИВОДА А. В., 2005. 324 с.

312. Удалова Л. Д., Мотиль В. І., Гумін О. М. Прокурорський нагляд за екстрадицією особи: навч. посіб. Київ: Скіф, 2012. 144 с.

313. Уемов А. И. Системы и системные исследования. *Проблемы методологии системного подхода*. Москва: Из-во «МЫСЛЬ», 1973. С. 73–74.

314. Украинская советская энциклопедия: в 12 т. Київ: Глав. ред. УСЭ, 1982. Т. 7. 417 с.

315. Умаров М. Н. Криминалистическая теория следообразования и применение ее выводов в практике раскрытия экономических преступлений: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Ижевск, 2001. 18 с.

316. Урсул А. Д. Природа информации. Москва: Политиздат, 1968. 283 с.

317. Фаринник В. І. Концептуальні положення реформування досудового слідства в Україні. *Організаційно-правові питання реформування досудового слідства в Україні*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (м. Донецьк, 13 груд. 2002 р.). Донецьк: ДІВС, 2003. С. 182–185.

318. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Голов. ред. УРЕ, 1986. 817 с.

319. Фінагеєв В. О. Розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним доступом до банківських рахунків: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2013. 18 с.
320. Фінагеєв В. О. Розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним доступом до банківських рахунків: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2013. 300 с.
321. Хлынцов М. Н. Криминалистическая информация и моделирование при расследовании преступлений. Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1982. 159 с.
322. Хоменко В. П. Удосконалення інформаційного забезпечення підрозділів ДСБЕЗ ОВС України у протидії економічній злочинності. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ*. 2008. № 4. С. 138–142.
323. Цветков С. И. Информационно-аналитическая работа, версии и планирование при расследовании деятельности преступных структур: лекция. Москва: НИиРИО Моск. ин-та МВД России, 1994. 31 с.
324. Ценова Т. Л. Проблемы методики расследования коммерческого мошенничества: дис. ... канд. юрид. наук. Краснодар, 2003. 208 с.
325. Цепелев В. Ф. Международное сотрудничество в борьбе с преступностью: уголовно-правовые, криминологические и организационно-правовые аспекты: монография. Москва: Юрист, 2001. 327 с.
326. Цуцкірідзе М. С. Щодо потреби єдності пізнавальної діяльності, здійснюваної на її досудових етапах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: «Право»*. 2018. Вип. 50. Т. 2. С. 138–142.
327. Черепненко О. Я. Взаємодія підрозділів ОВС з іншими силовими структурами, державними та громадськими організаціями при ліквідації масових заворушень. *Форум права*. 2011. № 2. С. 958–962.
328. Черней В., Трач С. Взаємодія оперативних підрозділів МВС України з іншими суб'єктами запобігання злочинам у сфері кредитних операцій банків. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/506/2/5.pdf> (дата звернення: 18.09.2018).

329. Чернявський С. Криміналістична характеристика злочинів: порівняльний аналіз наукових концепцій. URL: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/44456/%D7> (дата звернення: 18.09.2018).

330. Чернявський С. С. Злочини у сфері банківського кредитування (проблеми розслідування та попередження): навч. посіб. / за заг.ред. О. М. Джужи. Київ: Юрінком Інтер, 2003. 264 с.

331. Чернявський С. С. Злочини у сфері банківської діяльності як об'єкт кримінологічного дослідження. *Вісник кримінологічної асоціації*. 2013. № 4. С. 192–198.

332. Чернявський С. С. Методика розслідування злочинів у сфері банківського кредитування: автореф дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2001. 20 с.

333. Чернявський С. С. Методика розслідування злочинів у сфері банківського кредитування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2001. 309 с.

334. Чернявський С. С. Теоретичні та практичні основи методики розслідування фінансового шахрайства: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2010. 610 с.

335. Чернявський С. С. Фінансове шахрайство: методологічні засади розслідування: монографія. Київ: «Хай-Тек Прес», 2010. 624 с.

336. Чернявський С. С., Бондар С. В. Розв'язання проблем протидії шахрайству з фінансовими ресурсами в банківській сфері. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2012. Вип. 1 (3). С. 84–93.

337. Чи достатньо постанови про оголошення особи в міжнародний розшук для санкції про взяття підозрюваного під варту? URL: https://zib.com.ua/ua/139239-chi_dostatno_postanovi_pro_ogoloshennya_v_mizhnarodniy_rozsh.html (дата звернення: 18.09.2018).

338. Чорноус Ю. М. Видача особи (екстрадиція) у кримінальному провадженні щодо злочинів... міжнародного характеру. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 1. С. 143–150.

339. Чорноус Ю. М. Використання досягнень науки та техніки в експертній діяльності. *Криміналістичний вісник*. 2015. № 2 (24). С. 62–69.

340. Чорноус Ю. М. Криміналістичне забезпечення досудового слідства у справах про злочини міжнародного характеру: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2013. 31 с.

341. Чорноус Ю. М. Криміналістичне забезпечення досудового слідства у справах про злочини міжнародного характеру: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2013. 556 с.

342. Чорноус Ю. М. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів: монографія. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2017. 491 с.

343. Чорноус Ю. М. Особливості взаємодії при розслідуванні злочинів міжнародного характеру. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. О. Е. Дідоренка*. 2012. № 1 (58). С. 231–239.

344. Чорноус Ю. М. Спільні слідчі групи: правові та організаційні засади. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2013. № 4. С. 92–100.

345. Чорноус Ю. М. Тактико-криміналістичне забезпечення міжнародної правової допомоги. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: «Юридична»*. 2013. Вип. 4. С. 458–468.

346. Чувилев А. А. Использование следователем оперативно-розыскной информации в стадиях возбуждения уголовного дела и предварительного расследования: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Москва, 1985. 21 с.

347. Шаранич Р. С. Історико-правові засади становлення та розвитку інституту небанківських фінансових установ в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. Випуск 34-2*. 2015. С. 25-28

348. Шаранич Р. С. Розслідування злочинів у сфері банківського кредитування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. 240 с.
349. Шаранич Р. С. Способи вчинення злочинів у сфері банківського кредитування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: «Право»*. 2018. Вип. 50. Т. 3. С. 172–176
350. Шебанов А. Ф. Содержание и цели правовой информации. *Правовая информация*. Москва: Наука, 1974. С. 7–16.
351. Шевченко Л. С., Гриценко О. А., Макуха С. М. Економічна безпека держави: сутність та напрями формування: монографія / за ред. Л. С. Шевченко. Харків: Право, 2009. 338 с.
352. Шемшученко Г. Ю. Фінансово-правові аспекти регулювання банківського кредитування: посібник. Київ: «Правова єдність», 2008. 220 с.
353. Шеннон К. Работы по теории информации и кибернетике. Москва: Изд-во иностр. лит., 1993. 829 с.
354. Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів: підручник. Харків: Право, 1998. 376 с.
355. Шило О. Г. Проблеми адаптації кримінального процесуального законодавства України до права Європейського Союзу. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 2 (85). С. 113–116.
356. Шрайберг Я. Л., Гончаров М. В. Справочное руководство по основам информатики и вычислительной техники. Москва: Финансы и статистика, 1990. 32 с.
357. Шульга Н. В. Підстави та процесуальний порядок проведення допиту у режимі відео конференції під час досудового розслідування. *VISERGRAD JOURNAL ON HUMAN RIGHTS*. 2017. № 2/2. С. 183–188.
358. Шульга Н. В. Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції у кримінальному провадженні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. 24 с.

359. Шумілов А. С. Міжнародно-правове співробітництво пострадянських держав (на прикладі країн СНД): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11. Харків, 2003. 175 с.

360. Щодо виконання вимог міжнародних договорів та КПК України про міжнародну правову допомогу при проведенні процесуальних дій у кримінальному провадженні: метод. рекомендації. Київ: Ген. прокур. України, 2017. 62 с.

361. Эшби У. Р. Введение в кибернетику. Москва: Иностранная литература, 1989. 254 с.

362. Юрченко А. М. Процесуальне забезпечення взаємодії слідчого з оперативними підрозділами під час кримінального провадження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2018. 20 с.

363. Юрченко А. М., Гарбовський Л. А., Башта І. І. Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами під час кримінального провадження: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення: монографія. Ірпінь: Видавництво, 2018. 204 с.

364. Яблоков Н. П. Криминалистическая характеристика финансовых преступлений. *Вестник Московского университета*. 1999. № 1. С. 39–40.

365. Яблоков Н. П. Некоторые криминалистические проблемы борьбы с организованной преступностью в сфере экономики. *Изучение организованной преступности: российско-американский диалог*: сб. статей. Москва: Изд-во иностр. лит., 1997. С. 168–174.

366. Яблоков Н. П. Основы методики расследования финансовых преступлений. *Вестник Московского государственного университета*. 1999. № 2. С. 3–17.

367. Якимова С. В., Боровікова В. С. Особистість економічного злочинця. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». 2016. № 837. С. 521–527.

368. Ялтинська Хартія ГУУАМ: учинено в Ялті 07.06.2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/888_008 (дата звернення: 18.09.2018).

369. Яни П. С. Актуальные проблемы уголовной ответственности за экономические и должностные преступления: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Москва, 1996. 425 с.

370. Яременко В., Сліпушко О. Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. Київ: АКОНІТ, 2003. Т. 1. 926 с.

371. Bondar S. Special features of the investigator and operative divisions' interaction during crimes investigation in banking. *Knowledge. Education. Law. Management.* (Poland). 2014. № 2 (6). P. 30–38.

372. Criminal Intelligence Analysis. URL: Interpol. URL: <https://www.interpol.int/INTERPOL-expertise/Criminal-Intelligence-analysis> (дата звернення: 18.09.2018).

373. Ferguson A. The rise of big data Policing: Surveillance, Race, and the Future of Law Enforcement. *Andrew Guthrie Ferguson.* New York University Press, 2017. P. 272.

374. Ratcliffe Jerry H., *Intelligence- Led Policing.* 2nd Edition. London/New York: Routledge, 2016.

375. Recommendation PA CE 1402 (2019) / Control of internal security services in Council of Europe member. URL: [states//http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta19/EREC1402.htm](http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta19/EREC1402.htm) (дата звернення: 18.09.2018).

ДОДАТКИ

Додаток А

**Зведені дані вивчення кримінальних проваджень про злочини
у сфері банківської діяльності
(усього 100 кримінальних проваджень)**

№ з/п	З а п и т а н н я	Кількість проваджень	Відсотк. віднош.
1.	Категорія кримінального провадження (дані на момент вивчення)		
1.1.	закінчена провадженням із направленням справи до суду	60	60
1.2.	зупинена слідчим провадженням	11	11
1.3.	закрита	13	13
1.4.	повернута на додаткове розслідування	16	16
2.	Орган розслідування за відомчою структурою		
2.1.	районної ланки	51	51
2.2.	міської (обласної) ланки	42	42
2.3.	центральної ланки	7	7
3.	Кількість обвинувачених		
3.1.	одна особа	23	23
3.2.	дві особи	46	46
3.3.	три особи	20	20
3.4.	чотири особи	9	9
3.5.	п'ять та більше осіб	2	2
4.	Кваліфікація злочину (стаття КК України)		
4.1.	191 ч. 4	2	2
4.2.	191 ч. 5	35	35
4.3.	205 ч. 1	16	16
4.4.	205 ч. 2	5	5
4.5.	190 ч. 1	70	70
4.6.	192 ч. 2	1	1
4.7.	364 ч. 2	38	38
4.8.	218-1 ч. 1	4	4
4.9.	366 ч. 2	56	56
4.10.	358 ч. 1	9	9
4.11.	358 ч. 2	12	12
4.12.	358 ч. 3	1	1
5.	Терміни		
5.1.	Період злочинної діяльності у провадженнях із двома та більше епізодами злочину		
5.1.1.	до двох місяців	8	11
5.1.2.	від двох до шести місяців	16	21
5.1.3.	від шести місяців до одного року	27	36
5.1.4.	понад один рік	24	32
6.	Кількість епізодів злочину (актів злочинної діяльності)		
6.1.	1 епізод	25	25
6.2.	2 епізоди	48	48
6.3.	3 епізоди	16	16
6.4.	4 епізоди	5	5
6.5.	5 епізодів	3	3
6.6.	більше п'яти епізодів	3	3

7.	Розмір заподіяної шкоди та сума збитків		
7.1.	Розмір:		
7.1.1.	великий	5	5
7.1.2.	особливо великий	95	95
8.	Загальні відомості про учасників кредитної угоди		
8.1.	Відомості про позичальника (організаційно-правовий статус):		
8.1.1.	юридична особа	94	94
8.1.1.1.	державної (або комунальної) власності	6	7
8.1.1.2.	колективної власності	70	74
8.1.1.3.	приватної власності	18	19
8.1.2.	фізична особа	6	6
8.1.2.1.	приватний підприємець	6	100
8.1.2.2.	громадянин	–	–
8.2.	Відомості про кредитора (організаційно-правовий статус):		
8.2.1.	комерційний банк	96	96
8.2.2.	структурний підрозділ НБУ	4	4
9.	Спосіб вчинення злочину		
9.1.	Загальні ознаки способу вчинення злочину:		
9.1.1.	посягання позичальника на банківські кредити, пов'язані із шахрайством	79	79
9.1.2.	посягання на кредитні ресурси із використанням змови представників банку-кредитору та позичальника	18	18
9.1.3.	посягання працівників банків на банківські кредити, що зберігаються в цих установах на рахунках позичальників	3	3
9.2.	Кримінально-правові ознаки дій, що безпосередньо спрямовані на досягнення злочинної мети, або є способами їх підготовки, вчинення та приховання:		
9.2.1.	розкрадання шляхом шахрайства	37	37
9.2.2.	розкрадання шляхом привласнення та зловживання службовим становищем	2	2
9.2.3.	шахрайство з фінансовими ресурсами	75	75
9.2.3.1.	з метою одержання банківського кредиту	70	93
9.2.3.2.	з метою одержання пільгових умов кредитування	2	3
9.2.3.3.	з метою одержання державного цільового кредиту	3	4
9.2.4.	злісне ухилення від погашення кредиторської заборгованості	46	46
9.2.5.	створення або використання фіктивного підприємства	19	19
9.2.6.	приховування банкрутства	2	2
9.2.7.	фіктивне банкрутство	13	13
9.3.	Механізми підготовки, вчинення та приховання злочину:		
9.3.1.	Створення або використання фіктивної підприємницької структури:		
9.3.1.1.	створення підприємств по справжнім документам особами, які не збираються займатися господарською діяльністю	7	36
9.3.1.2.	використання перекрученої або фіктивної інформації при створенні підприємства:	12	63
a	внесення в установчі документи, необхідні для реєстрації підприємства даних, що не відповідають дійсності	12	63

б	виготовлення та використання підроблених реєстраційних, особистих, інших документів, печаток, ксерокопій дійсних документів на вигадані фірми	7	36
в	використання документів, печаток, штампів, реквізитів підприємств, що розпалися (ліквідація яких певним чином не оформлена)	5	26
г	реєстрація підприємств на підставні юридичні адреси (неіснуючі взагалі, приватні квартири за домовленістю з її власниками, за винагороду тощо)	11	57
д	реєстрація підприємства на підставних фізичних осіб або їх призначення на керівні посади	10	52
9.3.1.3	використання фіктивного підприємства на етапі використання кредитних коштів, одержаних злочинним шляхом	22	22
9.4.	Злочинне посягання вчинене:		
9.4.1.	одноособово	23	23
9.4.2.	у складі злочинної групи	77	77
10.	Відомості про злочинну групу		
10.1	Кількість учасників групи		
10.1.1.	2 особи	46	60
10.1.2.	3 особи	20	26
10.1.3.	4 особи	9	12
10.1.4.	5 та більше осіб	2	2
10.2.	Характер змови		
10.2.1.	змова працівників підприємства-позичальника між собою	40	52
10.2.2.	змова працівників підприємства-позичальника та інших підприємницьких структур	19	25
10.2.3.	змова працівників підприємства-позичальника та банку	17	22
10.2.4.	змова працівників банку-кредитору між собою	1	1
10.3.	Способи утворення групи		
10.3.1.	добровільне об'єднання	59	77
10.3.2.	активне втягування в групу організатором (ініціатором) необхідних по займаній посаді осіб з використанням службової залежності	18	23
10.4.	Характер знайомства членів групи		
10.4.1.	родичі	13	17
10.4.2.	знайомі по роботі	43	56
10.4.3.	знайомі в побуті	21	27
10.5.	Стійкість злочинної спрямованості групи		
10.5.1.	тимчасове об'єднання на період вчинення конкретного злочину (серії злочинів)	66	86
10.5.2.	стійке об'єднання осіб для здійснення тривалої злочинної діяльності	9	12
10.5.3.	організоване злочинне угруповання (за наявністю в справі достатніх підстав)	2	2
11.	Відомості про особу, що вчинила злочин		
Усього осіб, які проходили як підозрювані у провадженнях:		214 = 100 %	
11.1.	Стать:		
11.1.1.	чоловіча	150	70
11.1.2.	жіноча	64	30
11.2.	Вік на момент вчинення злочину:		
11.2.1.	до 18 років	–	–
11.2.2.	18-24 років	2	1
11.2.3.	25-29 років	27	12
11.2.4.	30-39 років	124	60

11.2.5.	40-49 років	55	24
11.2.6.	50-60 років	6	3
11.2.7.	понад 60 років	–	–
11.3.	Громадянство:		
11.3.1.	громадянин України	211	98
11.3.2.	іноземний громадянин	–	–
11.3.3.	особа без громадянства	–	–
12.	Організація виявлення та розслідування злочину		
12.1.	Розслідування у провадженні доручено:		
12.1.1.	одному слідчому	4	4
12.1.2.	слідчій групі (бригаді слідчих)	4	4
12.1.3.	слідчо-оперативній групі (СОГ)	92	92
12.2	Характер слідчо-оперативної групи:		
12.2.1.	відомча (міжвідомча) група, що складаються із слідчих та оперативних працівників одного відомства	76	83
12.2.2.	міжнародна група, до складу якої входять працівники різних зарубіжних відомств та служб	16	17
12.3.	Форми використання спеціальних знань.		
12.3.1.	Використання допомоги спеціаліста	91	91
12.3.1.1.	участь спеціаліста в проведенні окремих слідчих дій	29	29
12.3.1.2.	отримання письмових висновків від спеціаліста	87	87
12.3.1.3.	допит спеціаліста	22	22
12.3.2.	Категорії спеціалістів:		
12.4.2.1.	бухгалтер	57	57
12.4.2.2.	аудитор	23	23
12.4.2.3.	ревізор	75	75
12.4.2.4.	експерт-криміналіст	83	83
12.4.2.5.	спеціаліст по комп'ютерним технологіям	16	16
12.4.2.6.	спеціаліст з банківської справи	39	39
12.4.2.7.	спеціаліст-економіст КНДІСЕ	3	3
12.3.3.	Призначення та проведення документальної ревізії:	75	75
12.3.3.1.	ініціатива власника, органів державного контролю та нагляду	21	28
12.3.3.2.	на підставі листа оперативного підрозділу до порушення кримінальної справи	31	41
12.3.3.3.	на підставі постанови слідчого після порушення кримінальної справи	23	31
12.3.4.	Терміни проведення документальної ревізії:		
12.3.4.1.	до 2 міс	7	9
12.3.4.2.	від 2-6 міс	23	31
12.3.4.3.	від 6-12 міс	25	33
12.3.4.4.	понад 12 міс	20	26
12.3.5.	Результати документальної ревізії:		
12.3.5.1.	виявлені факти порушення кримінального законодавства	75	100
12.3.5.2.	виявлена причетність конкретної особи до цих порушень	65	87
12.3.5.3.	встановлений розмір завданої шкоди	73	97
12.3.5.4.	встановлені напрямки нецільового використання коштів, отриманих злочинним шляхом	68	91
12.3.5.5.	зібране документальне підтвердження злочинної діяльності	75	100

Додаток Б
Зведені дані анкетування 152 слідчих та 108 оперативних працівників
у 2014–2018 роках з усіх областей України з питань розслідування злочинів
у сфері банківської діяльності

№ п\п	ЗАПИТАННЯ ТА ВІДПОВІДІ	Результати у %	
		слідчі	оперативні працівники
1.	<p>Які фактори, на Вашу думку, визначають зростання банківської злочинності в пострадянський період?</p> <p>1) негативні наслідки розпаду єдиної банківської системи колишнього СРСР</p> <p>2) існування значної кількості дрібних «кишенькових» банків, які часто орієнтовані на обслуговування своїх засновників або тіньових кримінальних структур</p> <p>3) недосконалість нормативної бази з питань функціонування банківських структур в нових економічних умовах</p> <p>4) відсутність комплексної системи внутрібанківського документального контролю за проведенням банківських операцій</p> <p>5) відсутність взаємодії комерційних банків з НБУ, органами державного контролю та нагляду, правоохоронними органами</p>	62.6	36.7
2.	<p>Які фактори, крім названих вище, визначають кримінальну активність та зумовлюють можливість вчинення злочинів у сфері банківської діяльності?</p> <p>1) в кредитні операції поміщена найбільша частина активів банку, що дозволяє злочинцям швидко одержати «живий» капітал у великих розмірах</p> <p>2) можливість ефективного приховання слідів злочину та складність у встановленні конкретних осіб, причетних до злочину</p> <p>3) зловживання службовим становищем банківських працівників, які відповідають за проведення кредитних операцій</p> <p>4) злочинці розуміють, що інформація про вчинений злочин все рівно не «дійде» до правоохоронних органів</p> <p>5) недосконалість законодавчого та іншого правового регулювання в господарській сфері, системи банківських розрахунків, процедури банківського кредитування</p> <p>6) ігнорування діючого законодавства, регламентуючого діяльність банківських установ, банківськими працівниками, які проводять кредитні операції</p> <p>7) низький професійний рівень частини банківського персоналу</p> <p>8) недостатність або відсутність відомчого контролю за такими операціями</p> <p>9) низька ефективність роботи правоохоронних органів, органів державного контролю та нагляду</p>	70.6	59.7
3.	<p>Які фактори, на Вашу думку, ускладнюють процес взаємодії банківських структур та правоохоронних органів, що здійснюють оперативне супроводження банківської діяльності та розслідують злочини в сфері банківського кредитування ?</p> <p>1) некомпетентність працівників правоохоронних структур та відсутність перспектив такого розслідування</p> <p>2) збитки для банку від офіційного розслідування можуть бути вищими ніж сума заподіяної шкоди</p> <p>3) страх підірвати репутацію банку в ділових колах, що може привести до втрати значного числа клієнтів</p> <p>4) неминуче викриття в ході розслідування причин та умов злочину, що може поставити під сумнів професійну придатність певних осіб, розкрити певні службові зловживання</p> <p>5) правова неграмотність банківських працівників в цих питаннях, яка в ряді випадків не дозволяє навіть виявити ознаки злочину</p>	34.6	36.7
		49.3	55.1
		46.6	71.2
		70.6	74.7
		9.3	5.7

4.	Які банківські операції, на Вашу думку, є найбільш криміногенними? 1) активні кредитні операції (видача кредитів) 2) пасивні кредитні операції (залучення заощаджень) 3) розрахункові операції 4) валютні операції 5) операції по обслуговуванню зовнішньоторговельної діяльності 6) операції з цінними паперами	77.0 11.4 33.3 42.5 41.3 32.1	75.3 13.7 35.9 54.6 35.7 27.5
5.	Чи реальна, на Вашу думку, за теперішніх умов, ефективна банківська діяльність без порушення закону ? 1) цілком реальна 2) скоріше реальна ніж нереальна 3) скоріше нереальна ніж реальна 4) абсолютно нереальна 5) важко відповісти	5.7 17.2 44.8 16.0 17.2	7.8 15.9 54.4 18.8 15.6
6.	До яких прийомів та способів шахрайства для незаконного одержання кредиту найчастіше вдаються злочинці ? 1) створення та використання фіктивних підприємницьких структур 2) використання підроблених документів про господарське становище або фінансовий стан 3) використання юридично або фактично відсутнього заставного майна 4) одержання обманним шляхом гарантій (поручительств) під «безнадійні» кредити 5) використання механізмів кримінального банкрутства шляхом приховання реального стану господарської діяльності або навмисного доведення підприємства-позичальника до фінансової неспроможності 6) використання неправомірного доступу до ЕОМ та інше неправомірне використання комп'ютерної техніки	87.3 71.2 50.5 44.8 50.5 20.6	77.5 70.6 47.6 47.8 43.7 19.0
7.	Який кримінальний механізм, на Вашу думку, є найбільш характерним для злочинів у сфері банківської діяльності? 1) шахрайство з боку суб'єктів господарських відносин без участі працівників банку 2) змова представників банку та представників позичальника 3) зловживання з банківськими кредитами з боку банківського персоналу 4) інше	26.4 82.7 37.9	30.1 71.2 38.1
8.	Чи можливе незаконне одержання кредиту без сприяння зацікавлених працівників банку? 1) однозначно не можливе 2) така можливість не виключена 3) можливе	39.0 54.0 7.0	40.1 53.2 8.7
9.	Який, за Вашими спостереженнями, рівень участі зацікавлених працівників банку у вчиненні злочинів у сфері банківської діяльності? 1) не менш ніж 90% 2) не менш ніж 50% 3) незначний 4) важко відповісти	26.4 41.3 11.4 20.6	25.1 40.7 12.0 21.0
10.	Які категорії банківських працівників найчастіше вступають в змову зі злочинцями? 1) керівники банку 2) керівники та посадові особи кредитних відділів 3) економісти, які працюють з кредитними справами 4) керівники або посадові особи інших структурних підрозділів 5) бухгалтери 6) оператори ЕОМ 7) колишні працівники	72.4 59.7 18.3 13.7 18.3 4.5 13.7	75.0 60.0 17.7 15.5 13.8 3.9 15.5

11.	Які мотиви, на Вашу думку, керують цими особами? 1) корисні 2) страх втратити роботу 3) страх за особисту безпеку або безпеку рідних та близьких 4) родинні та інші неробочі стосунки зі злочинцями	94.2 14.9 14.9 21.8	88.6 13.8 14.7 22.7
12.	Які дії найчастіше виконують банківські працівники, що вступають в змову зі злочинцями? 1) сприяють у видачі кредиту або пільгових умов кредитування шляхом порушення встановленої процедури або неврахування встановлених вимог до позичальників 2) сприяють у відкладанні строків повернення кредиту 3) сприяють у неправомірному звільненні заставного майна, під яке одержаний кредит 4) використовують механізми незаконної конвертації кредитних коштів або їх переведення за кордон 5) використовують різні засоби підлогу документів або незаконний доступ до ЕОМ 6) важко відповісти	83.9 49.4 26.4 39.0 26.4 8.0	86.8 45.6 32.3 42.7 32.8 7.5
13.	Чи в усіх випадках незаконного одержання кредиту, що стали відомі правоохоронним органам, до відповідальності притягуються працівники банку за різного роду зловживання? 1) майже ніколи 2) іноді, але тільки до дисциплінарної відповідальності, оскільки такі зловживання як правило ретельно маскуються керівництвом банку, яке не бажає оприлюднення відомостей про «неохайність» банківського персоналу 3) правоохоронні органи самі не вживають заходи щодо перевірки ролі відповідних банківських працівників у вчиненні злочину 4) майже у всіх випадках винні притягуються до кримінальної відповідальності 5) важко відповісти	15.8 66.6 17.4 4.7 9.5	20.1 64.2 20.3 5.7 10.4
14.	По якій причині, на Вашу думку, інформація про окремі злочини не «доходить» до правоохоронних органів та не враховується офіційною статистикою? 1) приховуються керівництвом банку 2) приховуються самими правоохоронними органами 3) не розглядаються правоохоронними органами як злочини 4) не розглядаються керівництвом банку як злочини	90.4 22.2 19.0 –	88.2 23.9 15.0 –
15.	Які фактори, на Вашу думку, зумовлюють низьку ефективність діяльності правоохоронних органів в банківській сфері ? 1) новизна банківських злочинів та недостатня обізнаність про способи їх вчинення 2) відсутність елементарних економічних знань, розуміння технологічного процесу кредитування, документообігу та бухгалтерського обліку 3) відсутність розроблених сучасних методик виявлення та розслідування банківських злочинів 4) недостатній рівень використання оперативно-розшукових можливостей та оперативного супроводження банківської діяльності 5) недосконалість правової бази, що регламентує діяльність правоохоронних органів в банківській сфері 6) недостатній рівень інформаційного забезпечення, зокрема відсутність спеціалізованих обліків про правопорушення в банківській сфері 7) неефективна взаємодія різних служб та відомств, в тому числі на міжрегіональному рівні 8) недостатня професійна компетентність та неукомплектованість оперативних працівників 9) необ'єктивна система обліку результатів правоохоронної діяльності та оцінки її результатів 10) корупційні процеси в державі та протидія зацікавлених осіб	80.0 74.6 77.3 41.3 54.6 46.6 42.6 42.6 36.0 72.0	66.6 51.7 56.3 49.4 55.1 39.0 35.6 31.0 20.6 65.5

16.	Чи має місце протидія виявленню та розслідуванню злочинів у сфері банківської діяльності? 1) так 2) ні	80.0 20.0	95.2 4.7
17.	Якщо так, то в яких формах? 1) вжиття заходів щодо маскуванню (прихованню) та фальсифікації слідів на етапі підготовки та вчинення злочинів 2) ненадання фізичними та юридичними особами необхідної доказової інформації або знищення її джерел після вчинення злочину 3) вплив на учасників кримінального судочинства (свідків, ревізорів, експертів та ін.) шляхом погроз, підкупу, шантажу тощо 4) використання корупційних зв'язків для створення штучних перешкод кримінально-процесуального та службового характеру, тиску на оперуповноваженого або слідчого 5) фізичний вплив на оперуповноваженого або слідчого, близьких їм осіб або їх шантаж	63.3 60.0 38.3 78.3 5.0	53.9 65.0 42.8 88.8 12.6
18.	Яким чином, на Вашу думку, позначаються на розслідуванні корупційні дії службових осіб правоохоронних відомств? 1) «відволікання уваги» на роботу по безперспективним «замовним» матеріалам для вирішення особистих питань та необґрунтовані внесення відомостей до ЄРДР за цими матеріалами 2) незаконна відмова у внесенні відомостей до ЄРДР 3) навмисна тяганина в роботі з матеріалом (справою), невжиття своєчасних заходів щодо збору доказової інформації та її реалізації 4) безпідставне затягування строків слідства та розгляду справи в суді, систематичне повернення справи на додаткове розслідування 5) «продаж» інформації зацікавленим особам про хід та наслідки роботи по конкретному матеріалу (справі), про подальші перспективи розслідування тощо 6) надання явно непрофесійних, або таких, що суперечать фактичним обставинам матеріалу (справи) вказівок та розпоряджень 7) здійснення, при наявності відповідного посадового становища, різноманітних службових та процесуальних перешкод в ході розслідування (відсторонення від роботи співробітника, відмова від надання внесення відомостей до ЄРДР тощо)	52.0 10.6 65.3 66.6 45.3 45.3 28.0	38.0 31.7 57.1 69.8 49.2 41.2 39.6
19.	Як в цілому протидія впливає на результати вашої роботи? 1) відразу нейтралізується та майже не впливає 2) частково впливає на хід роботи але нейтралізується 3) дуже впливає, особливо на результати слідства та судового розгляду кримінальної справи 4) важко відповісти	3.3 25.0 78.3 20.0	4.7 39.6 33.3 19.0
20.	Яке місце, на Вашу думку, в розслідуванні злочинів займають оперативні дані? 1) визначальне 2) допоміжне 3) в процесуальному розслідуванні не використовуються, мають значення тільки для ОРД	20.0 70.6 8.0	39.6 30.1 30.1
21.	В чому, на Ваш погляд, полягають основні недоліки контрольно-ревізійної роботи у виявленні та розслідуванні злочинів в сфері банківської діяльності? 1) недостатня професійна компетентність ревізорів, що тягне за собою в окремих випадках неповне, поверхнєве проведення ревізії та необґрунтовані висновки 2) відсутність чіткої процесуальної регламентації відносин контрольно-ревізійних служб та правоохоронних органів 3) затягування строків проведення ревізій та передачі матеріалів про виявлені злочини в правоохоронні органи 4) відсутність фактору раптовості, тобто обізнаність зацікавлених осіб про об'єкти контролю та результати перевірки	61.3 72.0 40.0 40.0	65.0 63.4 53.9 74.6

22.	Як Ви оцінюєте власні професійні якості? 1) як достатні для проведення кваліфікованої роботи 2) як добрі, але такі, що потребують підвищення кваліфікації 3) такі, що вимагають обов'язкового підвищення кваліфікації	12.0 64.0 24.0	9.0 63.2 29.8
23.	Що, на Вашу думку, може сприяти підвищенню професійної майстерності у розслідуванні злочинів в сфері банківської діяльності? 1) покращання рівня спеціальної підготовки на базі вищих навчальних закладів 2) перепідготовка за різними формами підвищення кваліфікації 3) систематичне проведення на базі підрозділу нарад з аналізом недоліків та спільним розглядом окремих проблемних ситуацій, в тому числі за участю працівників інших відомств 4) видання спеціальної літератури з окремих питань виявлення та розслідування злочинів означеної групи	40.0 40.6 35.3 66.0	40.0 44.8 49.4 58.6
24.	Чи потрібна, на Вашу думку, окрема спеціальна методика взаємодії слідчих Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності? 1) так, оскільки розслідування цих злочинів відзначається суттєвою специфікою 2) ні, я вважаю, що в мене достатньо знань для розслідування злочинів даної категорії 3) важко відповісти	76.6 11.3 11.3	93.1 5.7 1.1
25.	В якій формі, на Вашу думку, мають бути розроблені методичні рекомендації? 1) практичні посібники або довідники 2) методичні листи 3) огляди оперативно-розшукової, слідчої та судової практики 4) підручники та учбові посібники 5) розгорнуті плани слідчо-оперативних заходів по кримінальним справам 6) інше	38.6 19.3 38.6 18.6 80.6 2.0	59.7 26.4 60.9 24.1 52.8 1.1
26.	Які процесуальні дії, передбачені КПК України, міжнародними договорами, найчастіше проводяться у межах міжнародної правової допомоги при розслідуванні злочинів у сфері банківської діяльності? 1) вручення документів; 2) допит; 3) огляд; 4) обшук; 5) тимчасовий доступ до речей і документів (ст. 159 КПК України), виїмка згідно з КПК України 1960 року; 6) проведення експертизи; 7) розшук, арешт і конфіскація майна; 8) контрольована поставка; 9) передання предметів - речових доказів та документів; 10) інший варіант	67.2 13.4 12.1 4.0 5.3 34.8 2.0 - 78.5 11.8	65.4 14.2 11.2 6.4 8.7 45.3 5.4 - 84.2 13.0
27.	Чи існує потреба у розробці нормативно-правового акту (інструкції), який би детально регламентував заходи міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні про злочини у сфері банківської діяльності? так; ні; інший варіант.	88.8 11.2 -	90.3 12.3 -

28.	На Вашу думку, національне законодавство, що регламентує досудове слідство, відповідає вимогам міжнародних договорів щодо захисту прав людини? 1) так; 2) частково; 3) ні; 4) інший варіант.	76.6 11.1 4.0 -	75.3 10.3 8.5 -
29.	Чи є потреба розробки питань криміналістичного забезпечення розслідування злочинів у сфері банківської діяльності? 1) так; 2) ні; 3) інший варіант	92.0 12.1 -	95.3 14.2 -
30.	Застосування яких технічних засобів Ви вважаєте доцільним під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності? 1) засобів фіксації, у тому числі слідів злочину; 2) засобів фотографування; 3) засобів звуко-, відеозапису; 4) засобів експертного дослідження; 5) інший варіант	12.1 13.2 23.0 87.2 -	11.3 14.2 25.2 88.3 -
31.	Чи вважаєте Ви ефективним проведення процесуальних дій за допомогою відеоконференції? 1) так; 2) в окремих випадках; 3) ні; 4) інший варіант	66.2 35.9 6.3 -	76.2 40.4 5.2 -
32.	За умови підготовки запиту про надання міжнародної правової допомоги, чи доцільно вказувати додаткову криміналістичну інформацію (деталізувати порядок проведення процесуальної дії, надавати додаткові дані про особу)? 1) так; 2) в окремих випадках; 3) ні; 4) інший варіант	87.9 67.0 4.9 6.5	79.3 75.3 4.0 6.3
33.	На Вашу думку, чи є потреба у методиці розслідування злочинів у сфері банківської діяльності, формулюванні криміналістичних рекомендацій? 1) так; 2) ні; 3) інший варіант	86.8 2.0 -	92.3 1.8 -
34.	Проблемні питання, пов'язані із взаємодією слідчих Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності, стосуються: 1) організації співробітництва правоохоронних органів України та компетентних органів інших держав; 2) використання допомоги Інтерполу та інших міжнародних організацій; 3) недостатньої розробки питань, пов'язаних із процесуальним та криміналістичним забезпеченням міжнародного співробітництва; відсутністю належної підготовки практичних співробітників із вказаних питань; 4) інший варіант; 5) таких проблемних питань немає	34.8 23.7 46.7 12.9 -	40.7 34.2 50.2 10.7 -
35.	Як Ви оцінюєте свій рівень знань щодо розслідування злочинів у сфері банківської діяльності та особливостей його криміналістичного забезпечення? 1) високий; 2) середній; 3) низький, знання поверхові; 4) інший варіант	94.2 11.2 - -	89.5 10.9 - -

Додаток В

**Узагальнені результати анкетування
72 співробітників Робочого апарату Укрбюро Інтерполу з усіх регіонів України
у розслідуванні злочинів у сфері банківської діяльності**

№	Запитання анкети	Відповіді (72 особи, %)	
1.	Ваша посада:		
	інспектор; ст. інспектор	52	72,2
	начальник (заступник начальника) відділу (підрозділу)	16	22,2
	інший варіант	4	5,5
2.	Стаж роботи:		
	до 5 років	21	29,2
	від 5 до 10 років	40	55,6
	більше 10 років	11	15,3
3.	Чи вважаєте Ви пріоритетним напрямом діяльності правоохоронних органів боротьбу із злочинами у сфері банківської діяльності?		
	так	71	98,6
	ні	–	
	інший варіант	1	1,4
4.	Під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності заходи міжнародного співробітництва проводяться у формі:		
	міжнародної правової допомоги	70	97,2
	видачі особи (екстрадиції)	72	100
	перейняття кримінального провадження	66	91,6
	тимчасової передачі осіб	13	18
	передачі засуджених осіб	31	43
	виконання вироків	40	55,6
	інший варіант	4	5,6
5.	З якими правоохоронними органами України, центральними органами виконавчої влади, представництвами міжнародних організацій, банками відбувається взаємодія при розслідуванні злочинів у сфері банківської діяльності та застосуванні заходів міжнародного співробітництва?		
	Міністерство внутрішніх справ України	72	100
	Національна поліція України	68	94,4
	Генеральна прокуратура України	72	100
	Державна прикордонна служба України	65	90,3
	Державна податкова служба України	50	69,4
	Національний банк України	49	68
	Державний комітет фінансового моніторингу України	43	59,7
	Міністерство юстиції України	41	56,9
	Міністерство закордонних справ України	49	68
	дипломатичні представництва та консульські установи	67	93
	відділ взаємодії з Європолем Робочого апарату Укрбюро Інтерполу	60	83,3
	інший варіант	–	

6.	Чи доцільно, вирішуючи завдання міжнародного співробітництва, використовувати безпосередній порядок зносин між компетентними органами (МВС, НПУ, ДПС)?		
	так;	60	83,3
	ні	8	11,1
	інший варіант	4	5,6
7.	Чи сприятиме ефективному розслідуванню злочинів у сфері банківської діяльності створення та діяльність спільних слідчих груп?		
	так	60	83,3
	ні	5	
	інший варіант	7	9,72
8.	Чи достатньо використовуються можливості Робочого апарату Укрбюро Інтерполу при розслідуванні злочинів у сфері банківської діяльності?		
	достатньо	6	8,3
	на середньому рівні	60	83,3
	недостатньо	6	8,3
	інший варіант	–	
9.	Чи існує потреба у розробці спеціального нормативно-правового акту (інструкції), який би детально регламентував заходи міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні?		
	так	69	95,8
	ні	–	–
	інший варіант	3	4,2
10.	На Вашу думку, національне законодавство, що регламентує досудове слідство у кримінальних провадженнях про злочини у сфері банківської діяльності, відповідає вимогам міжнародних договорів?		
	так	5	6,9
	частково	52	72,2
	ні	8	11,1
	інший варіант	7	9,7
11.	Чи є потреба у розробці питань міжнародного співробітництва у розслідуванні злочинів у сфері банківської діяльності?		
	так	71	98,6
	ні	–	
	інший варіант	1	1,4
12.	Застосування яких технічних засобів Ви вважаєте доцільним під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності?		
	засобів фіксації, у тому числі слідів злочину	71	98,6
	засобів фотографування	61	84,7
	засобів звуко-, відеозапису	71	98,6
	засобів експертного дослідження	37	51,4
	інший варіант	2	2,8
13.	Чи вважаєте Ви ефективним проведення процесуальних дій за допомогою відеоконференції?		
	так	13	18

	в окремих випадках	50	69,4
	ні	–	
	інший варіант	9	12,5
14.	За умови підготовки запиту про надання міжнародної правової допомоги, чи доцільно вказувати додаткову криміналістичну інформацію (деталізувати порядок проведення процесуальної дії, надавати додаткові дані про особу)?		
	так	15	20,8
	в окремих випадках	57	79,2
	ні	–	–
	інший варіант	–	–
15.	На Вашу думку, чи є потреба у методиці взаємодії слідчих Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності?		
	так	68	94,4
	ні	–	–
	інший варіант	4	5,6
16.	Проблемні питання, пов'язані із розслідуванням злочинів у сфері банківської діяльності, стосуються:		
	організації співробітництва правоохоронних органів України та компетентних органів інших держав	64	88,9
	використання допомоги Інтерполу та інших міжнародних організацій	62	86,1
	недостатньої розробки питань, що пов'язані із процесуальним та криміналістичним забезпеченням міжнародного співробітництва	65	90,3
	відсутністю належної підготовки практичних співробітників із вказаних питань	70	97,2
	такі проблемні питання відсутні	–	
	інший варіант	2	2,8
17.	Як Ви оцінюєте свій рівень знань щодо розслідування злочинів у сфері банківської діяльності та особливостей його криміналістичного забезпечення?		
	високий	–	–
	середній	52	72,2
	низький, знання поверхові	9	12,5
	інший варіант	11	15,3

Додаток Г

Перелік потрібних документів та довідкових даних про банківські рахунки та юридичних осіб за кордоном

1. Документи, що стосуються відкриття коррахунку для банку:

- первинна заява особи, що відкрила рахунок
- документи, що додавалися до заяви
- платіжні доручення, що відбивають рух коштів по даного рахунку з моменту його відкриття і до часу, яким обмежений наслідок, із копіями повідомлень «SWIFT», повної виписки по рахунку за період його роботи

2. Документи, що стосуються відкриття клієнтського рахунку в закордонних банках фізичними або юридичними особами:

- заява на відкриття рахунку або договір (угода) про відкриття і ведення рахунку, в яких відбиваються питання режиму управління рахунком, зразки підписів
- документи, що додавалися до заяви
- документи, що характеризують клієнта (для фізичних осіб – копії паспортів та видів на проживання; для юридичних осіб – копії статутів та в ряді випадків деякі інші документи);
- матеріали, що характеризують порядок управління рахунком
- банківська виписка по рахунку, що відбиває в хронологічному порядку всі платіжні операції, а за минулі періоди в копіях видається на руки клієнту (направляється йому поштою або по електронних каналах зв'язку)
- первинні платіжні доручення («payment orders»), що відбивають рух коштів по рахунку з моменту його відкриття і до останнього часу, із копіями повідомлень «SWIFT» («swift copy»)
- платіжні доручення про перерахування коштів з рахунку та заяви про зняття наявних засобів (виконуються клієнтом особисто і скріплюються його підписом у банку на формалізованих бланках або направляються їм поштою, факсом і в інших формах, передбачених угодою про відкриття рахунку)
- платіжні документи про зарахування коштів на рахунок (табуляграми, телетайпограми, повідомлення «SWIFT» тощо)
- листування по рахунку між банком і клієнтом тощо

3. Інша інформація про банківські рахунки:

- про наявність у банках особистих рахунків фізичної особи та належних їй фірм (при наявності таких рахунків доцільно провести виїмку всіх вищевказаних документів, що стосуються відкриття цих рахунків)
- про наявність коштів на особистих рахунках фізичної особи та (або) рахунках фірми, що перевіряється, (якщо це встановлено, то відповідно до кримінально-процесуального закону країни, доцільно накладати арешти на ці кошти і блокувати операції по рахунках)

4. Інформація про юридичних осіб, зареєстрованих за кордоном:

- офіційна назва юридичної особи
- юридична адреса, номер, дата реєстрації
- прізвища і установочні дані фізичних осіб – керівників (в окремих випадках – засновників, власників, акціонерів)
- основні напрямки діяльності
- розміри статутного капіталу
- відомості про наявні розрахункові та інші банківські рахунки
- відомості про поточний фінансовий стан
- відомості про договірні відносини даної фірми та інших осіб, що перевіряються (у цьому випадку доцільно клопотати про проведення виїмки документів, що підтверджують спільну діяльність даних фірм, окремих договорів тощо)
- інші дані, пов'язані із розслідуваною справою (проведеною перевіркою)

Додаток Д
Типовий перелік документів, що підлягають витребуванню або
вилученню в ході розслідування злочинів у сфері банківської діяльності

1. Нормативні документи	
1.1	відомчі листи, інструкції, типові положення та інші нормативні документи, що визначають порядок та умови проведення кредитних операцій у відповідній банківській структурі
1.2	установчі та реєстраційні документи банку, підтверджуючі правомірність проведення кредитних операцій (ліцензія НБУ, установчий договір, статут тощо)
1.3	посадові інструкції та функціональні обов'язки посадових осіб банку, які відповідальні за здійснення кредитної операції (керуючого, начальника кредитного відділу, економістів, юристів тощо), офіційні списки відповідних працівників банку (керівників, операціоністів, економістів тощо) та займаних ними посад
1.4	посадові інструкції та функціональні обов'язки посадових осіб інших підприємств
2. Документи, що визначають економічну структуру та організаційно-правовий статус підприємства	
2.1	<u>установчі та реєстраційні документи підприємства:</u>
2.1.1	статут підприємства
2.1.2	установчий договір
2.1.3	свідоцтво про державну реєстрацію
2.1.4	реєстраційна картка суб'єкта підприємницької діяльності з податкової інспекції про поставлення на облік
2.1.5	довідка Держкомстату України про внесення до Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України (ЄДРПОУ)
2.1.6	реєстр акціонерів, протоколи загальних зборів акціонерів та засідань ради директорів, адміністративних органів управління, ревізійних комісій тощо
2.2	<u>звітні документи підприємства (юридична справа підприємства):</u>
2.2.1	податкові декларації і розрахунки платежів до бюджету
2.2.2	форми державної і відомчої статистичної та бухгалтерської звітності підприємств за галузевими та відомчими ознаками
2.3	<u>контрольно-управлінські документи:</u> акти податкових перевірок, ревізій, інвентаризацій, зустрічних перевірок, аудиторських перевірок, аналітичні довідки та інші документи контролю та нагляду за фінансово – господарською діяльністю
3. Документи про відкриття розрахункового рахунку в банку	
3.1	заява про відкриття розрахункового рахунку
3.2	договір про здійснення розрахунково-касового обслуговування
3.3	картки із зразками підписів посадових осіб та відбитку печатки підприємства, посвідчених нотаріально або посадовою особою банку
3.4	розпорядження банку про відкриття або закриття розрахункового рахунку
3.5	копії особистих документів посадових осіб підприємства та адресні довідки

4. Документи, надані позичальником до банку для одержання кредиту

4.1	<u>кредитна заявка (лист) позичальника</u> із вказівкою призначення, суми, строку повернення, пропонованого забезпечення, короткою характеристикою угоди, розрахунку її економічної ефективності тощо
4.2	<u>довідка банку</u> , в якому відкритий розрахунковий рахунок одержувача кредиту про залишок коштів та можливі зобов'язання (борги) по іншим кредитам
4.3	<u>документи, необхідні для оцінки господарського положення та фінансового стану позичальника:</u>
4.3.1	бухгалтерські статистичні звіти (річні та квартальні баланси (форма №1)
4.3.2	звіти про фінансові результати та їх використання (форма №2)
4.3.3	висновки аудиторських організацій тощо
4.4	<u>документи, що стосуються змісту кредитної угоди:</u>
4.4.1	техніко-економічні обґрунтування
4.4.2	копії договорів та інших документів (актів приймання–здачі, коносаментів, рахунків-фактур, контрактів, проектів, кошторисів, платіжних доручень та ін.) про виконання робіт, купівлю-продаж товарів, надання послуг за рахунок яких передбачається погашення майбутнього кредиту, а також які показують прибутковість та рентабельність діяльності, що кредитується
4.4.3	платіжний календар виплати кредитних сум
4.4.4	письмове повідомлення банку позичальника про згоду списання в безперечному порядку боргу з посиланням на кредитну угоду
4.5	<u>документи або відомості, що підтверджують забезпечення повернення кредиту та платоспроможність позичальника:</u>
4.5.1	документи, підтверджуючі відносини гарантії, поручительства, страхування кредитного ризику як умови забезпечення кредиту
4.5.2	документи про право власності на закладене майно (довідка купівлі-продажу; технічний паспорт; довідка з бюро технічної інвентаризації тощо)
4.5.3	виписка з балансу з розшифруванням балансової вартості предмету застави
4.5.4	акт перевірки фактичної наявності предмету застави
4.5.5	угода іпотеки, посвідчена нотаріально із заборною на відчуження
4.5.6	акт інвентаризації об'єкту незавершеного будівництва, який надається під заклад
4.5.7	акт оцінки реальної вартості цінних паперів, що надаються під заклад
4.5.8	інші документи, підтверджуючі юридичну чинність обраної форми забезпечення кредиту
4.6	завірені копії зразків підписів посадових осіб та відбитку печатки підприємства – клієнта банку

5. Документи, що відображають одержання кредиту в банку	
5.1	рішення (розпорядження) керуючого (голови правління, директора) про надання кредиту
5.2	висновок кредитного відділу про економічну доцільність кредитування на запропонованих умовах та розрахунок кредитоспроможності
5.3	протокол засідання кредитного комітету банку або іншого колегіального органу з питання надання кредиту
5.4	розпорядження кредитного відділу банку операційному на відкриття позикового рахунку та перерахування суми кредиту
5.5	кредитний договір (угода) та додатки до нього
5.6	договір застави та додатки до нього
6. Документи, підтверджуючі правомірність та цільовий характер використання кредитних коштів	
6.1	документи, підтверджуючі характер та механізм відносин підприємства-позичальника з іншими суб'єктами господарювання щодо виконання умов кредитного договору (первинні та зведені документи бухгалтерського оформлення; внутрішні та зовнішні документи фінансово-господарської діяльності; розрахункові, прибуткові та видаткові документи, підтверджуючі рух грошових коштів або товарно-матеріальних цінностей)
6.2	документи, підтверджуючі правомірність розпорядження закладеним майном (книга записів закладів; повідомлення банку про надання позичальником закладеного майна в оренду; прибутково-видаткові документи про відчуження закладеного майна тощо)
6.3	документи, безпосередньо підтверджуючі рух кредитних грошових коштів:
6.3.1	виписки банку з розрахункового рахунку підприємства про наявність та рух коштів за певний період із розшифровкою підстав платежу та одержувачів коштів
6.3.2.	фінансові документи підприємств, що підтверджують прибуття та витрачання грошових коштів на розрахункових рахунках (платіжні доручення, меморіальні ордери, виписки про рух грошових коштів, видатковий касовий ордер банку та інші документи, що пов'язані з перетворенням грошових коштів в готівку)
7. Документи, що відображають процедуру повернення кредиту	
7.1	ордер-розпорядження банку про списання засобів з рахунку позичальника або платіжне доручення про сплату боргу
7.2	додаткова угода про пролонгацію строків кредитного договору та збільшення процентних ставок за кредит у випадку неповернення кредиту (процентів) в строк
7.3	листи про неможливість виконання зобов'язань
7.4	претензія щодо непогашення боргу з повідомленням про вручення та інші документи доарбітражного врегулювання спору
7.5	заява в арбітраж про визнання позичальника банкрутом та інші документи арбітражної справи про банкрутство
7.6	документи про об'явлення боржника банкрутом: судові рішення, постанови арбітражу про визнання боржника банкрутом, рішення ліквідаційної комісії тощо

Додаток Е

Відомості, що необхідно вказувати у клопотанні про надання міжнародної правової допомоги

1. Докладне найменування правоохоронного органу, що запитує інформацію, його адресні дані і поштові реквізити.
2. Докладне викладення мети клопотання та його обґрунтування (практичний досвід підтверджує, що викладення описової частини клопотання доцільно здійснювати у формі розгорнутого обвинувального висновку із посиланнями на конкретні докази, що у копіях мають додаватися до нього).
3. Установочні дані на фізичних осіб або повні реквізити юридичних осіб, про яких йдеться у клопотанні.
4. Обставини злочинів або характер наявних відомостей про злочин із посиланням на відповідні норми кримінального законодавства, що відповідають цим діям, включаючи їх санкції.
5. Інформація про стан розслідування, зокрема процесуальну стадію, на якій знаходиться кримінальне провадження на момент направлення клопотання: внесені відомості до ЄРДР (за фактом або відносно конкретної особи); винесено постанову про притягнення як підозрюваного; пред'явлення обвинувачення тощо із посиланням на відповідні статті кримінального процесуального закону.
6. Будь-які дати, що мають значення для справи, інформація про причини особливої терміновості (наприклад, коли підозрюваний перебуває під вартою).
7. Якщо у клопотанні йдеться про проведення обшуку або накладення арешту на майно – вказати повні відомі дані про власність, що підлягає арешту, із наведенням доказів належності власності саме підозрюваному.
8. При необхідності одержати показання свідка – повідомити про те, чи будуть ці показання подані до суду, чи варто давати показання під присягою або після урочистої заяви або, буде достатньо лише формальної співбесіди у поліції.
9. Докладне описання (перелік) показань і документів, що необхідно одержати, та список питань, що слід з'ясувати.

10. При необхідності одержання документів і відомостей про банківські операції – точне найменування банківських установ, їх відділень, номерів рахунків (із додатком копій наявних у розпорядженні слідства документів).

11. Побажання запитуючої сторони про безпосередню участь власних представників у проведенні окремих слідчих дій.

12. Докладне викладення будь-яких правил конфіденційності.

13. Посилання про процесуальні та інші документи, що додаються до клопотання тощо.

Додаток Є

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Бондар С. В. Характеристика способів приховування коштів, одержаних злочинним шляхом, за межами України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2011. Вип. 6 (79). С. 19–25.

2. Чернявський С. С., Бондар С. В. Розв'язання проблем протидії шахрайству з фінансовими ресурсами в банківській сфері. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2012. Вип. 1 (3). С. 84–93.

3. Бондар С. В. Особливості міжнародного співробітництва під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією*. 2013. Вип. 1 (29). С. 356–364.

4. Бондар С. В. Взаємодія органів досудового розслідування та правоохоронних органів інших країн під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. Вип. 2 (87). С. 233–242.

5. Bondar S. Special features of the investigator and operative divisions' interaction during crimes investigation in banking. *Knowledge. Education. Law. Management*. (Poland). 2014. № 2 (6). P. 30–38.

6. Бондар С. В. Криміналістична характеристика кредитно-банківської діяльності та класифікація злочинів у сфері банківського кредитування. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія : Право. 2019. Вип. 18. С. 8–16.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Бондар С. В. Система органів досудового слідства країн Федеративної республіки Німеччини, Франції, та Сполучених Штатів Америки. *Підготовка кадрів міліції (поліції): історія та сучасність* : матеріали наук.-теор. конф.

(Київ, 10 черв. 2011 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2011. С. 97–99.

2. Бондар С. В. Концептуальні аспекти протидії комп'ютерній злочинності в Україні. *Спеціальна техніка у правоохоронній діяльності*: матеріали V міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2011 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2012. С. 210–211.

3. Бондар С. В. Характеристика осіб, які вчиняють злочини у сфері банківської діяльності. *Актуальні проблеми розкриття та розслідування злочинів* : зб. наук. праць наук.-практ. конф. (Київ, 29 берез. 2012 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2012. С. 159–161.

4. Бондар С. В. Особливості міжнародно-правової допомоги при розслідуванні злочинів за новим Кримінальним процесуальним кодексом України. *Розкриття злочинів за новим Кримінальним процесуальним кодексом України* : матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 8 листоп. 2012 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2012. С. 143–145.

5. Бондар С. В. Розслідування злочинів у сфері банківської діяльності: актуальність досліджуваного питання. *Правові реформи в Україні* : матеріали V Всеукр. наук.-теорет. конф. (Київ, 16 жовт. 2013 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2013. С. 169–171.

6. Бондар С. В. Особливості організаційного забезпечення розслідування злочинів у сфері банківської діяльності. *Актуальні проблеми розслідування злочинів за новим Кримінальним процесуальним кодексом України* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 5 лип. 2013 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2013. С. 108–110.

7. Бондар С. В. Поняття взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності. *Формування правових позицій щодо розслідування міжнародних злочинів* : матеріали міжвід. круглого столу (Київ, 22 жовт. 2016 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 274–278.

8. Бондар С. В. Принципи взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час

розслідування злочинів у сфері банківської діяльності. *Тіньова економіка: світові тенденції та українські реалії* : матеріали міжвід. наук.-практ. конф. (Київ, 23 черв. 2017 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. С. 458–461.

9. Бондар С. В. Основні форми взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності. *Роль інституту викривачів у запобіганні та протидії корупції* : матеріали круглого столу (Київ, 2 листоп. 2018 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. С. 188–191.

10. Бондар С. В. Характеристика особи злочинця та злочинних груп злочинів у сфері банківського кредитування. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення* : матеріали міжвузів. наук.-практ. кругл. столу (Київ, 22 берез. 2019 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 373–376.

11. Бондар С. В. Зарубіжний досвід протидії шахрайству у сфері банківської діяльності в країнах Європи та США. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 472–475.

12. Бондар С. В. Сфера банківського кредитування як об'єкт криміналістичного дослідження. *Актуальні питання криміналістики* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 20 груд. 2019 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 337–340.

Додаток Ж
Акти впровадження

МІНІСТЕРСТВО
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

пл. Солом'янська, 1, м. Київ, 03035
тел./факс: +380 44 246-94-91
E-mail: post@naiau.kiev.ua
https://www.naiu.kiev.ua
Код згідно з ЄДРПОУ 08751177

27.10.2019 № 46/ 03/6084

На № _____ від _____ 20__

Голові Комітету
Верховної Ради України
з питань правоохоронної діяльності
МОНАСТІРСЬКОМУ Д.А.

Про надіслання пропозицій

Шановний Денисе Анатолійовичу!

Просимо Вас розглянути пропозиції щодо внесення змін і доповнень до Кримінального процесуального кодексу України, підготовлені здобувачем кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ Бондарем Сергієм Володимировичем за результатами дисертаційного дослідження «Взаємодія слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності».

Додаток: на 1 арк. в 1 прим.

З повагою
перший проректор
полковник поліції

С.Д. Гусарев

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Заступник начальника
Головного слідчого управління
Національної поліції України
полковник поліції

Руслан ДУДАРЕЦЬ

03.12.2019

АКТ

впровадження у практичну діяльність органів досудового розслідування матеріалів дисертаційного дослідження здобувача Національної академії внутрішніх справ Бондаря Сергія Володимировича на тему «Взаємодія органів досудового розслідування Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності» за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Комісія у складі: начальника відділу ГСУ НП України кандидата юридичних наук, доцента Шевчишена А. В., заступника начальника відділу ГСУ НП України кандидата юридичних наук, доцента Мірковця Д. М., старшого слідчого в особливо важливих справах Загамули В. В. склала цей акт про те, що матеріали дисертаційного дослідження здобувача Національної академії внутрішніх справ Бондаря Сергія Володимировича на тему: «Взаємодія органів досудового розслідування Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності» можуть застосовуватись у практичній діяльності слідчих підрозділів, а також під час проведення занять в системі службової підготовки.

**Начальник відділу
ГСУ НП України**

кандидат юридичних наук, доцент

Артем ШЕВЧИШЕН

**Заступник начальника відділу
ГСУ НП України**

кандидат юридичних наук, доцент

Дмитро МІРКОВЕЦЬ

**Старший слідчий в ОВС
ГСУ НП України**

Вадим ЗАГАМУЛА

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор
Національної академії
внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

Станіслав ГУСАРЄВ

15.01.2020 р.

АКТ

**про впровадження результатів дисертації
на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук
Бондаря Сергія Володимировича на тему «Взаємодія слідчих підрозділів
Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під
час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності» зі спеціальності
12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність в освітній процес
Національної академії внутрішніх справ**

Комісія у складі: заступника начальника відділу організації та координації освітнього процесу, кандидата юридичних наук Власенка В.П. (голова комісії), професора кафедри кримінального процесу, кандидата юридичних наук, доцента Омельченка О.Є., завідувача кафедри криміналістики та судової медицини, кандидата юридичних наук, доцента Самодіна А.В., склала цей акт про те, що результати дисертації Бондаря Сергія Володимировича на тему «Взаємодія слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності» впроваджені в освітній процес академії.

На основі проведеного аналізу комісія дійшла висновку, що подані наукові праці Бондаря С.В. містять науково обґрунтовані теоретичні положення і практичні рекомендації, запроваджені для використання в освітньому процесі академії при викладанні відповідних навчальних дисциплін, можуть бути використані при підготовці навчально-методичних і дидактичних матеріалів та рекомендовані до вивчення під час самостійної роботи здобувачами вищої освіти.

Голова комісії:
кандидат юридичних наук

 Валерій ВЛАСЕНКО

Члени комісії:
кандидат юридичних наук,
доцент

Олександр ОМЕЛЬЧЕНКО

кандидат юридичних наук,
доцент

Артем САМОДІН

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник декана

юридичного факультету

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

д.ю.н., проф. О. О. Ограднова

« 18 » к.в. 2020 р.

« 18 » к.в. 2020 р.

АКТ

впровадження у навчальний та науково-дослідний процеси юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка результатів дисертаційного дослідження Бондара Сергія Володимировича на тему: «Взаємодія слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності» за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Комісія у складі:

1. Завідувача кафедри правосуддя, д.ю.н., проф. М. А. Погорецького,
2. Професора кафедри правосуддя, д.ю.н., проф. О. П. Кучинської,
3. Доцента кафедри правосуддя, к.ю.н., доц. Н.П. Сизої,

склала цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження Бондара Сергія Володимировича на тему: «Взаємодія слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності», поданих на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність, є цілком обґрунтованими, мають належний науковий рівень та вагоме практичне значення для використання у навчальному процесі кафедри правосуддя юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка при викладанні навчальних дисциплін «Актуальні проблеми кримінального процесу», «Проблеми досудового розслідування», «Змагальне кримінальне судочинство», а також у науково-дослідній роботі аспірантів та викладачів.

Завідувач кафедри правосуддя,

д.ю.н., проф.

М. А. Погорецький

Професор кафедри правосуддя,

д.ю.н., проф.

О. П. Кучинська

Доцент кафедри правосуддя,

к.ю.н., доц.

Н. П. Сиза

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Навчально-наукового інституту права Університету державної фіскальної служби України, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України

В.В. Топчій

« 18 » 2020 р.

АКТ

про впровадження результатів дисертаційного дослідження здобувача Національної академії внутрішніх справ Бондаря Сергія Володимировича на тему: «Взаємодія слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності» у освітній процес Навчально-наукового інституту права Університету ДФС України

Комісія у складі: заступника директора ННІ права з навчальної та методичної роботи, к.ю.н., доцента Бойко-Слобожан О.О.; заступника директора ННІ права з адміністративної та організаційної роботи, к.ю.н., доцента Грицюка І.В.; заступника завідувача кафедри кримінального процесу та криміналістики, к.ю.н., доцента Омельчук Л.В. склала цей акт про те, що комісією вивчені матеріали підготовлені здобувачем Національної академії внутрішніх справ Бондарем Сергієм Володимировичем на тему: «Взаємодія слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності» зі спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Результати дисертаційного дослідження Бондаря С.В. відображені у навчально-методичних матеріалах з профільних дисциплін для здобувачів вищої освіти та підтвердили належний теоретичний рівень і практичну обґрунтованість, відповідають меті й загальним напрямкам вдосконалення професійної підготовки юридичних кадрів і можуть бути використанні в освітньому процесі під час

викладання дисциплін «Кримінальний процес», «Криміналістика», «Актуальні питання кримінального процесу України», «Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження», «Проблеми досудового розслідування» та «Проблеми реформування кримінального процесу» України ННІ права Університету ДФС України.

Члени комісії дійшли спільного висновку, що представлені здобувачем Бондарем С.В. матеріали дослідження ґрунтуються на значній кількості опрацьованих автором під час дослідження законодавчих, наукових, архівних та емпіричних джерел.

Члени комісії:

заступник директора ННІ права
з навчальної та методичної роботи,
к.ю.н., доцент

Олена БОЙКО-СЛОБОЖАН

заступник директора ННІ права
з адміністративної та
організаційної роботи, к.ю.н., доцент

Ігор ГРИЦЮК

Заступник завідувача кафедри кримінального
процесу та криміналістики,
к.ю.н., доцента

Любов ОМЕЛЬЧУК

ЗАТВЕРДЖУЮ

**Заступник директора Державного
закладу післядипломної освіти
«Академія фінансового моніторингу»**

А.Ю. Даниленко

2020 року

АКТ

впровадження результатів дисертації Бондара Сергія Володимировича на тему: «Взаємодія слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Комісія у складі: завідувача Центру підвищення кваліфікації працівників державних органів та міжнародного співробітництва, кандидата економічних наук, доцента Процюк Т.Б., завідувача Центру підвищення кваліфікації працівників суб'єктів первинного фінансового моніторингу Вербицької Л.О., заступника завідувача Центру підвищення кваліфікації працівників державних органів та міжнародного співробітництва Кочубей І.І., склали цей акт про те, що матеріали дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня кандидата юридичних наук Бондара Сергія Володимировича на тему: «Взаємодія слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності» зі спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність, впроваджені в освітній процес і науково-дослідну роботу та використовуються в практичній діяльності Державного закладу післядипломної освіти «Академія фінансового моніторингу» під час проведення занять зі слухачами курсів перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів в сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, а також у сфері запобігання та протидії корупції.

Матеріали дисертаційного дослідження підтвердили високий теоретичний і навчально-практичний рівень, практичну доступність і доцільність за результатами використання їх під час проведення занять.

Основні практичні здобутки були враховані Академією фінансового моніторингу при розробці освітніх програм підвищення кваліфікації для працівників органів державної влади та суб'єктів первинного фінансового моніторингу, а також для спеціалістів правоохоронних, розвідувальних органів та судової системи України.

Сформульовані в роботі Бондара С.В. «Взаємодія слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності» пропозиції та узагальнення доведені до відповідних підрозділів Державної служби фінансового моніторингу України як такі, що є науково обґрунтованими і мають необхідний теоретичний, методологічний рівень та практичну цінність для формування засад державної політики України.

Комісія:

Завідувач Центру підвищення кваліфікації працівників державних органів та міжнародного співробітництва, кандидат економічних наук, доцент

Т.Б. Процюк

Завідувач Центру підвищення кваліфікації працівників суб'єктів первинного фінансового моніторингу

Л.О. Вербицька

Заступник завідувача Центру підвищення кваліфікації працівників державних органів та міжнародного співробітництва

І.І. Кочубей